

LEY LINES • KRUHY V OBILÍ • MEGALITY

Č A S O P I S P R O N O V Ý V Ě K
Č Í S L O 1 1 C E N A 9 5 K č

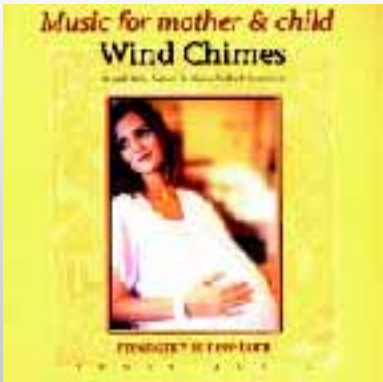
AVEBURY • GLASTONBURY • STONEHENGE
JOSEF ŠAFAŘÍK • VÁCLAV CÍLEK • ZDENĚK NEUBAUER • MICHAL JŮZA
PROJEKT LÉČENÍ ZEMĚ • MĚSTO–PUSTINA–OBDĚLANÁ ZEM

**Bindu, Rishi, Pushkar,
David Hykes a další autoři
dánského vydavatelství
konečně
i u nás.**

velkoobchod
maloobchod • zásilková služba
roiva@terminal.cz, www.roiva.zde.cz
Soukenická 3, 110 00 Praha 1, tel. (02) 2481 7181

F Ø N I X M U S I K

Když na podzim v roce 1997 začaly téměř čtyři stovky nadšenců pravidelně dojíždět každou druhou sobotu a neděli do auly školy v Umělecké ulici v Praze 7, začala tím nejen soukromá Universita nové doby. Letos tito lidé (a stále jich je asi 180!) končí čtvrtým ročníkem a je to na nich vidět, že se změnili. Mezitím se o rok později přidalo dalších 300 studentů dalšího ročníku. Všichni pak měli možnost naslouchat a poučit se z přednášek takových znalců svých oborů, jakými jsou jak zakladatel univerzity a její vůdčí duch Milan Calábek, tak např. profesor Zdeněk Neubauer, jungián a astrolog Rudolf Starý, znalec mystiky a kabaly Vladislav Zadrobílek, asi naše nejznámější makrobiotička Jarmila Průchová, můj dávný přítel a věčný student všemožných jazyků a duchovních disciplín Boris David, který přednášel o sufismu, Štěpán Rak, který předal své bohaté zkušenosti s numerologií, Valdemar Grešík a Josef Zentrich, kteří předali své bohaté znalosti bylinek, Julek Pataky, jenž učil reflexní terapii, Majka Šalátová automatickou kresbu, atd. atd.

Kdykoliv jsem se komukoliv i v cizině zmínil o existenci této univerzity a o počtu jejích studentů, všichni žasli a tak trochu i záviděli. Počátkem července roku 2000 pak tři plné autobusy těchto studentů odjely na týdenní pouť za menhiry, dolmeny, katedrálami, posvátnými místy a legendami artušovské Anglie. Už při setkání těsně před odjezdem jsem oznámil, že příští číslo BARAKY bude věnováno právě tomuto putování, a že pokud bude někdo z účastníků a účastnic chůt přispět, je možno. Výsledek držíte v rukou. Bylo to (především co se týče upomínání některých autorů) náročnější a delší, než jsem čekal, ale nešť, námět (a doufám že i výsledek) stojí za to. Co všechno účastníci pouti tří autobusů zažili a viděli a na co přišli, následuje (fotografie dodali sami autoři, nejvíce pak Jan W. Drnek). Příjemné vzrušující i inspirativní počtení přeje, zároveň s přáním všeho dobrého do nového tisíciletí,

Vlastimil Marek

Letos v létě jsem měl jedinečnou příležitost navštívit Anglii. Vydal jsem se tam se svým otcem, který tuto zemi navštívil týden před naším odjezdem s Univerzitou nové doby. V Anglii je mnoho pozoruhodných míst a zažil jsem zde mnoho zvláštních příhod. Například, když jsme se jednou vraceli z výletu, na kterém jsme pozorovali kruhy v obilí, byli jsme velmi unaveni, a proto jsme se rozhodli, že si dojedeme nasát energii z menhirů v Avebury. Když jsme se vrátili na malou farmu, kde jsme bydleli, chtěl jsem rozsvítit světlo a v celém prvním patře vypadly pojistky. Paní domu z toho byla vyděšená, protože se jí to prý nikdy nestalo. Ráno jsme s tátou hráli u snídaně na tibetské mísy a náhle za námi paní domu přišla a ptala se, na co to hrajeme. V kuchyni jí spadly z police všechny knížky. Příhod podobného charakteru jsme zažili ještě několik.

Zvláštní odstavec si jistě zaslouží megalitické památky. Asi neznámější je Stonehenge, avšak na něm jsem nezažil takovou příhodu jako na kamenech, které se nazývají Men-an-Tol. Je to seskupení tří menhirů, z nichž jeden je kulatý a s dírou. Kameny sloužily k udržování zdraví, nemocné dítě prolézalo nahé dírou, dokud nebylo zdravé. Zajímavé bylo to, co jsem tam viděl. U klasických menhirů jsem viděl energii tak jasnou, až to nebylo možné. Byla do kornoutu a pruhovaná. U kulatého kamene byla energie do tvaru misky, a též pruhovaná, ale jako by z ní šlehal plameny. Mně ani tátovi se nechtělo moč domů, ale jelikož jsem odjížděl na tábor, domů jsme museli.

Jan Drnek ml. (10 let)

John Michell
Posvátné vědy a megality
- 2 -

Paul Deveraux
Megalitování
- 4 -

Milan Calábek
Avebury
- 6 -

Vlastimil Marek
Kouzlo Glastonbury
- 10 -

Jan Wilda Drnek
Stonehenge
- 12 -

Michal Jůza
**St. Michael's Mount
leží na stejné rovnoběžce**
- 16 -

Vlastimil Hela
Pouť ke kamenům
- 24 -

Vlastimil Hela
Kruhy v obilí a souvislosti
- 30 -

Pravost kruhů v obilí
- 33 -

Rozhovor s V. Cílkem
Důležité je panorama
- 36 -

Marie Svobodová, Zdeněk Neubauer
Duše Čech
- 44 -

Rozhovor se Z. Neubauerem
Vnímat jednotlivá ted'
- 46 -

John Billingsley
Linie a legendy
- 54 -

Vlastimil Hela
Projekt léčení země
- 56 -

Igor Michal
**Pustina
Obdělaná zem
Město**
- 61 -

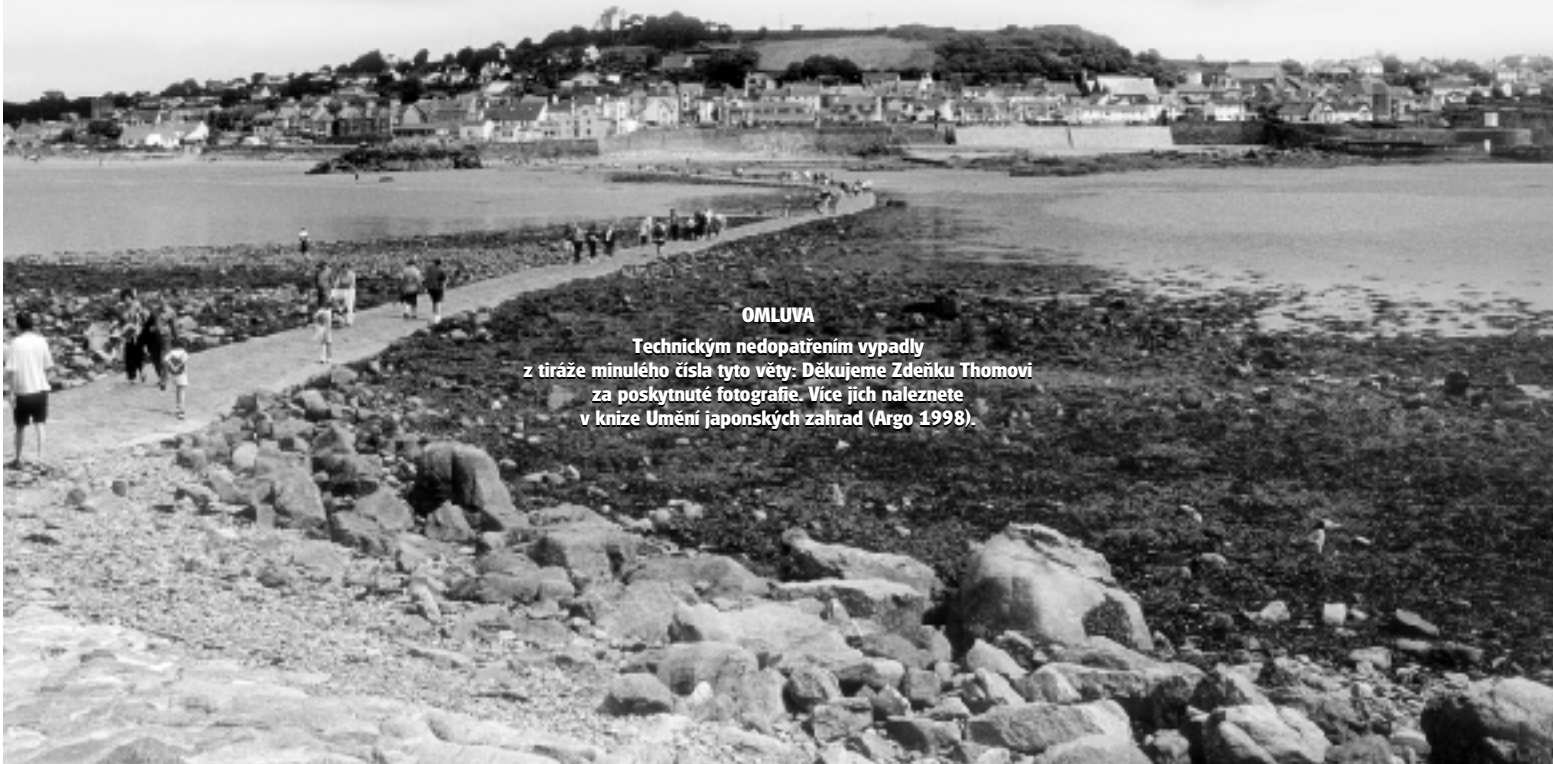
Tamara Marková
Shiatsu: umění doteku
- 68 -

Josef Šafařík
O rubatu čili vyznání
- 70 -

Vlastimil Marek
Ozvěny Manter
- 76 -

Recenze
- 78 -

BARAKA, ČASOPIS PRO NOVÝ VĚK
(www.baraka.cz · www.spirala.cz/baraka)
Vydává a předplatné přijímá Roiva – Roman Ludvík,
Soukenická 3, Praha 1, telefon (02) 2481 7181
e-mail roiva@terminal.cz
Připravuje Vlastimil Marek
Grafika a typ A. Friedrich · Redakce T. Marková ·
Distribuce Kosmas, Lublaňská 34, Praha 2,
tel. (02) 2251 0749
Podávání novinových zásilek povoleno
Českou poštou s. p., odštepny závod Přeprava
pod čj. 4271/99 ze dne 1. 11. 1999
RČ MK ČR 7677 · ISSN 1211-720X

OMLUVA
Technickým nedopatřením vypadly
z tiráže minulého čísla tyto věty: Děkujeme Zdenku Thomovi
za poskytnuté fotografie. Více jich naleznete
v knize Umění japonských zahrad (Argo 1998).

Posvátné vědy a megality

J o h n M i c h e l l

Nedlouho před rozšířením zemědělství v době kamenné se na západním pobřeží Evropy událo cosi dramatického a záhadného. Počínaje 5. tisíciletím před Kristem se na rozsáhlém území, sahajícím od Kanárských ostrovů přes Španělsko, Portugalsko, Francii, Británii, Irsko a severní ostrovy u Skotska až po část Skandinávie, začaly objevovat velice dovedně zbudované kamenné stavby. Mezi nejstarší a nejpůsobivější patří velké komorové mohyly jako Newgrange v Irsku, Maes Howe na největším z Orknejských ostrovů nebo menší Brincellyddu.

Jejich hlavním charakteristickým rysem je vždy jakási pasáž, obezděná a zakrytá velkými kameny, vedoucí k vnitřní kamenné jeskyni, někdy s bočními místnostmi, pohřbená hluboko v pyramidové mohyle ze země a kamení. Archeologové o nich mluví jako o hrobkách, ale to zcela jistě nebyla jejich jediná funkce. Ty, které se nacházejí ve Westminsterském opatství, jsou plné starých kostí a rozhodně je nelze popsat jako pouhé hrobky nebo relikviáře. Zvláště v Irsku jsou kameny jak uvnitř, tak okolo mohyl popsány znaky a symboly. Jejich smysl je neznámý, ale v knize *Hvězdy a kameny* (The Stars and the Stones) dokazuje Martin Brennan, že některé z těchto symbolů označují světelné paprsky nebo stíny určitého ročního období. Brennan také ukázal, že kamenné pasáže vedoucí dovnitř mohyl jsou orientovány tak, že v určitý den roku umožňují slunečnímu nebo měsíčnímu paprsku proniknout až do nejzazší komnaty. Např. v Newgrange k tomuto jevu dochází uprostřed zimy. Vzájemná hra světla a temnoty s vyřezanými symboly na stěnách vnitřních komnat jasně naznačuje, že tyto stavby byly používány i pro jiné než pohřební účely: pro zaznamenání sezonních a hvězdných cyklů nebo pro průběh různých

oslav a rituálů. Spíše než hrobky by se tedy měly nazývat chrámy.

Podle nejnovější radiokarbonové metody datování je nejstarší takovou mohylou anglické Kercado zbudované kolem 4800 př. Kr. Stáří jiných se pohybuje až k době okolo 3000 př. Kr. V téže době, a také ve 2. tisíciletí př. Kr., byly zbudovány tisíce velkých kamenných nebo megalitických struktur, tehdy samozřejmě i se spoustou dřevěných staveb nebo střech. V různých zemích se tyto stavby různí, ale v Anglii je dnes znám největší počet takových kamenných kruhů (více než tisíce) a jejich podobnost je tak nápadná, že zcela jistě musely mít společný původ a účel.

Ještě donedávna se věřilo, že stavitelé megalitů museli rozšířit své umění jako dobyvatelé nebo misionáři z území ve Středozeří směrem na sever přes celou Evropu. Tato teorie byla ale v poslední době, právě díky radiokarbonovému měření, poněkud zpochybněna. Některé monumentální kamenné stavby na pobřeží Atlantiku jsou značně starší než jejich předpokládané středomořské prototypy. Zatímco akademické vzory týkající se prehistorických dob jsou stále užívány, někteří badatelé obrátili svou pozornost k pra-

cím starších, na dlouhou dobu ignorovaných autorů, kteří o těchto záležitostech psali. Jedním z nich byl antikvární mystik a autor několika knih o prastaré Británii J. Foster Forbes. Ve své knize *Nezaznamenaná historie* (An-chronicled Past, 1938) napsal o kamenných kruzích toto: »Kruhy byly zbudovány okolo roku 8000 př. Kr lidmi ze Západu, kněžími, kteří přežili atlantické kataklyzma. Jejich hlavním smyslem bylo vybudovat a udržet sociální řád. Fungovaly jak jako měsíční observatoře, tak jako přijímací stanice pro kosmické vlivy v určitých sezonách. Napomáhaly udržovat plodnost země a prosperitu lidu tím, že kontrolovaly pozemská pole vitálních a magnetických energií.«

Některá z těchto tvrzení, např. západní původ stavitelů megalitů, souhlasí s posledními důkazy, jiná bude ještě třeba ověřit. To, že byly kamenné kruhy používány k měření komplikovaných měsíčních cyklů, již bylo potvrzeno v knize Alexandra Thoma *Megalitické měsíční observatoře* (Megalithic Lunar Observatories, 1971) i v jeho starší práci *Megalitická sídla v Británii* (Megalithic Sites in Britain). Pomocí statistické analýzy značného počtu pozorování, které provedl v kamenných kruzích a na menhirech, byl Thom schopen prokázat následující tvrzení: »Kamenné kruhy byly velmi pečlivě naplánovány a postaveny podle určitých geometrických obrazců klasické pythagorejské tradice. Základní jednotkou jejich designu byl megalitický yard (2,72 stopy). Kameny uvnitř a okolo kruhů byly sestaveny tak, aby naznačovaly přirozené nebo umělé značky na horizontu, kde měsíc nebo slunce procházely vrcholnými pozicemi svých cyklů, např. při slunovratu. Stavitelé megalitů používali vysoce vyvinutou a sjednocenou – dnes bychom řekli vědeckou – metodu založenou na číslech a geometrii a byli velmi zkušenými badatelé, inženýry a astronomy.«

To naznačuje, že původní obyvatelé Británie nebyli, jak se doposud myslelo, divoši a prostí rolníci, ale spíše lidé, kteří žili v uspořádané společnosti řízené nábožensko-vědeckým kněžstvem.

Od 70. let výzkum kamenných kruhů přináší některé významné výsledky, které, i když ne zcela, podporují názory J. Fostera Forbese. Výzkum anomálního výskytu energií na těchto prastarých sídlech přitahuje proutkaře, inženýry a vědce. Kniha Toma Graveho *Jehly kamenů* (Needles of Stone) nahlíží na tyto záležitosti, spojené s megalitickými sídly a magnetickými zemskými proudy, očima proutkaře. Geiger-Müllerův počítač a ultrazvukové detektory odhalily v kamenných kruzích neobvyklé vzory energetických pulzací, které se během roku různí. Jeden z těchto opakovaně zaznamenaných ultrazvukových i radiačních efektů je popsán v knize Dona Robbinse o megalitických energiích *Kruhy ticha* (Circles of Silence). Zdá se, že právě proto, že pradávni stavitelé megalitů umísťovali své kruhy a kameny na místech s velmi výraznými dynamickými vlastnostmi, můžeme předpoklá-

dat, že si byli těchto energetických anomálií velmi dobře vědomi a že tyto přirozené energie prakticky používali v rámci svého způsobu života. Tyto rané, se zemědělstvím tak úzce spojené společnosti měly samozřejmě značný zájem na co nejvyšší úrodnosti země a na možnosti komunikace jak s místními duchy, tak s duchy předků, o kterých se předpokládalo, že mohou být zárukou prosperity lidského rodu. Megalitické vědy byly zcela jistě založeny na duchovním základě.

V nomádských dobách byla komunikace s duchy přirozená a spontánní v rámci každoročních putování. Věda té doby se starala o obnovu této přirozené komunikace pomocí systému ritualizovaných invokací. Dnes bychom řekli, že to byla jakási forma magické technologie. Když se ale lidé začali usazovat, místní duchové (energie) byli vyvoláváni a užíváni v prastarých svatyních a později v kamenných monumentech nebo chrámech. Zatímco v době pastevectví byly svatyně aktivně užívány jen během krátkého období v roce, později bylo možno jejich potenciál využívat daleko více. O co šlo, je symbolicky naznačeno v legendách o rytířích, kteří zabíjeli draky nebo hady. Had je symbolem rtuťovitých zemských proudů, které zúrodňují zemi. Znehybnění dračí hlavy oštěpem nebo kamenným pilířem je tradiční metodou odhalení a využití proudu takové energie. V Delfách, kde se několikrát do roka věštilo, žil za archaických dob velký had Python, jehož hlavu připíchnul Apollon svou holí, aby tak prodloužil efektivitu jeho působení na několik měsíců. Místo, kde se tyto energie soustřeďovaly, bylo označeno fackými kameny ve středu svatyně. Široce se o této prastaré posvátné vědě a její schopnosti využívat zemských energií rozepisuje Plutarchos (byl v Delfách knězem v 1. století) ve své knize *Zánik věštek*.

Tato vědecko-náboženská aktivita stavitelů megalitů, spolu s budováním domů a zemědělským využíváním půdy dramaticky změ-

nila vzhled krajiny. Přesto však byly nové vzory chrámů, cest a obydlí založeny na posvátné geografii nomádských dob. Chrámy a modlitebny byly budovány na místě původních svatyní a stezky mezi nimi byly dále používány poutníky a účastníky náboženských procesí. Na přímkách spojujících posvátná místa lidé vztýčovali kameny a budovali tak jakási viditelná označení energetických zemských proudů, tzv. *ley lines*, jež jsou předmětem nesčetných moderních výzkumů britské krajiny. Tyto linie vedoucí napříč rozsáhlými územími byly právě tak posvátné jako chrámy a svatyně, které propojovaly, a evidentně hrály v mystické megalitické vědě velmi důležitou roli. Staré báje a folklorní vyprávění označují tyto stezky mezi starými svatyněmi za stezky mrtvých nebo stezky duchů, na kterých lze v určitých dnech v roce spatřit zvláštní světla nebo jevy. Tam, kde se tyto stezky kříží, stojí pradávne kamenné monumenty, o kterých se šíří podivné zvěsti plné příhod o nadpřirozených událostech nebo schopnostech léčení či obnovy plodnosti. Folklor megalitických staveb tak poskytuje jakési podhoubí i moderním vědeckým výzkumům anomálních energetických struktur těchto starých míst.

Vytvářením posvátné krajiny tak kněží doby kamenné pečlivě chránili jak zemské energetické vzory, tak k nim přínáležeící duchovní hodnoty. Chrámy a přírodní svatyně byly nazirány jako součástí většího těla většího chrámu celé posvátné země. Pomocí každoročního cyklu slavností a rituálů byl duch země ožíván tak, aby umožnil komunitám okolo těchto míst usazeným růst a prosperovat. Archeologové se domnívají, že populace Anglie ve 2. tisíciletí př. Kr. byla nejméně stejně velká jako v době Viléma Dobyvatele (asi 2–3 milióny lidí). Předhistorická úroveň řemesel, vědy a kultury všeobecně byla mnohonásobně vyšší než dokonce v dobách středověké Anglie.

Citováno z knihy Průvodce posvátnou Anglií (The Travellers Guide to Secret England, Gothic Image, 1996)

M e g a l i t o v á n í

P a u l D e v e r a u x

Jedna z otázek, na kterou odpovídám při svých přednáškách o záhadách megalitů a zemských linií nejčastěji, zní takto: »Paule, řekni nám, jak bychom měli tato posvátná prastará místa navštěvovat? Je na to nějaká speciální metoda?« Obvykle odpovídám, že ať to vezmete z té či oné strany, žádná metoda, jak navštěvovat posvátná místa, kamenné kruhy nebo katedrály, neexistuje. Většinou stačí přicházet na ta místa s úctou a prostě tam nějakou dobu pobýt. A přestože je to celá pravda, přece jen existuje něco navíc, něco z mé vlastní zkušenosti, o čem bych se rád rozepsal.

Vycházím z úvahy, že prehistorie je analogická s lidským podvědomím, a že historie je chronologický ekvivalent naší vědomé části mysli. V rámci tohoto modelu jsou prehistorické megalitické monumenty jakýmsi fragmenty snů, na které se ráno snažíme upomenout. Samotné slovo monument pochází z latiny a znamená vzpomenout si, obnovit v mysli. Naznačuji, že skutečný zážitek z pobytu na takových místech můžete zažít, jen když necháte svému podvědomí prostor také se tohoto procesu návštěvy účastnit.

Abych to nějak zpřehlednil, sestavil jsem systém, kterému říkám »megalitování«. Průzkumy potvrzují, že výlety k megalitickým stavbám jsou jedním z hlavních prázdninových motivů současné anglické turistiky. Když si člověk uvědomí, že Stonehenge navštíví ročně více než milion lidí, je snadné tomu uvěřit. Jako by nás ta stará místa k sobě volala zpátky. Střízlivěji řečeno, možná, že v moderním světě pomíjivosti, rychlosti a nejistoty je prostě příjemné »dotknout se« něčeho, co hovoří naskrz historií a trvá od nemapěti. Něčeho, co bych nazval archaickým šepotem. A nejenom z těchto důvodů navrhuji, abychom megalitování nebrali jako pouhou součást turistiky. Není to jen

navštěvování posvátných míst, ale je to také přibližování se mýtům, provokování paměti a vytváření prostoru pro nečekané asociace. Je dobré ponechat místa, aby v nás aktivovala největší hloubky a moudrost našeho podvědomí.

Rozhodněte se, kdy takové prastaré posvátné místo navštívíte. Důležité je, zda bude vaše návštěva součástí nějakého dalšího výletu, nebo jeho cílem. Můžete navštívit samostatně některé z největších prehistorických megalitických sídel v Evropě, např. Newgrange v Irsku (nebo ještě lépe mohylové hroby v 30 mil vzdálených Loughcrew Hills), Stonehenge v Anglii (nebo ještě lépe kamenné kruhy v Avebury 20 mil severně), některé z řad kamenů nebo dolmeny, ať už v Anglii či ve Španělsku. Nebo můžete zvolit jednu z velkých evropských gotických katedrál. Všude to funguje, i když např. v katedrále v Chartres je pro nával docela obtížné sílu místa skutečně objevit. Právě tak byste ale mohli navštívit snové chrámy starého Řecka nebo Egypta nebo mramorové zázraky starého Říma.

Pak je zde také značný počet posvátných starých míst na území Ameriky: záhadná, dva tisíce let stará hadí mohyla v Ohio, šamanské kruhy ve Skalistic

horách v Kanadě a v USA, mohyly Cahokia ve státě Illinois, kaňon Chaco v Novém Mexiku nebo mnohé další výjimečně krásné prehistorické ruiny či skalní malby původních indiánů amerického jihozápadu, atd. atd. – můžete si vybrat z neuvěřitelně pestré nabídky. Ať si vyberete cokoliv, naleznete k tomu dostatek knih, článků, fotografií a brožurek, které můžete prostudovat, dříve než tato místa poprvé navštívíte. Pokud jste si vybrali takové místo a shromáždili a nastudovali všechny informace o něm, jste připraveni začít.

Já obvykle proces megalitování začínám tak, že několikrát nahlas vyslovím jméno posvátného místa, které chci navštívit. Jak poznamenal Lage Wahlstrom: »Už pouhý zvuk místa často vyvolává určité asociace.« Všimněte si, jakékoli konotace, která takto vznikne. Znovu prolisťujte knihy, znovu si prohlédněte fotografie. Jak se to místo bude ve skutečnosti lišit? Zkuste si je představit.

Další fází je samozřejmě samo fyzické navštívení takového místa, chrámu, monumentu. Vezměte si s sebou fotoaparát nebo kameru. Pokud můžete, několikrát místo obejděte. Pečlivě volte čas. Při prvním setkání si zkuste být vědomi rozdílu mezi pocitem z místa a mezi vašim předchozím očekáváním. Zkuste s tímto rozdílem v představě experimentovat. Zkuste ten rozdíl identifikovat. Je to velikost monumentu? Jeho okolí? Rozloha nebo okolní příroda? (Když jsem navštívil chrám v Eleuzině, vzpomínám si, jak jsem byl šokován zjištěním, že všude kolem jsou paneláky a továrny na výrobu cementu. Přesto si ono pitoreskní místo nějakým způsobem udrželo svou integritu. Dokonce se mi zdálo, že nešťastné okolí sílu místa ještě zesílilo.) Nepokoušejte se ten rozdíl vyslovit, nehovořte o něm, zkuste ho pročit. A tento pocit si zapamatujte.

Až budete procházet posvátným místem, používejte nejen své oči, ale i jiné smysly. Zkuste zjistit, jestli s tím místem nejsou spojeny nějaké legendy. Pokud ano, přečtěte je, vyslechněte a dovolte své mysli, aby je zařadila. Jak se cítí vaše tělo? V jakém je vztahu k prostoru a pocitu, které toto místo vytváří? Jaké emoce vyvolává? Slabý strach? Něco, co vás obohacuje a osvobozuje? Ohromení?

Co skrývá tento zcela zřejmě umělý pahorek? Dnes se může nadšený poutník přesvědčit, že místní chrání i to, čemu (zatím) nerozumějí. Pahorek je hlídán, a zvědavce dostane do ruky letáček s omluvou a vysvětlením, proč na něj nesmí vylézt a co se chystá.

Zklamání? Tyto pocity neanalyzujte, jen si jich buďte vědomi.

Jak toto posvátné místo voní? Vyskytuje se tam nějaká konkrétní vůně, které jste si vědomi, nebo jen prostě něco, co nedokážete určit? Vzpomínám si, jak jsem jednoho slunečného rána, po noční bouři, poprvé navštívil Delfy. Když jsem krácel posvátnou stezkou, vůně květin, osvěžené země a cypřišů nade mnou byla neobvykle silná. Od té doby, kdykoliv ucítím vůni cypřišů, okamžitě jsem zpátky v Delfách. Prosluněný obrázek tohoto, tolik silného místa mi okamžitě probleskne myslí. Čich je smysl velmi silně svázaný s pamětí. Je to přímý smysl, není tedy převáděn, tak jako v případě informace z pravého oka do levé části mozku. Je úzce spojen s limbickým systémem a snadno a silně evokuje vzpomínky. (Čich často funguje, aniž jste si toho vědomi. Pouhých osm molekul nějaké látky může spustit nervový impuls, ale čtyřicet molekul je potřeba k tomu, abyste něco cítili, když se sami vědomě rozhodnete.) Máte-li takovou příležitost, navštívte své posvátné místo těsně před bouří nebo po ní, když země voní nejsilněji, nebo za období nízkého tlaku, kdy je vzduch vlhčí a vůně rozpoznatelnější. Vůně jsou silnější i v podvečer. Možná je to půda toho místa, která tak voní, nebo místní rostliny, keře nebo stromy. Pokud žádnou vůni na tomto místě nezachytíte, můžete ji nahradit třeba tím, že si zapálíte vlastní vonnou tyčinku nebo použijete váš oblíbený esenciální olej – jakákoli takto použitá vůně usnadní proces vzniku asociací a vy se s jejich pomocí budete na posvátném místě cítit lépe (já například užívám cypřiš ve spojení s delfskou věštinou, myrhu nebo františek ve spojení s egyptskými chrámy, šalvěj nebo kopálovou pryskyřici ve spojení s posvátnými místy posvátných amerických indiánů.) Až budete chodit kolem, tiše se pokoušejte nasávat vůni.

Fotografujte. Fotografujte z nejrůznějších úhlů a vzdáleností a nezapomeňte na celkový pohled nebo celou sérii obrázků, abyste si později mohli sestavit panorama. Pokud umíte kreslit, místo si naskicujte. Kresba vám pak pomůže snadněji si místo nebo objekt vyba-

vit. A snažte se mít dost času, abyste se mohli na delší dobu posadit a nedělat nic, nemyslet na nic, ničím se nerozptylovat. Než odejdete, znovu si celé místo panoramaticky prohlédněte. Nejen vizuálně, zkuste to i hapticky – dotkněte se co největšího počtu předmětů přímo na místě nebo v jeho okolí. Pokud to není zakázáno, nebo pokud tím něco nepoškodíte, zkuste si v okolí takového místa utrhnout stéblo trávy nebo kytičku nebo sebrat malou mušli nebo špetku písku či hlíny na památku (nic z toho ovšem nedělejte, pokud byste tím jakkoli viditelně či hmotně místo nebo jeho okolí poškodili, a nikdy neberte jakékoli archeologické fragmenty).

Až budete doma, prohlédněte si fotografie posvátného místa, vzpomínejte na jeho vůni a na pocity, které jste měli, když jste se dotýkali různých předmětů (pokud jste si je přinesli, dotýkejte se jich). Vše, co je s místem spojeno, uchovávejte v jedné krabici. Jednou dvakrát týdně, těsně před spaním, se pak k materiálu vraťte, prohlížejte si ho, čichejte a vzpomínejte. Je-li s místem spojena nějaká vůně, je dobré touto vůní jemně navonět vaše ložní prádlo nebo přímo ložnici. Opakujte to, dokud se vám o tom místě nebude zdát nějaký významný sen. Jakkoli bude útržkovitý, udělejte si o něm záznam a přidejte ho do krabice se všemi upomínkami. Dělejte to tak do té doby, než se vám o vašem posvátném místě začne zdát častěji a snad komplexněji. Všimněte si všech asociací se sny spojenými. Pokračujte do té doby, dokud nezjistíte ve vašich snech vývoj, týkající se toho místa.

Takto, doufáme, i když to může trvat několik měsíců, navážete s místem, které jste navštívili, jakýsi mytický vztah. Občas uvažujte o přibězích, které vám vaše podvědomí ve snu o tom místě, a nevyhnutelně také o vás skrze médium toho místa, vypráví. Takto budete mít šanci znovu nalézt a obnovit podvědomá spojení mezi vámi a posvátným místem – v jejich původní gatesovské superdálničnické formě, která obchází vědomou mysl.

Paul Deveraux již léta píše o šamanismu, ley lines, megalitech a posvátných místech. Jeho poslední kniha se jmenuje *Re-Visioning the Earth*. V Anglii vychází již od začátku století časopis *Ley Hunter* (leyhunt@aol.com).

Za dávných časů, kdy v Krakově ještě bývali židé, kteří se nebáli snít, žil tam chudý, starý a nešťastím pronásledovaný Icik, syn Jenkelův. A když mu bylo nejhůř, jedné noci měl zvláštní sen. Viděl sám sebe v cizí zemi, v královském městě pod mostem ve stínu paláce, a slyšel hlas, který mu říkal: »Toto je Praha a ta řeka se jmenuje Vltava a to je královský hrad. Dívej se dobře – tady na místě, kde stojíš, je poklad, který čeká jen a jen na tebe. Jakmile jej vyzvedneš, tvůj život se zcela promění a všechny tvé problémy budou vyřešeny.«

Bylo to úžasné, ale když se Icik ráno probudil, hořce se posmíval sám sobě: »Už jen to by ti chybělo, abys začal věřit na sny.«

Nicméně další noci, sotva zavřel oči, už byl zpátky ve stejném snu. Když ho pak sen navštívil i potřetí a Icik uslyšel stejný hlas, jak říká »Cože? Ty jsi ještě doma?«, vydal se hned ráno pěšky do Prahy. Dorazil tam až po několika dnech hladový a nevyspalý, nicméně ihned našel ten most, řeku a hrad ze svého snu. Most ale hlídala stráž a Icik brzy zjistil, že nemá možnost začít kopat na místě, kde se nalézá poklad.

Bezmocně obcházel okolo, když v tom na něho udeřil velitel stráže: »Co tady šmejdiš, žide? Že ty tu chceš něco ukrást?«

»Ne, pane veliteli,« řekl vyděšený Icik.

»Tak co tu děláš?«

»Pane veliteli, třikrát za sebou se mi zdál sen, že tady pod mostem najdu poklad.«

Velitel stráže se smál, až se za břicho popadal. »Jak seš starěj, tak seš blbej... Víš, jakěj sen se mi zdá už celé týdny? Abych se vydal do Krakova, tam našel dům

žida Icika, syna Jenkeleho, a když v něm budu kopat hned pod pecí, najdu poklad, ha ha ha! A teď maž odtud, žide. Jestli tě tu ještě jednou načapám, budeš viset!«

Icik odtud spěchal, co mu síly stačily – nejen aby zachránil holý život, ale aby se co nejdříve dostal domů a mohl začít hledat poklad nesmírné ceny. Poklad vskutku našel a jeho život se zcela změnil.

♦

Tento chasidský příběh nastoluje starý paradox: jestliže poklad našeho života máme na dosah ruky – tak proč se za ním musíme vydat málem až na konec světa, riskovat krk a ztrácet drahocenný čas?

Je to divné, nicméně vždycky tomu tak bylo. Odpověď na všechny otázky a tajemství můžeme najít jen v našem domě – srdci, jehož paměť odjakživa nejlépe probouzí zbožná pouť do daleké země. Jen málokomu je dáno, aby v sobě bez ní našel poklad nesmírné ceny – naši duši. Kdysi nás, jako Abrahama, na tuto cestu vyzýval Bůh přímo: »Lech lechá mearcechá!« Vyjdi ze země své... z pohodlí ustálených představ, od hrnců chaldejských, egyptských nebo babylonských a hledej Zemi zaslíbenou než najdeš v sobě Království Boží. Se změnou vědomí je to spíše sen, který nás dnes volá na cestu k sobě, osvětlovanou hvězdami osudu, který jsme si vybrali ještě dřív, než se narodili naši rodiče.

Proč jsme se tedy my vydali na cestu do magického srdce Anglie a mytického Cornwallu? Abychom viděli Stonehenge, Tintagel a napili se ze studny Grálu? Abychom kráčeli po zemských čarách sv. Michala a Panny Marie, jako kdysi Pán Ježíš v nesmrtelné básni W. Blakea, tančili a zpívali mezi menhiry, prolézali Men-An-Tol kruhem znovuzrození a v Lanyon Quit si připili s Merlinem a Artušem před poslední bitvou, než nastane konec času?

Ano, ale nejen proto. Negen vidět, dotýkat se a naslouchat poselství z hlubin nevědomí, ale vstupem do posvátných prostorů rezonovat s jejich frekvencemi, a tak znovuoobnovit rozkolísané, oslabené základy našeho vnitřního modelu světa. Modelu, který prožíváme jako svět, jako skutečnost... a tento prožitek je naším životem.

Jedině díky obnově těchto základů, kterým jsme se v myšlení tak vzdálili, můžeme dosáhnout stability a celistvosti vědomí, abychom mohli překračovat, překonávat sami sebe. Naše babičky této transcendentci říkávaly zcela prostě: spása duše.

♦

Kamenné kruhy pravěké katedrály v Avebury vznikly podle některých názorů před

Megalit č. 106 neboli Kámen vulvy.

AVEBURY

Milan Calábek

Z úvodu setkání posluchačů Univerzity Nové Doby, kteří se zúčastnili Cesty do megalitické a artušovské Anglie.

7000 lety, a tak by byly asi o 2000 let starší než Stonehenge. Podle většiny britských archeologů jsou ale stejně staré.

Současný vědecký názor na vznik těchto staveb by se dal stručně vyjádřit asi takto: pravěkým lovcům stačilo pracovat dva, tři dny v týdnu, a aby nějak zabili volný čas, protože ještě nebyla televize ani hospody, vyžívali se díky své pověrčivosti ve vláčení šutrů, pokud možno z co největší dálky, a ty pak v záchvatu megalitického šílenství vztyčovali po celém světě. Tato teorie si nijak nezadá s vědecky podloženou hypotézou o vzniku kruhů v obilí dupáním ježků.

V Avebury na dopravu a vztyčení sarsénových megalitů, které vážily okolo 20 až 60 tun, bylo nutno vynaložit asi 1,5 milionu pracovních hodin. Přitom obyvatelé pravěkého sídliště Windmill hillu, tvůrci tohoto komplexu, nebyli »znučení« lovci, ale tvrdě pracující zemědělci.

Domnívám se, že »megalitické šílenství« souvisí s první ekologickou krizí, v níž se člověk ocitl po vyhubení velké zvířeny; jeho přežití záviselo na tom, zda přejde na jiný způsob obživy. Pravděpodobně na Dálném východě se pod tímto tlakem vyvinulo, v režii žen, ze sběračství zemědělství. Vyžadovalo to jednak vypěstování kulturních plo-

cheologové nás ujišťují, že nikdy nesloužil k obranným účelům. Podobný příkop se vinul i poblíž Stonehenge, a mezi mnoha dalšími v megalitické Anglii vyniká slavný Dorset Cursus, který je téměř 10 km dlouhý a vyžádal si okolo 450 000 pracovních hodin. Jaký byl důvod jejich hloubení? K čemu sloužily? Proč na jejich dno byly ukládány býčí rohy?

Do Velkého kruhu můžeme vstoupit čtyřmi původními vstupy, které sledují i současné cesty. Kruh zabírá plochu okolo 11,5 ha a jeho průměr je 370 m. Pokud si vzpomínáte, jsou v něm i dva menší kruhy: severní a jižní.

William Stukeley, svobodný zednář, který Avebury navštívil mnohokrát – naposledy v roce jeho velkého ničení roku 1724 – nám zachoval jeho popis i celou řadu kreseb. Ve středu severního kruhu byly podle jeho záznamů tři megality, které vytvářely v jeho terminologii *cove* (malý záliv, zátoku). Dnes už jsou zde jen dva z těchto kamenů, které ale patří k nejkrásnějším. Jejich ženský a mužský charakter je patrný i z obrázku. Chybějící třetí kámen, který stál proti falcickému, měl naprosto shodný tvar. Další mužský kámen stál ve vzdálenosti 22 metrů: vše bylo orientováno na severovýchod, stejně jako obdobná podkova Stonehenge, jak poznamenává Stukeley. John Aubrey, který navštívil Avebury roku 1648, ještě viděl tento cove kompletní.

♦

Leo Frobenius, žák Rudolfa Steinera, nám v knize *Neznámá Afrika* zachoval jeden z posledních relikтів lovecké magie. Popisuje, jak požádal své pygmejské přátele o doplnění zásob masa. Ti mu ale řekli, že musí počkat do zítřka. Druhý den, než vyšlo slunce, namalovali do písku obraz antilopy v životní velikosti. Když první paprsek vycházejícího slunce dopadl na její šíji, přesně do tohoto místa vystřelili šíp. Pak odešli na lov. Když se vrátili s ulovenou antilopou, smrtící šíp jí trčel ze stejného místa jako na obraze. Po očištění rituálu a smazání kresby Frobenius pochopil, že při magic-

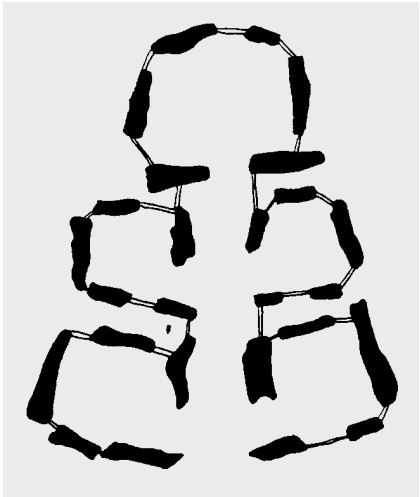
ké operaci nezabil antilopu šíp lovců, ale sluneční paprsek; šíp byl jeho pouhým symbolem. Ještě v řecké mytologii byly paprsky slunce šípy Apollonovými...

Magický člověk už nevnímal svoji totožnost jako jednotu s celkem Přírody symbolizovanou Bohyní Velkou Matkou, ale jen s určitou částí: kmenem, který zaměňuje s celkem. A tak v jeho magickém světě část zastupuje celek (pars pro toto) a všechny části: lidé, věci a události, konkrétní skutečnosti, stejně jako symboly, jsou propojené a magickou operací zaměnitelné. Nekauzálně, ale synchronně: smyslem. Nezbytnou podmínkou je bezprostorovost, bezčasovost a bezjáství magického vědomí.

Zemědělská magie pracuje přesně na stejném principu. O letním slunovratu dopadaly první sluneční paprsky na 22 m vzdálený falcický kámen (Indové by mluvili o lingamu) a jeho stín zasáhl spodní část prostředního ženského kamene (yoni). (Dnes dopadají sluneční paprsky přímo na ženský kámen.) Jestliže neolitický člověk vnímal Zemi jako Bohyni, pak vše, co v krajině připomínalo ženské tělo, bylo jejím symbolem. A každý symbol (část) je pro magické vědomí snadno zaměnitelný s celkem. V okamžiku slunovratu byla Bohyně Země tímto kamenem. A Sluneční nebeský bůh ji svou ohnivou silou přes falcický megalit oplodnil v Božské svatbě Nebe a Země. Ohnivá mužská síla slunce se zároveň přenášela na všechny falcické megality, které pak oplodňovaly ženské kameny. Cove v zemědělské magii nahradil jeskyni, která byla pro lovce místem kosmického oplodnění i dělohou života. Posvátný prožitek této Božské svatby sdílený celou komunitou zpětně oživoval kamenné srdce kruhu, jehož tvar a uspořádání kamenů mocně zesilovaly éterické působení genia loci na celou pravěkou katedrálu, na celou Anglii a možná i na další země.

Vztyčení oživených megalitů na této křídové půdě umožnilo neolitickým zemědělcům, aby zde pěstovali obilí a další plodiny. Jak už víte z antropozofické astrologie,

Kosmogram Urobora z megalitu č. 25 S (West Kennet Avenue)

vnější planety, zejména Saturn, působí na vegetativní pól rostlin přes vibrace křemíku (megality), zatímco vnitřní planety, zejména Venuše, působí přes vápník na pól reprodukční (klas). Ne náhodou byl Saturn římským bohem zemědělství.

♦

Pod tímto severním kruhem je zhruba stejně veliký kruh jižní, který měl kdysi uprostřed asi největší megalit této lokality (podle Stukeleyho byl vysoký 6,3 m). Místní obyvatelé jej nazývali Obelisk a i po jeho zničení tančili na tomto místě až do 19. století na první máj (Beltine) kolem májky. Byla to ozvěna rituálů starých tisíce let. Beltine, jak víte, je svátkem jarní plodnosti. Co zde probíhalo v tu dobu? Při východu slunce osvětlovaly paprsky falický obelisk – axis mundi – a jeho stín dopadal na kámen č. 106 (tzv. kámen Vulvy) a oplodnil jej. Nebeský sluneční bůh se spojil s Božskou Vulvou Země a to pouze dvakrát za rok: na 1. máj a na počátku srpna při svátku první úrody.

A tak se v Avebury během roku udály tyto tři Božské svatby. Co ještě symbolizovalo Božskou svatbu? Orba. Pluh nebo tyč asociovaly penis a brázda vulvu Bohyně Země. Semeno pak odpovídalo spermatu. Už na 15 000 let staré kosti z Dordogne ve Francii je zachycena řezba Nebeského býka, který se svým penisem chystá proniknout do ženy symbolizující Bohyni Zemí. Tento motiv se zachoval i na soudobých tibetských bronzích, i když má jiný význam. Artuš, původně astrologicky Arcturus (souhvězdí Velkého Medvěda), se změnil v aradora-oráče, v souladu s tím jak se měnila lovecká společnost na zemědělskou. Náčelník, král, farao, čínský císař jako ztělesnění nebo zastoupení Nebeského boha či jako syn Nebes každý rok vyorávali první brázdu Božské orby pluhem, do něhož byl zapražen býk. Voli Přemysla oráče jen dokreslují vykleštění českých pověstí.

Příkopý neolitické Anglie, stejně jako příkop v Avebury, jsou zvětčením a oslavou kosmické orby a oplodnění Bohyně Země, kdy sám Nebeský Bůh v podobě tornáda přímo vyrýval svou brázdu v bésnicím sexuálním aktu. (Podrobně o tomto tématu pojednávají knihy Terence Meadena.)

Při proměně hypnotického vědomí na mytické, v těch časech, kdy nás bohové opustili, kdy k nám přestali promlouvat přímo svými hypnotickými hlasy přes pravou hemisféru a začali nám sdělovat »svou vůli« znameními, věštby, horoskopy nebo kalendářem, nastal problém, jak sladit sluneční a měsíční cyklus, který musili řešit Sumerové stejně jako Májové nebo obyvatelé Avebury. Konflikt mezi těmito dvěma odlišnými časy a rytmy přetrvává dodnes. Zatímco ženské tělo, jak na to upozorňovala už před 20 000 lety soška »Venuše z Lausssel«, řídí lunární čas, současný svět, ve kterém žena žije, se řídí časem solárním. Stínem tohoto konfliktu »časů« jsou pak poškozené vaječníky, bulky na prsou nebo neplodnost. U mužů pak konflikt mezi kairos, subjektivním časem, a objektivním časem kronos, zasahuje srdce.

♦

Lunární a solární kruh ve Velkém kosmickém kruhu jsou ale i předpokladem řešení tohoto konfliktu na vyšší rovině vyjádřeně později ve slavných glastonburských Vesica Pisces – mandorly, kterou známe i z Chartres a jiných lokalit. Návod k postupnému překročení protikladů Slunce a Luny, Nebe a Země, posvátného a profánního na základě toho, co mají společné, protože pro mytické vědomí se protiklady nevylučují, ale doplňují. Toto společné pak vertikálně vytváří symbol Velké Bohyně, který přežívá dodnes v podobě kosočtverce na zdech, anebo horizontálně znamení ryby, podle kterého se poznávali křesťané v dobách pronásledování.

Je zde zároveň i jedno z prvních ztvárnění základního principu posvátné architektury: ženského a mužského prvku – dělohy a falu, jeskyně a menhiru v podobě členění prostoru, ze kterého pak vyrůstají řecké chrámy nebo amfiteátry.

Uspořádání prostoru sloupovím je vedeno snahou o co největší amplifikaci posvátných sil genia loci a např. chrám Héry svou architekturou dokonale zesiluje právě kvality jejího archetypu, na rozdíl od chrámů jiných božstev. Kupole mešity s minarety nebo loď křesťanského chrámu s jeho věžemi jsou jen variacemi téhož základního principu magického vědomí.

W. Stukeley nazval Avebury chrámem okřídleného hada, i když podle lidové pověsti do Velkého kruhu nikdy žádný had nevstoupí. Podobnou symboliku jednoty Nebe a Země známe z Mexika (Opeřený had Quetzalcoatl) nebo z Číny (drak). Nemí

náhodou, že biskup na staré křtitelnici kostela v Avebury ubíjí berlou dva draky-hady (zelený drak je erbem této části Anglie) a že kosmogram na megalitu č. 25 S představuje Urobora s ptací hlavou a opeřeným ocasem. Tento megalit je jedním ze 100 párů kamenů, které vroubily West Kennet Avenue, táhnoucí se asi 2300 m od svatyně k jižnímu vchodu Velkého kruhu. Jde o tzv. zemskou čáru sv. Michala drakobijce, odpovídající jangovému dračímu meridiánu čínské geomancie. Zatímco od Silbury Hill vede zemská čára Panny Marie odpovídající jinovému meridiánu. Tyto dvě zemské čáry, ida a pingala, kaduceus či Merkurova hůl, tvoří páteř éterického těla jižní Anglie a táhnou se od hory sv. Michala na jihozápadním pobřeží přes Glastonbury, Stonehenge a Avebury až k Hoptonu na severovýchodním pobřeží. Mužský meridián se vine hlavně po kopcích, kde jsou tvrze a kostelíky sv. Michala, zatímco čára Panny Marie vytváří meandry, na kterých se nacházejí nejen její kostelíky, ale i posvátné studny a prameny. Obě čáry sledují poměrně přesné linie spojující epicentra zeměměřesení, které v roce 1275 zničilo kostel sv. Michala na Michalské hoře, stejně jako na Toru v Glastonbury.

Jde o energii vznikající rotací Země a o energii kosmu, které magické vědomí mění na éter, a všude tam, kde se mužská a ženská čára protínají, pak vznikají akupresurní body těla Bohyně Gáji: posvátná místa, kde naši předkové budovali své svatyně, pravěké katedrály nebo alespoň zabodávali akupunkturní jehly menhirů.

Pamatujete se na to místo, kde jsme znovu vcházeli do Velkého kruhu jižním vchodem? Na ten pár menhirů, z nichž ten vlevo se nazývá Čertova sedačka? Kolegyně Marie mi tehdy říkala, že se jí tam otevřel vnitřní zrak a že začala vidět energie jako barvy.

Ze svatyně, která byla původně Woodhenge, dřevěným kruhem, se dnes kromě půdorysu už nic nezachovalo. Název se dozvěděl od místních lidí ještě J. Aubrey a Samuel Pepys svatyni ve svém zápisu z r. 1668 přirovnává ke Stonehenge. V konečné podobě to byl kruh o průměru čtyřiceti metrů s dvaatřiceti velkými menhiry. Svatyně byla zničena až roku 1724, kdy sjednocení ideologických zájmů církve a »špinavého zisku« (W. Stukeley) zasadilo Avebury největší ránu.

Můžeme předpokládat, že to bylo místo zvláštních magických operací: jakási laboratoř a dílna projikující éterická těla místních obyvatel na krajinné části těla Velké Bohyně Země, chcete-li Přírody, a v souhlasu s ní. Ne proti ní, jak se to na mentální úrovni (zničující technologické projekce ega) děje dnes.

Naše setkání s Avebury začalo cestou přes kruh v obilí k jedné z nejlépe zachovaných a zároveň nejdelších (100 m) neolitických pohřebních mohyl v celé Velké Británii: West Kennet Long Barrow, která je orientovaná ve směru znovuzrození – ze západu na východ (vchod).

Za 1500 let zde bylo pohřbeno pouze 46 mrtvých, což svědčí o tom, že nešlo o pohřebiště, ale o místo, odkud »mluvící hlavy« hypnotickými hlasy dál řídily místní komunitu. V západní komoře mohly byly totiž nalezeny pouze mužské lebky. Když se podíváme na půdorys mohyly, vidíme, že jde o tělo Bohyně, jejíž hlavu tvoří právě západní komora a vulvu vchod. Představa, že hlas mrtvého předka nebo krále dál vychází z jeho preparované lebky, byla vlastní lidem hypnotického vědomí na celé zemi (viz vynikající práci J. Jaynese o bikamerální mysli).

Římský Saturn se na britských ostrovech nazýval Bran a byl nejen bohem zemědělství, ale patřil mu i magický kotlík hojnosti a znovuzrození, ze kterého se až na úrovni mytického vědomí vyvinula představa sv. grálu. Jedna z legend vypráví, jak byla Branova hlava, i po oddělení od těla dál prorokující a zpívající, pohřbena v mohyle, na které postavili londýnský Tower. Legenda rovněž říká, že pokud tam Branova hlava zůstane, Anglie nepodlehne cizím dobyvatelům. A protože totemovým zvířetem Brana je havran, chápete možná onu péči o havrany v Toweru.

Všimli jste si také oněch svazečků havraních pírek v aveburské mohyle? Spisovatel Robert Graves se domnívá, že Bitva Stromů, ve které byl v jeho interpretaci Bran poražen Wotanem Anglosasů, se odehrála u bran Annwn (podsvětí) neboli Avebury. Avebury se tak stalo místem, kde byla rovněž uložena jeho »vznešená« mluvící hlava.

A když lidé se změnou vědomí přestali slyšet jeho božský hlas – respektive to, co

za něj považovali, přeměnilo se Avebury na anglické Delfy, kde místem Branova orákula, jehož ústy dál promlouval, byla dnešní Čertova sedačka. A tak možná ne náhodou se na tomto místě naší kolegyni otevřel vnitřní zrak a pravděpodobně i sluch.

♦

Silbury Hill je zatím největší objevenou evropskou neolitickou pyramidou měsíčního tvaru (výška 40 m, základna 2,2 ha) a její budování si podle dnešních výpočtů vyžádalo asi 18 milionů pracovních hodin. Byla stavěna ve třech fázích.

První začala 2700 let před n. l. Z vrstev zeminy, jílu, křídý a říčních oblázků vznikl 5 m vysoký mound. Druhá fáze začala hloubením příkopu; vytěžená křída byla navršena na původní mound, který dosáhl výšky 17 metrů. Ve třetí fázi byl zaplněn první příkop a hlouben větší. Křída z něho byla v šesti vrstvách navršena na mound spolu s drtí a drny a byla pokryta zemí.

Když v letech 1968–70 začal největší archeologický průzkum Silbury Hill vedený prof. Atkinsonem, stále živá legenda o králi Silovi, který měl být v moundu pohřben spolu se svou sochou z ryzího zlata, přilákala i pozornost televizní stanice BBC. Nic z toho se ale k velkému zklamání diváků nepotvrdilo. Lhala stará legenda?

Místo královského hrobu nebo zlata tam našli archeologové votivní obětiny jako kravské a býčí rohy, bílé bobule jmelí a okřídlené mravence. V Avebury se ale před příchodem Anglosasů mluvilo velšsky a slovo Sil v místním jazyce znamenalo semeno. V zemědělské magii symbolizují bílé bobule jmelí Sluneční sperma. Mravenci, kteří se zachovali mezi stébly trávy na drnech v pyramidě, umožnili určit, že drny tam byly uloženy v srpnu, kdy títo mravenci mívají křídla. Co však bylo daleko zajímavější: v těchto drnech, na které 5000 let nesvítilo slunce, byla stále zelená tráva!

Žádné zlato, žádný sebesenzačnější královský hrob se nemůže rovnat tomuto ob-

jevu! Už ze složení vrstev pyramidy je jasné, že jde o gigantický Reichův orgonový generátor, který umožňoval zapojit energetický komplex Avebury do éterické (orgonové) sítě, propojující svými meridiány celou megalitickou Anglii. Jakmile obyvatelé této lokality vyvinuli vyšší modus vědomí než je magické, ztratili schopnost »čarovat« a museli najít jinou technologii přeměny energie čtyř elementů na vyšší, éterickou životní sílu.

Ve snové krajině představuje Silbury Hill těhotné břicho Bohyně Země a zároveň pupek světa ovinutý hadovitou cestou. Had vždy symbolizoval pupeční šňůru rodičů se dítěte – úrody. V mytické krajině byl pak mimo jiné Silbury Hill svatyní Boha Brana i Zelenou kaplí Sira Gawaina.

♦

Když se na své Cestě setkáme s nějakou historicky významnou krajinou, vedeme s ní obvykle mentální dialog založený na našich vědomostech. Přesně o to jsme se právě pokoušeli. Ale teď, když je mysl nasycena a tráví, můžeme konečně přestat klást otázky a hledat odpovědi a začít *Snovou Cestu* na rovině vnímání vnitřním zrakem, sluchem a pocity, kde naše já a představa krajiny splývají. Jako australští domorodci, a zcela jistě i obyvatelé Avebury, Glastonbury, dávné Kalifornie nebo Nazky, pak můžeme vstoupit do snového světa, kde topografie země se mění na metafyzickou krajinu snových symbolů, geoglyfů a jiných fascinujících tvarů netušených významů a pocitů. Na zemi našeho původu, našich předků, kteří se v ní i nad ní ve své Snové Cestě vznášeli, cítili v jejích kopcích, mohylách a polích nejen zrcadlení hvězdného nebe, ale všechny životadárné aspekty Bohyně Země – jarní Panny s nádhernými prsy kopců a klínem údolí i letní Matky těhotné úrodou a podzimně zimní Pramatky současně. Lineární čas a topografický prostor vnějších smyslů zmizel a zůstal jen vjem a úžasný pocit *posvátna*.

KOUZLO GLASTONBURY

Dokud jsem o tomto místě jen četl, netušil jsem, jak moc mne zasáhne. Učené a historické knihy se podivovaly nad tím, že zatímco jiná posvátná (náboženská, duchovní) místa v Anglii prožívala období slávy, ale také úpadku, věhlas a oblíbenost Glastonbury, »nejposvátnější půdy v Anglii«, jak tvrdí průvodci, se šíří světem nepřerušovaně od pohan-ských dob. Začátek je prý prokázán – kolem roku 60 po-hanský vladař Arviragus daroval 1440 akrů půdy dvanácti křesťanským misionářům, vedeným Josefem z Arimateje. Jako ve většině podobných případů, i zde je však nanejvýš pravděpodobné, že jejich klášter byl založen na místě ještě starší svatyně, pravděpodobně druidské.

Jenže kromě náboženské pověsti zde musí být ještě něco navíc. Něco, za čím i dnes jezdí stále více poutníků téměř z celého světa. Něco, co i v dalších bouřlivých stoletích pře-svědčilo další a další tamní panovníky, aby práva kláštera obnovili. V Glastonbury kdysi začalo něco nového. Vypadá to, že se historie v jistém smyslu opakuje a nejen pro Ang-ličany zde opět něco nového začíná. Slavné a bohaté opat-ství, včetně nádherného chrámu, bylo po požárech a zemětřeseních (1184, 1275) roku 1539 opuštěno a od té doby jsou zde vlastně jen dobře udržované ruiny.

Co je podstatou kouzla ruin opatství Glastonbury? Jak s tím souvisí mohylovitý vrcholek Tor a legendami opře-dená studna Chalice well?

Když jsem se shodou okolností (náhoda přeje připraveným) v roce 1991 ocitl na šestitýdenním kurzu Ruperta Shel-drakea v jižní Anglii (kde jsem se mj. díky jeho ženě Jill Purceové poprvé naučil základům alikvótního zpěvu) jeli jsme třikrát na výlet. Jeden z výletů samozřejmě směřoval do oblasti Glastonbury.

Byl jsem v té době zcela zaujat onou exkluzivní a pro mě téměř snovou možností pobývat s Rupertem, kterého jsem považoval a dodnes považuji za nejrenesančnějšího člověka 20. století. Vystudoval biologii a měl před sebou poklidnou kariéru profesora na Oxfordské univerzitě (včet-ně přiděleného komorníka, bezplatného ošacení, praní prádla a dalších služeb). On se ale sebral a odjel zkoumat rostliny do Indie. Tam pak pobýval mimo jiné i v ášramu otce Bede Griffithse a tam také, v jakémsi virtuálním pro-storu střetávání evropské a indické vzdělanosti, začal psát svou převratnou knihu o morfických rezonancích.

Když k tomu ještě přidáte, že tam byla i Jill Purceová (které jsem již před několika lety psal a od které jsem do-stal kazetu s nahrávkou jejího stylu výuky alikvótního zpě-vu, nevěda, že je Sheldrakeovou ženou), navíc jarní pří-rodu, dokonalou knihovnu plnou těch tehdy pro mě nejzají-mavějších knih a časopisů a jiskřivé hodinové diskuse s účastníky kurzu na Schumacher College, s Sheldrakem a dalšími význačnými profesory, pak se nebudete divit mé roztěkanosti, s níž jsem se spolu s těmito všemi osobnost-mi ocitl najednou v Glastonbury.

Velmi dobře jsem věděl, že ruiny opatství »září«. Již před lety jsem se naučil hledat vodu a geopatogenní zóny, ale nikde jinde do té doby mi virgule nedělala v ruce takové divy, jako právě mezi ruinami opatství Glastonbury. Rád jsem chodil se skupinou, naslouchal komentářům a záro-veň měřil záření různých míst. Nevěděl jsem, co dřív. Když jsme pak měli chvíli volna, okamžitě jsem oběhl ta nejsil-nější místa a našel si jedno, kde jsem si chvíli sedl do za-zenu. A splnilo se mé tušení.

Během několika minut jsem byl tam, kam jsem se při obvyklém zazenu – v průběhu předchozího desetiletí a na

různých místech Prahy i v polských buddhistických centrech – dostal až po patnácti dvaceti minutách. Každý, kdo kdy systematictěji »seděl«, velmi dobře z vlastní zkušenosti ví, že když po jisté době dosáhne určitých ima-ginárních úrovní, vždy při každé další meditaci onu již objevenou cestu projde daleko rychleji. Díky zenové tradici a radám svého mistra jsem se nezdržoval u nejrůznějších sluchových ani vizuálních preludů. V Glas-tonbury jsem byl během chvíle v nádherném jiskřivém iluzorním světě kaleidoskopických vírů barev a tvarů, a když jsem prošel dál, za, najed-nou jsem byl znovu v onom bájném, tolika mistry a mystiky všech dob a kultur popisovaném světě dokonalého klidu. Tento klid je ale zároveň nabit možnostmi. Tak jako v okamžicích, když jsem při intenzivním seze-ní pod dohledem mistra v roce 1981 ve Varšavě louskal kóany jako oříš-ky, tak i tady, na dokonalém anglickém trávníku mezi ruinami opatství Glastonbury, bylo všechno opět jasné, přehledné, srozumitelné, obyčejné i zázračné zároveň.

Tehdy jsem věděl s naprostou jistotou (protože vnitřní jistota je to hlavní, co člověk hledá, nalézá a případně i získá, vytrvá-li na své duchovní cestě), že se sem někdy vrátím, ale už připraven na soustředěný průzkum, a hlavně na zklidněné vychutnávání obrovského potenciálu tohoto místa na zemi.

Zjednodušeně řečeno, tak jako na jiných posvátných místech, kde se starcům a prorokům zdají lepší sny, kde se odjakživa lidem lépe tančilo a oslavovalo, ale i modlilo, kontemplovalo a meditovalo, nějaké zemské záření i tady v Glastonbury způsobuje, že se lidské vědomí (mozek, mysl) snadněji harmonizuje, vyrovnává a rezonančně ladí na převládající frek-venci místa. Nedívím se Josefu z Arimateje ani dalším obyvatelům a vlád-cům tohoto místa, že byli jeho majestátem a silou pozitivně zasaženi. Člo-věk nemůže necítit, že se něco velmi podstatného děje. My dnes už něco víme o hemisférách a mozkových vlnách, pro tehdejší lidi to muselo být místo zázraků. Jenže toto pozitivní vyzařování je tak silné, až je velmi obtížné v něm vydržet delší dobu. Jako všude, i zde platí, že čeho je moc, toho je příliš. Jakýkoliv extrém škodí.

I se Sheldrakem jsme tehdy navštívili Dartmoor a kamenné řady v Merrivalu. Tehdy také pršelo, ale neměl jsem čas si kameny podrobněji změřit. Jen jsem si ověřil, že dlouhé řady kame-nů označují velmi silnou pozitivní »ley« linii. Letos jsem si ověřil, že počáteční kameny skutečně označují za-čátek ley linie, a například občasně vyšší kameny vytváří jakýsi scanner, nebo rentgen, s (podobně jako v Glastonbury) neobvyčejně silným pozitivním vy-zařováním. Nevydržel jsem mezi těmito kame-ny více jak pět minut.

Při tehdejší meditaci v roce 1991 jsem po-chopil, že opatství v Glastonbury muselo být příliš silné i na zkušené světce a duchovní osobnosti.

Josef, o kterém se tvrdí, že byl Kristo-vým strýcem a že tu jako bohatý kupec hledal další rudy, zapíchl svou poutnic-kou hůl do země a ta k překvapení všech zapustila kořeny a později vyra-šila a rozkvetla. Legenda říká, že to byl právě Josef, který po Kristově ukřížo-vání přivezl do Glastonbury svatý grál, pohár s Kristovou krví.

Ve 12. století mniši objevili velmi sta-ré kosti a vznikla další legenda: že na tomto místě leží hrob krále Artuše a jeho ženy Guineviery.

Zajímavé je také to, že na počátku tisíciletí byl za normandského panov-níka dosazen kněz, který zakázal zpí-vat gregoriánský chorál. Mniši se teh-dy vzbouřili a došlo k bitvě.

Dnes je všude kolem dokonalý trávník, klid a mír, i když opodál prospe-rují obchůdky se suvenýry. Turistika. Fronty autobusů na parkovišti, fron-ty turistů před vstupem, vstupné, a hned na počátku nenápadný strom. Náš plzeňský průvodce podlehl v Čechách dostupným knižním dezinform-acím a přesvědčen tvrdil, že tento posvátný strom Holy Thorn (tvrdí se, že je přímou odnoží původního stromu Josefa z Arimateje) kvete o Váno-cích. Já ovšem věděl, že zázrak pozitivního vyzařování toho místa umož-ňuje stromu kvést a nést plody dvakrát do roka: jako obvykle na jaře, ale pak výjimečně i před Vánocemi. Ještě před vchodem do opatství jsem na to účastníky našeho zájezdu upozornil, a pak jsme si dobírali našeho prů-vodce tím, že jsme mu počátkem července ukazovali plody na stromě a ptali se: A co je tohle? Za našeho potutelného usmívání průvodce odmítal plo-dy, a tedy i fakt, že pokud tento strom kvete o Vánocích, kvete dvakrát do roka. V tom tkví onen »zázrak« a on jej odmítl akceptovat.

Když jsme šli v roce 1991 pěšky na Tor, byl jsem uchvácen příkrostí kop-ce. Nadšeně jsem pozoroval havrany – sráz byl tak příkrý, že přistávali s jednou nohou skřenou! Letos, poučen pěknou knihou Johna Michella, jsem už věděl o dvou vzájemně propletených ley lines (jedna mužská, druhá ženská), a zatímco jsem si virguli jednotlivé linie ověřoval, v představě jsem šel ne rovně do kopce, ale kolem a kolem tak, jak asi chodila tehdej-sí procesí. Patron, sv. Michael, byl celá staletí náležitě oslavován, mj. i kaž-doročním trhem na úpatí Toru (pět dní před a v den svátku sv. Michaela).

Bylo příznačné, že zatímco poutníci mezi námi šli tiše, posvátně, a tak se jaksi samozřejmě otevírali magické síle kopce, turisté konverzovali ce-lou cestu nahoru o tom, co bylo a co měli k jídlu tam či onde. Na samém vrcholku, jen na jedné straně, meditovalo stádo krav. Když se později při-hnalo několik amerických turistek, výkřikem »Jé, posvátné krávy!« intu-itivně trefili hřebík na hlavičku. Mimochodem, krávy se chovaly mnohem posvátněji než turisté: byly tiché, pozorovaly okolí a slastně přezýkovaly a mručely. Svou kravskou mantru.

Uvažoval jsem o tom, jak dokonale vyladění pak tehdejší poutní-ci přicházeli nahoru a jak o to hlouběji prožívali rituály, které se tam provozovaly. Totéž jsem si ověřil na slavné dlážděné, při odlivu viditelné a použitelné cestě na St. Mich-ael's Mount. Cesta totiž přesně kopírovala silnou pozi-tivní ley line. Ti turisté, kteří šli mimo dlážděnou ces-tu, se tak minuli s jejím původním smyslem: pout-níky připravit, vyladit. Přistaviště, tedy něco, co bylo zbudováno v nedávné historii, vyzařuje ne-gativně, ale ona »poutnická cesta« přesně ko-píruje klikatou ley line až nahoru na hrad.

Podobný objev jsem učinil i v zahradě u pramene Chalice Well. Tehdy, před de-vítí lety, jsme šli jako správní turisté pěš-ky a jako turisté jsme pak, bohužel cel-kem rychle, prošli i zahradu se studnou. Letos jsem měřil a ověřoval si, co jsem tušil, a pak jsem navíc objevil něco, čeho jsem si tehdy buď nevšiml, anebo to tam ještě nebylo. Před větším mělkým ba-zénkem musela posvátná železitá voda protéci třemi postupně většími ledvino-vitými útvary, a proud vody tak vytvá-řel jakési osmičky. Nedlouho předtím jsem viděl podobný obrazec, vysvětlu-jící, že právě tento tvar a směr toku vody mění její povrchové napětí a bůhvi co ještě, a voda je pak »živá«. Tehdy byl vstup zdarma, letos se vy-bíralo vstupné, ale možná právě proto je zahrada daleko více udržovaná a je v ní i několik míst pro meditaci.

Jestli jsem před devíti lety cítil, že se něco děje a ustaluje, letos jsem si celý výlet vychutnával. Jen mi bylo divné, že asi desítka turistů z našeho autobusu bere jakékoli mega-lity či kamenné kruhy velmi vlažně. Od druhého dne si ra-ději u autobusu dávali kávu. Uvažoval jsem, jak mohou stu-denti Univerzity nové doby být tak »turističtí« a líní. Nejpr-ve mě to mrzelo, ale pak jsem mávl rukou a věnoval se těm, kteří užívali toho, za čím přijeli. Teprve po návratu do Prahy jsem se dozvěděl, že pořadatel zájezdu, plzeň-ská cestovní kancelář, aniž by to Mandale předem řekl, obsadil oněch asi devět míst náhodnými turisty! »Proč mi to neřekli?« křičelo něco ve mně, »mohl jsem to celé po-jmout jinak!«

Hned od prvního dne každý další kruh kamenů posilo-val vnitřní rozhodnutí, o kterém jsem hovořil v aule před odjezdem. Že jedeme tam, kde to naštěstí tamní obyvatelé uchovali, ale jedeme tam hlavně proto, abychom v sobě cosi rozezněli, rozrezonovali a byli pak schopni jasněji a zře-telněji objevovat a posilovat i ta místa u nás, která sloužila od nepaměti stejným účelům jako Avebury a Stonehenge.

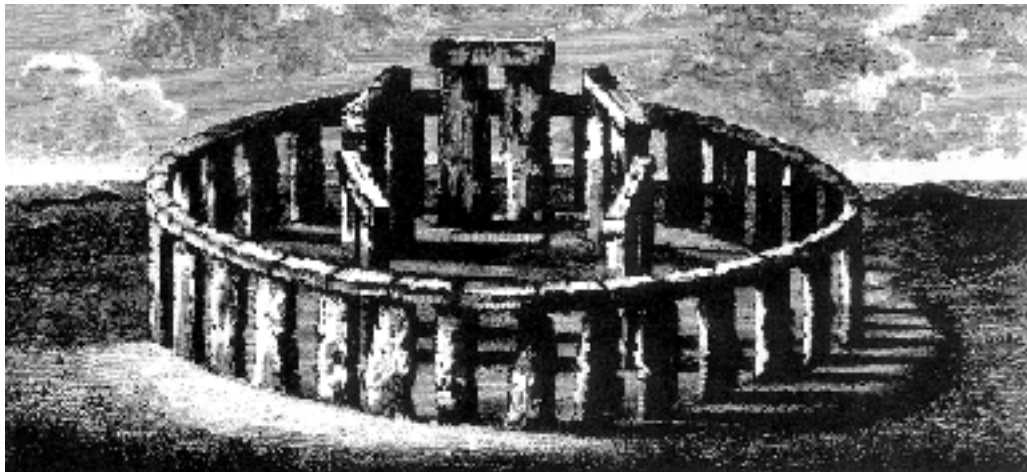
Když jsme pak u jednoho kruhu kamenů seděli a zpívali mantry a já přidal alikvóty, někteří »viděli« proud světla, vycházející z kamenů nahoru do nebes. Kruhy Three Hur-lers jsou a asi byly dokonalou vysílací stanicí. Men-an-Tol s negativním prostředím kolem a se silně pozitivním kruho-vou dírou v kameni, kterým se odjakživa prolézalo, je do-konalým skenerem či tomografem, který šokem obnovuje normální průchod energie v těle nemocného. Kameny tvo-ří v naprosté většině z více jak poloviny křemíkaté slouče-niny. Z křemíku se dnes vyrábějí čipy. Křemík je silně pie-zoelektrický. Et cetera.

Proto jsme si pak i u Stonehenge, přestože kolem prou-dily davy turistů, sedli do kruhu a zazpívali jsme českou mantru Lásko, Bože, lásko. Jako vnitřní slib, že se naučí-me zpívat, být tiše, že doma objevíme a obnovíme podob-ná místa, tím zase pošleme svou citlivost a schopnost re-zonovat a vyladit se na přírodní proudy a víry energií, a za několik let přijedeme znovu, připravení. Ne jako turisté, ale jako ti, kteří přidají a obnoví. Možná se nám podaří vyladit se na krajinu, kameny a energetickou strukturu tak, že pod-vědomě a intuitivně pochopíme, a tím také obnovíme jednu z původních funkcí takovýcho megalitických staveb – a vyšleme někam do prostoru signál o sobě a své době. Nejde o rozluštění kouzla, jde o pochopení a hlubinné vy-chutnání lidských možností interagovat s jemnými energi-emí našeho zemského a krajinného prostoru. Třeba se tak začneme učit, jak opečovávat krajinu v budoucnosti. Jak být její dokonalou součástí. Třeba nám pak krajina opět začne radit. Třeba pak pomoci kamenů a jiných, moder-nějších zařízení, začneme opět obnovovat fyzickou i duchovní plodnost krajiny i lidí. Pokud se nám to podaří v oblasti jemných energií, pak cesta k dokonale ekologic-ké budoucnosti už bude vytyčena.

Glastonbury je jedním z těch posvátných míst minulosti, která znovu a znovu poskytují člověku šanci (a energii) na nový počátek. Tak jako je při meditaci v chůzi každý krok (toho, kdo už ví, že především na něm a jeho způsobu vní-mání světa záleží), každý nádech začátkem nového života, tak může být dotek kouzla Glastonbury (a Toru a Chalice well a Avebury a Merry Maiden a Merrivalu a Men-an-Tolu a Stonehenge...) spouští hlubinných změn, vedoucích k zodpovědnějšímu a duchovnějšímu životu.

Vlastimil Marek

STONEHENGE

Jan Wilda Drnek

Co to vlastně je Stonehenge? Kamenný kruh, starodávný chrám, astronomická laboratoř, energetický transformátor záhadné energie, předmět výzkumu pro historiky, senzační téma pro mediální záhadology, příhodné místo pro kruhy v obilí, zakázaná svatyně novodobých druidů nebo pouhá ohrada pro dobytek, jak říkají některé přísné vědecké teorie?

To všechno může být Stonehenge. Kamenná kruhová stavba ležící ve středu jižní Anglie asi 3 km západně od městečka Amesbury, patrně nejznámější megalitická památka planety Země.

V každém případě je Stonehenge nejdůležitější, nejvýznamnější a nejznámější prehistorickou pamětihodností v celé Británii a je zcela jedinečnou v rámci celého světa, i když kamenné megalitické stavby můžeme nalézt v podstatě po celém světě.

TUŠENÍ SOUVISLOSTÍ

Šokující (alespoň pro mě) bylo, když jsem se před lety dozvěděl, že s výstavbou těchto objektů započali lidé zhruba před 5000 léty. Moje představa byla, že v těch dobách a zejména v těchto zeměpisných šířkách lidé právě slezli ze stromů. V neprostupných hvozdech či na nehostinných pláních bylo jejich hlavní starostí uhájit holý život před divou zvěří a občas, jak již máme v krvi, před sebou samými. Těžký život. V hlavě mi probíhá, jak žiji v takové tlupě a večer, vysilen celodenním běháním po lese, s chabým úlovkem odpočívám a přemýšlím, zdali by nebylo lepší najít si jinou práci. Co třeba pěstovat obilí? Ale jak, když to ještě nikdo předtím nezkoušel? Chybí informace a know how.

A tak si po večerech a víkendech užívám chvíle odpočinku. Jen tak z dlouhé chvíle s partou kamarádů (hospodu ani televizi taky ještě nikdo nevymyslel) taháme ze vzdálených hor mnohatunové kamenné kvádry a stavíme si z nich pro zábavu domino, zatímco ženy sedí u ohně a žvýkají kůžu. Zvláštní. Jako by tu něco nehrálo.

Před několika lety jsem objevil na Maltě místní megalitické chrámy. Podivná architektura, stáří

6000 let a zvláštní pocit v jejich přítomnosti mě více než oslovily. Nedaleko vytesaly čísi ruce ve skalách hrobky (mimořadně dodnes jsou volně přístupné) se zvláštní, naprosto pravidelnou geometrií. Dokonce před více než deseti tisíci lety. Tolik námahy s tehdejší technologií. To nemohli být žádní primitivové. Představme si sebe na jejich místě...

PODIVNÉ DĚJINY

Později jsem se dopátral existence takových fenoménů, jako jsou Silbury Hill či kamenný velekruh Avebury. Při tom mně nebylo jasné, proč nám ve škole existenci takovýchto podstatných kořenů lidstva zatajili. Možná však tvůrcům učebních osnov křivdím a ve škole jsem chyběl, zrovna když jsme tuto látku probírali. Leč mnoho let svého života jsem trpěl utkvělou představou, že historie lidstva probíhala ve stručnosti asi podle následujícího scénáře: Poté, co jsme vstali z opic a napřímili se, abychom mohli lépe a radostněji kráčet vstříc světélým zítřkům, se jeviště historie lidstva soustředilo do kolébky Středozemního moře a přilehlého okolí. Hlavní linie vývoje lidstva se táhla přes společnost prvobytně pospolnou, otrokářskou, feudální a přes období zahnívajícího kapitalismu k reálnému socialismu, který imperialismu šlape na paty. O první kulturní postřehy se zasloužili tajemní Sumerové a další rané civilizace v oblasti Mezopotámie. Potom, po jistém rozkvětu, si nechali zhýralí panovníci Egypta stavět nesmyslně velké hrobky, čímž přivedli zemi k úpadku. Dějiny se přesunuly do starověkého Řecka, jež nám zanechalo zajímavé mýty a povíčky bystrých filozofů. Ti už tenkrát věděli, že hmota se skládá z atomů,

a odkázali nám mnoho velmi chytrých fyzikálních a matematických pouček. Byli bystří, byli univerzální. V dnešní době, zaměřené na úzkou specializaci, se matematici věnují matematice, fyzici fyzice a filozofové filozofuji. Kolos římské říše byl po prudkém ekonomickém rozmachu, daném mocenskými výboji, předurčen k zániku. Otrokářský řád člověka zotročoval, což byla ve srovnání s kapitalismem mírnější forma vykořisťování člověka člověkem.

Ve zbývající části Evropy byly pouze lesy a v nich žili naši barbarští předci, připomínající více stáda zvířat než organizovanou společnost. Nastalo období stěhování národů a začaly se psát novodobé dějiny.

Omlouvám se našim předkům za poněkud brutální výklad historie, ale zhruba takový obrázek mi pomohlo vytvořit naše školství. Jaké překvapení, když člověk začal zjišťovat, že některé věci byly přece jen trochu barvitější.

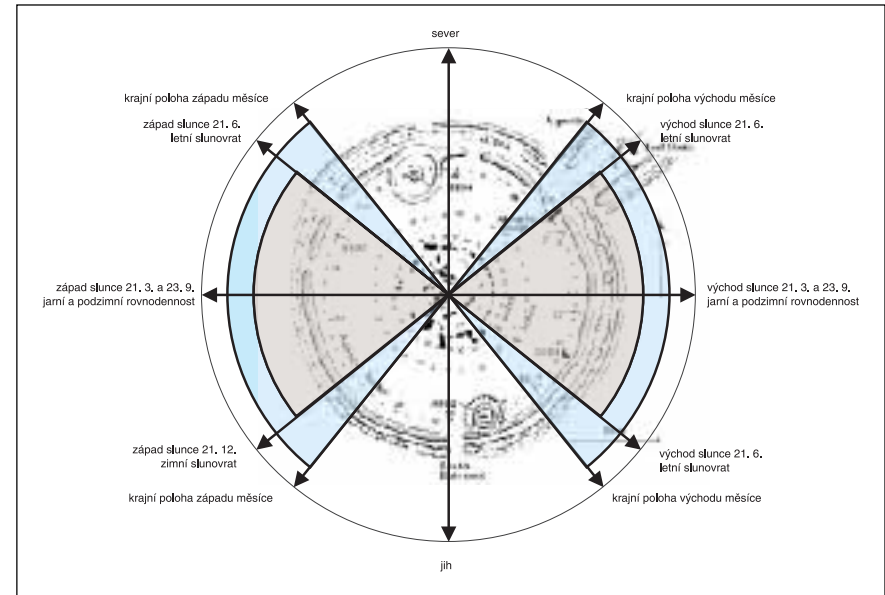
HISTORIE A BUDOVÁNÍ STONEHENGE

V dobách, kdy egyptští faraoni stavěli své první pyramidy, měli stavitelé Stonehenge velký kus práce za sebou. Jak už to bývá, dílo nevzniklo najednou, ale postupem času bylo přestavováno, upravováno, zkrátka vylepšováno.

Dle současných výzkumů výstavba Stonehenge probíhala ve třech etapách a trvala téměř jeden a půl tisíce let. První etapa byla zahájena okolo roku 3000 před naším letopočtem v pozdním neolitu. V té době se v oblasti Středozemního moře schylovalo ke konci mezopotámské civilizace a začínalo údobí slávy starověkého Egypta.

• **Fáze I: 2950–2900 př. n. l.** Během první fáze byl vybudován příkop a násyp společně s dalším vnitřním valem, za jehož hranicí byl kruh, sestávající z padesáti šesti děl. Tyto díry se nazývají po svém objeviteli Aubreyovy. Byly vyhloubeny v křídovém podloží, měly průměr asi jeden metr a stejně tak byly hluboké. Měly ploché dno a strmé stěny. Do nich byly zpočátku zasazeny dřevěné sloupy. Průměr tohoto kruhu byl téměř 90 metrů. Kruh měl dva vchody. Hlavní, umístěný na severovýchod, ve směru východu slunce letního slunovratu a druhý na jih. Nedaleko byla osada tehdy kočovného obyvatelstva.

• **Fáze II: 2900–2400 př. n. l.** V průběhu dalších pěti set let bylo vybudováno, dle archeologických dokladů, větší množství děl uvnitř kruhu a také při vstupech do objektu. Sloužily rovněž jako základ pro dřevěné sloupy či totemy. Přesné uspořádání však již není možné doložit. Některé tehdy budované kruhové monumenty se vyznačovaly podobnými znaky, ale sloupy sloužily jako nosné pilíře pro zastřešení objek-

tu. Některé z Aubreyových děl byly v té době využívány k pohřbívání.

• **Fáze III: 2600–1600 př. n. l.** V tomto období byly budovány jednotlivé kamenné kruhy. Zajímavé je, že stavební kámen byl dovážen ze značné vzdálenosti. Nejdříve byl vybudován kruh z šedomodrých kamenů, tzv. Bluestones, které byly dovezeny až z oblasti Walesu z Preseli Mountain. Soukující je vzdálenost, kterou musely kameny urazit, než byly dopraveny na místo určení. Celkem 385 km! Kameny byly relativně malé, o váze pouhých čtyř tun. Byly zasazeny opět do děl (tentokrát se nazývají Q&R holes), ale později byl kruh částečně rozebrán. Zhruba dvě až tři století poté byla započata stavba z pískovcových bloků (Sarsens). Gigantický projekt začal dopravou kamenů z oblasti dnešního Marlborough, což jest zhruba 30 km. Jak se kameny nakonec dostaly na své místo, je předmětem mnoha dohadů a spekulací.

Hlavní kruh z pískovcových bloků má průměr 33 metry. Původně sestával ze 30 bloků, které byly otesány do pravoúhlých tvarů o půdorysu 2×1 metr. Dnes jich stojí pouze 17. Tyto kameny byly rovnoměrně rozloženy v odstupech 1 až 1,4 metru každý o výšce zhruba čtyři metry. Nahoře byly doplněny vodorovně uloženými »kamennými překladky«, které tvořily kolem dokola uzavřený kruh. Práce byla přesná, protože překladové bloky byly vytesány do tvaru odpovídajícího oblouku. Délka těchto oblouků byla asi 3,2 metru. Aby do sebe lépe zapadaly, byly jejich konce opracovány na péro a drážku podobně, jako se dnes zhotovují například palubky. Takováto konstrukce podporovala stabilitu. Zvláště v dobách zemětřesení. Dokonce byly na spodku překladových kamenů a na vrcholech podpěrných pilířů vytesány čepy a protilehlé prohlubně. Tento kruh (Sarsen Circle) je nejcharakterističtější znakem Stonehenge.

Dalším charakteristickým prvkem architektury Stonehenge je pětice tzv. trilithonů, uspořádaných do tvaru podkovy, která je otevřená směrem na Heelstone. Je to vlastně směr bývalého hlavního vstupu do svatyně. Trilithony tvoří opět pravoúhle opracované bloky pískovce. Jejich pár je vždy opatřen horním překladem. Z původní pětice se však dochovaly pouze tři kompletní trilithony s vodorovnými překlady. Další dva mají již jen po jednom stojícím kameni.

Tato podkova byla doplněna ještě dvěma kruhy – spíše ovály. Jeden ležel uvnitř podkovy, druhý obíhal okolo.

Zcela na závěr byly kolem Sarsen Circle vyhloubeny ještě otvory (známé jako Y a Z holes) ve tvaru dvou soustředných kružnic. Tyto otvory byly určeny pravděpodobně pro vztyčení dalších kamenů, ale k tomu již nikdy nedošlo.

Ve Stonehenge se nalézají několik samostatně stojících kamenů, které sloužily speciálním účelům. Mimořádně významné, zvláště pro určení astronomických údajů, jsou tzv. Station Stones a Heelstone. Dalšími jsou Slaughter Stone a Altar Stone. Kameny Station Stones byly původně čtyři a leží na okraji objektu v blízkosti původního valu. Okolo dvou těchto kamenů byly vyhloubeny kruhové příkopy o průměru okolo deseti metrů. Díky tomu okolí kamenů vypadá jako mohyla a bývá také tak chybně označováno.

Nejvýznamnějším ze samostatně stojících kamenů je Heelstone, vysoký téměř 5 metrů. Obklopen je podobným příkopem jako Station Stones. V současné době je kámen nakloněn, ale původně stál zřejmě kolmo k zemi. Usuzuje se, že měl na levé straně ještě bratříčka.

V samém centru monumentu je umístěn Altar Stone – jakýsi oltář či obětní kámen. Leží před středovým trilithonem uprostřed podkovy. V současnosti leží přes dva padlé kameny. V dávných dobách byl jistě stře-

dem nejen geometrickým, ale i všeho dění. Přesně z jeho středu je vidět nad Heelstonem východ Slunce za letního slunovratu. Za pozornost stojí také tzv. Slaughter Stone, který se nalézá při vchodu do monumentu. Jeho název napovídá, že mohl sloužit ke stejným účelům jako Altar Stone.

Směřem ze svatyně vedla cesta, tzv. Avenue, lemovaná opět vyhloubeným příkopem a náspem.

KAMENNÉ TVÁŘE MLČÍCÍCH SVĚDKŮ

V moha kamenech je možné při troše fantazie vidět tváře či obličej. Jedná se o přírodní výtvor, či bylo reliéfům ke vzniku pomoci? Zračí se v nich tváře bývalých kněží? Jsou to obrazy duchů Stonehenge? Nebo snad kameny ožily během obřadů a magických rituálů v průběhu staletí?

ASTRONOMICKÁ LABORATOŘ

Všimli jste si někdy, jak se Slunce a Měsíc pohybují po obloze? Pokud ne, měli bychom si o tom říci alespoň několik slov, abychom pochopili astronomickou »konstrukci« Stonehenge.

V našich zeměpisných šířkách – prakticky stejných jako v jižní Anglii – se výrazně liší délka zimního a letního dne. Toho jste si určitě všimli. A o kolik, víte? Zhruba o 8 hodin. V době letního slunovratu setrvá Slunce na obloze zhruba 16 hodin a v době zimního slunovratu pouhých 8 hodin. Samozřejmě, že se mění poloha východu a západu Slunce na horizontu: od zimy do léta cestuje směrem od jihovýchodu na severovýchod. Zapadá podobně, ale na západě. V létě opisuje svou kruhovou dráhu po nebi do větších výšek a 21. června v pravé poledne stane na obloze nejvýše za celý rok. Stíny jsou nejkratší.

A co Měsíc? Ten se chová podobně. Není ale snadné pozorovat přesně všechny jeho západy a východy, protože kromě noci, kdy je v úplňku, se jeho východ či západ děje za denního světla. Připomeňme si, že vzhledem ke Slunci se pohybuje v pravidelných cyklech dlouhých 29,5 dne. Při úplňku je Slunce a Měsíc v opozici, tj. proti sobě. Slunce zapadá, Měsíc vychází. Při novoluní jsou v konjunkci a Měsíc není prakticky vidět. Pozice východů a západů Měsíce v různých ročních obdobích putují na horizontu na rozdíl od Slunce opačně. V zimě je proto Měsíc vysoko na obloze a vychází a zapadá severněji. V létě je nízko a vychází více na jihu. Oblouk, který opisuje po obloze, je menší. Ovšem! Budeme-li pozorovat místo východu měsíce při zimním slunovratu každý rok, zjistíme, že se pohnul více k severu. Další rok opět. A znovu. Vydržíme-li to alespoň dvacet let, zjistíme, že je zde ještě jeden cyklický pohyb (vibrace). Každých 19 let dosáhne Měsíc nejsevernější pozice a pak se pomalu vrací. Tento cyklus je tedy poměrně dlouhý a v průměru je jeho perioda 18,61 roku. Tyto vzájemné pohyby a změny postavení mají vliv na zatmění Slunce. Ten, kdo tyto souvislosti znal, dokázal předpovídat velmi přesně dobu zatmění. Nabízí se i teorie o využití těchto vědomostí k mocenským účelům a velmi silnému impulzu pro rituální magii. Co by to s lidem, existenčně závislým na svém slunečním bohu, muselo udělat, kdyby mu ho nechali kněží zmizet v předem stanovený čas z oblohy?

Všechny uvedené souvislosti pohybů zmíněných planet jsou zakódovány v neolitickém počítací, kterému dnes říkáme Stonehenge. Daly se podle něj určovat všechny významné svátky a události. Velmi dobře mohl sloužit jako dokonalý a mimořádně komplexní kalendář. Hlavní astronomické směry jsou vidět z obrázku, ale jejich podrobnější, příliš matematický popis se snad do Baraky ani nehodí. Zájemci jej mohou najít v literatuře a nebo znovuobjevit sami.

STONEHENGE A DRUIDI

Obecně je zakořeněna představa, že tajemný Stonehenge vystavěli Keltové a že sloužil jako chrám pro tajemné druidy. Blízké přitahuje blízké. Není to však zdaleka pravda. S touto představou přišel asi před třemi sty lety John Aubrey. Všechno, co víme o druidech, však pochází z dochovaných spisů klasických římských spisovatelů, jako byli

Julius Caesar, Hekataios z Milétu (cca 300 př. n. l.) či Hérotod. V době římských výbojů byli keltští kněží na vrcholu svého rozkvětu, kamenné kvádry Stonehenge však stály už téměř dva tisíce let. Navíc tyto zprávy objasňují, že Keltové nestavěli žádné chrámy a svatyně, ale svoje obřady vykonávali v lesích, na mýtinách a pasekách.

Druidi pravděpodobně své znalosti a výsledky pozorování přírodních jevů, včetně astronomických pozorování, předávali z generaci na generaci ústně. Druidská tradice tak byla uchovávána a pravděpodobně rozvíjena v nekonečných sériích z »otce na syna«, kdy starší moudří starci předávali svým budoucím nástupcům svoje znalosti a ducha svého učení po desítky let.

Co se týče onoho záhadného národa, který postavil Stonehenge, zní krásně zápisky Diodora Sicilského (44 př. n. l.): »Na dalekém severu za oceánem jest ostrov veliký asi jako Sicílie. Leží v podnebí velmi příznivém, takže se tam sklízí úroda dvakrát ročně. Řečený národ žije ve své vlasti neustále v míru a pokoji a nezná sporů a válek. Lidé bydlí tam nejraději v hájích a dosahují nesmírného stáří. Z bohů uctívají nejvíce Apollona a koří se tomu slunečnému božství za přítomnosti nejvyšších kněží každého dne. Božištěm jest v té zemi nejenom posvátný háj, ale také podivuhodný chrám kruhovitě podoby a celé město bohu zasvěcené. Svě sídlo mají v městě také pěvci, aby zpěvem a hrou na harfy boha uctívali a velebili. Apollon si ostrov oblíbil, že tam každého roku prodlévá a ze zpěvu a tance se raduje. Velekněží chrámovými jsou samotní králové. Když pak tito přinášejí oběti, přilétají ke svatyni hejna labutí a přispívají k oslavě nejvyššího boha.«

Idylka, že? Navíc souvislost s uctíváním Slunce více než zřejmá.

JAK PRACUJE GENIUS LOCI STONEHENGE

Duch místa Stonehenge je bohužel dost poničen necitlivě posazenou silnicí, okolostojícími obchody i vyasfaltovanou »turistickou« cestou, která vede téměř přímo středem tohoto fenoménu. Pokud jste to věděli, vše je v pořádku, pokud jste očekávali romantickou scenerii s východy a západy slunce (jak to bývá často na fotografiích), vaše chyba. Místo romantických

zátiší se sluncem anglická mlha, zataženo a hnusno.

Stonehenge má našťásti takovou sílu, že vše, co by mohlo působit negativně – včetně stovek turistů ze všech koutů světa cvakajících fotoaparáty o sto šest – pěkně odfiltruje, vy se rázem ocitnete o několik tisíciletí nebo alespoň století zpět a vše je v pořádku.

Od návštěvy Stonehenge jsem si sliboval dvě věci. Jednak prozkoumání energie, kterou by tato obří megalitická stavba měla vyzařovat, a jednak prozkoumání geometrie astronomické laboratoře. Díky časovému zaneprázdnění před cestou jsem se vůbec nemohl připravit a neměl jsem nic nastudováno. Ale rozhodl jsem se to zvládnout na místě. Při pohledu na změl kamenů, která již dnes připomíná spíše neuspořádaný chuchvalec, jsem byl úplně mimo. Hltal jsem tedy každou informaci a snažil se zorientovat v prostoru. Když jsem z výkladu zaslechl, že stavba je orientována tak, aby Heelstone směřoval vzhledem ke středu stavby na sever, má mysl to velmi silně odmítla, aniž bych tušil proč. Stavba je v této ose symetrická, ale cosi uvnitř mě se zvedlo k vlně protestu. Při obcházení stavby systémem »chodí Pešek okolo, neďívej se na něho« je možné vnímat extrémně rozdílnou energii. Byla zde místa teplá a červená, temná a tmavá, a na nich jsem měl velmi těžký pocit chladu. A jako by mi kdosi dusil hrdlo. Byla tu i místa lehká, průzračná, žlutobílá a velmi příjemná. Vnímал jsem pocity v těchto místech a současně se soustředil na otázky geometrie stavby. Jaká je vlastně její orientace? Kde jsou body kulminace východů a západů slunce při letní rovnodennosti? Kde při letním a zimním slunovratu? Kde vychází a zapadá měsíc? Jak se liší tyto body v zimě a v létě? V tom jsem měl trochu praxi. Po spatření jiné observatoře v mexických pyramidách jsem se začal zajímat o pohyby planet po obloze. Proč? Taková výzva: Jak přišli naši předci na systém cest vesmírných těles? A protože věřím daleko více ve schopnosti zdravého selského rozumu než tomu, že podobné informace by nám museli předávat mimozemské civilizace a jim podobní, sleduji oblohu a dávám si obrázek dohromady sám.

Věci se mi začaly spojovat, v hlavě se mi kreslily různé geometrické obrazce a najednou se mi zdálo, že to mám. Věc byla jasná.

Ale chtělo to ještě ověřit. Zakoupil jsem brožurku věnovanou tomuto tématu – nej-specializovanější, co měli – Stonehenge, Sun, Moon, Wanderig Stars a v autobuse jsem ji začal louskat. Věc byla o poznání těžší, protože způsob zaměření jednotlivých pozic všech směrů byl tak komplikovaný, že nedával smysl, a s obrázky, které se mi nakreslily, neměl nic společného. Zdálo se, že je vše úplně jinak. Nevzdal jsem se, začal překreslovat geometrické spojitosti do jiných linií a snažil se nalézt souvislost. Po několika hodinách práce se vyloupł kýženný výsledek a já zjistil, že to, co se mi zdálo, odpovídá přesně tomu, co je v té odborné příručce. Moje obrázky se mi zdály ovšem mnohem logičtější, jasnější a pochopitelnější. Chtěl jsem je publikovat a byl jsem hrdý na své autorství. Jaký šok jsem ale zažil, když jsem se do Anglie vypravil asi měsíc poté prostudovat podrobně kruhy v obilí a vyfotografovat scény, jejichž kompozice mi postupně uzrály v hlavě! Nejen, že jsem své nákresy našel dávno publikované v jiných knihách. Dokonce jsem si některé přivezl již z první cesty domů, ale objevil až mnohem později. Fotografie také nebylo nutné pořizovat a čekat na příhodné světlo. Všechny se daly koupit na plakátech. Bohužel jsem si jich na první cestě také nevšiml. Co to bylo? Přenos myšlenek? Náhoda? Důsledek logických postupů, ke kterým nutně musí dojít více lidí uvažujících nezávisle nad stejným problémem? Snad. Nevím.

Ale to nebylo všechno. K obrázkům geometrie astronomické laboratoře se připojila představa o rituální funkci Stonehenge. Vybavily se mi i zážitky z regresního cestování do dávných dob a do míst rituálů, které souvisely především s náboženskými rituály, při nichž hrál podstatnou úlohu sex a lidské oběti. Zážitky to byly celkem hrůzné a jejich hlubší smysl jsem dříve nechápal.

Na některých místech při obcházení kamenného kruhu se mi na vnitřní obrazovce začaly přehrávat výjevy. Ocítám se uprostřed kruhu a dívám se směrem na Heelstone. Svítá. Obloha bledne stále víc. Na obzoru, přesně za kamenem falického tvaru, nesměle začínají stoupat vzhůru k obloze paprsky slunce. Současně probíhá obřad. Slunce stoupá stále výš, nezadržitelně a stále silněji. Není zataženo jako vždy, obloha je jasná a pomalu se začínají všude rýsovat krásné měkké stíny. Ty, na něž čekávají ráno a večer fotografové, aby zachytili onen magický okamžik znovuzrození. Najednou nad špičkou onoho falického symbolu zazáří srpek slunce a jeho paprsky rozrazí měkkou atmosféru ještě nezrozeného rána. Dnešní den má Slunce největší sílu.

Na obloze setrvá nejdéle ze všech dnů v roce a plodnost je tedy největší. Paprsky vystřelí prudce ve zlomku vteřiny k obloze a zároveň přes kámen vrhnou dlouhý stín falického tvaru přímo do lůna observatoře, do podkovy tvořené pěticí trilithonů. Do podkovy, odvěkého symbolu ženství. Současně probíhá obřad nabitý fyzickým sexem, rituální souloží. Kouzlo zrození právě vrcholí. V několika rovinách na kosmické, fyzické, mentální, astrální a kdoví jaké ještě. Odehrává se magický rituál na podporu plodnosti půdy, jehož úkolem je podpořit úrodnou plodnost země, zajistit úrodu a obživu na dlouhé nesnadné zimní období. Od tohotu okamžiku bude slunce ubývat a bude putovat směrem k zániku. Znovu naberu sílu a vše se bude znovu opakovat jako léta předtím. Tak, jak se traduje z generace na generaci. Tak, jak si dědové dědů předávali u ohňů po večerech ono tajemné know how.

Po návratu jsem si o těchto zážitcích povídal s Milanem Calábekem. Přišlo mi senzační a krásné říct tyto své teorie. Milana to nevzrušilo tolik jako mě. Jednoduše mi to potvrdil a vyjmenoval, kdo všechno to už publikoval. Škoda. Možná jsem to již dříve zaslechl a pak jsem si to na vhodném místě představil. Moje vnitřní fantazie bývá někdy příliš živá. Nebo se vše odehrálo prostě ještě nějak jinak. Nevím.

Podivná energie místa je však nepřehlédnutelná a kontakt s ní je oslovující.

Ale neplatí to jen u Stonehenge a jiných megalitů. Podobná magická místa naleznete po celém světě, včetně našeho území. Energie jsou sice odlišné, mají jinou intenzitu a možná jiný význam. Rozhodně stojí za to je navštívit, aniž bychom museli jezdit tak daleko. Z míst, která mě oslovila v Čechách, to jsou například křížová cesta v Česticích na Šumavě, Boží kámen u Tažovic či poutní místo v Římově.

M I C H A L J Ů Z A

St. Michael's Mount leží na stejné rovnoběžce jako Praha

Tak věčně na cestách
bydlím v Karlíně
a teď najednou vidím, že to asi je
ta krásná země, kde jsem dlouho žil.
Krásná jako břehy portugalské,
věrná jako ženy andaluské.

Josef Frič

Milý Vlasto,

děkuji Ti za laskavé, vytrvalé upomínání o příspěvek do Baraky o výletě do jižní Anglie se Zdeňkem Neubauerem, jenž pět let avizuje v našem Hrnčířství a nakladatelství knihu »Grál – jeho a k němu putování«, a když vyrazily tři autobusy adeptů a zasvěcenců, nevyhnutelně už musel jet spatřit, než udělá na své knize poslední čárku, na vlastní oči krajinu a místa, kde se odehrává Artušovo vystoupení v bezvládní po vyklizení Anglie Římany – to území je stejně velké jako Čechy s Moravou. Artuš pozdržel hegemonii primitivnějších saských nájezdníků o 60 let, ale způsobil, že si Keltové mezitím na přelomu 5. a 6. století plně osvojili zcela svěbytně přijaté křesťanství, byli podrobeni už jako křesťané a jejich kultura mohla nenásilně, ba dalo by se říct vděčně vplynout do nové anglosaské křesťanské kultury, a být nadále vnímána jako důležité kořeny, ke kterým se potomci nájezdníků hrdě hlásí: »Vystoupili jsme na malém venkovském nádraží a několik mil jsme jeli zbytky rozlehlých lesů, kdysi částí oné obrovské lesní divočiny, která tak dlouho zadržovala saské nájezdníky – jedním z oněch neproniknutelných ‚wealdů‘, jež byly šedesát let baštou Británie.« (Dr. Watson v Návratu Sherloka Holmese)

Milý Vlasto, omluv v následujících řádcích typicky zabíhavé keltské myšlení, k němuž se hlásíme jako potomci slovanských nájezdníků. A příspěvek napsaný po anglickém výletě je spíše pohledem na domácí témata, jaký se nám naskytne,

První nadzemní vyústění Kalichového pramene na úpatí pohoří Tor. V nitru Toru prý spí Artuš se svými rytíři a vyjedou, kdyby bylo Anglii nejhůř, stejně jako sv. Václav s českým vojskem z Blaníku...

když přijedeme odjinud zpátky. Příspěvek připisují Z. N.

Ještě bych se rád zaštitil slovy Kosmovými, při nichž historici obracejí oči v sloup: »Avšak o tom, jak milostí Boží, vždy předcházející a všude následující, dosáhl kníže Bořivoj svátosti křtu nebo kterak se vlivem jeho nástupců v našich krajinách den ode dne šířilo křesťanství, nebo který kníže, které kostely či kolik jich nově jako věřící zřídil, o tom všem jsme raději volili pomlčet než čtenářům nechat způsobiti proto, že jsme to již čtli sepsáno od jiných... Neboť i jídla, kterých častěji požíváme, se přejíždají.«

Michal Jůza

VĚŘTE SE MNOU

Neubauerův kolega profesor UK Norbert Grund, literární vědec a největší kapacita na Erbena, nad kolébkou stojící v Erbenově rodné světnici v chaloupce v Miletíně říkával: »Věřím, že toto je rodná kolébka Erbenova. Věřte se mnou!« S myšlenkou na Grunda věřím, že kolem roku 60 po Kr. zakopal Josef z Arimateje v Glastonbury v jižní Anglii Grál. Podle anglické tradice dokonce obchodník Josef Arimatejský, operující ve Středomoří, vzal s sebou už kdysi Marii s chlapcem při jedné cestě do vzdálené keltské Anglie na prázdniny a chlapec si tam postavil, jako si děti dělají pokojíčky v lese, první kostelíček ze slámy.

Podobně jako krásná literatura – kterou v příloze po konci příspěvku zastoupí Gustav Meyrink se svým »prahem« k paralelnímu světu a s vírou hodnou Keltů, že umění je nekompromisním nositelem tradice, iniciace a svatých pravd – také legendy říkají svaté pravdy (nikoli zaručené sporé pravdy historiků), a přesto vystihují skutečnost – svou místy dochovanou doslovnou přesností, zasažením archetypu, stvořením něčeho nového v jejím lůně.

Latinská škola na Budči, kam chodil podle nejstarších legend sv. Václav po roce 900, se zdála být zbožnou licencí, která poté byla náležitě košatě rozváděna, až nakonec o tom, jak spolu chodili na Budči do školy, pěli Libuše s Přemyslem v árii Ó, vy lípy. Přesto k úžasu historiků vykopal roku 1979 archeolog, ale i teozof Zdeněk Váňa na Budči sedm bronzových pisátek římského typu určených k psaní do voskových tabulek, s placičkou na druhém konci k oprávnění a opětovnému zahlazování napsaného, což je na začátek 10. století v Čechách taková rarita a nevidaný počet, že to znamená jen jedno: latinskou školu.

A tak s jistotou víry víme, že pod klenbou budečské rotundy, která je původní, zpíval latinsky malý Václav, stejně jako s jistotou houbaře, že něco najde, víme, že na stupni před oltářem kostela P. Marie na Pražském hradě první stříhali Václavovi

Zahrada Kalichového pramene – anděl z bílého vápence byl ozdoben snítkou hlohů. Hloh vyrostl z poutnické hole, kterou Josef Arimatejský zarazil do země, a zachoval se v ruinách glastonburského opatství.

vlasý, a cítíme snáz, jak se to odvíjí dál až k nám.

Sv. Václav, věčný český král, jehož koruna je jenom propůjčována českým vládařům, je první zvláštní podobností s také polohistorickým a mytickým věčným králem Artušem, za nímž jsme se vypravili do jižní Anglie.

Zdeněk Neubauer již v šerém dávnověku přednášel o sv. grálu s připomenutím podobných motivů v našich těžko hledaných, špendlíčkem hrabaných mýtech – a v okruhu grálových legend. Poukazoval metaforicky na vyhynutí dinosaurů a na zavádějící otázky: Proč nepřežili? Jak sešli z tohoto světa? Po jaké katastrofě? atd., zatímco by bylo lépe se ptát: A nejsou tady někde mezi námi? Nejsou to ti ptáci, co támhle na větví čimčarararují svými ještěřími zobáčky? Nepřízpůsobili se změněným podmínkám? Neboli – jestli buditelé na začátku 19. století nehledali úpěnlivě nějakou národní mytologii bez kloudných výsledků, které by je byly uspokojily (Perun? Svantovít? – nic v nás nezazní... krom piva Radegast), zavedení podobnými otázkami, zatímco když se obrátíme ke grálovým legendám o keltské percepci křesťanství, krev se nám rozproudí v těle a cítíme souznělost, že patříme do stejného příběhu. Neboli, mohly by to být i naše mýty, součást našich kulturních základů, kde fakticky keltská rezidua a iro-skotské misie zahledáme.

Tajný Kristův učedník Josef Arimatejský dorazil podle těchto legend do Anglie, zarazil svou hůl a ta vyrašila jak Přemyslova otká, a roste v Glastonbury do našich časů.

Camelot, dnešní Cadbury Castle, pohled z nejvyššího bodu západním směrem. Zbožný bosý poutník Zdeněk ohleduplně prochází mezi medituujícími obyvateli, aby je nevyrušil.

A pod posvátným pohořím Tor, vypínajícím se nad Glastonbury, nahoře s věží zbylou ze zničené katedrály sv. Michaela – přičemž říkáme uctivě s Angličany pohoří, jakkoli je to kopec nad rozlehlou rovinou – zakopal Josef posléze do prameniště Grál.

Od Josefa z Arimateje, prvního rytíře, který se na rozdíl od apoštolů nezhrozil »debaklu na Golgotě«, statečně vykoupil Kristovo tělo, opatřil vše potřebné k pohřbu a uložil je do svého hrobu, odvozují své konání a počínání Artušovi a všichni následující rytíři až po dnešní skauty, kteří uctívají s rytíři téhož patrona – sv. Jiří – na jehož svátek 24. dubna slouží skauti polní bohoslužby.

Při omývání Kristova těla se znovuotevřely rány a Josef Arimatejský zachytil krev z nich do mističky, nádoby, misky, kalichu, mísy, nádoby, lavaba – Grálu. Kalichový pramen, Chalice Well, do nějž byl podle legend zakopán, je pozoruhodný ve vápencové jižní Anglii červenou barvou, neboť prýští z partie červeného pískovce a barví všechno na červeno. Pramení a teče v krásné zahradě, odjakživa opečovávané, dnes, v čase new age, s přílehlými meditačními místnostmi. Kdo nechce chodit opakovaně s kanystrem na poutní místo kvůli denní potřebě, načepuje si z přepadu do ulice vně zahradní zdi. Odtud přes ulici vstoupíte do keltské hospody s hadačkami a věštcem, uměním a řemesly jako nositeli posvátných poselství, a v hospodě vyvěrá bílý pramen z vápence.

Angličtí křesťanští mystici jsou rádi, že to Josef Arimatejský zakopáním do Kalichového pramene zařídil neobyčejně moudře, protože homeopaticky tady Kristova krev proudí dodnes, kdykoli dostupná pro každého, kdo ji vyhledá, aniž by musel čekat na neděli, kdy je nutné ji znovu a znovu poměrně komplikovaně připravovat, a ne všude všem stejně na dosah.

Poposedávali jsme v podkovovitém zákoutí kolem Kalichového pramene dlouho a nikam dál se nehrnuli. Kromě nás tam popocházel prastarý pán v ošuntělém šusťáku, smrkající do papírového kapesníčku, protože kolem pramene bylo vlhko.

PRAMEN

Kolem upraveného místa vyvěrajícího pramene, kameny vydlážděné podkovy s kamennou zídkou jako lavičkou kolem, bylo vlhko – přes zeď se lví hlavou, z níž voda vytékala na dva položené brusné kameny, potažené červeným železitým povlakem, spadal šťavnatý listnatý závoj čapího nůsku. Na horním brusném kameni stály tři polymetylmetakrylátové pohárky. Cítil jsem to množství lidí, kteří tu byli před námi a možná i po nás, stejně jako někdy vnímám své city jako prochozené cestičky, jimiž se ubírali ti předešlí. Na cestičce nad pramenem jsem zahlédl starého muže ve chvíli, kdy jsem v kultivované zahradě, kde je každé místo pozvednuto k výraznosti, těžko hledal kout, kde bych se vycůral.

Stařec potom sešel až do podkovy kolem pramene a sedl si na dřevěnou lavičku opodál – ve vlhkém vzdu-

chu vyjímал z kapsy šusťáku papírový kapesníček a utíral si nos. Protože kapesníček byl poslední, přisedl jsem si k němu a nabídl mu zdvořile nový balíček. Zdvořile kapesníky přijal, mohl jsem mu tedy říci, že jsme připutovali z Prahy, kam zamířil John Dee, když předtím publikoval studii o Kalichovém prameni, v níž jej velebil nejen proto, že je to mystická Kristova krev, ale že má i mimořádné vlastnosti, jež označil jako elixír života, který prý netřeba hledat jinde. Stařec to věděl a Prahu znal, zeptal jsem se proto, jestli bydlí v Glastonbury. »Of course,« řekl. Zeptal jsem se, jestli žije u Chalice Well. »Of course,« usmíval se muž blankytně modrýma očima. »Vy máte tak krásný knír,« pravil jsem uctivě, »vy máte knír jak Hercule Poirot.«

»Of course,« smál se dál stařec, »já jsem byl holič.« »Promiňte, sire, směl bych se vás zeptat,« řekl jsem, »kolik je vám let?« Pohlédl na mě hlubokýma lesklýma modrýma očima a jednoduše řekl: »Přesně tolik jako tobě.« Jmenoval se Dunny, od Duncan. Pod flanelovou košili, kterou měl pod šusťákem, jsem zahlédl na krku zavěšený nádherný keltský šperk, možná starý, dvě spirály v protipohybu. »Řekněte prosím vašim kolegům, fellows,« řekl, »když si nabírají vodu do lahvíček, aby ji všichni nevypili. Až přijedete domů, nalijte ji, prosím, semtam, occasionally, do nějakého pramene, ať se země trochu propláchně Kristovou krví.«

POSLECHL JSEM

Naložil jsem ženu a děcko do auta a společně jsme nalili vodu z Chalice Well nejdřív do tůňky ve sv. Janu pod Skalou, kde je pramen s Chalice Well vydatností srovnatelný. Cestou zpět po úzké klikaté silnici do Loděnice se na nás v protisměru z kamenného můstku, na dohled od Skály, vyřítili ve dvou autech se honící výrostci a ujeli, zatímco my zůstali nepochopitelně viset nad náspem spadajícím k louce dole, posledních 20 cm drmu pod levým předním kolem. Jak říkal náš Pán, a po něm Karel IV. ve své vizi o Posledním soudu, kterou měl před usnutím v Toušení na podzim 1338: »Nechť neví tvá levice, co činí tvá pravice,« jinak jsi na ráně, zlidověle »za dobrý skutek vzápětí následuje zasloužený trest«, Karlovými slovy »obchází hledače, koho by pohltil, takže když jenom člověk kajícíný nalezne poklad milosti, skryje jej v srdci«, aby »neodňal pokladu ze srdce jeho. Ale je si pamatovat, že (...) máme chváat k dobrým skutkům,« dodává Karel.

Opatrně jsme vystoupili, rozpršelo se, zastavil kolař a všichni další automobilisté, kteří nás vytáhli zpět na silnici. Přivedl

jsem zpátky rodinu, která se mezitím schovala a napila vody v nejbližším domku, a jeli jsme dál. Podíval jsem se na přední sklo, kam jsem si po návratu zastrčil kartičku od Zdeňkovy ženy, která ji propašovala v Glastonbury do zavazadla, abych – až ho v Praze otevřu – měl radost, protože na kartičce byl patron archanděl Michael. Kartička tam nebyla. Napadlo mě, že auto bylo u mechanika, a tak ji mohl někdo při opravě sundat. Zapnul jsem topení, protože bylo vlhko a sychravo, a když jsem spustil ventilátor, anděl vylítl až pod střechem z nějaké škvíry pod předním sklem.

Nalil jsem vodu do studánky u Jinočan, které místní říkají Kelta.

Nalili jsme, spolu s našimi americkými synovci Andrewem a Seamusem – českým a irským – kteří v jedenácti letech měli smysl pro Artuše, vodu do pramene Kleštinského potoka, který se vlevá do Vltavy přímo proti Čertově stěně.

Lili jsme, spolu s přáteli sadaři, v Českém ráji vodu do 11 pramenů v údolí Plácku, které se táhle zatáčí směrem od hradu Kosti.

Vyprávěl jsem to památkáři Pražského hradu při vernisáži v Letohrádku, a považoval za samozřejmé, že vodu z Chalice Well nalijeme do Svatováclavské studánky, která je dodnes patrná pod katedrálou u hrobu sv. Václava. Potkali jsme se brzy na to v závodní jídelně a domluvili to. Stáli jsme potom před Zlatou bránou, hleděli jsme na opravenou mozaiku Posledního soudu a ukazovali jsme si, co vidíme.

POSLEDNÍ SOUD V PRAZE

Celé tři roky restaurování mozaiky jsme v chůzi v rytmu cvakajících konzervačních lamp, umístěných na lešení před mozaikou, blahořečili Gettyho konzervačnímu institutu až do jeho chrámu umění na kalifornský kopec. Milion kostiček mozaiky z let 1370/71 – Karel IV. měl po cestě z Boleslavi do Toušeně vizi o »soudné stoličce, cíli a konci všech v tomto světě se potácejících« ve třiatřiceti letech, za dalších třiatřicet let byla hotova mozaika Posledního soudu – jednu osleplou kostičku po druhé nechali znova prokouknout nejlepší lidé, přístroje a zdroje potřebného milionu dolarů.

Ale obrácíme se zpátky k chrámu Páně, na křesťanského průvodce na onen svět, strážce zásvětí, rozhodčího na hranici světů, který propojuje křesťanskou víru se staršími vrstvami náboženské zkušenosti. Archanděl Michael, druhá nejsilnější bytost ve vesmíru, je na mozaice dvakrát – stojí strategicky pod oběma okny, prolamujícími mozaiku. Okna vedou do komory za

Camelot – pohled východním směrem. Vypouklé návrší Camelotu shlíží přes první horizont rozsáhlých valů do veliké dálky širokého, jen mírně zvlněného okolí. Trochu prší.

mozaikou, kde odpočívá Svatováclavská koruna na lebce sv. Václava.

Do korunovační komory je přístup jenom po schodech zevnitř Svatováclavské kaple, jejíž jednoduchý kvádr zvenčí na katedrále předstupuje před opěráky vpravo od mozaiky. Spojovací schody jsou skryty ve vnitř silného pilíře mezi kaplí a mozaikou. Nad místem, kde skryté točité schody končí v korunovační komoře na úrovni světelské moci, nad pilířem symbolicky pokračuje závažné venkovní vřetenovité schodiště, dvakrát obrací směr otáčení a vede bůhvíkam k nebesům. Zdvihá se jak krivolaká věž z dětských kostek vzhůru, vedle terasy, jejíž kamenné zábradlí vidíme nad mozaikou, a vedle obrovského okna za terasou, které na vedutách Prahy od středověku charakterizovalo pražskou katedrálu.

Dokud nebyla katedrála dostavěna, otvíralo se toto obrovské okno nad Zlatou bránou do blankytu. Po dostavbě vpouští světlo do příčné lodi a jeho barevná skla znázorňují opět Poslední soud: Švabinského Spasitel zde uděluje svůj pokoj také Josefu Mánesovi a Boženě Němcové. K čemu sloužilo do výše stoupající venkovní schodiště spolu s terasou nad mozaikou, se lze dočíst.

Když milovaný Karel IV. z lásky k nám – kromě vysazení révy, založení Varů, grálového hradu Karlštejna a Karlíka pro královny, Ka(rl)šperku, Karlovy Koruny (dnes Radyně) a dalších hradů, univerzity, arcibiskupství, katedrály, mostu, Nového Města a pražských kostelů rozsázených podle posvátné geometrie – přivezl z cest ostatky svatých, vystoupil s nimi arcibiskup na terasu nad mozaikou. Na stupních do nebe strmícího venkovního schodiště stáli trubači s troubami a troubili, jak je psáno ve Zjevení.

Stáli jsme pod terasou na nádvoří a dívali se vzhůru. Hleděli jsme na Poslední soud, na zmučeného a vítězného Beránka Krista, jemuž byla dána moc, zahrnující i královské koruny. Krista obklopují duhy, zástupci kůrů andělských a dva troubící andělé, apoštolové, Matka, Křtitel a čeští patroni. Hleděli jsme na Kristova rytíře archanděla Michaela, jenž v legendách provázal věčného krále sv. Václava a jemuž připil Václav na boleslavské hostině vpředvečer své smrti, čímž podle nejstarších legend odzbrojil přichystané spiklence slovy: »Ctíce láskou tou dle možnosti jeho duchovní majestát, modleme se z hloubi srdce, aby – ať v kteroukoli hodinu zákon přírody dovede nás na konec Života – on ráčil se státi našim ochotným zastáncem a laskavým průvodcem...« (Gumpold)

Průvodce na věčnost Michael, svými hlubšími kořeny stravitelný i pro předchozí pohanství, byl vhodným pomocníkem Václavovy nenásilné misie v Čechách – navazující, možná i kvůli obroušení hran českých pohanů a vytření zraku papežským legátům sv. Vitem na Svantovíta, tak jako předtím pomáhal Michael ustalovat křesťanství po Evropě. Michaelská, živly hýřící zjevení na konci 5. století v jeskyních jihoitalské hory Gargano, vzápětí na Michaelově hoře v moři v keltské jižní Anglii, kam jsme také doputovali, a později v Normandii, ve Švýcarsku a jinde podporovaly akceptování nové, ještě syrové víry.

Dokonce i v Čechách se dá najít doložený příklad: po zavraždění Ludmily se nad hrobem na Tetíně »za bezbořných nocí« (Kristián, přeložený Zdeňkem Neubauerem

Camelot – pohled k severu. Artuš spící s rytíři v Toru i Václav v Blaníku přežili bombardování Anglie i šedý bolševický mor u nás, protože to z jejich hlediska byl jen mžik a zkušenost, kterou si vybombardovaní a politicky pronásledovaní nebrali osobně.

na tetínském svahu nad Berounkou) objevovala »různá světla«, nikoli normální blesky, což překvapivě dost poděsilo pohanku Drahomíru, takže tam sama dala Ludmilin dům přestavět na baziliku archanděla Michaela – snad chtěla »strašící« Ludmile usnadnit přechod na onen svět... Tetín je typické michaelské místo »nabité numinózní silou« na hraně živlů – skála nad řekou jak na Vyšehradě, pod níž je také uváděn kostel sv. Michala (Zbraslavská kronika), a s jeskyněmi v podnoží.

Proč jsme se dívali na mozaiku Posledního soudu, na arcibiskupa ukazujícího ostatky a slyšeli jsme troubit trubače na závratném trubačském schodišti jak v Apokalypse? Proč jsme tam stáli cestou ze závodní jídelny s hradním památkářem a přihlížejícím sv. Jiřím za zády a snažili jsme se uvědomit si, co konečně odkryté vidíme, zatímco jsme ještě v duchu slyšeli cvakání utvrzovacích lamp, které prohřívaly na určitý krátký čas a přesně stanovenou teplotou každou z více ochranných vrstviček na každé kostičce?

Karel IV. měl skvostnou myšlenku, co pro nás zařídit především, jak sám píše »co je cílem a koncem« křesťanů. Kdyby svezl do našeho království – do jeho metropole – ostatky všech svatých, budou se sem muset při vzkříšení, zobrazeném mozaikou, všichni svatí osobně dostavit, shromáždit se jako v chabém přirovnání bankéři při výročním zasedání MMF. Svaté včetně domácích světců, pomocníky a ochránce nás nesvatých, budeme v den Soudu nutné potřebovat – stejně jako

předtím na cestě do Evropy vzdělanost, víno a možnost přejít suchou nohou Vltavu.

Ale stejně, jako když najisto počítají Hrabal, Magor a Stankovič, že se tady zjeví Duch sám, také Karel IV. se řídil staršími úradky. Vprostřed soustavy posvátných trojúhelníků, do nichž jsou uspořádány kostely v pražském půdorysu, je schován nenápadný sv. Michal v Jirchářích jako náznak, že strážce cesty do podsvětí i do nebe a dirigent Apokalypsy je tajným patronem nejen celé Prahy, ale snad i Václavova království.

Kdy se tedy projevuje od Václavových časů? Nemáme to vědět? Aspoň v soukromé vizi paní Cibulkové z Mohelnice stál Michael 17. 11. 1989 rozkročený jednou nohou na Václaváku před Muzeem a druhou u Vltavy před ND – správně na rozhraní živlů jako při zjevení na cornwallské Michaelově hoře, cestou k níž jsme v autobuse o těchto věcech přemýšleli a na vizi si vzpomněli. Podle paní Cibulkové prý měl archanděl jediný úkol: aby nebyl žádný mrtvý, ani dobrý, ani zlý. Snažím se tomu porozumět, ačkoli je to jasné a krásné, podobně jako Karlova mozaika.

MICHAEL A SV. JIŘÍ

Mozaika Posledního soudu pokrývá vnější stěnu korunovační komory. Původně byla okna do komory tři, při návrhu mozaiky bylo prostřední zazděno; zde trůní Kristus. Hradní památkář si vzpomněl na pěkné přirovnání korunovační komory s mozaikou, vznášející se na visutých žebrech ve vzduchu nad Zlatou bránou jako veliký relikvíář, s možností podcházet pod korunou na lebec sv. Václava a ostat-

ními korunovačními klenoty při slavnostních příležitostech, k uspořádání některých evropských kostelů s podchodnými oltáři jako mimořádnou formou uctívání a zároveň posvěcení a požehnání, a s tím jsme se rozloučili.

V duchu jsem znovuprožil, jak kolegové a kolegyně z autobusu cestou od Michaelovy hory ve vřesovišti na nejzápadnějším cípu Cornwallu prolézají devětkrát tam a zpátky slavným megalitem s otvorem uprostřed. Prožívám vzrušení dítěte, když jsem našel podkovu a přibili jsme ji nad dveře, abychom pod ní chodili. Vidím daljálmu vcházet letos Zlatou branou do Víta a stejnou cestou kolem otevřené kaple sv. Václava zase vycházet.

Archanděl na mozaice, jednou hlídající cestu do hloubky do podsvětí, a jednou výstup nahoru k vyššímu životu, se jako nebeský rytíř zvláště podobá patronu pozemských rytířů sv. Jiří z nádvoří před mozaikou. Jeho uctívání z podobných hlubších příčin v začátcích křesťanství dokládá bazilika Václavova otce Vratislava, kde je pochována sv. Ludmila, a rotunda na Řípu. Do doby renesance se oba rytíři v umění těžko rozeznávají. V Anglii jsou oba angličtí národní světcí všudypřítomní.

Viděli jsme shora od obří vápencové kresby Affingtonského koníka, který chránil hradíště na temeni vrchu, dole pod ním okrouhlý pahorek sv. Jiří, pravidelností podobný mohyle Silbury Hill, ale rostlý a vápencový, kde vápencová rýha znázorňuje nikdy travou nezarůstající místo, kam prý šplíchla žíravá drakova krev při boji se sv. Jiřím.

* * *

Mořská vlna položí
Jazyk na černé kamení
Rychle stoupá příliv
Jako pohyb sledovatelné
nebeské klenby

A když jsem zvědavě položil
Jako znaménko
na břeh své svršky
Voda k nim dospěla dřív
Než jsem se k nim stihl vrátit

Uviděl jsem vířit příliv
v obou vchodech
Merlinovy jeskyně
Bez problému jsem se vrátil
Na asfaltovou silnici

Jedno amatérské vysvětlení přítomnosti sv. Jiří na Řípu připouštělo vzpomínku na den příchodu Čechů, sice neznámo kterého roku (asi 480 – v Artušově době), ale 24. dubna, kdy každoročně kulminuje hvězda Arkturus, o níž říká Kristián »Češi usazení pod samým Arkturem«.

DRUHÝ PRAMEN

Pan Aleš – měl od cestovní kanceláře na starosti náš autobus, jehož osazenstvo prokázalo svůj duchovní náboj hned na české půdě, když ještě v sedm večer prvního dne zájezdu stálo vozidlo někde u Plzně vyřazeno přetrženým klínovým řemenem nebo toho bylo víc, ačkoli autobus byl nový; avšak zatímco oba řidiči ČSAD zoufale sháněli díly či hledali vadu, nenašel se v autobuse jediný kverulant, který by žehral, naopak všichni chodili za řidiči a chválili je, jak jsou šikovní a že to určité správi, případně sborem prozpěvovali bhadžany, pročež řidiči potom celou cestu uznale stáli s plechovkami piva opření o čumák autobusu, zatímco čtyřicet pasažérů tančilo kolem dolmenu – se také oddal poetice zájezdu a kromě svých, jak předesílal, pozitivistických výpisků, ve volných půlhodinách sedal v informačních kancelářích k displejům a vypisoval a vytiskával si tam, kde jsou po cestě další kamenné kruhy.

Tak našel v západním cípu Cornwallu, kilometr od silničky, keltskou svatyni a studnu. Dochovanou podezdívku kaple jsme po projití křovinami našli, studnu nikoli. Pročesávali jsme okolí. Proběhl jsem s kolegyní alej, která zatáčela kolem kop-

* * *

Naskrz pronikající pohled
V němž má příroda
nad námi vrch
Padající barevné listí,
Přítel si strnule hryzal kloub

Netloukl však sebou o zem,
Protože anděl mu tiskl hlavu
Na polostažené okénko
Auta s Máří
a s Marií matkou

Krvavé barvy mizely
V konečně rzi,
tmě, světle představ
Padající barevné listí
naskrz pronikající pohled.

Camelot – pohled k jihu. Jižní pobřeží Anglie bylo první na ráně při německých náletech. Exeter byl bombardován »odvetně« (chucpe!) za Lübeck. Osobně si rádění zla paradoxně berou ti, co byli v zázvětrí, nikoli například političtí vězni.

ce, ale vrátili jsme se ke kapli, kde se zatím nikdo neměl k odchodu. Zaslechl jsem v hustém křoví zurčení potůčku a prodrápal jsem se k živé stružce s myšlenkou, že zkusím jít proti proudu. Po dvaceti metrech to nešlo dál pro bažinu a zarostlost, a zase jsem se vrátil na stezku u kaple, kde se ještě kolegové zdržovali. Řekl jsem si, sra-be, vlezl zpátky do křovin, kde jsem byl skončil, a pokračoval jsem proti proudu, rozumně, jak mi připadalo v lehkém odpoutání, korytem potůčku tak jak jsem byl, v sandálech a manšestrákách, což ale bylo vskutku schůdné.

Dobrodil a dodrál jsem se porostem na nepředpokládané místo. Uvědomil jsem si, že jsme je na zarostlé stezce míjeli, že tam byly jakési stužky na keřích a pod jejich korunami bahnitý tunel. Korytem potůčku jsem se ocitl patnáct metrů od stezky, kde keře tvořily nízkou kupoli nad rozlehlým prameništěm, pouze z angličtiny omylem přeloženým a očekávaným jako studna. Na větvích visely ne tisíce, ale desetitisíce stužek, pentlí, tkalounů, kšand, šátků, pánských kapesníků, například už obrostlých mechem, přivázaných na větvích. Uprostřed prameniště měla zdejší víla – již Kelti a Keltky, kteří to viděli a zažili, něco odvázáli a obětovali – zařízení vodní zahrádku: na povrchu té mokřiny ploval rostoucí věnec pomněnek o síle mezikruží metr a vnitřním průměru taky, v němž byla čistá volná vodní hladina, jen uprostřed se jemně čeřící, jak zespod proudily prameny. Do pomněnek jsem víle nelezl, obdivoval jsem její dívčí pokojíček, ale odvyknuv keltským zvykům, které u našich rybníků musel zamlouvat pan farář směšnými smyšlenkami o vodnicích líčících na vrbu pentle na pošetilé dívky, zatímco opak byl pravdou a chytré dívky je tam vázaly samy, jak buran – ještě mi nedo-

šlo, že jsem se stal z čumila součástí – jsem nic neuvázal a vyšel bahnem na stezku. Aspoň jsem pochopil, že na jiném místě u stezky o kus dál se vyskytovaly stužky také, a vlezl jsem odtamtud bahnitým tunelem pod keři do dalšího prameniště ve směru proti proudu.

TADY TO bylo jiné. Uprostřed bahnitého prameniště byla volná hladinka, ale ani se nepohnula. Z větví visely zase spousty fáborů, tkaniček, mašlí, visačky od kufrů, tři vedle sebe na windsorský uzel uvázané kravaty, podprsenka, kalhotky. Krácel jsem kousek po kousku bahnem, už jsem ho měl po kolena a pohřbil jsem sandály. Nepřípadně jsem se je pokoušel ve spleti kořenů v bahně rukama s rukávy vyhrnutými na ramena našmátrat. Blesko mi, zda jsem to nepřehnal, asi jako když filozof Zdeněk Kratochvíl vystoupil v Uru po 1500 km Tureckem z autobusu, který přejížděl chybějící okraje horských silnic dvěma koly po traverze, přivázané normálně zespodu pod podvozkem, a na urské ulici kolem právě nesli rakve zabalené do turecké vlajky s vojáky padlými v kurdské válce, a blesko mu, jestli to nepřehnal. Plácal jsem se v bahně, kde přestaly platit souřadnice a posloupnost – bez artikulované řeči, která ve mně utichla, se mi sevřelo hrdlo a bylo mi, jako bych sám byl TADY-TO, a tiše jsem zavolal na lidi, které jsem přes křoviska viděl na stezce, »haló...«

Pokládali to za žert a šli dál. Ale ono mechanicky zakuňkané slovo mě přimělo zastavit se, nešel jsem dál, kde bych asi zapadl hlouběji, než bych dokázal vyčistit. Zatím to bylo stále jen ke kolenům. Smířil jsem se s utopenými sandály, a vtom jsem jednu nahmátl, po chvíli kdesi druhou. Poděkoval jsem za

Zvláštní pisoár pro malé chlapce ve wellské katedrále. Tataž úcta k lidské důstojnosti se v Anglii zároveň projevuje v konzervativní ochraně lidských výrobků a tradic – architektury, zahrad, megalitů, pudinku, líbání POD jmelím na Vánoce...

laskavost k nezdvořákovi, poděkoval jsem za pohostění a vylezl jsem na pevninu, vypral nohavice, uvázal obětinu na větev a mazal k autobusu, kde už se pan Pataky s dalšími kolegy, kteří mě minuli, dovtipili a chystali se vrátit, protože uběhlo hodně času jako v pohádkách.

PROSTŘENÝ STŮL

Našli jsme na automapě nepříliš daleko od hlavního dálničního tahu, a ani jsme to příliš v krajině nehledali, vesničku pod Cadbury Castle tak malou, že jsme nenašli místo pro postavení autobusu. Couvali jsme ze záhumenku nadoraz ke zdi statku. Angličtí archeologové se již shodli, že Cadbury Castle byl nejpravděpodobněji Artušovým Camelotem.

Je to návrší s valy tak rozlehlými, že podle propočtů by se nikdo nenamáhal je stavět a hájit, kdyby nesledoval jediný vysvětlitelný záměr: aby zde mohlo zimovat celé vojsko. A nálezy skutečně odpovídají Artušově době.

Na temeno kopce vedla už ze sevřené vesnice nevyhnutelně úzká kravská stezka, vystlaná lejny, jíž se Neubauer v poutnické oprostěnosti probředl bos. Na kopci jsme prošli skrz valy a otevřela se před námi čtyřhektarová planina, pastvina s kravami, s dalekým výhledem přes první horizont valů na všechny světové strany do kraje. Na nejvyšším místě oble vypouklé louky stál humorný malý elektrický ohradníček zapojený na baterii z traktoru a chránící před lejny alespoň malý čtvereček trávy, uprostřed něhož stál sotva čtrnáct dní – malta byla ještě vlhká – od Svatodušních svátků, kdy zde byl odhalen z britské vlajky církevními a světskými hodnostáři, kamenný Kulatý stůl s vročením A. D. 2000, na který se složily tři okolní vesnice. Na kamenné desce z jednoho kusu kamene se skvěla high-tech technologií navěky přimontovaná nerezová kulatá tabule se směrovkami na duchovně silná místa, jako jsou megalitické stavby, hradiště, artušovská a grálová topografie, katedrály, zahrady.

Amatérské fotky ze

slavnostního odha-

lování stolu

našla děvčata dole ve vsi v kostelní předsíni na nástěnce. Na přilehlém hřbitůvku jsem vyfotil náhrobek místního kováře, asi z roku 1720, spojující všechny kultury – jako ona místa, jimiž jsme procházeli. Každá kultura přidala svou představu a celek jen s porozuměním předefinovala, neničila nad pomyšlení pracné realizace.

Uvnitř West Kennet Long Barrow jsem viděl planoucí ohniště, z něhož se zvedal do noci závratný sloup jisker, tvarovaný jako vzdušná věž katedrály. Venku se kolem hrobky povalovaly na polích statisíce tun pazourku, zkusal jsem děvčatům štípat pazourkovou industrii jen pazourkem o pazourek, a za chvíli mi šly docela hezké škrabičky. Kdybych to cvičil pár tisíciletí... Ale právě, že jsme to hodně cvičili...

Stála uprostřed kopečku vřesu v největší pustině v bludných přímořských pláních kolem Děravého megalitu, od něhož jsem tam došel za dlouho s jediným záchytným bodem bývalé kamenné těžní věže na cín, za níž přišli Kelti od nás, zpod Krušných hor, až sem na konec světa, kteroužto tesknou stavbu zbavenou všeho kovového jsem měl napřed na obzoru, pak jsem se lekl zející těžní jámy u ní, volně otevřené k nebi a opačně značně přesahující zážitek z hlubin karlštejské studny, poté jsem ušel ještě pořádný kus vřesovištěm, po kolena ve vřesu 20 metrů od mé stezičky stála Američanka se dvěma vytřeštěnými dospívajícími dcerami, mávala na mě a volala: »Halo! Hallo! Nevíte, kudy se dostanu k svému autu? Musí to být někudy tudy!« a máchla rukou k vřesovišti táhnoucímú se, kam dohlédneš. »Prosím,« volal jsem, »pojdte vřesem sem ke mně na cestičku, kterou z vašeho místa nevidíte, po ní půjdete támhle k té stavbě a kousek před ní vlevo jsem viděl začátek větší cesty, která vás někam dovede!« »Ale ne,« volala Američanka, »mé auto musí být někde tímto směrem!« Opakoval jsem doporučení ještě dvakrát, ale vydala se, kam ukazovala. Neubauer potom říkal, že tam nemohla být déle než 100 let, protože předtím auta nebyla.

Kolem největší evropské neolitické navršené mohyly Silbury Hill, v níž se ale nikdy nepohřbívalo a která se zvedá na dohled od pohřební komory West Kennet, jsem viděl evidentní vodní příkop ve tvaru podkovy, na žádných pláncích

nezakreslený, a přitom se u mohyly uvažuje o uctívání Velké Matky, a podkova symbolizuje rozkrok, štedrou plodnost, i pokud si ji amatérsky přibíjíme pro štěstí doma nad dveře, abychom pod ní mohli podcházet...

MENHIR

Když jsem konečně našel ve vřesovišti kruh balvanů, k němuž jsem zkoušel dospět, šli jsme se tam čtyři. Když jsme chtěli vyrazit zpět, shodl jsem se s panem docentem Čtvrtníčkem, že oba věříme, že budeme-li sledovat jednu stezku, po níž jsme nepřišli, dovede nás někam k cestě, která přece pokračovala dál od místa, z něhož jsme z ní uhnuli přes hradbu z kamenů na pěšinu k malému pažitú s Děravým megalitem, odkud jsme vycházeli pátrat po kamenném kruhu na druhou stranu.

V chaotické, beznadějně atmosféře vřesoviště Čtvrtníčкова žena o tom nechtěla ani slyšet, čtvrtý kolega nám vůbec nevěřil a raději se vydal dvojnásobnou trasou, kterou už ale jednou šel. Paní kolegyně se nerada poddala. Náhodou jsme se strefili. A cestou jsme v jednom okamžiku spatřili čnět menhir, který tam údajně měl někde být a který Aleš předtím pracně podle plánu, linií kamenných hradeb a jedné opuštěné stavby jednoznačně v prodloužení určité spojnice odhadem situoval někam na-prosto jinam.

ním konci Zlaté uličky a v němž je podle staré tradice ukryt »práh« mezi viditelným a neviditelným, pozemským a nadzemským světem.

»Dům« se v románu nazývá »ve zdi u poslední lucerny« a je to nebezpečné místo, odkud se můžeme »po překročení šedého balvanu« znenadání zřítit »do zející propasti Jeleního příkopu«. Na tomto místě »nikdo nemůže bydlet«. Tady se před námi na poslední stránce románu objeví výhled »přes křoviska« na chrám »Osirise, hermafrodita« neboli »magického sloučení ženského a mužského prvku v lidském pokolení« – před chrámem stojí milenci, jejichž příběh kniha vyprávěla, a »dívají se dolů, na město«.

Podle románu se »svítivě bílý dům« zjevuje »jenom lidem narozeným v neděli«; dodejme, že sám Meyrink byl nedělnítko. Motiv »domu u poslední lucerny« se vrací v Golemovi a několika spisovatelových povídkách. Měl důvtipný adept esoterních nauk Meyrink pro motiv oporu ve skutečném světě?

Popisům místa »ve zdi u poslední lucerny« překvapivě doslovně odpovídá bizarní samostatná místnůstka, vmáčklá v rohu na konci Zlaté uličky. Místnůstku můžeme pokládat za poslední maličký dům (německy Häusel čili hajzlík), protože to bývala společná latrína pro všechny obyvatele uličky od jejího živelného vzniku – v roce 1541 se sem, pod 18 mohutných arkád hradby, po požáru Pražského hradu nouzově uchýlili vyhořelí. Latrína byla v provozu od 16. do 20. století, teprve roku 1932 bylo zazděno propadliště pod latrinou, předtím otevřené do čtyřicetimetrové hlubiny Jeleního příkopu.

Úzká latrína (0,6×2,8 m) prochází napříč hradební zdí, pravidelně se bílila vápnem z obav před epidemiemi a za vstupem má bulizníkový balvan jako práh. Za záchodovým sedákem je malý větrací otvor ve zdi, jímž – jako škvírou prohlížené Duchampovo fascinující poslední dílo – spatří naše těsně přiložené oko neočekávaně chrám. Za zarostlou strží Jeleního příkopu uvidíme jak v hledáčku renesanční Letohrádek královny Anny ve tvaru antického chrámu s peristylem, sloupovým ochozem. Tento »chrám« budoval od roku 1538 vzdělaný, okouzlující i příkrý král Ferdinand pro mírnou, rozumnou, krásnou nazrzlou Annu jako dar a apoteózu jejich naplněné vzájemné lásky, král s královnou spolu měli 15 dětí. Anna krotila královu sverepost např. po stavovském povstání v roce 1546, podníceném i vyšroubovanými daněmi kvůli sochařsky nadmíru náročné práci na Letohrádku s 80 reliéfy – na jed-

nom vidíme krále podávat Anně ratolest s hojnými fíkovými plody. Anna bydlela s dětmi v komnatách právě dostavěného přízemí s ochozem v letech 1541–47, z latriny hledíme na jižní arkády ochozu, obrácené k městu.

Název »u poslední lucerny«, německy »zur letzten Laterne«, je natolik vzácná přemýčka slova »Latrine«, latrína, že není pravděpodobně náhodná – převrací nejnižší v nejvyšší a naopak, v duchu esoterní pravdy »co je dole, je i nahoře«. Obdobně jen ten, kdo vstrčil nos až nad smrdutou díru záchodu, spatřil chrám – zároveň přítomný svět krásy a pravdivosti, lásky a sobody královských dětí.

OD MEYRINKA ZPĚT K NEUBAUEROVI

Hodiny na Vítu bily osmou, když jsem kráčet liduprázdným Hradem s šoufkem na vybírání sengrubny, ježž jsem si byl půjčil v naší vsi u souseda. Celý den jsem pak vybíral v těsném prostoru zazděnou a někam odkanalizovanou, ale zákonitě ucpanou latrinu do dna s hlavou zabalenou do nejhustšího plátna, abych filtroval roztoče, spóry a bakterie z prašícího zpráchnivělého substrátu a nespolehal se v tomto případě příliš na štěstí, s nímž jsem se narodil v neděli.

Odpoledne přišel hradní archeolog doktor Frolík, a ještě víc než nálezy, byť rozlámaný starý ztrouchnivělý záchodový sedák předal restaurátorům, ho nadchlo, že datované kameninové nádobí, které přirozeně občas nutně také rozbijeme v hrnčířské galerii ve Zlaté uličce, nesmetáme do koše, ale vrháme do beztak kulturních vrstev Jeleního příkopu, který byl proto před tisíci lety dvojnásob hluboký, ale hradní archeologové prý na něj budou mít čas nejdřív za tisíc let.

Vyprázdněná latrína s obnovenou numinózní silou – za čtyři století provozu dokázala podmáčet a vážně staticky ohrozit hradbu! – úžasně zaváněla, když jsme do ní vpustili první návštěvníky: Neubauera, Halíka a nejmenovanou při pravidelné návštěvě hradního pahorku Žiži, zmiňovaného již v Kosmově kronice, a vykopávek prvního kostela P. Marie, v němž se konaly postřížiny sv. Václava (první slovanská svatováclavská legenda) a jehož nález byl původně očekáván někde blíže pahorku Žiži, ale bývalo by to bylo tehdy od Bořivoje zbytečné fanfarónství, postavit kostel neomaleně vedle pahorku jak vedle skály Pýthie v Delfách.

POUŤ KE KAMENŮM

V názvu článku jsou použita slova pouť a kameny. Spojení čehosi posvátného s něčím naprosto samozřejmým. Pro dnešního člověka zdánlivě nespojitelné pojmy. V minulosti, a možná dosti nedávné, nezbytná součást života.

Tři výpravy Univerzity nového věku se na počátku července 2000 pokusily navázat na pradávné poutě cestou po tajemných mystických místech v jižní a jihozápadní Anglii.

Vedle míst jako Glastonbury, Wells a Salisbury s významnými katedrálami navštívili účastníci výprav i místa, kde naši předkové sílu krajinných chrámů usměrňovali kamennými stavbami typu menhirů, dolmenů, kromlechů, kamenných kruhů a podobně.

Část navštívených míst si zachovává svoji původní podobu, řada z nich však byla v minulosti lidskou činností i pýchou a hloupostí, nezřídka však také zemědělskou mechanizací, značně poškozena. U některých staveb se lidé pokusili o jejich rekonstrukci, aby byla zachována alespoň forma.

ZASTÁVKY NA POUTI JIŽNÍ ANGLIÍ

Následující text popisuje »kamenná« místa navštívená během naší pouti, aniž by respektoval chronologii, neboť každá skupina k nim dospěla v jiném pořadí.

Jsou v něm použity informace vycházející z knih *Putování ke kamenům* (McNeil Cook: Journey to The Stones, Men-an-Tol Studio, 1996) a *Průvodce po kamenných kruzích v Británii, Irsku a Bretani* (Burl: A Guide To The Stones Circles of Britain, Ireland and Brittany, Yale University 1995). Druhá zmíněná kniha pojednává o megalitických stavbách typu »kamenné kruhy« v uvedených oblastech.

První kniha si všímá oblasti v jihozápadní Anglii nazývané Cornwall a vedle kvalitních informací z historie, archeologie i mystiky poskytuje také popis devíti túr, během nichž je možné, formou jednodenních vycházek, navštívit většinu kamenných svědků minulosti v Cornwallu.

Například během túry č. 2 doporučují autoři postupně navštívit celou řadu míst na trase měřící 13 km. Túra začíná v místě Men-an-Tol Studio. Výprava vedená Vlastou Markem navštívila jen dvě z uvedených míst – Men-an-Tol Holed Stone a Lanyon Quiet. Kdyby měla tyto informace, zcela jistě by navštívila i další megality, často skryté za kopečkem jen několik set metrů od místa, kde se skupina nacházela.

Men-an-Tol Holed Stone – sestava tří kamenů, již dominuje prostřední kámen s kruhovým otvorem, je první zastávkou (men = stone = kámen, tol = hole = díra, čili »kámen s dírou«). Komplex sestává ze tří vztyčených kamenů, z nichž prostřední má otvor, jímž se protáhne dospělý člověk, a váží se k němu rituály spojené s léčením a posilováním plodnosti. Tato legenda i snadná dostupnost z něj dělají jedno z nejznámějších archeologických míst v oblasti. Další kameny jsou povaleny a roztroušeny, původně mohly být součástí kamenného kruhu. Zdá se, že v těsné blízkosti vztyčených kamenů byla pravděpodobně nádrž s vodou potřebnou pro zasvěcovací rituály. Ovšem o smyslu této stavby, jako i o smyslu jiných megalitických staveb, se vedou stálé diskuse. Nabízí se otázka, zda takové diskuse vůbec mají význam? Zda existuje »rozumné« vysvětlení (myšleno – na které se dá přijít rozumem)? Možná by stačilo přijít na takové místo, vypnout logické myšlení levé hemisféry a jenom být.

Lanyon Quiet – ačkoli se jedná o viktoriánskou rekonstrukci původního kromlechu, je díky výhodné pozici u cesty a díky zařazení do seznamu a map společnosti National Trust, velmi navštěvovaným místem, přitahujícím řady návštěvníků. Ještě

Zatímco ještě v roce 1797 stál kromlech v původním tvaru, o patnáct let později při jedné velké podzimní bouři monument spadl. To, co bylo podstatou Lanyon Quoit, bylo pravděpodobně zničeno kdysi velmi dávno. Roku 1824 byla dokončena rekonstrukce (při níž se jeden kámen zlomil). Informace o megalitech, kamenných kruzích a dolmenech dnes naleznete jak v ohromném množství knih, tak především na internetu. Asi nejlepší stránky jsou www.cropcircleconnector.com. Přesto – nebo právě proto – účastníci zájezdu zjistili na vlastní oči, těla a myslí, že být přímo u zdroje je nejlepším způsobem objevování a výzkumu.

v polovině 18. století zde stála původní formace kamenů vytvářejících kromlech, jehož horní deska o váze 13,5 tuny byla umístěna na třech pilířích v takové výšce, že pod ní mohl projet jezdec na koni. V roce 1815 byl však kromlech v průběhu bouře zničen. Na nátlak veřejnosti a s využitím techniky z lodních doků byl znovu postaven. Tři pilíře jsou pravděpodobně původní, mají však sníženou výšku. Dnešní výška je 1,8–2,1 m a velikost horní desky je 2,7×5,3 m. Lanyon Quoit se zdá být součástí umělého návrší (11×24 m), které patrně sestávalo z několika pohřebních komor a mohyl.

V polovině 18. století byla pod kromlechem prokopána sonda, nic se ale nenašlo.

DALŠÍ ZAJÍMAVÁ BLÍZKÁ MÍSTA

▪ **Men Scryfa Inscribed Stone** – granitový sloup s nápisem (vysoký asi 1,8 m) byl postaven k uctění památky zemřelého keltského bojovníka. Nápis RIALOBRANI CU-NOVALI FILI znamená »na památku královského havrana, syna slavného vůdce«.

▪ **The Four Parish Boundary Stone** – velký kus vystupující skály s vytesaným křížem, který vyznačuje protínání hranic tří farností. Uprostřed kříže je vyvrtaná díra.

▪ **Boskednan (Nine Maidens) Stone Circle** – je běžně známý jako Nine Maidens (Devět dívek, panen). Původně se zde nacházelo zřejmě 21 nebo 22 kamenů umístěných v kruhu o průměru 22 m (to je sedminásobek Ludolfova čísla – 7×3,14). Pět kamenů je stále vztyčených, dva další se povážlivě naklánějí a několik jich leží »pohřbených« v zemi. V blízkosti kruhu probíhala v minulých třech stoletích hornická

*Chalice Well (Studna Sv. Grálu)
Hana Chorurová*

*Pod tajemným závojem pavučin
Mě ozářilo*

Mandlové oko mandorly

Na nejvyšší terase

Grálové studny

*– poté cos mě něžně ozdobil
náhrdelníkem z barevných kaménků
máčených v krvavě zbarvené vodě
ze lvi kašny prostřední terasy
Dole si zvesela zurčí vodopád
Pulzujících kamenných srdcí*

Kolem nichž tančí

Svůj posvátný tanec

Skřítci gráloví

Obraz ze St. Michael's Mount

Ledy rybářova srdce se prolamují a tají

Hladiny řek stoupají k hlubinám

V nichž se v tepu přílivu a odlivu

Zjevují stezky vedoucí ke Svatyním

Jak mořská pěna splýváám

S vodami Světa

A mířím vzhůru k výšinám

Kry mě křtí a podmílají

Křehké střípky

Se zabodávají do srdce

A zbarvují beránky červenkově

I moře je najednou rudé

Posvátné kruhy

Přibíta na oltář Lásky

V úžasu zrcadlím

Trvůj jas

Čas ve mně se rozplynul

Do nekonečného okamžiku

Bytí

Pod křídly Lásky

Vyslám její věčné gejzíry

Do vzdálených galaxií

Možná, že můj postřeh (jako asi všechny mé postřehy) bude příliš malý, obyčejný, možná i stupidní, ale přesto cítím vnitřní potřebu Vám tento postřeh sdělit.

Byl pravý anglický den. Trochu zataženo, trochu se mraky honily, občas, ale opravdu jen občas, slunce vykouklo z mraků. Ten den, bylo to tuším ve čtvrtek, jsme měli naplánovanou prohlídku okolí Cornwallu, a to hlavně The Merry Maidens – 19 krásných kamenů v kruhu. Po několika hodinách jízdy a prohlížení nekonečných stád oveček, krásných spokojených kraviček a ztepilých dlouhonožných koní jsme dorazili na místo. Bylo pod mrakem, spíše to vypadalo, že každým okamžikem něco na nás spadne, vystoupili jsme z autobusu natěšení, že něco pěkného uvidíme. Šli jsme asi 300 metrů, když jsme se uviděli s ostatními lidmi z autobusu (říkali jsme jim jedničkáři), kteří už plní zážitků opouštěli výše uvedené místo v čele s profesorem Neubauerem.

Po chvíli jsme dorazili na místo. Vonělo to tam už z dálky posvátností, cítila jsem, jak kameny vysílaly už na dálku impulzy přátelství.

Nevím, jestli to bylo v plánu, ale vstoupili jsme do kruhu a začali jsme se pomalu chytat za ruce. Byli jsme již téměř všichni propojení, poslední opozdílci dobíhali, aby se s námi spojili, ale všem bylo nad slunce jasné, že to nevýjde. Bylo nás moc málo na dokonalé propojení. Neumíte si představit to zoufalství, které jsem ostatním četla v očích: »Ono to nevýjde. My se nepropojíme, ono se to nepovede. Co teď?«

Oči těkaly, čekaly od někoho nápad, spásnou myšlenku. Chyběli asi tři lidé – pět metrů.

A pak to přišlo!
Nápad z nebe!
Přišel.
Zněl.

»Udělejte dva kroky dopředu.«

Kruh se zmenšil a spojil. To byla spása!

Nejenom, že jsme měli devatenáct krásných živých kamenů za sebou, ale také jich čtyřicet pět přibývalo, a to ty, co nám spadly ze srdce.

A pak to nastalo.

Tancovali jsme a zpívali krásnou indiánskou mantru »Hea, hea, hou«. Houpali jsme se v kruhu všichni doleva a doprava, pak jsme brali energii ze země, posílali kamarádům a nahoru nebi. Bylo to krásné, působivé, neopakující se.

Kruh zvaný Merry Maidens získal své jméno díky pověsti o tom, že kameny jsou zkamenělými tančícími dívkami (merry – veselý, maiden – panna, dívka). Existuje záznam z roku 1862, který hovoří o kruhu kamenů zvaném Devět dívek. Protože dnes (nejméně od roku 1879, ze kterého je detailní nákres) tvoří kruh celkem devatenáct kamenů, zdá se, že další kameny byly přidány až relativně nedávno.

JAKÁ DALŠÍ MÍSTA JSME NAVŠTÍVILI?

Merry Maidens, Land's End – Cornwall, 6 km jihozápadně od Penzance. Na poli blízko silnice B3315. Označený, snadno k nalezení. Stav – velmi dobrý, po rekonstrukci.

Kamenný kruh Merry Maidens, který byl rekonstruován v roce 1860, je jedním z nejzachovalejších kruhů v Cornwallu. Devatenáct kamenů stojí na obvodu pravidelného kruhu o průměru 23,8 m. Každý z kamenů je vysoký přibližně 1,2 m. Vzdálenost mezi kameny je asi 3,7 m, s výjimkou pravděpodobného vstupu o šířce 6,1 m na východní straně.

Kruh je někdy nazýván Dawn's Men, jako zkomolenina názvu Dans Maen, neboli kamenný tanec. Podle pověsti jsou kameny zkamenělé dívky, které tancovaly v době svátku.

Poblíž, ve směru západojihozápad, stál pravděpodobně ještě druhý kruh, zničený v devatenáctém století. Párové kruhy nejsou v Cornwallu běžné. Objevují se ale v jiných oblastech Anglie, například v Hurlers – Bodmin Moor, Wendron a Tregeseal na Land's End.

DALŠÍ ZAJÍMAVÁ BLÍZKÁ MÍSTA

U vchodu k Merry Maidens leží vyhloubený kámen; byl využit jako brána.

Asi 400 metrů odtud směrem na severovýchod se nachází dvojice kamenů, známá jako Pipers (pištcí). Severovýchodní sloup je vysoký 4,6 m a je to vůbec nejvyšší kámen v Cornwallu. Jeho partner leží ve vzdálenosti 97 m jihozápadně a je vysoký 4,2 m. Kameny nejsou od kruhu viditelné!

Vydáte-li se s kopce dolů přímo na západ, naleznete komorovou hrobku Tregiffian, označenou kruhovou prohlubní, což může být znamením slunce nebo měsíce.

Asi 3,5 km severozápadně odtud se nachází oválný kruh Boscawen-un. Skládá se rovněž z devatenácti kamenů o rozměru 25,2×22,3 m. Počtem kamenů, vstupem ze západu a rozměry vytváří jistou paralelu k Merry Maidens. Leží 1 míli severně od St. Buryan. Ke kruhu se můžeme dostat ze silnice A 30 pochodem dlouhým asi třičtvrté kilometru přes rokli.

Asi 2 km severovýchodně od města St. Just, ve kterém stojí zachovalý římský amfiteátr, je Tregeseal East (12). Šlo původně o dva kamenné kruhy, z nichž západní byl zničen v minulém století. Východní kruh má průměr 22 m a ze severu je mírně zploštělý na velikost 21 m. Jako většina kruhů na

Land's End, i tento sestává z devatenácti kamenů. Po provedené rekonstrukci je v dobrém stavu. Letecké snímky místa ukázaly, že zde patrně byl ještě třetí kruh, v západním směru, ve stejné linii jako zbývající dva. Podobně jako Merry Maidens, i tento kruh se nazývá Dancing Stones, podle bezbožných dívek, které tančily v době svátku.

The Hurlers Stone Circles, Bodmin Moor, asi 6 km severovýchodně od města Liskeard, 2 km západně od Upton Cross. Na jihozápadní straně vesnice Minions je parkoviště, odkud je ke kruhům asi 180 m. Kruhy jsou poničené, ale stále dobře pozo-

Původně tři kruhy (The Hurlers Stone Circles) jsou součástí velké sestavy kruhů a dalších kamenů přinejmenším z doby 2500 př. Kr. Hurling byl irskou verzí metaně – kameny jsou zkamenělými hřištníky, kteří hráli hurling v neděli. Kus opodál jdou slavné kameny Pipers (pištcí), které potkal tentýž osud. Kameny a kruhy podle mne vyznačují hranice a víry ley lines a jejich hlavní funkci možná prozrazují vysoké stožáry současné vysílací technologie.

V tom nastal další zázrak. Vyšlo slunce.

A čtyřicet pět tančících lidí uprostřed energeticky silných devatenácti kamenů osvítilo. Jako kdyby k nám sestoupil Bůh.

Považuji za velký dar, že jsem byla uprostřed kruhu, uprostřed kamarádů stejného smýšlení, pevně spojených spolu, se zemí, s kosmem.

A málem to nevyšlo!

Kdyby někoho, už nevím koho, napadlo takové jednoduché řešení, a přesto účinné a jediné, a neřekl: »Udělejte krok dopředu.« Je to tak i v životě. Jsou určitě jednoduchá, přesto účinná a jediná platná řešení problémů. Mnohdy je vidíme jako neřešitelné.

A já vás vyzývám: »Za záchranu planety, hezkých vztahů mezi lidmi, za to, aby se tady dalo žít, aby soused zdravil souseda, aby měli lidé i zvířata možnost si v tomto životě zažít ono TADY A TEĎ, proto udělejte krok dopředu.«

Hana Semerádová

Nejsem žákem univerzity, přesto jsem se právě na takový zájezd těšila již pět let, během nichž jsem sbírala různorodé informace. Bylo to skvělé putování za »šutry«, jak to komentovali s posměchem naši řidiči.

Ale tyto »šutry« určitým způsobem komunikovaly, jen bylo třeba se na ně vyladit.

Poprvé jsem měla v ruce virguli – vlaštovku – a ona ihned »promluvila«. Pomohla mi lépe se orientovat a důvěřovat si v té spoustě energií, které se rojily kolem nás.

Každé místo, které jsme navštívili, bylo jiné a zážitky se vynořují třeba až dnes.

Ale okamžitý silný zážitek jsem prožila několikrát.

Třeba zpěv mantry u kamene s dírou. Prožívala jsem intenzivně posvátnost okamžiku. A když pak pan Marek řekl, že ten zpěv byl velmi čistý, byla jsem překvapena, že ani já jsem to nezkazila. Jeden z účastníků sdělil, že viděl uprostřed našeho kruhu světelný sloup energie směřovaný do kosmu.

Během zájezdu probíhalo očistňování mé aury takovým tempem, že když jsme asi pátý nebo šestý den dorazili do Salisbury, napadlo mne zameditovat si v osmihranné kapli katedrály. Cítila jsem obrovské víry energie v dlaních, proudy energie v těle, které uvolňovaly energetické bloky jako zátky od šampaňského,

Možná byl kopec Tor jakýmsi labyrintem ve třech dimenzích. Představuji si, že dávní poutníci šlapali až na vrchol kopce kolem dokola, sledující dvě ley lines (pozitivní a negativní; H. Miller je nazval liniemi Michaela a Marie). Nahoru pak došli zcela očistění, vyladění na tento výkonný tvarový zářič, otevření jak jemným a sezonním energiím, tak prostoru a času, a také tomu, co se pak dělo v rámci tehdejších rituálů.

hlava se mi vyšroubovala nahoru za doprovodu andělského zpěvu. Fyzickým tělem jsem nemohla pohnout, a přesto jsem cítila tak silné nárazy energie zepředu a zezadu, že jsem měla obavu, abych tam nespadla. Nakonec vše dopadlo dobře, ale bohužel to místo, kde jsem tak zvláště meditovala, mi nedovolili vyfotografovat.

Vyšla jsem z kaple a stále jsem slyšela andělský zpěv. Nakonec jsem je uviděla. Pod hlavní kopuli zpívala skupinka asi deseti mladých lidí. Nikdy v životě jsem neprožila tak jemné nuance lidského hlasu. Byly to nádherné čisté lidské bytosti, které zpívaly snad každou buňkou svého těla. Znovu jsem byla »přikována« k té nádheře a nevím, proč mi tekly slzy.

Za pět minut dvě jsem byla »odkována« a »letěla« jsem k autobusu, abych stihla odjezd.

Pak následoval Stonehenge, počasi se umoudřilo a sluníčko svítilo »osotošest«. Nádherné uvolnění na trávě po dvou kolečkách kolem »šutrů«, pak povídání s panem Markem a zpívání manter, včetně té české »Lásko, bože, lásko«.

Když jsem otevřela oči a podívala jsem se na »šutry«, užasla jsem – ony svítily. Bledounce modrým jasem, a to vždy, když jsem se na ně podívala, než jsme ukončili návštěvu Stonehenge.

Díky za krásný zájezd všem organizátorům.

Nina Vítová

rovatelné. Datují se do doby raně bronzové, asi 2500–1800 let před Kristem.

Tři velké kruhy stojí v linii severoseverovýchod – jihojihozápad. Na rozdíl od většiny kruhů postavených z místního granitu, tyto kameny byly opracovány.

Severní kruh má průměr 34,5 m (je to jedenáctinásobek Ludolfova čísla) a dnes sestává z 16 kamenů z předpokládaných původních 28. Střední kruh, mírně oválný, o rozměrech 41,8×40,5 má dnes 17 kamenů z původních 28, nejvyšší kámen je vysoký 1,8 m. Jižní kruh je téměř zničený polní cestou a sestává dnes už z pouhých devíti většinou povalených kamenů (z původních šestadvaceti).

Průzkum z roku 1935 ukázal, že severní kruh byl původně vydlážděn granitem a vnitřek středního kruhu byl slabě posypán křemenem. Kruhy byly spojeny úzkou granitovou stezkou, podél jejich společné osy. Podobně, jako většina sestav kruhů, i tato mohla navazovat na další a vytvářet celý komplex.

Ve směru západojihozápad ve vzdálenosti 98 m od středního kruhu jsou dva vztyčené kameny zvané PIPERS. Od sebe jsou vzdáleny 2,1 m. Západní kámen je vysoký 1,7 m a jeho partner 1,5 m. Legenda praví, že se jedná o dva zkamenělé muzikanty, kteří hráli v době svátku.

Kruhy pak tvoří kameny, což jsou zkamenělé vesničané, kteří v neděli hráli starověkou hru s dřevěnou koulí/míčem.

Západně od kruhů je dno mělkého údolí vyhloubené říčkami, které strhávaly dolů štěrk s cínovou rudou. Poblíž se vyskytují také naleziště mědi.

O významu kruhů – ostatně jako o všech ostatních – se vedou diskuse. Některé hypotézy mluví o astrologických observatořích, hodinách či kalendářích. Podle jiných

se jedná o rituální místa či pohřebiště náčelníků a vysokých hodnostářů své doby.

Dle mého názoru byly komunikačním centrem, které umožňovalo druidům spojení s jinými místy a jinými druidy v okolí blízském i vzdáleném, a dost možná i s ostatním světem a vesmírem.

Podle některých badatelů přišli druidové jak do Anglie, tak do jiných končin světa jako nositelé vrcholného poznání z mizející Atlantidy. Postupně se dostali do severní Afriky, západní Evropy, Irska, Indie atd. (zde se nabízí jistá souvislost s příchodem kromaňonců – podrobněji například kniha Kozák, Pavel: *Místa působení*, ArchET České Budějovice, 1997). Tito druidi při své »kolonizační pouti« utajili podstatnou část znalostí o vyspělé technologii, neboť pochopili příčiny zkázy Atlantidy a chtěli zabránit tomu, aby se podobná situace na Zemi znovu opakovala. Využívali tedy jen »něčeho« nezbytně nutného a s pomocí takových prvků, jako jsou kamenné kruhy nebo řady, vytvářeli stavby, které jim pomáhaly jak v kultivaci krajiny, tak v kultivaci obyvatelstva (směsice kromaňonců, neandrtálců a bůhví koho) a v nezbytné komunikaci s kolegy druidy a světem.

A právě takovým komunikačním centrem Hurlers mohlo být. Kdo se zde pozorně rozhlédne po okolí, všimne si obřích stožárů a antén vysílačů na protějším kopci. I dnešní lidé nevědomky (?) pochopili, že toto místo je vhodné pro komunikaci.

Vrátím se ke svým pocitům na místě samém a v jednotlivých kruzích: Severní kruh – silné vibrace, které mne rušily a vyvolaly okamžitou bolest hlavy se silným nutkáním zmizet rychle z tohoto místa. Střední kruh – při průchodu kruhem levo-

Kamenná řada Merrivale sloužila kdysi extaticky vzrušeným poutníkům. Dnes ji využívají, kromě turistů z Prahy, jen místní ovce.

točivým směrem (tj. proti směru pohybu hodinových ručiček) nastalo uklidnění a bolesti hlavy zmizely. Jižní kruh – pozitivní, ale značně zeslabený.

Možná, že po zničení jižního kruhu došlo k narušení rovnováhy energií, možná, že severní kruh, jako výkonný vysílač, nebyl vůbec určen pro pobyt člověka.

Merrivale, Dartmoor, Devon, 4,5 km na západ od Two Bridges, pěšky asi 180 m z parkoviště u silnice A 384. Velmi dobrý stav, zaslouží si delší prohlídku.

Merrivale, »příjemné údolí«, je velký komplex sestávající ze dvou kruhů, kamenné aleje, dvojité a jednoduché řady velkých vyrabovaných cist (komory, díry v zemi přikryté kamenem), stojících kamenů, zbytků asi 20 kruhových obytných staveb-chatrčí.

Asi 90 m jižně od nejvzdálenější chatrče je dvojitá řada kamenů ve směru téměř východ–západ, dlouhá 182 m a široká 1 m. Má párové terminály na západní straně a trojúhelníkové kameny na východě. Jižním směrem, asi 25 metrů vzdálena, je alej.

Alej kamenů je 264 m dlouhá a necelý metr široká. Není rovnoběžná se severní řadou (svírají úhel 2°). Končí na západní straně párovým sloupem a deskou. Na východním konci je velký trojúhelníkový kámen. Téměř uprostřed aleje je minikruh o průměru 3,6 m sestavený ze sedmi kamenů. 85 m západně a 14 m jižně od konce aleje je cista velká 2,1×1×1 m. Při vykopávkách zde byly nalezeny zbytky pazourkových škrabek, šupiny a brousky.

Na jih od aleje (41 m) a na západ od kamenného kruhu je jednoduchá řada kamenů dlouhá 42,4 m, která se táhne od jihojihozápadu směrem k mohyle. Sotva 30 m odtud na západ je větší, avšak mnohem poničenější mohyla.

Jižní kruh. V blízkosti, přesto poněkud odděleně, leží ve vřesovišti jižní kruh. Nachází se ve vzdálenosti 107 m od řad smě-

rem na jih. Tvoří jej jedenáct kamenů vysokých od 30 do 45 cm. Je mírně oválný (20,6×17,8 m).

Jižně od kruhu stojí vysoký kámen (3,2 m). Poblíž je rovněž malá mohyla a další samostatné kameny.

ZÁVĚR

Dnes jsou pravěké monumenty chráněny britskými zákony. Navíc se často nacházejí na soukromých pozemcích, což sice omezuje přístup návštěvníků, ale zároveň právě toto omezení chrání památky před dalším poškozením.

Nezbývá než věřit, že i u nás se pravěkým stavbám bude věnovat podobná státní péče jako v Anglii a že se podaří některé z nich restaurovat. V Anglii účtu k národnímu dědictví dokumentuje i množství knih a odborné literatury, včetně podrobných průvodců s popisy míst a mapami (například kniha Mermaid to Merrymaid – Journey To The Stones, autor Ian McNeil Cooke). První vlaštovky na knižním trhu se objevují i u nás. Například knihy Ing. Pavla Kozáka *Tajemná místa na samém jihu Čech* a *Tajemná místa od Blaníku k Sušici*, popisující sakrální stavby v uvedených lokalitách, mají vysokou úroveň a jsou vynikajícími pomocníky všech »poutníků«.

Ještě několik osobních poznámek k ostatním navštíveným místům:

▪ **Glastonbury/Wells:** V předních částech (vstupních) obou katedrál naměřili mnozí přítomní, pracující s virguli, negativní energii. V dalších částech, v blízkosti oltáře, pak energii kladnou. Možná, že je tomu podobně i v jiných kostelích a katedrálách. Vstupní část s lavicemi, kde se sedí téměř během celé mše, má funkci očištnou (zpytování svědomí, sestup do svého nitra, očistění): *»K Bohu nelze přijít nečistý!«* Zde je tedy přítomnému člověku cosi odebráno, aby se uvolnilo místo pro přijetí něčeho nového – těla Kristova, míru, zasvěcení, »nového programu mysli«.

▪ **Tor:** Možná, že existuje *ley lines* spojující St. Michael's Mount – Tor Hill (s ruinou kaple St. Michael) – Silbury Hill. Je to něco jako silové elektrické vedení, které rozvádí elektřinu do transformátoru (kopec = hill) a do přilehlých duchovních míst. Původní zdroj se nacházel někde uprostřed oceánu, možná jím byla Atlantida.

▪ **St. Michael's Mount:** Legenda praví, že v době, kdy po této zemi ještě chodili obři, Cornwall byl jejich oblíbenou zemí. Svá obydlí stavěli na vrcholech kopců jako Carn Brea, Carn Galva, Trencrom a Castle-an-Dinas.

Obr jménem Cormoran neměl žádný kopec, na kterém by mohl žít, a tak se rozhodl, že si jej vytvoří. Vybral si místo poblíž dnešní vesnice Marazion. Našel pro stavební účely vhodný granitový kámen na vřesovišti West Penwith nedaleko odsud. Přestože byl silný a statný, byl lenivý, a tak, jak už to mezi obry tenkrát chodilo, nutil do práce svoji ženu.

Jednou, byl již trochu unavený, se pořádně najedl a ulehl ke spánku. Nechal svoji ženu Cornelian pokračovat v práci. Když usnul, Cornelian si práci ulehčila a místo toho, aby tahala kameny až z West Penwith, nanosila zelený kámen z blízkého místa. Jednou se Cormoran neočekávaně probudil a uviděl, co Cornelian dělá. Naštval se a hodil po ní kusem skály.

Vlastimil a Tamara Markovi srdečně zvou na letní semináře

Hudba, zpěv a tanec jako Cesta

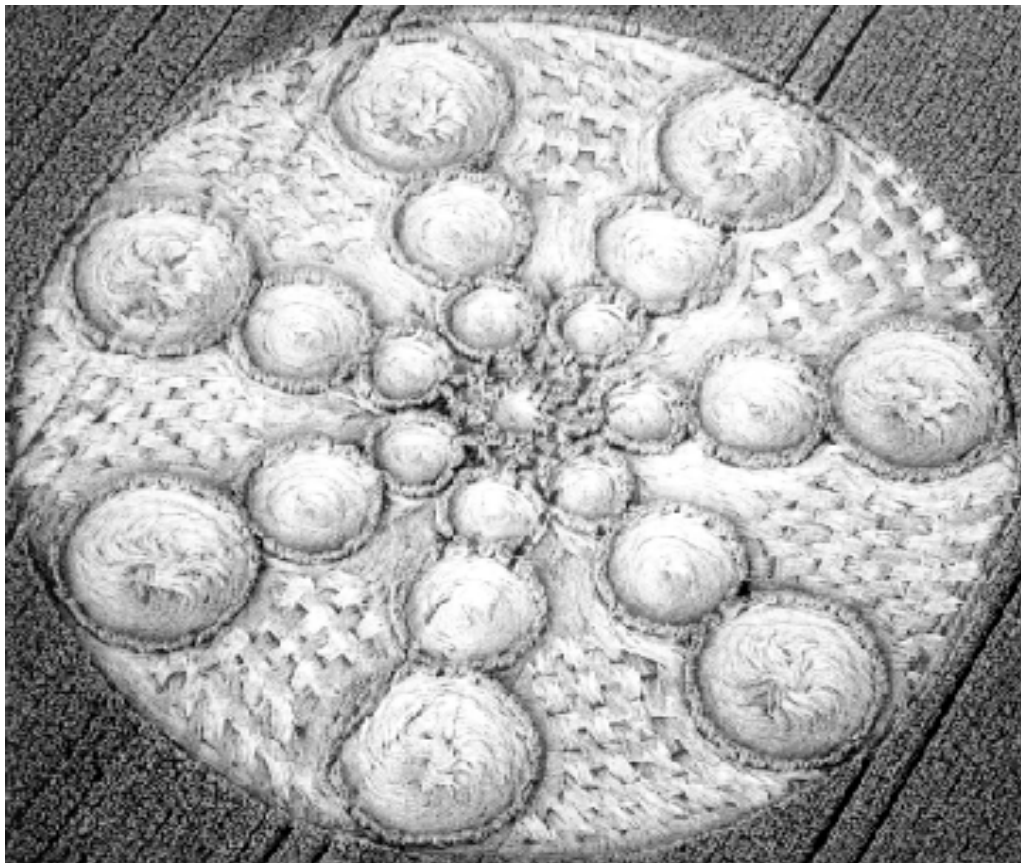
1.–10. 6. nebo 8.–17. 6. 2001 v Rabacu v Chorvatsku

Přihlášky: CK Jóga turist, Národní obrany 31, 160 00 Praha 6
tel. 02/24 32 10 20, 24 32 10 28 • fax 02/24 32 10 20
e-mail: yogatour@volny.cz • http://www.volny.cz/yogatour

20.–25. 8. nebo 27. 8.–1. 9. 2001 v Prášilech na Šumavě

Přihlášky: T. a V. Markovi, Bártlova 27/47, 193 00 Praha 9,
tel/fax: 02/81 92 40 06 • tel. 0604 83 59 43 • e-mail: manazin@mbox.vol.cz

KRUHY V OBILÍ A SOUVISLOSTI

V l a s t i m i l H e l a

Nedávno mi byla položena otázka: »Proč vznikají kruhy a obrazce v obilí a proč právě v něm?« A tak vzniklo následující zamyšlení, nikoli jako polemika se závěry a zkušenostmi lidí mnohem lépe obeznámenými s tímto fenoménem. Jsem si vědom toho, že řada myšlenek je pouze naznačena a často je nelze doložit.

Obrazce v obilí se zpravidla objevují na místech, která byla dřívějšími kulturami po generace kultivována proto, aby byla vhodná pro růst takových kulturních rostlin, jakým je například obilí.

Někdy se dokonce říká těmto obrazcům agrosymbole. Dala by se tedy vyslovit hypotéza, v níž souvisí tvar i rozměr kruhu s nějakým pradávným rituálem, který naši předkové prováděli v místech výskytu obrazců proto, aby podpořili růst plodin nezbytně nutných pro život. Můžeme však předpokládat, že smysl dnešních obrazců (kterých všude na světě rok od roku přibývá) je mnohem širší.

Obilí bylo vždycky součástí mýtů a pověstí. Vždyť jeho úroda či neúroda byla klíčem k přežití lidí, neboť se jedná o nejvýživnější a nejkultivovanější plodinu. Vždycky mělo svého ducha, obilnou Matku či Pannu, Starce, bájně bohy. Rituály a blízká posvátná místa (božiště, obětiště i jiné sakrální stavby – kamenné i dřevěné kruhy, menhiry, kapličky i kaple a kostely) pomáhaly dodávat krajině, půdě i místu potřebnou »životní« energii a – zjednodušeně řečeno – sladit přicházející energii Země a Vesmíru (především Slunce a Měsíce) s energií místa.

Dřívější krajinné podmínky (mám na mysli dobu vzdálenou tisíce let, v níž vznikalo osídlení využívající zemědělství jako hlavní zdroj obživy, což je v Evropě i ve světě různé, možná 3000–4000 před Kristem) nebyly pro zemědělství všude stejně příznivé. Možná, že byly v České kotlině i Moravském úvalu nepatrně příznivější než na anglickém jihozápadě či britských ostrovech vůbec. Zatímco na našem území postačily rituální kruhy z dubových kmenů, v Anglii, s převahou křídového vápencovitého podloží, bylo zapotřebí kruhů kamenných, s převahou křemene. Dám stranou megalitickou »chemii« i energetický vztah vápence s křemíkem a úvahu posunu spíše symbolickým a rituálním směrem.

Rituální prvky, které jsou obsaženy v tanci, zpěvu, symbolech a hudbě, odedávna pomáhaly lidem všude na světě. Podobnou symboliku, jakou používali Kelty i na našem území, můžeme najít třeba v Tibetu, ale i na územích obývaných indiány kmene Navaho v Severní Americe. Mimochodem, právě keltská tradice významně promluvila do formování území Čech a Moravy, jakožto i do formování národů obývajících tato území. Podle některých dnešních výzkumů máme stejně daleko, či chcete-li blízko, jak ke Slovanům, tak ke Keltům (jejichž domovinou může být část dnešního Německa). Rituály byly vedeny šamany, druidy, kněžími, kteří ovládali tajnou symboliku obřadů. Mytický čaroděj Merlin, který bývá považován za stavitele Stonehenge, byl zcela jistě jedním z nich.

Vraťme se však k obrazcům v obilí. Myslím, že naším dnešním úkolem není zabývat se tím, jak byly vytvořeny. Hledání odpovědi na původ kruhu nás pouze odvádí – v duchu dnešního materiálního světa – od hledání odpovědi na otázku, co nám sdělují, jaké poselství je v nich zakódováno a co z nich máme pochopit.

Hledejme souvislost s megalitickými stavbami v Anglii, kde je v současnosti největší výskyt obrazců v obilí. Dlužno připomenout, že jsou stále složitější, snad aby dokázaly, že je nevytvořil člověk pomocí lana či prkna.

Každý, kdo navštívil britské ostrovy, si jistě uvědomil, oč je tato krajina drsnější a oč to mají místní pěstitelé obilí těžší oproti pěstitelům v mírném klimatu uprostřed Evropy. Z toho by se dalo vyvodit, že i intenzita zmíněných rituálů musela být vyšší a stavby trvanlivější, řekněme »energeticky výkonnější«. Proto tam ještě dnes můžeme nalézt stovky kamenných kruhů, řad (linií) i jednotlivých kamenů (menhirů či dolmenů), proto jsou tam tak »energetické«

ky« významná a pro člověka příznivá místa, jako například rozbořené opatství v Glastonbury. Je třeba si uvědomit, že vedle kultivace krajiny vhodné pro pěstování obilí, probíhal proces kultivace člověka, zejména v jeho duchovní oblasti. V minulosti se utvářely krajinné chrámy využívající přirozených »zřidel« zemské energie – nezřídka ve formě vyvěrajících pramenů (dodnes majících léčivé účinky), vystupujících skal a kamenů a míst s přicházející silnou energií vesmíru. Druidi či šamani doplňovali přírodní systém umělými stavbami, například kamennými kruhy, kameňy. Ty byly později, zejména v našem středně evropském regionu, zčásti zničeny a zčásti nahrazeny křesťanskými kaplemi i kostely.

Někdy mi připadá, že právě křesťanství a katolická církev byly tím, co zmaterializovalo svět. A právě zde s největší pravděpodobností paradoxně začíná zesilování intelektuálního trendu ve vývoji lidstva na úkor trendu duchovního, spojeného s kultivací člověka formou zmíněných rituálů. Slovy Eduarda Tomáše: »Dnešní situace lidstva připomíná bytost sedící na trojnožce, kde jedna noha je celkem normální – to je noha fyziologická, druhá je strašně dlouhá – to je noha intelektuální a třetí chybí skoro vůbec – to je ta duchovní. A přitom člověk sedí na této třínožce hned vedle propasti a balancuje nad ní. Jak dlouho může trvat, než do ní spadne, když tomu nezabráníme?«

To je rovněž otázka, kterou si musíme klást v souvislosti s obrazci v obilí. Možná bychom je měli přijmout jako varovný hlas, zdvižený prst upozorňující na blízkost se možnou záhubu, jako něco, co nás má vrátit k duchovnímu vnímání světa i sebe sama,

k rituálům, kterých je k tomu zapotřebí, neboť vibrace Země zničené člověkem přestávají být právě pro něho příznivé. Možná nás mají vrátit k podobným přístupům, jaké měli naši pradávni předkové, kteří budovali krajinné chrámy na duchovním a ne na materiálním principu. Někdo může namítnout a říci – vždyť lidé se již mění, přiči

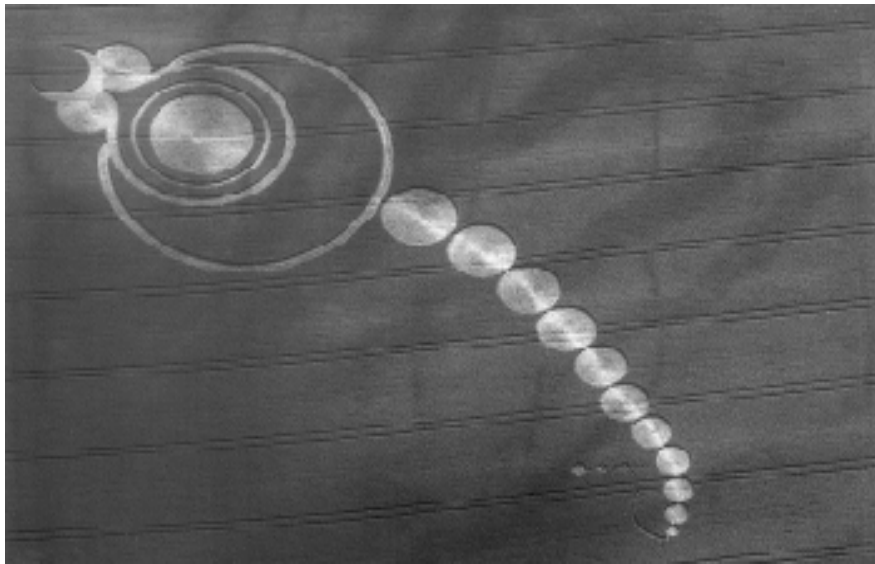
Kruhy v obilí nejsou dnešním objevem. Lucy Pringleová, z jejíhož kalendáře jsme také čerpali, uvádí, že osobně hovořila s lidmi, kteří si ještě pamatují, jak si ve 20. a 30. letech jako děti v podobných kruzích hrávali. Pokud se ale kruhy objevovaly již v megalitických dobách, není pravděpodobné, že se tehdejší lidé pokoušeli tento zázrak uchovat v podobě kamenných kruhů?

bývá vědomých duchovních aktivit a přibývá lidí, kteří pracují na svém spirituálním rozvoji. Ano, to je pravda, jenže na druhé straně přibývá mnohem rychleji toho škodlivého a toxického, toho, co ničí ihned nebo má zničující program pro budoucnost.

Vezměme například Temelín. Jak zvláštění a exotičtí nám v televizních zpravodajstvích připadali ekologičtí aktivisté blokující příjezdové komunikace k jaderné elektrárně. Pro většinu z nás jsou to lidé z jiného světa. Avšak není jejich protest pokusem o pradávny rituál, možná nedokončený ve smyslu již zmíněného? Naši předkové »kompenzovali« nepřízeň krajiny – možná často i zvýšenou radioaktivitu (viz Svátá Hora u Příbrami) – rituální aktivitou či harmonizováním krajiny formou sakrální stavby. Nechce po nás příroda, pochopením symboliky obrazců v obilí, totéž?

Ona totiž ruku v ruce s kultivací krajiny jde také kultivace člověka. Ne náhodou jsou v Anglii na většině míst s megalitickými stavbami velmi příznivé »energie« pro člověka, často s povzbuzujícími či léčivými účinky. Vlasta Marek prohlásil, že toho, oč usiloval měsíce v japonském zenovém klášteře, dosáhl během několika hodin v glastonburských ruinách.

Já si na rozdíl od něho po návštěvě tohoto místa myslím, že k rozboření tamní katedrály došlo z vyšší moci či řízením přebývajících druidů proto, aby se energie místa dostala všem, kdož jako poutníci přijdou, a ne pouze těm, kteří prošli skrze církevní lustraci. Katedrála izolovala energii zářící

Někteří nadšenci a sledovatelé kruhů v obilí uvádějí, že kruhy jsou stále složitější. Farmáři se ale odedávna kruhů báli (byl to přinejmenším kus zničeného pole). Kruh na titulní straně Baraky objevila fotografka v roce 1999 ve Wiltshire v 6:30 ráno (proto ta jinovatka), ale v 9:30 farmář kruh raději zoral. Obrazec nahoře je označen jako Škorpion a objevil se poblíž vesnice Devizes v roce 1994.

do systému, který po její výstavbě o tento zdroj přišel. Možná leží na ley line Mount St. Michael–Glastonbury (Tor Hill)–Avebury (Silbury Hill).

Ať tak či tak, lidé dnes mohou do Glastonbury Abbey přicházet, a chtějí-li a jsou-li jako poutníci k obrácení do sebe otevření a připravení, mohou meditovat, kladně se nabíjet či programovat. Na této cestě se rodí dobro, láska, soucit a harmonie se vším kolem. Na cestě do vnějšího světa se posiluje EGO se vším, co k němu patří – pýchou, nenávistí, domýšlivostí a všemi sebe-zničujícími atributy dnešního lidstva.

Symbolika obrazců v obilí je obsažena ve tvaru, rozměrech, orientaci, typu energie i místě výskytu. A možná v řadě dalších parametrů. Tak například rozměry – z hlediska numerologie mohou sdělovat jistá poselství. Z hlediska tvaru (již byl zmíněn pojem »agrosymbol«, někdy se uvádí název agroglyf – podobnost s hieroglyfem není náhodná) můžeme obrazce pokládat za obrázkovou řeč. Obdobně tomu bude i se zvuky a barvami, i charakterem rituálů, jež se na místech výskytu prováděly k podpoře kultivace krajiny i lidí.

Dnes se změnil charakter škodlivých »energií«, které lidstvo produkuje, a tak pravěká ochrana již nestačí. Využívala přirozené krajinné prvky – kopce, vodní plochy a řeky – podporované kultovními a sakrálními stavbami, později z nich byla vytvořena posvátná a poutní místa, například sv. Hostýn, sv. Antoníček, Velehrad či prosté kapličky a kříže v polích.

Zdá se, že zatímco v Anglii bylo použito většinou kamene, na území například vý-

chodní Moravy postačily dřevěné stavby (viz například lokalita Valy v katastru Záhorovice – Komňa).

Zatížení Země je stále vyšší, jak z hlediska ekologického (ovzduší, voda...), tak i z hlediska »lidské« energie, čili všeho »špatna«, které lidé v mentální rovině produkují. A tak člověk místo, aby duchovně vzkvétal, propadá se stále více do bažiny svých vlastních špatností.

Všechno dříve příznivě vytvořené pro kultivaci člověka mizí. Zvyšuje se nestabilita ve smyslu zmíněné velmi prodloužené intelektuální nohy a zkrácené nohy duchovní. Probíhá dekulivace člověka nárůstem negativních emocí – nenávistí, závisti, pýchy, egoismu... To je hlavní ekologický problém lidstva, který se pak promítá i do devastace Země. Jak jej řešit?

Navštěvovat stará kultovní místa, která stále předávají potřebné informace, »programy do počítačů v našem nevědomí«, a otevírat si tak zakletou cestu k tomuto nevědomí, aby v něm připravené programy ovlivnily naše vědomé chování. Jinými slovy nastoupit cestu pro duchovní, práce na sobě samém a na nových formách rituálů postavených na lásce, míru, soucitu a respektu ke všem bytostem.

Vlasta Marek mluvil o tom, že bychom se do Anglie mohli znovu vypravit za 5–6 let. A co takhle vyrazit již zítra, objevit znovu rituální místa ve svém okolí a oživit je meditacemi, zpěvy nebo alespoň pokornou přítomností? Vnímejme obrazce v obilí jako výzvu a jako návod na to, jak zastavit pád, dokud je ještě trochu času. Moc ho již nezbývá.

Obrazce v obilí jsou možná dosud marným voláním Země o pomoc, výzvou k tomu, aby se rekultivovala plodnost matky Země i duch člověka. Představují určitý symbol. Nedávno jsem slyšel krásnou myšlenku – všechny jsou jakoby psané jednou rukou.

Místa s největším výskytem obrazců v obilí v Čechách i na Moravě mají i dnes patrný velký výskyt předkřesťanských i křesťanských sakrálních staveb a jinak duchovně významných míst.

V blízkosti obrazců, které vznikly v červnu a červenci na jižní Moravě, se dají identifikovat, ať už podle místních názvů či sakrálních staveb, pradávna kultovní místa.

Popis obrazců v obilí v ČR je na internetových stránkách – www.samuel.cz.

POPIS NĚKTERÝCH OBRAZCŮ VZNIKLYCH V ROCE 2000 NA MORAVĚ:

Kostelany u Uherského Hradiště: dva prosté levotočivé kruhy o průměru asi 20 m v obilí (dle měření ihned po vzniku). Další měření (3 týdny po vzniku) vykazovalo shodné průměry cca 20 m. Mezera mezi kruhy cca 5 m. V blízkosti kruhů je místo zasvěcené Panně Marii, k němu přiléhá další pole s kukuřicí, na němž v loňském roce, rovněž v obilí, byly spatřeny podobné kruhy jako letos. Bezprostředně po vzniku obrazce měli návštěvníci, a nakonec i já, příjemné pocity s teplem v chodidlech. Po třech týdnech již velmi oslabené. Nedaleko odtud jsou významná praslovanská a křesťanská místa (Velehrad, Staré Město).

Újezdec u Luhačovic: pravotočivý prstenec o průměru cca 40 m s menším plným kruhem uvnitř a dvěma menšími vně, připojeny »chodníkem«. I na vzdálenost dvou kilometrů jsem měl bolesti hlavy (a nejen já). Místo se někdy nazývá Černá hora. Kruh byl negativní, což může souviset s černou magií, která byla v nedaleké horské obci Žitková a v Kopanicích provozována donedávna. Poprvé byl spatřen 4. července.

Prštín u Zlína: 11. července se objevil zatím nejsložitější kruh, jaký jsem na Moravě viděl. Tři soustředné prstence o vnitřních průměrech 10 m, 18 m, 26 m a shodné šířce 2 m, k nim přiléhaly bez propojení čtyři menší kruhy o průměrech 4 m vně této sestavy, přibližně ve směrech světových stran. Levotočivý, silné vibrace i cca 100 m od kruhu. Asi 2,5 km od kruhu je obec Zboženstvo a v jiném směru Ostrá Horka, jejichž názvy napovídají cosi o jejich kultovním rozměru. Podobný obrazec byl vloni spatřen na jiné straně Zlína.

PRAVOST KRUHŮ V OBIÍ

Následující článek kolektivu autorů z Klubu psychotroniky a UFO (KPU) věnovaných právě agrosymbolům jsem našel na internetu (www.samuel.cz/~zablesk). Mimochodem, když si i na našem Seznamu (seznam.cz) vyhledáte »kruhy v obilí«, dostanete adresy na nejméně dvanáct zajímavých míst plných informací.

Čas od času – zejména právě v době probíhající sezóny výskytu kruhů a obrazců v obilí – se z různých stran ozývají hlasy z badatelských spolků, organizací i od osamocených průzkumníků, hodnotící ten či onen nálezk agrosymbolu jako »pravý« či »nepravý«, tj. falešný.

Důsledky tohoto hodnocení, zejména jeho negativní stránky, mají dalekosáhlé dopady, ovlivňující jak další badatele, tak zejména širší veřejnost. Ta se pak na základě takových vyhlášení o »falešnosti« staví k nálezům přezíravě, s nezájmem, což se při dalších výskytech negativně projeví – badatelé nejsou včas informováni, průzkumu se nevěnuje potřebná pozornost, atd., a řada údajů se pak ztrácí, je znehodnocena...

Ujasněme si nejprve pojmy, se kterými budeme operovat:

»Pravý« agrosymbol – je to ten, který byl vytvořen zatím nám neznámým způsobem, dále nazývaný jako »vliv«. »Falešný« agrosymbol je ten, který byl vyroben lidmi, prostým sešlapáním a uválením.

Jaké důvody vedou k prohlášení, že agrosymbol je »falešný«, tj. nepravý?

- 1) Vzhled, tvar agrosymbolu, kvalita jeho geometrické přesnosti.
- 2) Polámaná stébla.
- 3) Absence anomálií.

Prvním kritériem, které se uvádí při hodnocení obrazce nebo prostého kruhu je to, co vytváří první dojem u průzkumníků – tvar, čistota provedení, přesnost okrajů,

Pavoučí síť, tak nazvala Lucy Pringleová obrazec vzniklý v roce 1994 poblíž Avebury. Proč jsou především anglické kruhy stále (i geometricky) složitější, nikdo neví. Třeba se k jejich dokonalosti dopracuji i kruhy u nás (nebudeme-li pokračovat v ničení své krajiny).

poté ihned přesnost položení stébel. Jde tedy o určitá estetická kritéria, která byla získána u nemnoha obrazců, především tam, kde se badatelé dostali k nepoškozeným agrosymbolům. Negativně působí vzhled agrosymbolů, nemají-li čisté okraje a zejména stojí-li občas trsy obilí, zvláště na okrajích, a deformují tak okraj obrazce. Pohled z výšky pak ukazuje okraje nepřesné, neodpovídající známým a atraktivním fotografiím anglických agrosymbolů.

Co způsobuje takový pohled? Je to zejména plevel a dále vliv předchozích návštěv lidí. Vliv vytvářející agrosymbol a ohýbající obilné stonky může být narušen právě prorůstajícími trsy plevelu. Ty podrží obilné stonky, a způsobí jak »nepěkně« položené obilí, působící dojem ledabylého poválení, tak na okrajích zkreslující tvar oblouků apod. Velmi výrazným vlivem poškozujícím prvotní dojem průzkumníků je předchozí návštěva třeba i jediného člověka. Nejen, že po něm zůstane příslovečná pěšinka v poli, ale svojí návštěvou pošlape celý obrazec. Přejde-li po obrazci více lidí a badatelé navštěvují obrazec po řadu dní od jeho vzniku a objevení, jsou zklamání – k místu vede řada cest, je narušena kresba a přesnost tvarů, obilí je pošlapáno. Pokud návštěvnícká vlna lidí z okolí již opadla a badatelé jsou na kruhu osamoceni, ba co víc, domnívají-li se, že jsou jedni z prvních objevitelů, vyhlásí, jakou odvedli padělatelé mizernou práci. Dalším důvodem pro vyhlášení »pravosti« či »nepravosti« agrosymbolů může být jejich geometrická přesnost. Jde např. o stejný průměr kruhů měřených v různých směrech, deformace některých obrazců oproti představám o symetrii, atd. Badatelé ví, že většina kruhů v obilí je nepřesná, že jde spíše o elipsy než o kruhy. O to více vyvolávají nedůvěru přesné kruhy. Pro badatele je to signál, který říká, že tvůrce těchto kruhů neví o tom, že kruhy bývají spíše elipsami, a ve snaze o přesvědčivost vytvoří podle pásma či jiného měřítka přesné kruhy. Jak však bylo dokázáno, geometrický tvar a přesnost rozměrů agrosymbolů jsou závislé na sklonu a zvlnění terénu. Byly porovnány 2 kruhy, jejichž rozměry se velmi blížily (kolem 20 m). Zatímco kruh na rovi-

Zatímco my jsme počátkem července viděli, zažili a měřili kruh naproti Silbury Hill v celé jeho obilné nádheře a V. Marek mluvil o energetické »tvarové paměti«, J. W. Drnek o měsíc později zažil jeho zbytky ve strništi: kruh tam stále viditelně byl.

ně byl zploštělý ve směru sever–jih o více jak 1,5 m, kruh na strmějším svahu byl naprosto přesný. Podobné údaje se ukázaly i v dalších letech. I deformace tvarů složitějších agrosymbolů spadají do této oblasti, zvláště u rozměrnějších obrazců, které se rozkládají na různě skloněném a zvlněném terénu.

Místo trapných vyhlášení o padělatelích by bylo na místě perfektní proměření obrazce a vypočtení úhlu sklonu, odkud, z jakého směru, a zřejmě i z jaké výšky vliv vytvářející agrosymbol přišel.

(Takové nepřesnosti v symetrii se vyskytují velmi často. I u známé »Matky všech piktogramů« v anglickém Barbury Castle se jedna z »čar« podivně odklání od centrálních mezikruží. Přesto nikdo o »pravosti« tohoto obrazce nepochybuje.)

Velmi často se uvádí, že ve středu kruhů byl nalezen důlek, což vede k závěru, že obrazec byl vytvořen tak, že od kolíku se odvíjel provaz, atd. Avšak ten, kdo někdy opravdu zkoušel zhotovit kruh v obilí, ví, že tohoto kolíku ani provazu vůbec není zapotřebí. Důlek ve středu mohl udělat kterýkoli předchozí návštěvník, například holí, zejména děti často právě ve středu kruhů cosi hledají (co vlastně?). Kuriózními případy jsou nálezy, které oznamují důlky v obrazcích poté, co byly některým předchozím badatelem odebrány půdní vzorky. Ty se

První zmínky o kruzích v obilí v Anglii pocházejí z roku 800 a dobře známý je záznam o kruzích z roku 1687 z Hertfortshire: během jedné noci prý byly slyšet divné zvuky, jako by po poli běhala velká zvířata, a objevilo se divné světlo. Ráno byl ječmen polehlý v pravidelných kruzích. Odpůrce »všech pavéd«, astronom J. Grygar, v jedné rozhlasové besedě prohlásil, že na tom není nic divného, že jednou na vlastní oči viděl v Jeseníkách podobný kruh vytvořený z polehlých brázek.

získávají odběrným bodcem ve tvaru duté trubky.

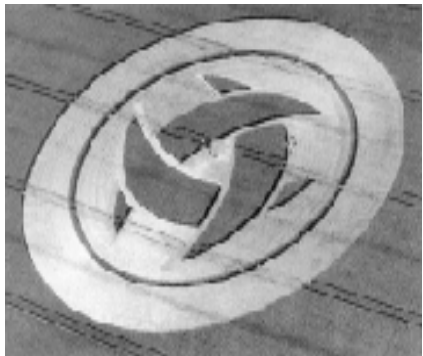
Letošní léto se uskutečnila v Anglii další zkouška padělatelů kruhů. Za policejní asistence zabraňující nepovolaným osobám, aby vnikly na pole, vytvářeli dva muži, otec se synem, přes 12 hodin velmi složitý piktogram, v závěru i při umělém osvětlení. Fotografie z výšky ukazuje velmi přesný obrazec, geometricky čisté tvary i neporušenost okolního obilí.

Častým argumentem pro prohlášení o falešnosti obrazce je zjištění, že stébla nejsou deformována, ohnutá, ale převážně zlomená. Avšak je třeba si položit otázku: co víme o vlivu, který agrosymbole vytváří? Jaký je to tlak či jiná síla, ohýbající tisíce rostlin k zemi? Co ví tzv. cereologové o houževnatosti a pružnosti různých druhů obilných stébel v různých stádiích jejich vývoje?

Byla zde i hypotéza, že ohnutí rostlin bylo způsobeno změnou informace o zemském gravitačním poli, které zajišťuje, aby rostlina rostla kolmo proti jeho působení, a tedy vzhůru i na svahu, apod. (geotropismus). Tato hypotéza padla, neboť na agrosymbolech, nalezených dlouho po jejich vzniku se ukázalo, že informace o zemském gravitačním poli se nezměnila, neboť rostliny se opět začínají napřimovat vzhůru. Vliv, který agrosymbol vytvořil, byl jednorázový, a pokud nedošlo k dalším zásahům (pošlapání, atd.), rostliny se opět v souladu se zemskou gravitací vztyčily.

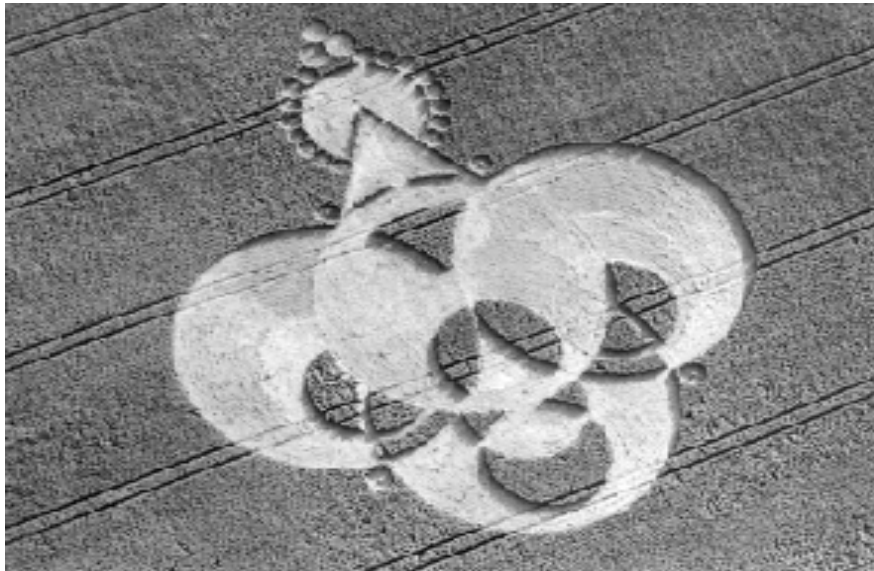
Z toho vyplývá, že vliv vytvářející kruhy může způsobit za nepříznivých podmínek i polámání stébel. Uvědomíme-li si, že agrosymbol vzniká během několika málo sekund (25–30), tlak, který ohýbá rostliny v nepříznivém postavení, směru a v určitém růstovém stadiu, může způsobit jejich zlomení. Naznačovalo se také, že obrazce vznikají v terénu převážně na jižních svazích, což je pravda, ale není to pravidlem. Bylo by vhodné zjistit, (a dosavadní pátrání v údajích KPU o agrosymbolech z let 1993–1999 to ukazuje), zda obrazce vzniklé na severních svazích neměly odpovídající vzhled, jejich okraje nebyly ostré, obilí bylo zlámané atd. Tak tomu bylo např. v CC.1995.07.29.ČR.KT Chmelná, o kterém KPU ohlásila jeho falešnost, ale po získání technologie zjištění poškození rostlinné tkáně (v r. 1996) prokázaly laboratorní zkoušky tehdy odebraných a regenerovaných stonků pravost agrosymbolu. KPU tak odvolává své dřívější tvrzení.

I v této otázce je nutné vzít v úvahu pošlapání obilí zvědavci. Je-li opět nějaký kruh navštíven až poté, co přes něj přešly stovky lidí, nelze zde hledat pozůstatky ohnutých stébel. Ty lze však nalézt na každém poli, i mimo jakýkoliv obrazec. Ohnutá stébla vznikají bočním vyrašením ze zrna přes nerovnost půdy. Mezi další kritérium pravosti se v této souvislosti uvádí bílý povlak na dozrávajícím obilí. Ten prý padělatelé při výrobě kruhu setrou, což je znakem falešnosti kruhu. I tato metoda by mohla mít význam pouze v případě nálezů čerstvého obrazce, dosud nikým nenavštíveného, což je pro badatele minimum případů. Navíc nebylo dosud prokázáno, že se tento údajný povlak netvoří vlivem přirozených biologických procesů i na mechanicky položeném obilí během několika nočních hodin, za přispění vlivu snížené teploty, vlhkosti vzduchu apod.

»Delfíni« se objevili u Barbury Castle v roce 1999. Od roku 1970 se kruhy systematicky zkoumají nejen v Anglii, ale také ve Španělsku, Austrálii, USA, Kanadě, Jižní Africe, Norsku, Finsku, ale také v Bulharsku, Rumunsku, Maďarsku a Německu.

Méně častým argumentem pro vyhlášení »falešnosti« agrosymbolů je absence zjistitelných anomálií. Taková tvrzení používají již méně badatelé, ale častěji ti, kteří se průzkumem kruhů soustavně nezabývají. Badatelé totiž pochopili a přesvědčili se při několikadenním sledování jednoho obrazce, že okamžitě zjistitelné anomálie je možné zachytit pouze několik hodin (maximálně dní) po vzniku agrosymbolu, pak se vše

Poblíž vesnice Lockeridge se v roce 1998 objevil tento nádherný obrazec, později nazvaný »Královna«. Uvnitř kruhů přestávají fungovat počítače, mobily, fotoaparáty s elektronickou závěrkou. Očiti svědci uvádějí pocity horka, točení hlavy, někteří badatelé zjistili zvýšenou funkci endokrinních žláz. Jaké je poselství kruhů? Nikdo zatím neví. Možná nás ale jejich výzkum dovede až k nové fyzice a medicíně.

vrací do původních hodnot. Navíc je zjištění takových anomálií závislé na úrovni vybavení průzkumníků. K tomu, aby byly některé změny vůbec zachyceny, jsou nutné velmi složité a drahé přístroje.

Jak bylo dokázáno, sledování radioaktivity nemá v agrosymbolech význam, a vyhlásování »objevů« o »zvýšené« či »snížené« radioaktivitě svědčilo vždy jen o naprosté neznalosti problematiky. Jedinou možnou anomálií, prokazatelně se objevující v agrosymbolech, je anomálie magnetická, někdy dosahující takových hodnot, že je zjistitelná i těmi nejjednoduššími přístroji; výchylky stříelky kompasu, ale i poruchy složitějších přístrojů – diktafonů, fotoaparátů a videokamer – mohou jít na vrub anomality agrosymbolů. Velmi populární je také oznamování různých psychotronických fenoménů, zejména reakcí proutkařů. I když bylo prokázáno, že a návštěva agrosymbolu pokusnou osobou působí na její úsudek a pocity a že takové zjištění tedy nemá žádnou výpovědní hodnotu, přesto se nadále různí senzibilové (nebo osoby, které se za

ně vydávají) vyjadřují k »pravosti« či »falešnosti« agrosymbolů. Dokládají to svými pocity nebo jejich nedostatkem. Odvolávají se tak na existenci různých, běžně nevnímátných energií, které jsou oni schopni vnímat. Ve skutečnosti na ně působí všechno to, co na ostatní návštěvníky obrazců – tvar, čistota provedení apod., a podle toho, zda tyto znaky jsou či nejsou v souladu s jejich estetickým cítěním, vyjadřují se

♦ Absence naměřitelných anomálií může být způsobena jednak nedostatkem vhodných měřicích přístrojů, ale zejména časovou prodlevou doby měření a průzkumu od vzniku agrosymbolu.

Vyhlášení pravosti či falešnosti neřeší žádný z problémů průzkumu tohoto fenoménu. Ukazuje jen neznalost badatelů, neschopných nalézt odpovídající kritérium pravosti, vede ke zbytečným dohadům mezi badatelskými spolky a vytváří tak negativní dopady u veřejnosti.

Tento materiál není pobídkou k vytváření falešných kruhů ani nemá směřovat k otupení bdělosti a kritičnosti v posuzování těchto nálezů. Jde o varování před automatismem, schématismem a mechanistickým myšlením, které předpokládá, že vše bude tak, jako u nějakých zářných případů. Badatelé, stavící se do role jediných, pravých odborníků, berou pod vlivem tohoto schématismu za směrodatné to, co se naučili, vyčetli nebo odkoukali na neporušených obrazech, a hledají jejich znaky i v porušených a pošlapaných obrazech, nepočítajíce s proměnlivostí podmínek, množstvím měnících se proměnných, které vycházejí z charakteru zkoumaného jevu, ale zejména z biologického materiálu. To vše však může obrazce ovlivnit.

Badatelé v Klubu psychotroniky a UFO si uvědomují nedostatky a chyby v této oblasti a vyzývají všechny zájemce o tuto oblast, výzkumníky i návštěvníky obrazců, aby se k pravosti obrazců nevyjadřovali do té doby, dokud laboratorní zkoušky nepodají konečný verdikt. Vyzýváme ostatní badatele k tomu, aby odolali zejména tlaku sdělovacích prostředků a namísto takových vyhlášení se soustředili na sběr všech dostupných údajů, vzorků atd., které v konečném důsledku, při správném zpracování, zodpoví otázku pravosti. Je pravda, že se tak může stát až po určitém čase.

V roce 1998 se poblíž Silbury hill objevil tento »čtverec«. Není náhoda, že se kruhy vyskytují většinou poblíž tzv. posvátných míst. Tedy míst, na která lidé chodili odjakživa vykonávat své rituály a která jsou jakýmsi geologickými a energetickými anomáliemi.

Důležité je panorama:

Rozhovor s geologem Václavem Cílkem

Když se narodí malý Aboridžinec, maminka si s ním lehne do jámy. Do mozku dítěte se tak otiskne jakási mentální mapa krajiny. A ta mu vystačí na celý život; on nikdy nezabloudí, protože jeho krajina se po tisíciletí nemění. Naše mentální mapy, jakýsi první software, jsou k ničemu, protože hory mizí, řeky tečou jinak a krajina kolem nás, i ta městská (obchody v Praze mizí klidně dvakrát do roka), nefunguje, protože se neustále mění. Proto se i my, Češi, potácíme, hledáme svou jistotu, rovnováhu. Existuje podle vás něco jako »mentální mapa krajiny«?

Jsou lidé, kteří mají absolutní orientační smysl. Tak jako má někdo absolutní sluch. Já jsem takové lidi zažil v akci. Sám tu schopnost nemám, musím se v krajině pohybovat tak, že si nejprve prostuduji mapu.

Když se ale jeden člověk dokáže takto bezchybně orientovat v krajině, tak máme teoreticky tento smysl pro absolutní orientaci my všichni.

Ono se říká, že člověk obcuje jen s jednou jedinou múzou. Každý máme nadání na něco jiného.

Představte si, že byste měl skupinu pětiletých dětí naučit dokonale se orientovat v prostoru. Co byste je učil?

Já myslím, že v pěti letech už je pozdě. S tím by se muselo začít, jak naznačujete, hned po narození. Termín »mentální mapy« se dnes na západě hodně používá. Znám jej z knih Kevina Lynche, který o nich hovoří v trochu jiné poloze. Když postavíte dálnici, změníte mentální krajinu obyvatel dané lokality. Nová linka metra podstatně zmenší mentální krajinu obyvatel města. I internet je jakýmsi zmenšením mentální krajiny celých kontinentů. Samozřejmě dálnice tuto krajinu ovlivní spíše negativně, protože je špatně překročitelná. Lynch hovoří i o taktálních mapách. Ve městě existují chodníky, po kterých se vám chodí lépe než po jiných. Nohy to poznají a vytvoří si svou vlastní taktální mapu. Zrovna tak existují i čichové mentální mapy, hudební, atd. Pokud bychom šli o několik úrovní výš, tak celkový pocit z určitého místa je syntézou těchto mentálních map. Běžně to nedokážeme rozlišit, jen víme, že tady a tady se nám dobře chodí, dobře pobývá.

To ale není odpověď na vaši otázku. Vy máte na mysli aboridžinskou, a já bych řekl beduínskou, schopnost orientace. U beduinů je to ještě výraznější. Ti se musí dokázat orientovat jen v poušti, kde není nic než písek a sem tam nějaké kopečky. Oni, na rozdíl od nás, jsou mnohem citlivější na barevné odstíny a na jemné tvary ploché krajiny.

Před několika lety jsem šel počátkem jara pěšky po hřebeni Krušných hor. Šel jsem asi pět dnů. Všude kolem jen šedá barva a špinavý sníh. Když jsem sešel dolů do Oseckého kláštera, byl jsem přímo šokován svátkem barev. Jak jsem je celou tu dobu neměl, tak jsem je o to víc vychutnával. Vnímál jsem nejen odstíny, ale i jakousi kovovost barev. Když kdysi vesničané konali jednou do roka svou pouť na nějaké svaté místo, museli zažít totéž. Snad proto, že potkáváme velké kovové předměty, například auta, jsme barevně otupeni a již nedokážeme vychutnat monstrance nebo sochy v kostele. Vnímáme je dnes jen jako pozlátko. Když ale ušlechtilé barvy a tvary kolem sebe nemáme, pak setkání s nimi někde v divadle nebo v kostele působí úplně jiným dojmem.

Podobně to bylo i s venkovským vnímáním barev. V takové podhorské vesnici ostré barvy po celé dlouhé měsíce chyběly. Dnes jsou všude kolem billboardy a velké plochy křiklavých barev a žijeme, na rozdíl od zkušenosti lidstva, řekněme tři miliony let staré, v radikálně odlišných barevných podmínkách. Jsme přesytení lesklými kovy, zářivými barvami a ztrácíme schopnost vnímat jemné rozdíly.

V tomto smyslu je schopnost dokonalé orientace u Aboridžinců a u beduinů jednak něco vrozeného, ale zároveň něco dlouhodobě pěstovaného. Je to jako s citem pro hudbu a schopností dělat hudbu.

Mimochodem, já jsem vždy poslouchal klasickou

hudbu, ale v poslední době cítím, že mi uniká přítomnost. Kupuji si různé Živly a Tripmagy a poslouchám techno hudbu. Fascinuje mne to.

Tak jako současná nadprodukce »hudby« otupuje smysl člověka pro skutečné vnímání hudby ve všech jejích aspektech, přemíra informací, zvuků a barev ve městě nás otupuje, co se týče citlivosti ke krajině. Vy jste jedním z těch, kteří dali sbohem turistice a začali putovat. Co je to pout?

Já nemám auto, takže všude jezdím vlakem. Musím si připravit nějaký plán, nastudovat mapy, zjistit spojení, přechíst si něco o místě a promyslet to. Někomu to trvá den, mně daleko déle. Musím ráno vstát tak, abych byl včas na nádraží, a to už je jakýsi rituál. Na nádraží je dobré být raději dříve, takže člověk najednou zpomalí. Pomalu přicházejí i jiní lidé. Lidé, kteří cestují vlakem, mají jiné prožívání času. Vypadá to jednoduše, ale je to přesně o tom. Tihle lidé se často mezi sebou znají, a tak se zdraví. Jsou rádi, že se vidí. Je to tedy rituál plný radosti, očekávání, ale zároveň i jistého napětí. Může se stát cokoli. Nevíme, kdo přijde, kdo zaspí. Ve vlaku se ale už člověk nemusí starat o cestu, napětí pomine a člověk může krajinu a přátele vychutnat. Když dojedeme na místo určení, vystoupíme a vydáme se dál pěšky. Pak jdeme, zastavujeme se, hovoříme. Vracíme se oklikou, opačným směrem, domů, uzavíráme kruh.

Když jdete jako poutník, je téměř zakázáno jít někam přímo. Ke všem poutním místům se jde velmi klikatě. Člověk často ono místo už z dálky vidí, ale cesta pak vede např. kolem kopečku, než se po mnoha zátáčkách stočí k cíli.

Podobně je to s gotickými sochami. V dobách, kdy bylo obrazů a soch málo, byla každá socha pravdivá. V dobových materiálech je často popisováno, že pozorujete např. sochu Panny Marie a ten vztah je vzájemný. Ona pozoruje vás, dovoláte-li se jí. Když tehdejší člověk sochu světce pozoroval, cítil jak socha nebo symbol, který ztělesňovala, vstupoval do něho a on měl možnost duchovně růst a dozrávat, vyvíjet se, zmenšovat se, být zapomínán.

Něco podobného se děje, když se díváte na krajinu. Je vlastně nepochopitelné, proč lidé staví rozhledny. Je nepochopitelné, proč tahají všechn ten stavební materiál až na vrchol kopce a staví rozhlednu jen proto, aby se mohli rozhlédnout po krajině. Domnívám se, že když se člověk z rozhledny podívá na krajinu, tak, a teď se vracím k Aboridžincům a beduinům, potvrzuje svou vlastní identitu.

Co to je krajina? Důležité je panorama. Linie obzoru.

I tohle je možná jen pokus o jakési intuitivní obnovení mentální mapy, kterou jsme ztratili. Ve městě se člověk moc orientovat nemůže. Obchody i ulice se neustále mění. Rozhledna, třeba i ta ve městě, dává člověku možnost rozhlédnout se, a získat tak – byť nevědomky – orientaci v časoprostoru. Plány měst nám umožňují obnovit orientaci i tam, kde nám to domy a výstavba nepovolují. Možná proto je máme všichni v takové oblibě.

Většina evropských měst je svým způsobem stejná, je důsledkem právě určité ztráty orientace. Potřebujeme návod, mapu. Víme, že nějaké vnější krajině odpovídá vnitřní krajina. To, že se nevyznáme venku, znamená, že se neorientujeme uvnitř. Zatímco některé kultury jsou orientované na prostor, jiné jsou orientované na místo. **V tomto smyslu je docela zábavné spekulovat nad rituálem poutí a svatých míst. Lidé vždy ve stejnou dobu putovali až na horu, většinou obcházeli kopec, třeba tím, že sledovali křížovou cestu, kolem dokola a jaksi se vyladili na tvarový zářič onoho vrcholu, obnovili rezonanci s dominantní horou v krajině a pak tam vykonávali svůj rituál nebo mši. Oním výstupem a zpěvem atd. se člověk zpomalí a, díky všem dalším vlivům, vyladí. A – znovu jsme u oné mentální mapy – obnovuje tak jeden z hlavních bodů své mentální mapy. Mimochodem, z mnoha pražských ulic na Žižkově, na Vinohradech i odjinud, je vidět na Hrad.**

Za Baraku se ptal V. Marek Komu patří horizont?

Máte pravdu, ještě to funguje na Žižkově. Já věřím na dlouhé pohledy a pomalé výstupy. Někdy stačí pomalu sledovat nějakou starou cestu. Někteří lidé poznávají, že takové cesty překračují jakési bludné proudy v zemi a že se jimi nevědomky vyladují.

Já ale lidi, kteří vědí, jak v krajině fungují energie, tyhle inženýrské typy, moc rád nemám. Myslím si, že podstata krajiny, ale i dobrého obrazu a dobré hudby, patří všem. Ne každý je do hloubky schopen všemu porozumět. Nikdy se mi ale nelíbilo, když někdo proklamoval výlučnou znalost čehokoli, co druhému bylo uzavřeno. Takový člověk pak může ovládat a manipulovat. Zároveň jsem přesvědčen, že tahle energetická složka je jen jednou z tváří krajiny. Pro mě je mnohem důležitější ona poetická tvářnost krajiny. Nechci mluvit o vnímání krásy, to je příliš otřepaný termín. Tajemství by se nemělo zkoumat a řešit. Lidé s virgulí nebo kyvadélkem mi často připomínají ty, kteří si vlezou dozadu do televizního přístroje a, zase pomocí přístroje, měří nejrůznější odpory. Když zjistí, co se uvnitř děje, možná něco o televizi jako jevu vědí, ale to je jen jeden, a podle mne velmi hrubý, aspekt televizoru. Lze přitom rozumět energeticky krajině (a to se mi líbí na feng-šuej), a přitom neztratit krásu a užitečnost. Mám trochu obavy ze zkoumání skrytých krajinných proudů. Každý to cítíme jinak, může dojít k omylům. Problém inženýrů je pak v tom, že se nedokáží na posvátná místa podívat pouze očima. Kolik ampérů má posvátno? Je posvátno, které má tři ampéry, horší než posvátno s pěti ampéry?

Myslím, že to byl Platon, kdo napsal, že nejlépe rozeznají posvátná místa starci, protože se jim tam zdají jiné sny.

Vy jste ale geolog. Čím se liší taková posvátná hora od jiných hor v krajině?

Hodně jemných věcí je ovlivněno nehomogenitami. Nejdůležitější, základní nehomogenitou jsou zlomy. Existuje mnoho typů zlomů. Na hornických místech lze téměř cítit, jak na sebe energie zlomů a žil narážejí. Ale vždycky pak najdete mezi těmi všemi víry neočekávaně klidné místo. Hornická zbožnost je vždy jiná. Má vždy výraznou složku stimulace i uklidnění.

Pak je tady ono napětí mezi nebem a zemí. Posvátných míst je hodně a jsou velmi rozmanitá. Kopec, na kterém se dnes v Českém středohoří schází moderní čarodějnice, je založen na čedičem vyplněném zlomu. Je tam velice hluboká porucha Českého masivu. Říp je něco podobného, včetně vlivu tvaru. Příčina není nikdy jedna; stejně jako chuť, je složena z mnoha esencí.

Zabýval se někdo tímto problémem z geologického hlediska?

Nevím o nikom. Víte, věda se zabývá fakty a přináší poznatky, ale to o čem si povídáme, se více týká pocitů, a proto to přináší buď vhledy, nebo omyly. V práci se zabývám řemeslem a pak jdu domů a nechávám mysl putovat. My se bavíme o tom putování.

Snad se tedy za deset dvacet třicet let najde nějaký mladý geolog, který se do toho odvázně pustí a něco změní. Jsou v dějinách geologie známi takoví buřiči, kteří radikálně změnili dosavadní názory?

Jsou vědní disciplíny, které získávají Nobelovy ceny za revoluční objevy, ale jsou disciplíny jako geologie, které se postupně a kolektivně vyvíjejí řadou malých posunů.

Už jste zmínil ley lines. Tyto jakési energetické linie v krajině evidentně existují. Především v Anglii se jimi zabývají hodně dlouho a intenzivně. Čínané jim říkali dračí žily. V krajině jsou nějaké proudy energií, které na člověka nějak působí. Jaké s tím máte zkušenosti?

Mně bylo vždycky záhadou, proč jsou většinou ley lines, o kterých se mluví, rovné. Jsem přesvědčen, že v krajině musí existovat i linie, které nejsou rovné. Angličan Alfred Watkins, který počátkem století jezdil po krajině, si jednou navečer z hřbetu koně uvědomil, že krajinu křížují světelné čáry. A protože znal staré ces-

ty, průsmyky, znal mohly, tak najednou viděl, jak tyto světelné čáry procházejí těmito objekty. On se také zabýval povahou světla – dělal fotografické expozimetry, takže k tomu měl blízko. Napsal knihu »Staré přímé cesty«, kterým se později začalo říkat ley lines, a v ní upozorňoval spíše na jejich orientační význam. Ley je velšský výraz pro světlo. Kdysi jsem četl Eliadovy poznámky k lonescovu absurdnímu dramatu, kde rozebírá sanskrtský výraz *lílá*; ten má stejný slovní základ jako light nebo ley, ale představuje taky hru ve smyslu kosmického dramatu. Tehdy jsem si to sám pro sebe spojil tak, že v krajině jsou určité přímky, na kterých se odehrává statisticky více pozoruhodných jevů než na jiných místech. Protože je tam výraz *lílá* – hra – tak já se domnívám, že smysl těchto obrazů je vlastně hravý a nemá být vysvětlován. Možná tyto jevy nemají ani jiné vysvětlení, než upozornění: jsme tady. Některé ley lines u nás byly později objeveny dr. Špürkem, což je také původem geolog, a nyní už záleží na tvořivosti lidí, zda objeví další. Jsou v okolí v Blaníku, jsou v jižních Čechách, zaslíbeným krajem se asi stane Kladensko, Slánsko, Lounsko.

Angličani jsou takoví mystičtí technokrať. Anglickému proutkaři budu mít tendenci důvěřovat, protože vím, že mu to nějakým způsobem funguje. Ale českému proutkaři důvěřovat nebudu, protože jsem potkal spoustu fantastů. Pravidla pro hledání ley lines jsou striktně daná. V Anglii vychází časopis Ley line hunter. Aby ley linie mohla být uznána, neměla by být delší než několik kilometrů, z jednoho místa by mělo být vidět na druhý, průměrná vzdálenost mezi body by měla být asi jeden až dva kilometry, atd.

V každém případě jde o nějakou energii a někdo je na ni citlivější. Takovou citlivost možná trénoval Watkins výrobou expozimetrů. Protože zmíněné ley lines objektivně existují, mohli bychom si větší citlivost ke krajině teoreticky vypěstovat všichni. Mohly, anglické megalitické kruhy či rondely v Silsbury a Avebury a další objekty na takových přímkách leží – a to přeci nemůže být náhoda. Co to znamená?

Já si taky často kladu tuto otázku. Nevím. Myslím si, ale nechci to tvrdit jednoznačně, že duše je buď geometrická, má jeden geometrický aspekt, anebo má mnoho aspektů a je nepopsatelná.

Nebo jinak, řád v chaosu. Čím se liší pole drahokamu od nějaké běžné horniny?

Mnoha věcmi. Tvarem, průzračností, tvrdostí, barvou, ušlechtilostí. Ale třeba opál bývá matný, amorfní a chaotický.

No dobře, opály jsou výjimkou, ale vezměte například křemeny.

Určitě znáte, jak jde Johannes Kepler po Karlově mostě domů od císařského dvora a na kabát mu padne sněhová vločka. Jako matematik rychle spočítá, že má šest cipů. A u dalších vloček je to stejné. Kepler zjistí, že všechny sněhové vločky, které na něj dopadnou, mají šest cipů, a přitom ty každá jiná. Takže si klade otázku: Která síla vybrala číslo šest ze všech ostatních čísel? Mimochodem, tak také vznikla v Karlově ulici kniha, která je dnes brána za základ vědecké krystalografie. No, a on jde dál a přemýšlí nad tím, jestli duše země není krychlová nebo – jako diamant – osmistěnná. Představuje si to tak, že v duši země je obsažena nějaká geometrická kvalita (která, jak on se domnívá, se přenáší párou, jakýmsi éterem, a prozaňuje všechny věci), která nějak odpovídá duši člověka, protože jinak by pro nás ty číselné a geometrické charakteristiky asi nebyly tak důležité. Nějak cítí, že mezi strukturou krystalu, tím vaším řádem drahokamů, a lidskou duší může být vztah. Já tuším, že to tak nějak je, že ve vnitřní povaze věcí je geometrie. A docela nesnadno se mi to říká, protože nemám geometrii moc rád. Zřejmě je to něco, co můžeme nalézt například v gotické katedrále, která je velice organická, a zároveň velice geometrická, a záleží na spojení obojího.

Narážím na kymatiku, což je umění organicky zformovat tónem prach; on se víc zformuje organicky než geometricky. Přeci jenom je těch vlivů víc, takže organická geometrie je jakoby kulatější, lidstější, atd. Nabízí se paralela. Pokud fungují Čínanům meridiány a akupunkturní dráhy, nejsou ley lines určitými akupunkturními dráhami země?

To je jedno z nejběžnějších vysvětlení. Myslím, že obsahuje většinu pravdy. Ale to máte tak trochu jako s houbami v lese; vypadají sice podobně, ale ne náhodou vypadají podobně jedovaté i jedlé. Každá věc má víc účelů. **Je to podobné jako zóny, které měří proutkaři. Některá místa jsou člověku příjemná, jiná nepříjemná. To je jasné. Otázkou zůstává: když je člověku na nějakém posvátném kopci příjemně, tak něco z té země, nějaké vyzařování, laicky řečeno, ovlivňuje onen složitý energetický nebo vibrační proces v mozku člověka. Vyzařuje země?**

Takověhle zjednodušení ze mě nedostanete. . .

Dobře, ještě jinak. Existují už prý přístroje, kterými se dají v některých místech nad geologickými zlomy měřit úrovně určitých kovových plynů – pokud přeháním, opravte mne. Opravdu existují?

Ano.

Co se tam měří?

Já se ještě vrátím k původní otázce. Hrozně nerad bych tady vystupoval, stejně jako celá naše civilizace, z hlediska člověka. Co to dělá nám? Vždyť ty ley lines tady mohou být pro Zemi jako takovou. Vůbec ne pro nás. Byly tady stamiliony let před člověkem. Proč je vztahovat jen k nám?

Nemyslím to antropocentricky. Například mravenci, jak vědí proutkaři, se vyskytují zásadně nad negativními zónami. Protože v těchto zónách jiná zvířátka nejsou, mravenci mají klid, a to jim vyhovuje. Ale o to mi nejde. Mně jde o to, že pokud to neznáme, tak jsme v krajině jaksi negramotní, neumíme kupříkladu hledat vodu. Možná, že nastává doba, ve které bude zapotřebí nejen počítačové gramotnosti – pokud budeme považovat města a velkoměsta za divočinu a krajinu za ráj, oázu odpočinku, budeme se muset naučit být krajino-gramotní. Co k tomu ale vede? Třeba zrovna to, na co se ptám.

Tím, že mám pocit, že ve většině českých krajin mám jakousi orientaci, pro mě odpadá problém metody. A skoro každá metoda je zaměřená na jeden aspekt. Ale ať se tedy konkrétně vrátíme k otázce. Existuje metoda, které se říká atmogeochemie. Zní to složitě, ale metoda spočívá pouze v tom, že se měří obsahy plynů nad tektonickými zó-

nami. U některých plynů, například u hélia, je situace jasná, to stoupá z nitra země, takže hodně hluboké zóny se dají identifikovat podle obsahu hélia ve vzduchu. Ale existují i metody, které měří třeba obsah olova, vápníku a dalších prvků ve vzduchu. Metoda se dá použít kupříkladu při vyhledávání pramenů minerálních vod a má výsledky. Kovové prvky jsou pravděpodobně vázány do organických komplexů, podobných třeba metanu, nebo na aerosoly. Pak by otázka tohoto typu orientace měla nejspíš analogii v čichu.

Když proutkař hledá pramen, něco registruje – jakousi nehomogenitu, cosi se změněnou elektrickou vodivostí; jeho tělo na to reaguje a proutek se začne kývat. Podobné je to například s pohybem aerosolů. Také jejich pohyb je nehomogenitou, mění elektricitu prostředí, člověk na něj může reagovat. Výron plynů na posvátných místech tak může něco ovlivnit: zdají se tam jiné sny, lépe se tam medituje, lépe se provádí rituál; protože jsou taková místa pro nás příznivější, jsou považovaná za posvátná. Jako by někde byla krajina strukturálně příjemnější. Místa, na nichž byly zakládány kostely, katedrály nebo města, přeci nemohou být náhodná.

U starých kostelů nebývá místo jejich založení náhodné. Známe příběhy z Anglie o tom, jak museli přestavět katedrálu, postavit ji na jiném místě. Já chci spíše takové uvažování ještě rozšířit. Vypadá to, že hlavní zlomy jsou uspořádány do planetárních sítí. Zhruba řečeno závisí na tom, jak se Země v různých obdobích rychle otáčí, zda je přitom hodně, nebo málo plastická, a tím více nebo méně zpoštělá. Podle toho praská. V homogenním prostředí by vznikala celkem pravidelná planetární síť zlomů. Tato síť, protože planeta Země je velice nehomogenní, je podstatným způsobem modifikována. Svoji roli sehrává povrch planety, proměnlivé nitro, ale také okolní vesmír. To jsou složky pocitu z místa, které nás může vtahovat dovnitř nebo pozvedat ke hvězdám.

Zase se vrátím k té kymatice: když se nějaké těleso otáčí, teoreticky může vydávat zvuk. Kdybychom byli někde na Měsíci a byla tam atmosféra, tak bychom slyšeli, jak Země rotuje. Jako když popraská suchá půda, a popraská v určitých vzorech, samozřejmě je tam víc vlivů, v ideálních podmínkách by to popraskalo pravidelně, v mřížkách, když jsou tam jiné zlomy, tak to popraská jinak. Země je nějakým způsobem energeticky popraskaná, tak jako jsou popraskané třeba naše myšlenky, když je víc vlivů, nejsou pravidelné, atd. Ale znovu se vrátím k tomu chaosu a řádu a k tomu, že jste geolog a že znáte minerály. Proč myslíte, že lidé používali polodrahokamy a křišťál a ty další křemíkaté sloučeniny? Vidíte nějakou paralelu s čipy, které jsou křemíkové?

No, ano.

Je to náhoda? Jak je to možné?

Já vždycky váhám, z jaké úrovně mám mluvit, protože zatím většinou zůstáváme na té první úrovni a pak jsou ještě dvě nebo tři další. Pochopitelně. Křemen reaguje tak, že když ho stlačíte, dostanete elektrický proud, když do něj pustíte proud, začne vibrovat. Vnitřního kmitu křemene se využívá v digitálkách i menhirech. Električnost křemene je zřejmě to, co je podstatné. Já jen nic z toho, co povídám, nechci redukovat na jednu úroveň, ale naopak prohlubovat, rozšiřovat. Mně nevadí, že věci nejsou definované, stačí, že mají jasně definovaná jádra, jako třeba jádra galaxií. A kolem je velmi mnoho vztahů.

My jsme děti hvězd v tom smyslu, že všechny těžké kovy v našem těle vznikly někde v nitru supernov. Takže teoreticky, když se Tibeťan po dvaceti letech meditací proposlouchá do zvuků jak svého mozku, tak své znějící misy, slyší v ní akustické zákony vesmíru. Teoreticky nějaký anglický proutkař, který čtyřicet let proutkaří v prostředí, které mu věří a uznává ho, je daleko citlivější na všechny náznaky nehomogenit v krajině a na dálku pozná to, čemu vy říkáte krása. Co když váš termín »to je krásné místo, tam půjdu« a je vám tam dobře, je vnitřním překladem, co když máte nedostatku termínů pro totéž, co ten proutkař hledá systematicky v Anglii?

Ano. Jenže »ono« to není jen krása, »ono« je to druh krásy, která má určitou závažnost. Je to těžké říci. Ale když se soustředíte jenom na toky energií, dostáváte od toho místa jen jeho energetickou hodnotu.

Je dobré si o místě něco přečíst a mít s sebou mapu. Mám rád pocity, které vycházejí z faktů a které se pak od těch faktů osvobozují. Na výletech sedíme a povídáme si o geologii, geomorfologii, archeologii, historii, jak mohly vypadat – alespoň rámcově – původní lesy. Můžeme směřovat dál, ale musíme vycházet z faktů. **Zkuste být konkrétnější. Konkrétní místo, kde jste třeba loni nebo letos byli. Něco, co vás nebo vaše studenty zaujalo.**

No, dobrá. Třeba včera jsem byl na *Mužském* v Českém ráji. To je čedičový vrcholek, který leží v takové bizarní pískovcové krajině. Malinkatý čedičový vrcholek, ale zdálky viditelný, poblíž Mnichova Hradiště. Čeho si tam všimnete nejdřív: všude jsou sady. Nahoře na kopci dozrává ovoce kupodivu o čtrnáct dní dřív než dole v údolí. Ze skalních vyhlídek vidíte, jak široké údolí Jizery vede ke Krkonosům, jak jím stékají studené svahové větry, jak je dole, tam, co je Mnichovo Hradiště, inverzní kotlina. Další důležitou věcí je půda. Na Mužském jsou správoře zvěje. Na pískovcích se tvoří jen chudé půdy. Ale tam nahoře najednou máte vápnitou spraš, to znamená hluboké, úrodné půdy s příměsí vulkanických zvětralin. Taková půda láká zemědělce už sedm tisíc let. Je to kraj rukama dotýkaný. Ta náhorní plošina je velice kultivovaná, sídlili tu lidé, měli svá posvátná místa. Plošina však končí neprostupnými skalami, kde jsou tajemná místa. Procházel jsem je ve dne i v noci – třeba Studený průchod, to je taková asi metr a půl široká, 130 m dlouhá průrva, asi 20 m vysoká, kde se člověk dostává do nitra skal, kde vnímá, jak ta rozsedlina vznikala v třetihorách prosakující vodou, jak byla zvýrazněna těmi svahovými pohyby. Prvek země. Když z ní ale vyjdete, tak se ocitnete přímo proti velkému pravěkému hradišti, které mělo svou akropoli o kousek dál na Klamorně. Vzduch, prostor a hvězdy nad hlavou. Hradiště má historii sahající přes sedm osm různých keramických kultur a přes pár tisíciletí. Kolik příběhů a kolik písní! Na malé ploše je tam velké množství rozmanitých míst, můžete si vybírat kontrast mezi plochou zemědělskou krajinou, ze které tajemně vyčnívá vrchol Mužského. Jsou tam rozebrané hluboké skály. Když jdete o kousek dál, na místo, které moc lidí nezná, leží tam poměrně rozsáhlá jeskyně, kterou lidé ve snech vídávají pomalovanou uvnitř barevnými obrázky, které se ale rozpadají do jiných barevných obrázců. Nicméně tam byla nalezena nádobka jako oběti-na-z lužické kultury doby bronzové. U vchodu jeskyně je skalní brána a tou vidíte na Hynštu. Tam leží halštatská nebo slovanská mohylová pole. Takže v mikroareálu, dejme tomu 2×3 km, máte obrovské hradiště, mnoho skalních štěrbin jako míst kontaktu se Zemí, máte tam otevřený, vesmírný prostor s dalekým rozhledem až na lounské Středohoří. Máte tam i vnitřní prostor jeskyně. Ale musíte se tam vracet pokud možno v různých ročních dobách a nějak to

mít prochozené a zažité. Většinou se taková věc nesděluje napoprvé nebo se napoprvése sdělí, jako by vás to chtělo nalákat, a pak to při další návštěvě ztratíte a zase znova budete. Jako vás některý člověk zaujme, jako jsou lásky na první pohled – byť většinou neexistují.

Vy mluvíte o učení se nějaké řeči krajiny.

Já tomu tak neříkám. Pro mě je to poznávání, žití. Má ještě jeden dopad, ta krajina domova. Sem patřím, a taky to patří mně a já taky patřím tomu.

Když jste takhle se studenty nad mapou, najdete si nějaké místočko a pak tam jdete, co tam děláte?

No, my tam především neděláme nic mystického.

Vy tam jenom jste?

Ne, ne. Na tom prvním výletu ke klobuckému menhiru, který už asi nebudu nikdy opakovat, protože tam už chodí moc lidí, vzniklo takové pravidlo držet hlídky a každá hlídka dělala zápis. Pořadí se vylosovalo. To se občas děly skutečně mimořádné věci.

Viděli a zažili tam lidé něco?

Ne, to je zakázáno. Naopak. Hlídky má za cíl všimat si, kde šteká pes, jak jede vlak. A je to proto, že existuje-li tady nějaký další svět, bude se zjevovat v trhlínách toho viditelného. To znamená, že pozornost je třeba věnovat tomu viditelnému světu. Jinak, když začnete pozornost věnovat světu neviditelnému, produkuje to pseudozážitky.

Mě napadá paralela se 3D obrázky. Musíte se na ně dívat a nedívat, abyste něco viděl. Jaké zápisy jste dělali?

O mracích, o hvězdách, o tom, jak smrdí močůvka. Lidé jsou lovci – sběrači zážitků. Když je nedostanou – protože místo nepodléhá jejich vůli, místo je jako mocný cizinec, kde skutečně musíte žádat o povolení, dát a nechat se poznat – mysl jím nějaký zážitek dodá, ale ten je vlastně o ničem. Přání mít zážitky generuje pseudozážitky. Když si ale budete všimat trávy, skal, oblohy, tak už to samo o sobě vás stejně vrací k těmto dávným věcem. A vůbec žádný zážitek nemusíte mít, stejně vás to naplní něčím, čemu já říkám stará radost.

Já dělám to samé. Když pracuji s tibetskými mísami, zakazuji jakkoli diagnostikovat, přemýšlet o tom, co je na člověku špatného. Jenom jezdit mísou nad člověkem a podle zvuků poslouchat. Ten zvuk prostě odhalí nehomogenity v energetickém poli člověka, ale je zakázáno se jimi zabývat, protože to už je egokonstrukce, to už je nějaké chtění, zatímco poslouchání člověka rozvíní, otevírá a on je pak schopen vstřebat daleko více informací.

(Článek přináší svou tibetskou mísu a hraje na ni).

Tuhle mísu jsem si přivezl z Nepálu někdy v roce 1985 v době, kdy o tom ještě nikdo nemluvil, nebo nikdo, koho jsem znal, o tom nemluvil.

No, vidíte, já jsem na to přišel taky někdy v polovině 80. let, ale »své první« jsem zažil až v Anglii v roce 1990. Ale vraťme se zpátky. Co ty Klobúky, jak dlouho jste tam jezdili? A jak dlouho jste tam pobývali?

To je vždycky otázka jednoho dne nebo víkendu.

Má to souvislost s těmi křemíkovými jevy?

Nakonec ano, ale jako méně důležitá nadstavba toho, co je. To, co tam bylo krásné a na co si často vzpomenu, je to, jak jsme chtěli rozdělat oheň, ale v té krajině není téměř žádné dřevo. Byly tam nějaké suché švestky, takže se nám nakonec malý ohýnek přeci jen podařil, lidé seděli pod tím menhirem a vždycky, když zadul vítr, oheň se rozhořel a lidi ozářil a menhir se nad nimi klenul jako stařec a pak se vše zase zahallilo tmou. Spíše se mi jedná o tento typ zážitků.

Což je ale z pedagogického hlediska přeci ideální, protože vy umožníte svým studentům, aby tam nasáli spoustu podvědomě akceptovaných informací, a za rok, za deset, za třicet se třeba něco »zamalgamuje«, něco prostě vznikne.

Ano. Přeci jenom je to Karlova univerzita. To znamená, že základní plán je akademický. Naučit poznávat krajinu na takové úrovni, aby ti lidé, až budou na nějakém místním úřadě, aby přeci jen trochu lépe uměli rozhodnout o záchraně či ochraně rázu krajiny.

Já to řeknu jinak. Dokázal byste si představit, že povedete takovou skupinku lidí z Univerzity nové doby?

Nejspíš bych to dělal podobným způsobem, protože právě tito lidé se musí nějak mírnit, protože množství těch pseudozážitků je tak obrovské. Tolik lidí je ve vleku pocitů nezaložených na nějaké realitě.

Mimochodem, vy jste naznačoval, že někde u slovenských hranic je něco jako Stonehenge, jenomže z dubů a daleko větší. Vzpomínáte si na to?

No ano, to je třeba tady u Kutné Hory.

Muselo tam tedy něco být. Co to bylo?

Nejznámější jsou památníky nebo objekty typu henge. To je tvrdá archeologie, dnes je to datováno všechno karbonem. Pocházejí z oblasti Podunají. To je zřejmě hodně důležitá oblast, kde asijská, turecká a anatolijská etnika fyzicky proniká kolem Dunaje. Asi se to opakovalo i v době vzniku zemědělství. Tam narážela na místní populace, kterým předávala možná krev, možná kulturu. Ty první henge jsou vybudovány jako kruhové, rondelové svatyně, přibližně stejně velké a stejně orientované jako Stonehenge, jenom jsou, na rozdíl od technokratické Británie, ze dřeva nebo pouze vyhloubeny do hlíny. Dnes se poznávají jako tmavé kruhy na polích. Dva henge jsou nejbliže v Bylanech u Kutné Hory, ale kruhových svatyní je daleko více. A jsou starší než anglické, ono to trvalo tisíc až patnáct set let, než se dostaly na britské ostrovy. To znamená, a za tím si stojím, že v Čechách existují místa, která musí mít stejnou energetickou úroveň jako Stonehenge, ale nejsou vidět. O tom jsou celé Čechy. To je místo pro znalce. Jinou věcí je, že v Anglii místo žije vždycky v nějakém vztahu s člověkem a zdá se, že člověka potřebuje.

A k tomu bude směřovat moje otázka. Je možné, že po tisíce let vykonávaný rituál zpětně takové místo ovlivní?

Překročíte-li hranice nějakého hradiště, cítíte významně jinou atmosféru. Já ale neumím říci, co to je, a tak jen chodím přes val, sem a tam. Cítíte, že je tam nějaká hranice, můžete ji stanovit téměř na metr přesně, cítíte, že se něco mění. Pochopitelně to tam musí být zabudováno. V Anglii se jedná o dávnou opozici vůči křesťanství. Novodruidi na tato místa chodili nejméně od 18. století a uvažovali o krajině. Měli tajné spolky, u nás jsou ta místa taková zapomenutá a zarezlá, ale tam jsou zvýrazněná. Kruhy v obilí toho ukazují ještě mnohem více. Až začne i u nás víc lidí na takhle místa chodit, objeví se i více kruhů v obilí nebo různých příznaků, o tom vůbec nepochybují. Mentální stroj české krajiny se probouzí hodně pomalu.

Takže otázka může znít: má místo nějakou energetickou paměť?

Já bych řekl, že ano, ale nemyslím, že pouze energetickou, to je jen jeden její aspekt. Místo je jako bytost – má nejenom paměť, ale celou řadu dalších aspektů. Ale celé je to jakoby hibernované a pomaloučku se probouzející. A teď na mnoha místech, kam přijdeme, nacházíme novopohanské svatyně. Závěsky na stromech, přáníčka, kruhy okolo stromů, přímo celé svatyně skládané z kamenů. Vedle toho jsou hodně časté malé obětinky, např. klásky obilí, ptačí péro, vřesové kvítky.

Ted' vás přeruším: mluvíte o tom, jako by to bylo ted'...

No ano, to se teď děje. Dejme tomu posledních pět až sedm let.

Myslíte, že někteří lidé znovu nacházejí vztah ke krajině i pomocí takových rituálků?

Vy to třeba nevíte, protože nemáte čas na tato místa chodit, ale já na ně narážím naprosto pravidelně. To je dnes běžná věc. A nová – dříve to nebyvalo. Víím to, protože na ta místa chodím dlouho, takže to můžu sledovat. Znamená to, že se něco probouzí v lidech, ale taky se něco probouzí v těch místech. A já si všímám toho, jak se to nějakým způsobem pomaloučku rozhybává. Jenom to není příliš vidět, ty skupinky jsou malíčké. Já jsem je vlastně nikdy nepotkal. Občas jsou tam i takové ne zcela příjemné aspekty, někdy až do death metalové. Ale děje se to. To znamená, že mentální posvátná mapa Čech bude během dalších deseti let odlišná. A bude odlišná, jako když se navečer rozsvěcejí ve městě žárovky. A nejen to. I na křesťanské úrovni se obnovují kapličky, důležité poutní cesty, jako např. ty pražské, do Hájků nebo do Staré Boleslavi. Taky začínají vystupovat. Mimochodem, hlavní pražská posvátná cesta od hrobu svatého Václava na Pražském Hradě do Staré Boleslavi, kde bylo vyoráno palladium země české, vedla v Libni po hrázi rybníka. A tam je ulice Na hrázi, což je ona hráz věčnosti Hrabala

a Boudníků, kteří to nevěděli. Může to být ještě tak, že místa si přitahují lidi. Zřejmě takový genius loci není nic definitivně daného, ale je to bytost, jež doopravdy dorůstá, jako by si přitáhla lidi, kteří mají něco naformulovat, a tím zase způsobují růst onoho genia loci dál.

Když se na to podíváte z druhé strany, mimoděk vás napadne, že vůbec nejedete do Anglie, abyste měl zážitky krajiny, ale že krajina si přitáhla vás a teď z vás žije jako pražský hostinský z turistů. Kde jinde by se tam najednou vzalo tolik energie pro všechny ty podivné události?

Zmínil jste genius loci – v Praze například Vyšehrad, Pražský hrad, posvátný pahorek Žiži... Cítíte ze strany vašich studentů nějaký vztah k podobným místům?

Já mám studenty většinou rok nebo dva. Někteří chodí i déle, ale většinou mám nové studenty. Mladá kultura se velice proměňuje. Já to vidím, to techno, nebo třeba některé časopisy, v nichž je velká spousta recenzí na filmy a na cédéečka, ale ani jedna recenze na knihu. Zřejmě je to reakce na tvrdý a hloupý racionalismus nedávné doby. Je to zase »přešvihnuté« jinam, ale tak to musí být, aby se věci mohly ve vlnách vracet.

Já to zkusím jinak. Pouštím na závěr svých seminářů, které jsem nazval Umění naslouchat, právě zmíněné techno nebo trance hudbu. Zjistil jsem, že dnes mladí dýdežejové, po mnoha stech letech, konečně dělají živou hudbu – oni ji totiž mixují před živým publikem. Je cítit, že se poučili a že vědí, jak má být hudba dlouhá, že si nasamplují nějakou indickou zpěvačku nebo etnické hlasy, a jako by intuitivně odmítli racionalismus, míří k jinému, čistšímu vnímání hudby. Možná se ti mladí hraním na didžeridu a bubínky pokoušejí ladit, aby čistěji, a řekněme to pragmatičtěji, nezkrlesleně racionalismem posledních šedesáti nebo sto padesáti let, začali znovu vnímat krajinu. Co to naznačuje?

Zájem a probouzení smyslu pro krajinu je pouze součástí širšího probouzení nebo otevírání se novým možnostem. Hlavně díky tomu, že mnoho starých možností zklamalo nebo neuspokojilo. Já mys-

lím, že vztah ke krajině se dá přirovnat k world music. A je možné, že etnická hudba dláždí zájem o krajinu a že to vyústí v zájem společnosti, která bude nosit etnické oděvy a bude méně spotřební. **Souhlasím s vámi v tom smyslu, že zájem o etnickou hudbu je zájmem téměř atavistickým, protože tibetská misa obsahuje spoustu frekvencí lidskému tělu velice příznivých, těch harmonických proporcí, které současná hudba neobsahuje vinou toho, že je vyladěná matematicky a tím pádem jako by byla zfalšovaná. My opravdu existujeme, jako bychom žili na dietách racionalismu a zvukové deprivace, a tak silně cítíme potřebu jiných signálů. Možná, že i země začíná znovu poskytovat to, co tam vždycky bylo, a to, čím jsme za posledních pár generací opovrhli. Snad je to další pokus o vyladění sebe sama, o poznání své podstaty pomocí signálů krajiny nebo hudby. V té krajině to je.**

Nedávno tady byl Marko Pogačnik s projektem duchovní obnovy krajiny. Já ty jeho věci považuji za relativně nesprávné, ale velice inspirativní. Hrozně se mi to líbí, ale že bych tomu věřil, o tom nemůže být řeč. On stále hovoří s trpajzlíky, ale já vím, že jsou vzácnější než jezevec, a přestože jsem v přírodě opravdu často, jezevce jsem ještě neviděl. Říkal však jednu věc, která na mě moc zapůsobila. Říkal, že nejen on, že jde o více lidí, kteří mají od března roku 2000 pocit, jako by se narodila nová Země. Já si umím představit, kolikrát během dvacátého století tento pocit mohl nastat. Ale to je jedno. Jako by tu tedy vzniklo něco nového. Říkal, že nová Země jako by se vzdalovala od té staré a že teď jsou ještě blízko a rozumějí si, ale že jednou přijde doba, kdy si budou rozumět mnohem méně. A já teď poslouchám techno či tzv. taneční hudbu, protože mám pocit, že svět teď vydává novou hudbu, i když ústy často pochybných individualit, které jsou však víc na té nové Zemi a slyší to tedy lépe než já, geolog, který se zabývá historií.

Ve své nové knížce probírám systematicky všechny ty nejrůznější Aboridžince a šamany a čínské vlivy hudby, a proč vlastně to lidi poslouchají. Speciálně v kombinaci s mozkovými vlnami, fázovými posuny interferencí a frekvencí, které jako by vysvětlovaly šamanské působení a také to, proč jejich hudba působí a proč my jsme takoví, jací jsme – jako by rytmus opravdu symbolizoval naši úspěchanou dobu. Tím, že téměř neslyšíme např. liché rytmy, hloupneme. Takže zase jakýsi generační protest, ale hlavně nějaký zlom.

Vrátme se ale k Pogačnikovi. Jeho teorie o dýchání krajiny a o tom, že krajina jako taková je vlastně makroobrazem člověka – výdech, nádech – jsou na jednu stranu inspirativní, na druhou stranu je to hodně subjektivní. Mluvíím o ovlivňování člověka, krajiny.

Karel IV. si byl pravděpodobně velice dobře vědom geomancie. Asi to byl Matyáš z Arrasu, který navrhoval Nové Město (to už publikoval Lorenc někdy v roce 1962) jako Jeruzalém. Rozměry sedí na jede, dva metry, hlavně okolo Karlova náměstí, které mělo být centrem nového kultu. Ale ono to vypadá, že na co Karel sáhl takto mocensky, tak to zplanělo. Jako ten výdech pod Petřínem, jako kaple Božího těla, kterou nakonec zbourali. Z těch jeho kostelů je dnes muzeum SNB, blázinec. Druhá katedrála, Panna Marie Sněžná, která měla být protikladem sv. Víta a větší než on, je nedostavěná, nedokončená. Takže já – ale to je můj pohled a doufám, že jsou lidi radikálnější a odvážnější – se takových velkých kroků přece jen bojím. Pro mě se to doopravdy nachází v té fázi, kdy ta místa navštěvují, sžívám se s nimi. Představuji si to asi takhle: když na ta místa chodím, patrně se navzájem potřebujeme a vzájemně působení se nějak zesiluje.

Jednoduchá námitka. Např. ve Francii, a teď mluvíím ze svého hudebního hlediska, bylo za posledních čtyřicet let zrušeno asi

dvě stě klášterů – a všechny patřily k těm, v nichž se přestalo zpívat. V tomto smyslu kostely, které leží na nesprávných místech a ne tam, kde by se nacházet měly (protože tam někde je to pozitivní, co umožní lidem dobře se modlit a zpívat), jaksi nefungují. Ale zde by mohlo ležet i východisko – pojďme se naučit krajině rozumět, abychom nestavěli špatně.

Já nemám, na rozdíl od Pogačnika, sílu cokoli prosazovat, ale něco nepropojeného cítím jak v Praze, tak v naší republice. Jsou tu zbytečné překážky. Ale vím, že umění porozumět krajině je nutno dělat jak na meditační úrovni, tak na té druhé, praktické. Když máte strašidelný dům, musíte přestavět nábytek. No a já, asi proto, že jsem se takový narodil, jsem někde mezi těmito póly.

Zmínil jste, že v poslední době posloucháte jinou hudbu. Hudba je jakýmsi metajazykem zasahujícím velké části mozku. Tady se jasně projevily rozdíly mezi muži a ženami. Když hovoří nebo čte muž, zaměstnává jen část levé hemisféry svého mozku, zatímco ženy využívají obou hemisfér. Ale hudbu i my, muži, vnímáme oběma hemisférami, a to mnohem víc, než si uvědomujeme. Právě tak chození v krajině může být – a já věřím, že je – vstupem a interpretací nějakého metajazyka. Když v krajině překračují všechny ty nevědomě vnímané nehomogenity, ladím se na akord krajiny. Ideální pak je, když na některé silné místo chodím vícekrát – proto poutě. Co když je v souvislosti s krajinou technoprostě nevědomým odrazem niterného pocitu mladých z onoho nepropojení, o kterém jste hovořil? Je to přirozený vývoj lidstva, který by se odehrál i bez našeho kulturního a spíše destruktivního podnětu, nebo jsou to spojené nádoby a my už stejně nemůžeme nic změnit?

Změnit samozřejmě něco můžeme. Asi před osmi lety jsme se s profesorem Neubauerem bavili na téma, že žijeme v období takové trošku naivní technokratické renesance, ale že potom musí přijít do baroka, trochu více emoční období, a byli jsme zvědaví, kdy to přijde. Já si myslím, že už to přišlo. A vidím to mimo jiné v moderní hudbě a kultuře mladých lidí, kde je skoro vše o emocích, ale schází reflexe víry. Druhou věcí, která mne napadla, je to, že např. v evropské architektuře od roku 1760 jsou romantismus a klasicismus jako dvě protichůdné tendence. Klasicismus, empir, je vždy spojen s establishmentem, s institucí, byrokratismem, centralismem. A proti tomu existuje proud toho chaotického individualistického romantismu – láska, organické tvary. Většina hnutí je jakousi reakcí na to, co bylo předtím, a střídá se to. Ale zároveň je nutno vidět, že to má i nové prvky. Že to není jen prostá reakce. Pokud jde, např. v umění, jen o reakci, lidi to osloví, ale nakonec to zapadne. Jsou reakce, dejme tomu, na iracionalitu války. Ale zároveň je v tom vznik něčeho nového. Proto nás některé věci oslovují, na jiné jen reagujeme. Nemyslím si ale, že je nutné to rozebírat a přesně to vědět. Stejně si můžeme položit otázku, jaký význam mají kruhy v obilí.

Na zájezdu do Anglie jsem si jeden kruh změřil a našel jsem, co jsem očekával: ta místa na rozhraní mezi klasy, které byly neporušené, a těmi, které ležely a vytvářely tak onen obrazec, měla jakousi paměť. Dalo se to přesně změřit, ty jaksi zgeometrizované víry energií, i se zavazanýma očima. A pak jsem viděl fotky téhož místa po posekání obilí – a ve stništi to pořád bylo. Tamtéž před rokem či dvěma byl také kruh, jen trochu jiný. Jako je každá vložka jiná, i to místo je logicky jiné. Mně to připadá jako velmi estetický pokus nastolit prostor pro jiné otázky.

Já si také myslím, že tyhle jevy nemají řešení. Je to jako s problémem UFO. Dnes je téměř polovina populace připravena na možnost neznámého, příjemně podivného, ale zároveň závažného. Už samotná existence kruhů v obilí způsobuje jakousi změnu, tedy aniž bychom museli znát odpověď na to, proč tu jsou.

V Anglii jsem ocenil, že tamní lidé pečují o věci, které u nás několik generací zplanýrovalo. A nejen ti, kteří rezonují; dokonce ani ty, kteří nevědí, k čemu to je, by nenapadlo na takovém místě postavit panelák nebo kravín. Cílem našeho zájezdu bylo dotknout se toho, co bylo uchováno, a s pomocí zážitku později objevit a obnovit to, co tady, u nás, sice zplanělo, ale stále ještě někde existuje.

Anglie je velký vzor. Má to samozřejmě něco společného s jejich konzervatismem, ale i s rockovou hudbou. Mimochodem, Stonehenge je tam druhou nejnavštěvovanější památkou vůbec. Nevím do jaké míry, ale zcela jistě tento trend přijde i do Čech.

Jak si vy sám vybíráte nový cíl v krajině?

Sbírám turistické průvodce. Už téměř nejezdím do ciziny, ale systematicky cestuji po Čechách a Moravě. A čtu vše, co je v oboru dostupné, od Zpráv památkové péče až po průvodce. Hodně dobrá je zadní strana map 1:50 000. Taky existuje kniha Památky Čech, Moravy a Slezska, soupisy kostelů, pramenů, klášterů, pravěkých objektů. Jde o to, že většina míst má víc aspektů. Například, když je to skála, bývá nahoře hradiště. Když tam je hradiště, znamená to dlouhodobé ovlivnění přírody, je tam botanická rezervace, je tam geologický výchoz, a na květenu jsou vázány určité druhy hmyzu. Mně stačí, když pochopím, že to místo je zajímavé z přírodovědeckého hlediska, na což mám vzdělání. Pak si to ověřuji v jiných pramenech. A to mi stačí. Dělal jsem soupisy významných krajinných prvků z geologického hlediska, a v některých částech Čech jsem byl téměř v každé vesnici. Mám i seznam míst, která chci navštívit v budoucnosti. Hodně se dá poznat pohledem.

Když jsem na nějakém hradišti, je důležité, abych obešel val – to mi areál uzavírá a já pak zkoumám strukturu uvnitř. Někde ve středu tam byl na náměstí kostel, důležitý bývá klášter u hradeb; je dobré podívat se po obvodu. Pak je třeba navštívit kopečky, vyvýšená místa, a zjistit vztahy mezi vyvýšenými místy. Ta vykopaná akropole na Závisti je vlastně obřím oltářem. Možná tam stávala dřevěná pyramida. Když jsem tam na jaře byl, už v rozích toho trojúhelníka byly svíčky.

To je místo. Jenže já musím znát kontext krajiny. Musím v oblasti navštívit pět šest míst, a pak ji celou několikrát tam a zpátky projít.

Rada mladých lidí je fascinována Kelty, jiní navštěvují zapomenutá poutní a posvátná místa atd. Něco se mění. Proč? Co se to děje?

Rozlišuji archaickou a kulturní mysl. Archaická mysl, to je takové to opakování, přírodní náboženství, a kulturní mysl, to je islám, judaismus, křesťanství, historie, pokrok. Novost současné situace je v tom, že do nedávna byla archaická mysl vždy proti kulturní, zatímco dnes jde o jejich spojení. Přitom je to jako vztah mezi vědomím a podvědomím. To prostě nemůžete oddělit. »Keltství« je jedním z návratů archaické mysli, ale v jakémsi přeskročení. Již od dob kronikáře Kosmy, ale zcela jistě od 19. století, jsme sami sebe definovali příchodem praotce Čecha. Dnes se definujeme jako lidé, žijící v určité době, ale mající v sobě krev Keltů. Z těch asi pětadvaceti keramických kultur, které se nalézají ve středních Čechách, jediné Kelty známe jménem. Chápu je jako zástupný termín pro celou, zatím neznámou historii. Jako bych v sobě necítil jen keltskou vrstvu, ale pár těch ještě starších. Tam se nedá dohlédnout, i když s tím zacházím už hodně dlouho. K lesním indiánům na našem území se nějak dostanu, ale hlouběji už ne.

Co přinos Slovanů a jaké byly důvody jejich migrace?

No, o úroveň níž jsme my, Indoevropané. Takže ono je to jedno. Slované sem přišli ve dvou velkých vlnách po roce 530. První přišla pravděpodobně z oblasti Řecka. Ta je pod vlivem silné řecké kultury. Teprve ta druhá vlna přišla přes Polsko. Původních obyvatel bylo tehdy asi velmi málo. V tom je historický problém – jak se dostat od Keltů až k nám. Je tu velký úbytek obyvatelstva po keltské době, před stěhováním národů. Jinak se ale zdá, že etnická kontinuita je ohromná. Archeologie dnes zná dva hlavní trendy: jeden, balkánský, tvrdí, že nic není původní, kmeny se stěhují stále sem a tam. Druhý, anglický, že je tu stále stejné etnikum, které vždy absorbuje nájezdníky, trochu se promění a zůstává. Pravda bude asi uprostřed, nicméně nepochybují, že jsme sice Češi jazykem, ale skutečná identita jde do mnohem větší hloubky. To i Kelty jsou ještě hodně na povrchu našich bytostí.

Před více než třiceti lety – skoro se bojím to číslo napsat, jak je to dávno – jsem začal procházet Čechy. Sbíral jsem tehdy aktivně minerály. Silná touha nalézt a vlastnit mne zaváděla do malých zapomenutých lomů a později i do starých štol. Nechci na tomto místě vypisovat zážitky, které několikrát končily téměř smrtí. Byla to bohatýrská éra a dnes si myslím, že jejím účelem bylo naučit se spolupracovat se zemí. Při sbírání minerálů máte totiž okamžitě zpětnou vazbu – pokud napůl intuitivně, napůl ze zkušenosti objevíte novou či dávno zapomenutou lokalitu, tak vám samotný nález sdělí, jak dobře pracujete s přírodou.

Deset let jsem potom kopal v jeskyních. Nepotřeboval jsem už vlastnit kameny, byl jsem obklopen prvkem země. Hledání nových podzemních prostor je ještě náročnější na znalosti a cit než hledání kamenů. Hodně se přitom sžijete s jilem. Ohlížím-li se dnes na tyto roky, mám silný, ale ne nepříjemný pocit bloudění v podzemních říších, hrubého dotyku skal a práce s hlinou. A opět nechci mluvit o zážitcích, jen s údivem přemítám o místech, která jsem tehdy navštívil nebo v nich pracoval a nepochopil je – třeba Propast mrtvých na Tobolském vrchu, kam byly shazovány lidské oběti. Nepochopení se vůbec táhne celými těmito roky, našťáště zkušenost, ač zapomenuta, zůstává.

Posledních asi deset let soustavně procházím posvátná místa, pravěká hradiště, kláštery, románské kostelíčky, skály podivných tvarů, rituální jeskyně a pískovcové převisy s obětíšti starými skoro deset tisíc let. Byly doby, kdy jsem o těchto místech chtěl napsat knihu, protože tuším, co vše mi dala. Dnes nemám touhu vlastnit kameny, objevovat jeskyně a psát knihu o posvátných místech. Jsou tu, mnohé z nich se dají snadno nalézt, stačí si přečíst legendu na druhé straně turistické mapy. Trvalo mi to dvacet let – zničená kolena a bolavá záda – než jsem se přiblížil k tajemství, k bytostmi místa. Můžete to udělat také, zanechávám stopy, ale neukazuji cestu ostatním. Nevidím ostře a nechci nikoho plést. Neshromažďuji, ra-

motnou zem. Není to bystrá myšlenka ani všepronikající meditace, vane to zemí a přichází to k člověku, ale mnohdy taky ne. Jsem trpělivý, nemusím přijít, pochopit, mít zážitek, vhléd. Jsem poutník, ne dobyvatel. Nevstupuji do zavřených dveří, nemám šperkovnici s uloupenými tajemstvími.

Posledních asi deset let soustavně procházím posvátná místa, pravěká hradiště, kláštery, románské kostelíčky, skály podivných tvarů, rituální jeskyně a pískovcové převisy s obětíšti starými skoro deset tisíc let. Byly doby, kdy jsem o těchto místech chtěl napsat knihu, protože tuším, co vše mi dala. Dnes nemám touhu vlastnit kameny, objevovat jeskyně a psát knihu o posvátných místech. Jsou tu, mnohé z nich se dají snadno nalézt, stačí si přečíst legendu na druhé straně turistické mapy. Trvalo mi to dvacet let – zničená kolena a bolavá záda – než jsem se přiblížil k tajemství, k bytostmi místa. Můžete to udělat také, zanechávám stopy, ale neukazuji cestu ostatním. Nevidím ostře a nechci nikoho plést. Neshromažďuji, ra-

motnou zem. Není to bystrá myšlenka ani všepronikající meditace, vane to zemí a přichází to k člověku, ale mnohdy taky ne. Jsem trpělivý, nemusím přijít, pochopit, mít zážitek, vhléd. Jsem poutník, ne dobyvatel. Nevstupuji do zavřených dveří, nemám šperkovnici s uloupenými tajemstvími.

ději zapomínám, aby v mysli bylo ještě místo na věci, které teprve přijdou. Viděl jsem toho víc, než do konce života pochopím.

Následující text jsem začal psát před deseti lety, po týdenním putování podzemím mezi Bristolem a Avebury. Nezapomenu na neuvěřitelné, skoro 50 km dlouhé podzemní bludiště v Monicton Farleigh Quarry u Corshamu. Dávno opuštěný podzemní lom zde ústí do obrovitého skladiště z druhé světové války, které bylo plné zarezlé techniky. Ona hlubina země a válečná tvrdost Britů vytvořila dobrý úvod k pochopení Avebury. Zásobník se zarezlými nábojnici není tak daleko od trilithonu v Stonehenge, jak se nám dnes, v jiných časech, může zdát. Mnoho pravěkých posvátných míst souvisí s tak podivnými záležitostmi, že do nich vstupuji s opatností cestovatele v neznámé vesnici na Balkáně.

Mnohem lépe chápu ty krajiny a ta místa, kde jsem se dostal do podzemí nebo kde jsem alespoň spal v přírodě. Země sama nakonec sděluje nejvíc tomu, kdo se neptá příliš hlasitě. Ta nejlepší tajemství se nám jenom připomínají, ale neukazují. Tehdy pod Silbury jsem začal (sám pro sebe) skládat »Poutníkovu pravidla«. Dokončil jsem je o dva roky později v Labských pískovcích a zapomenul. Zde jsou – a nechtějí být brána příliš vážně, protože bytost místa a bytost člověka se nedají vtěsnat do jediného schématu.

A v otázce příčin migrace převažují hypotézy o klimatických důvodech. Lidé byli vázáni na vlhčí okraje stepního pásu, který se díky klimatickým změnám zužoval nebo rozšiřoval. Každá pravěká kultura měla poměrně dobré zemědělství a pastevectví. Když bylo klimaticky dobře, tak potřebovali svého půl hektaru na zemědělství, a když bylo klimaticky špatně, tak potřebovali stovky kilometrů pro svá stáda. Když se klimatické poměry zhoršily, ti pastevci se museli někam vydat. Na východě narazili na val, předchůdce čínské zdi, a tak se vydali na západ. Existuje teorie, že Slované putovali za něčím, co jim umožňovalo vykonávat jejich rituály. Konopí, námel, muchomůrka. Při rozhodnutí vydat se jinam hrály rituály přinejmenším stejnou roli jako důvody zemědělské.

Vždy se jedná o dvě roviny – materiální a nehmotnou, duchovní. Když se museli někam vydat, museli se s někým poradit. Museli zjistit, jaká je vůle Bohů... A v tom bylo poslání všech těch šamanů.

Teta, Kazi, Libuše – byly to léčitelky, šamanky?

No, možná to trochu archetypálně odpovídá té trojité bohyni. Pokud pod slovem šaman rozumíme někoho, kdo má jiný než racionální rozhléd, pak to byly šamanky.

Možná se blíží doba, kdy přes veškerý technologický pokrok, nebo právě díky němu, bude každý z nás sám sobě šamanem v tom lékařském, proutkařském, rádcovském slova smyslu. Co jiného jsou současní dýdžejové?

Vždycky tu bude část lidí, která není schopna být sama sobě šaman. Vladimír Kokolia mi vyprávěl o jedné své žákyni, která dělala jakési pokračování Kirlianovy fotografie, velmi krásné spirituální grafiky. A Kokolia říkal, že bude známa jen úzkému okruhu přátel schopných chápat ji, tak jako šamani byli známi jen těm, kteří s nimi měli přímý kontakt.

Určitě to spíše k menším komunitám, které mají mezi sebou duchovnější lidi, se kterými budou v osobním kontaktu. A nejde o nějakou roz-

loukou, protože šaman jedné komunity má kontakt se šamanem jiné komunity.

V tom případě je politik pseudošaman. Chce ovládat dav, ale chybí mu, třeba na rozdíl od dýdžeje, osobní prožitek rituálu, krajiny, transformace.

Je zajímavé, že ti dýdžejové jsou součástí jakéhosi antihvězdného hnutí. Případá mi, že přímo v zadání dýdžejovského hnutí je jakási pojistka. Jako v případě těch dobrých zenových mistrů, kteří vždy, když jsou slavní a obdivováni, raději odejdou někam, kde je nikdo nezná a kde začínají znovu, od začátku. Jakmile jsou tyhle kapely a dýdžejové, a zvláště to funguje v Anglii, slavní, okamžitě se přejmenují. Jejich alba většinou neobsahují podobizny či údaje a jména, vystupují pod pseudonymy...

Pro mne je v tom nadějně i to, že si přestali hrát na priority. Takové, kdo první objevil to či ono. Připravujete nějakou knihu, něco delšího, z vašeho hlediska?

Ani ne. Já si vždycky před Vánocemi dělám takový seznam toho, co bych chtěl v příštím roce napsat a zpracovat. Z geologického hlediska. Na příští rok tam z esejistiky nemám nic. Mám pocit, že všechno, co jsem chtěl, jsem už řekl a napsal. Ale můžu vám poskytnout něco, co jsem nedávno sepsal právě z hlediska putování krajinou. Třeba si to čtenáři Baraky a studenti Univerzity nové doby přečtou. A když ne, tak je to moje chyba, protože pak nemám – jak si stejně myslím – co říct.

kou účtu, jinde je přílišná vážnost na překážku a úsměvem svedeme víc.

● **Pravidlo přátelského poslouchávání:** Chceme-li poznat nějaké místo, je třeba střídat aktivní a pasivní přístup. V aktivní části setkání člověk stouchne do místa s otázkou: Kdo jsi, prosím? Pak se obvykle nic neděje, místo žije v jiném čase než člověk, posléze někdy následuje odpověď. Rychlé odpovědi bývají zavádějící.

● **Pravidlo posvátných her:** Jsou místa či linie, kde se dějí neobvyklé věci, a citliví lidé vidávají neobvyklé obrazy. V mnoha případech tyto jevy odkazují ke skutečným událostem a zasluhují pečlivou pozornost. Je však mnoho míst hravých či nadaných zvláštním (někdy zlomyslným) humorem. Produkují obrazy, jež nemají být vysvětlovány.

● **Pravidlo završování:** Místo, které je bytostí, dospívá a roste. Může mít několik pravěkých významů, pozdější křesťanskou duši a dnešní třeba hlubinně-ekologický význam. Na místech bývá něco od přírody a něco od lidí. Něco poměrně stálého, ale také něco proměnlivého, co oslovuje každou dobu jejím vlastním způsobem. Některá liná a nepořádná či ocarovaná místa si pletou dobu či zaspí celé věky, a pak se probudí do doby, ve které se dobře neorientují. Některá místa se, podobně jako lokální magnetická pole, posouvají až o několik desítek metrů během několika staletí a střídavě či trvale slábnou.

● **Pravidlo vzájemného probuzení:** Poutěmi na místa probouzíme a ozdravujeme zemi, která nám to oplácí. Místo v krajině odpovídá místu v srdci.

Nebýt posledního pravidla, asi bych tuto zprávu nena-psal. Jenže probouzející se země si přeje být navštěvována. Opakovaně vidím, jak jsou místa v Čechách »zarezlá« a nepoužívaná. Ale rozhybávají se. Roste počet tichých poutníků. Na kamenech a v lesích člověk stále častěji narází na drobné obětiny – kytičku z obilí, péro ptáka ve vřesovém svazku a kruh z ulit hlemýžďů.

Mé sdělení je jednoduché: bohové země se probouzejí, nastává čas změn. A říkám si to s radostí i obavami.

Václav Cílek

Před více než jednou miliardou let dopadl na evropský kontinent obrovský meteorit. Vytvořil impaktní kráter, jehož přibližně kruhový tvar v srdci Evropy je na snímcích pořízených z družic na první pohled patrný. Českou zem (odpovídající přibližně současnému českému státu) tak rozpoznáme na fyzikální či geologické mapě bez vyznačených politických hranic. Její jméno – *Bohemia* – pochází z *Boiohemia* – země keltského kmene Bójů. Též etnicky jsme daleko více potomky Keltů, tedy příbuzní Galů, Welšanů a Irů, než Slovanů. (Od Slovanů jsme zřejmě posléze přejali jazyk – tak, jako Irové od Angličanů.)

Ostrůvek původního povrchu, starý nejméně 70 milionů let, odolává alpskému vrásnění z jihu a ledovcové erozi na severu. Při dopadu meteoritu se na něm vytvořily zlomy, po nichž stoupaly rudodámé roztoky a v jejich okolí vznikala ložiska zlata a stříbra. Na těchto ložiscích vyrostla keltská oppida a svatyně, později první hornická města. Rozkvět zemí Koruny české si bez tohoto přírodního bohatství nelze vůbec představit. Tak dávná kosmická srážka – políbek nebes – určila přes geologické hlubiny času politický, ekonomický, historický a duchovní vývoj naší země, odrážející se v mytologii, dějinách a náboženství jejích obyvatel. Dodnes utváří naše životy, náš životní prostor mezi nebem a zemí.

Slovo »kráter« značí původně měsidlo. Česká pánev vskutku představuje kouzelnou nádobu, čarodějný kotel, z něhož vyvěrají nejen řeky – žádná do Čech totiž nepřitéká – ale též proudy duchovních vlivů. Toto místo je nádrží a křižovatkou, v níž se navzájem mísily etnika, kultury, spirituality a tradice. Vzájemně se tu setkávaly, střetávaly, slévaly, mísily, spájely a kvasily, vařily a svářely, tvořily a utvářely do nejrozmanitějších podob – jak příznivých, tak zlomocných. Je to kolébka světců a vědců, mudrců a mágů, mučedníků i kacířů.

Mělký, leč bohatě členitý povrch obklopený horami poskytl ideální podmínky pro astronomická pozorování. Zbytky jednoho z nejstarších astronomicky orientovaných objektů na světě byly před nedávnem nalezeny západně od hlavního města Prahy, v Makotřásích. Ide o obrovskou čtvercovou svatyni či pozorovatelnu, jejíž spojnice o délce 365 megalitických yardů míří na východ slunce o letním slunovratu, na západ slunce o zimním slunovratu a na nejsevernější východ měsíce. Toto evropsky výjimečné kultovní ohrazení je staré téměř 6000 let, tedy starší než Stonehenge, sumerské chrámy, ba i egyptské pyramidy.

V kruhovém uspořádání, severozápadně od Prahy, jsou rozmístěny uměle dopravené, vztýčené, neopracované kameny – menhiry. Spojnice mezi nimi probíhají rovněž po letních a zimních slunovratových liniích či po liniích orientovaných podle východů slunce při hlavních keltských svátcích a slavnostech. Tato síť, pokrývající přes polovinu Čech, napovídá, že se za ní skrývá hlubší předivo vztahů mezi člověkem a vesmírným řádem. Nejde jen o orientační body v čase a prostoru. Zdá se, že menhiry zaujímaly místa, v nichž se soustřeďuje energie (*power places*) – jakési akupunkturní body Země, jejichž síla byla menhiry napájena kosmickou energií. Jejich spojnice – *old straight tracks* – odpovídající akupunkturním meridiánům, představovaly tzv. *ley lines*, velšsky »světelné čáry«. Slovo *ley* kladou někteří jazykovědci do souvislosti se sanskrtským »*lila*« označujícím hru či jiskření.

Ať už se díváme na toto pravěké propojení jako na gigantickou vesmírnou observatoř, velkolepou orientační a komunikační síť či mohutnou elektrárnu na geokosmickou energii, svědčí jejich zbytky o činné, rozumějící účasti svých pravěkých tvůrců na kosmické hře posvátných zasnub Nebes a Země. Dosud zní ozvěnou dopadu kamene z nebe, který se změnil v zázračnou nádobu – podobně jako svatý grál, jehož podoba rovněž prochází mytickou nepamětí, historickou pamětí a osobní obrazotvorností staletí a dosud vzrušuje duše našich současníků.

Kamenná síť menhirů připomíná sloupy posvátného chrámu, jehož klenbu tvoří obloha. V jeho středu, uprostřed Čech v nejsušším a nejteplejším místě, se pod horu Říp usadili první Čechové. Říp jim byl horou posvátnou – osou světa (*axis mundi*). Ač se svou strategickou polohou a význačným plochým hřebenem přímo nabízí pro budování opevnění, nenalezli archeologové po jeho zbytcích žádné památky: temeno Řípu sloužilo za příbytek toliko bohům.

Duše Čech

Marie Svobodová

Z Čechů vzešel první mytický kníže Přemysl, oráč, zasvěcenec vnitřního řádu země, který umí zacházet s plodivou silou přírody. Ví, kdy má orat, aby zem plodila a život zůstal zachován. Jeho ženou byla kněžka Libuše, představitelka intuitivní moudrosti, která žila v přímém kontaktu se skrytým dechem života. Jejich svatba je obrazem posvátné hry, spojením Nebes a Země. Z Přemyslovců se odvozuje první rod českých knížat, později královská dynastie, jež vyústila v hodnost císařskou. Jméno jejich mytického zakladatele je slovanskou podobou řeckého *Prométheus* – ten, jenž je obdařen prozíravostí. Zatímco Prométheus řeckého bájesloví přináší oheň z nebes na zem, posláním a dědictvím tohoto rodu je cesta opačná – vzestupná: navrácení země nebesům, odkud se snesla. Také jméno kněžny Libuše patrně souvisí se starořímskou bohyní *Libyssou* – bohyní plodnosti a příbuznou Artemidinou (v Římě je dosud místo označované jako *Libysus Campus* – Libušino pole). Legenda Libuši připisuje založení Prahy, kterou v prorockém vidění spatřila jako »město velké, jehož sláva hvězd se bude dotýkati«. Když bylo Libušino poselstvo přivedeno k Přemyslovi, aby jej povolalo na knížecí stolec, vypálhl Přemysl býky, jimiž oral (býk je symbolem zemské síly), a ti se ihned vznesli do nebes. Brázda zůstala nedooraná: to předznamenalo jistou nedokončenost, věčnou neaplněnost vmachu duše našeho národa k nebesům.

Z jejich potomků vzejde kníže Václav – první světec a nejvyšší patron země české. Dle jistého podání měl prý být dokonce posledním zvoleným strážcem svatého grálu. Poselství ze země kněze Jana, konečného pozemského útočiště svatého grálu, však přichází pozdě – právě v den, kdy byl Václav svým bratrem zákečně zavražděn. Za trest a v rozhořčení nad lidskou zkažeností byl grál odňat Zemi a odnesen anděly zpátky do nebes. Od té doby lze návrat grálu očekávat jen s příchodem Království Božího.

O to se pokusí o staletí později Karel IV., král český a císař římský, dědic svatováclavské tradice a ctitel svatého grálu. Jeho otec Jan Lucemburský se dokonce pokusil obnovit v Praze rytířstvo Kulatého stolu. Jeho syn Karel postaví hrad Karlštejn jako grálový hrad – v eschatologickém duchu – co nový Carbunkl či Monsalvat. Karlštejn nemá vojenské poslání, nýbrž slouží jako mystická archa – schrána českého pokladu a korunovačních klenotů, mystické ohnisko českého království.

Karel zakládá pražské Nové Město, které má představovat nový, nebeský Jeruzalém. A vskutku: jeho rozvrh – půdorys, délky ulic, rozměr chrámového okrsku, postavení svatyní – je věrným obrazem města Jeruzaléma! Chrámy a kostely, rozmístěné a zbudované dle alchymické, astrologické a hermetické symboliky, naplňuje svatými ostatky, které osobně získává – často nevybíravými prostředky – z celého tehdy známého světa.

Jako se díky Karlem založené univerzitě stávají Čechy význačným intelektuálním centrem, tak se z Prahy stává největší duchovní centrum severně od Alp – náboženský konkurent Říma. Díky největší a nejvzácnější sbírce relikvií se Praha mění ve významné poutní místo. Nejde však toliko o prestiž a o pozemské poutníky. Karlovo úsilí je třeba vidět v eschatologické perspektivě jako snahu o přiblížení Království nebeského: nový Jeruzalém apokalyptické vize je vybudován a svatí, pro své tělesné zmrtvýchvstání, se zde shromáždí u chybějících částí své tělesné schránky. A tak se z Čech stane dostaveníčko nebeského vojska Kristova a Nové Město pražské bude ideálním místem Kristova druhého příchodu.

Za tímto účelem získává Karel dva trny z Kristovy koruny, jeden z hřebů, jímž byl Pán přibit na kříž, část houby, z níž byl Kristus napojen, ba dokonce i třetinu břevna svatého Kříže, a přiváží rovněž Longinovo kopí, jež otevřelo Kristův bok a probodlo srdce, z něhož vytryskla světu spása. (Toto kopí, nacházející se snad dosud na Karlštejně otevřelo křížákům brány Jeruzaléma – přístup ke Svatému Hrobu – a též hraje v grálové legendě významnou roli.)

Karlova sbírka relikvií – a jejich rozmístění v jednotlivých chrámech Nového Města – představovala promyšlený, vnitřně organizovaný celek; nešlo pouze o hromadění mocných předmětů do nadkritického množství, jež mělo přivodit konec světa. (Z tohoto hlediska pražská katedrála, v jejímž podzemí je dosud velké množství těchto ostatků uloženo, spočívá na »atomové náloži« !)

Konec světa skutečně nadešel: zmrtvýchvstání v Praze se sice nekonalo, husitské bouře však učinily konec světu Karlovy doby a jejím hodnotám; snad se v nich poprvé ohlásil i konec celého středověkého světa. Husité však rovněž chtěli urychlit konec světa a vynutit si destruktivním násilím příchod Království Božího. V jistém smyslu bylo toto nábožensko-vojenské hnutí vlastně pokračováním Karlova úsilí –

ovšem jinými prostředky. Nelze vyloučit, že jejich emblém – husitský kalich – je ve skutečnosit opět symbolem svatého grálu.

U zrodu husitství stály dvě osobnosti – dva mučedníci, dva Janové: Jan Nepomucký, jenž vydal svědectví *právu* církve proti zvůli krále Václava IV., prchlivého syna Karlova, a mistr Jan Hus, svědek *pravdy* Kristovy proti zvůli vzdoropapežem svolaného kostnického koncilu. Jana Nepomuckého dal král, představitel moci světské, svrhnout z mostu a utopit. Jan Hus byl církevním koncilem upálen na hranici. Dodnes je tento kacíř národním symbolem a mučedníkem. Jan Nepomucký byl prohlášen za svatého: podnes je uctíván v celém světě – jako »svatý na mostě«. (Když jeho tělo po třech dnech vyplavalo, zračila se kolem jeho hlavy pětice nebeských hvězd; ty jsou dosud jeho atributem.)

Právo a pravda se obvykle nesnášejí – jako voda a oheň. Náš národ má dvojí dějiny, zcela nepodobné. Jedny jsou psány českými protestanty, kteří se na Jana Husa odvolávají; druhé pojetí národních dějin je zastáváno katolíky, uctívатели Jana Nepomuckého. Duše našeho národa má tak dvojí paměť – zná dvojí cestu spásy, dvojí křest: vodou a ohněm. Kdy pochopí, že tato dvojí paměť, dvojí duchovnost náleží k sobě? Krev je nositelem životního ohně – krev a voda vytryskly z Kristova boku a skanuly do nádoby grálu.

Staletí míjela a s nimi též duchovní, kulturní, historické tvary, jimiž se duše naší země projevovala zračíc se v mnohotvárných facetách, v idealizovaných podobách i v křivých zrcadlech českého, německého a židovského živlu, v dramatickém sporu reformace a protireformace a v mnohosti různých vyznání, sekt a herezí. A všechny tyto podoby duše země stále prozrazovaly různé verze téhož archetypálního vtisku. Za tzv. rudolfínské renesance, současnice a odnože renesance alžbětinské, společně působili v Praze na císařském dvoře dva největší astronomové všech dob: Tycho de Brahe a Johannes Kepler. Setkání a spolupráce obou gigantů dovršily vznik novověké kosmologie. V ní byla Země přijata s konečnou platností na nebesa: stala se kosmickým tělesem, a lidstvu Evropy se tak dostalo občanství nebeského. Zvláštní to naplnění eschatologických vizí! Rovněž moderní kosmologie má v Praze své kořeny: Doppler i Einstein prožili svá nejpłodnější období právě zde. Praha dala světu i dva archetypální obrazy: Golema a Pražské Jezulátko. Golem – z hlíny uplácaná a kabalistickým kouzlem oživená bytost – je symbolem hrubé, hmotné, zemské, temné, slepé, pudové a pokleslé stránky člověka, zosobněním archetypu stínu. Zázračná soška Pražského Jezulátka (*Bambino di Praga*), znázorňující tajemství kosmické hry stvoření, je symbolem světelné, božské, spasené reality, dokonalého lidství. Dle C. G. Junga je božské dítě zosobněním archetypu mandaly, znázorňující sňatek Nebe a Země ve spojení ducha a těla, odehrávajícím se v nejvnitřnějším ohnisku lidské osobnosti (*das Selbst, the Self*). Setkání se Stínem ohlašuje počátek zasvěcencova duchovního zrání – Velkého díla, které Jung nazval cestou individuace; mandala pak znázorňuje její cíl: jednotu mikrokosmu s makrokosmem.

Křesťanství mluví o tomto cíli jako o »spáse duše«. Duše pak je jednotou těla a ducha. Z transpersonálního hlediska jsou však duše lidských jedinců toliko různými, jedinečnými projevy duše kosmické, jsou jen zdánlivě oddělené; ve skutečnosti jsou propojeny s dušemi ostatních lidí, z nichž každá se podílí na kosmické zkušenosti lidstva, představující různou podobu duše kosmu. Tím spíše to platí pro kolektivní duše celých národů. Tak, jako je individuální zkušenost úsilím o jednotu mezi duchem a tělem, odráží duše národa zkušenost posvátného sňatku mezi Nebem a Zemí. Také duše národů jsou propojeny.

Takto se na zkušenosti obyvatel české země podílelo mnoho kultur, mnoho tradic, mnoho etnik. Je to zkušenost mnohotvárná, leč každým jejím tvarem, v každém jejím projevu prosvítá původní nebeský políbek zemí, otisk kamene, který přetavil její povrch v zázračnou nádobu. Duše Čech není duší národní, je duší transnacionální, ba přímo transhumánní duší *genia loci* – srdce Evropy. Její projevy nesou otisky téže kamenné pečeti, jež předchází, transcenduje zkušenost historickou, mytickou, biologickou. Je to zkušenost kosmická, vesmírná – tedy univerzální, všelidská, archetypální. Slovo *archetypos* pak doslova značí počáteční, původní ražbu, vtisk způsobený prudkým nárazem.

Tento příspěvek byl přednesen na Evropské transpersonální konferenci v Londýně v r. 1994

VNÍMAT JEDNOTLIVÁ TEĎ

Rozhovor se Zdeňkem Neubauerem

Éomer udělal krok zpět a ve tváři měl bázeň. Sklopil své hrdé oči. »Toto jsou opravdu podivné časy,« zamumlal. »Sny a pověsti ožívají a vyskakují z trávy... (Hobiti) co to je zač? ... Ale to je přece ten malý náhrdek ze starých severských písní a z pohádek pro děti! Chodíme pověstmi, anebo po zelené zemi za denního světla?« »Je možné obojí,« řekl Aragorn. Pověsti našeho věku přece neskládáme my, ale ti po nás. Zelená země, říkáš? To je velická zásobárna pověstí, i když po ní chodíš v denním světle.«

»Ale to je samozřejmě dlouhý příběh a jde od štěstí k zármutku a ještě dál – i silmaril šel dál, a přišel k Eärendilovi. A vida, pane, vždyť tohle mě ještě vůbec nenapadlo! My máme... trochu toho světla (silmarilu) v té hvězdné lahvičce, co vám dala Paní. Pomyslete, vždyť my jsme pořád v tom samém příběhu! Jde dál. Copak velké příběhy nikdy nekončí?«

(J. R. R. Tolkien: *Pán Prstenů*)

Co jste si pomyslel, když vám řekli, že pojedete se studenty Univerzity nové doby do Anglie?

Tuto možnost mi nabídli jako putování za svatým grálem v souvislosti s mým příspěvkem na toto téma. Grálem se zabývám řadu let, jakožto ideou, archetypem, představou... Zkrátka: *symbolem a motivem*.

Symbol znamená shrnutí, sjednocení – rozumí se určité zkušenostní oblasti do jednoho celku. Nebo její označení: odkaz k neviditelnému, nevýslovnému, nepředstavitelnému, pomocí značky, jména, představy, vyprávění, příběhu, obrazu. Symbol se týká celku zkušenosti: obsahuje a zahrnuje, zjevuje i skrývá, označuje i zastupuje. Může to být znak i obraz, slovo i představa, pojem i dojem, záhada i zásada.

Motiv je to, co uvádí v pohyb: evokuje a provokuje, dojíhá a zajímá, inspiruje poznání a hledání, myšlení a konání. Vede vlastní život, má své osudy, uplatňuje osobitou moc. Zmocňuje se a mizí, působí zjevně či skrytě-zástupně, v převleku. Působí napříč prostorem i časem, mizí a opět se vynořuje. Jako punkevní řeka Alveus.

Takový je *GRÁL*, usebírající západní evropskou zkušenost, ztělesňující středověkou spiritualitu. Nádobapodoba středověku – středního Věku, věku Středu, středu Věků. Souvodí, do něhož se odvěké zkušenosti svádějí-stekají, mísa (měsidlo – *kratér*) v níž se mísí,

kotlík, v němž se vaří – metamorfuji a transformuji, nádrž k jejich udržení, monstrance k jejich předvedení, v níž se ukazují (demonstruji), prostor, v němž tanou, vzcházejí, povstávají svébytné aspirace, konspirace a inspirace západního lidstva. Teprve s grálem vznikla Evropa s velkým E, Evropě, sestra Kadmova, foinická princezna, kterou Zeus, bůh v býčí podobě, unesl a Boží Beránek přivedl zpět. Dodnes ji hledá, kdo hledá svatý grál - tak jako Kadmos svou sestru. Leč nehledá marně. Dopusud Evropu hlídá a střezí, kdo ji chrání a brání před globalizací – jejím znesvěcením, rozptýlením, opětným ztracením. Tak jako gráloví rytíři – strážci grálového hradu.

Nastal čas, aby si Evropa sebe samu uvědomila a nedala se jen trpně unášet a přinášet, aby pochopila svou totožnost návratem k vlastnímu zdroji. Tím není Jeruzalém ani Řím, ba ani Atény, a tím méně Egypt – žádné z dřívějších středů, os, ohnisek a pupků světa. Zdrojem dospělé Evropy, zřídlem její někdejší obrody jsou Irsko a Británie. Irové zachránili naši civilizaci. Z temného věku, z lůna jeho temnoty, se opět vynořil evropský kontinent (srv. *continens* »obsahující«, schrána, »kontejner«) co pravý dědic a oprávněný nástupník. Tam je krystalizační jádro našeho světadílu.

Grál je emblémem znovuzrození, krititelnicí vzkříšení. Dle tradice jde o nádobu vybroušenou ze smaragdu,

zeleného drahokamu, tak jako je Irsko zeleným ostrovem. Zelená, vždyzelená je, jak jsme viděli, také Anglie.

Náš nynější »návrat do Evropy« (miním nás, obyvatele zemí Koruny české) není návratem odněkud. Stačí si uvědomit naši sounáležitost s tímto krystalem, souvislost původu, propojenost s jeho mřížkou, totožnost soustavy. Naše putování bylo *evropským zasvěcením*.

Před ním byl grál pro mě především ikonografií a psychologií, epikou a romancí, mytologií a legendaristikou, archeologií i historií, faktografií i fantazií. Nejen prameny z přelomu dvanáctého a třináctého století, ale též jejich pozdější inspirace, romantické ozvuky a dozvuky, parafráze i parodie v básnických vizích i historicko-fantastických spekulacích (typu bestselleru *Svatý grál a svatá krev* nebo do češtiny přeloženého *Sv. grálu*), divadelních i filmových zpracováních (jako *Excalibur* či *Král Rybář*). To vše k němu náleží. Nepohlížím na tyto rozmanité podoby z hlediska pravdy či omylu, serióznosti či nespolehlivosti či tak podobně, nýbrž patřím na ně jako na příznak a svědectví toho, k čemu sám patřím, k čemu všichni patříme. Odtud zájem, který toto téma probouzí, obliba, již se těší. Rozeznívá cosi v duši, hraje na nějakou strunu.

Donedávna jsem však vůbec nepomyslel na to, že GRÁL je především putování a cesta krajinou a zemí. Spojení, sjednocení. *What is the secret of the Grail?* – *You and the Land are one!*

Příležitost k takovému pomyšlení mi na univerzitní půdě Nového věku zněla jako pokyn z nebe: Vstaň a pojď! Povedu tě po stopách svatého grálu. Ne, ne, chce se mi odpovědět, nechci odejít »od zeleného stolu«, totiž: od zelenavé obrazovky! Právě tak se ani biblickým hrdinům nechtělo opustit zelené pastviny svých stád. Tak, jako oni neuměli mluvit, já nedokážu chodit. Rád zůstávám doma, pane Gandalf, u nás v Hobitíně nemáme o dobrodružství žádný zájem! A přece jsem neodmítl příležitost. Podobně jako patriarchové, soudci, proroci – právě tak, jako učedníci, poustevníci a rytíři. Jestliže to, o čem pronáším slova, o čem svědčím, mě vskutku zaujalo a zajímá, pak mně to zajalo-zajmalo: musím to učinit skutkem. Mluvím-li, nutno dostát slovu; svědčím-li, třeba osvědčit se. Ano, staň se! Třeba opustit šedozelelou obrazovku mé veselosti a vydat se k zeleným pahorkům, šedým balvanům, chmurným vřesovištím. Tehdy jsem ještě nevěděl, kudy povede má cesta. A tak jsem byl tak trochu zvědav.

Vy jste se připravoval, nechal jste si ušít poutnický oděv s kapucí, obstaral si poutnickou hůl...

Ani nápad! Své pončo s kapucí nosím s sebou vždy: lepší než pláštěnka, větrovka, deka, přikrývka. Mnohoúčelové, ovčáky a husopaskami po věky prověřené. A pokud jde o hůl, tu jsem si koupil až na cestě, v *Old Stone Bridge*. Jde snad o nejdražší klacek, jaký jsem potkal! Uchovávám jej teď co *power object* – originální suvenýr. Neodvážil jsem se přepřevovat podobnou neskladnou oporu letadlem. (Nazpět mi ji převezla má víla Jarmilka, jedna z tolika krásných, dobrých a laskavých bytostí,

kteře – spolu s mou milovanou Mášenkou – chránily na cestě mé kroky. Scházela mi však opora dřevěná: natolik jsem odešel nepřípraven.

Přípravy se chystaly samy – mimo mě, na mě. Grál jako symbol, motiv a archetyp je mocí, s níž není radno si zahrávat. To ona si hraje s námi. Hrála si se mnou jako s Artušovými palatýny. Ti rovněž nevěděli na své *Quest* – výpravě za svatým grálem – kam odcházejí, kudy krácejí a do čeho jdou. Měli tužby a tuchy, ne však plány, příručky, mapy či znalosti. Soudě alespoň z jejich svědectví: nedešifrovatelných zeměpisných údajů a neuvěřitelných cestopisných popisů, s nimiž se setkáváme v grálových legendách a bájích, románech a romancích. Připomínají a představují spíše tolkienovskou Středozem než velkou a malou Británii, to jest britskou Anglii a francouzskou Bretaň. Ani já jsem si o mnoho víc nepředstavoval a nestačil si nic připomenout. Ani nyní si na nic nevzpomenu – a bude se mi to plést. Odpusťte, na zeměpis jsem nikdy nebyl! Ani v dějepise nejsem vzdělán. Do samého odjezdu jsem ostatně měl zcela jiné starosti.

Tak jsem na tom nebyl o nic lépe, než oni dávní potulní, mátožně bludní rytíři – gráloví hrdinové. Leč o nic hůře. Těm totiž, kdykoliv bylo nejhůř a oni nevěděli, kudy kam, a obvykle ani, že by vědět měli, se zjevila, kde se vzala, tu se vzala, nějaká ta víla: Vivian, jezerní paní; Kundrie, čarodějka; Morgana, kouzelnice s radou, návodem, pokynem, kouzlem. Naši příznivkyně, patronkou a ochránkyní byla Zora Rysová, kterou Máša spolu se svou sestrou Hankou vyžvala a vyvolala. Obě kněžky a vědmý nám poskytlly podrobné mapy, odborné rady, znamenité tipy a vlastní zkušenosti.

Kolem vás se ale, jak jsem viděl, motal ještě i neposedný mužský element...

Ovšem. Ústřední roli hraje vždy Merlin: doráží i překáží, namáhá se i pomáhá. Objevuje se a mizí z ničeho nic, tak jako Gandalf či Mercurius-Hermes. Tuto hermetickou (zasvěcovací), hermeneutickou (vysvětlovací) a heraldickou (oznamovací) roli plnil znamenitě Michal (Jůza). Ten si totiž, na rozdíl ode mne, ty vílí plánky, ukazatele, pokyny a kouzla prostudoval a zapamatoval. Na cestě pak neustále a rozhodně trval na tom, že tam a tam, zde či onde, má či musí být to a ono... Zastavte! volal, rozběhl se krajem. Shora, z autobusu, totiž zahlédl kamený kruh. Najděte jej však uprostřed nekonečné pláně plné kamenů! Merlin, jak známo, je jasnovidný leč krátkozraký: čte v dálavách budoucnosti, o přítomnosti se raději dočítá z novin (Dorst!)

Čekali jsme. Průvodce netrpělivě – měl s námi obvykle jiné plány. Záhy pochopil; spolupracoval s námi, s okolnostmi, s příležitostmi, s okamžiky, s Michalem. Na smluvené znamení nás vypustil. Michal sice prve spatřený kruh nenašel, zato objevil tajemnou michaelskou *ley line* (siločáru) kamenů. (Táhne se údajně až k protinožcům.) Jenom je třeba na správném místě pohlédnout správným směrem. Je to jako zjevení: v moři rozptýlených kamenů vystanou ty, které k sobě patří: našemu zde-a-nyní zjeví své kde-a-kam-a-kudy. Je to jako s životními při-

běhy a příhodami, nehodami a náhodami. Všude se válejí a leží. Valí se na nás. Jak které. Na tom záleží, jak k sobě náleží. Jak a které. Za pozemského putování je třeba vnímat znamení. »Na tvá vnuknutí pozor dávám...« modlíme se k strážnému andělovi. Na pouť po zemi jsme se to učili. Díky Michalovi. Málem jsme se s jeho čarou spokojili. Po jejím překročení jsme našli ztracený prsten: kamenný kruh okolo menhiru-ukazováku, ukazateli k nebi vztyčenému. Moc našeho *Kam* nám zjevila naše *Zde*. Spojení mezi nebem a zemí. *Ley line* je opak bludného kořene.

Shromáždili jsme se a usebrali. Spojili naše pozemské bytí s kosmickým. Před tím, než jsme se sebrali a seběhli, sběhlo se něco vpravdě zvláštního. Na obzoru, na protějším vrcholku se zjevil hlouček osob. Zřejmě sesterská skupina. Rektora Calábka jsme určili snadno a rychle; nato mnozí postupně rozpoznávali i další své kolegy, jejichž typické postoje, posedy, pohyby a posunky vyvolávaly všeobecné veselí. Byla to úžasná náhoda! Tak krajně nepravděpodobné setkání v rozlehlé zemi, uprostřed moře balvanů, zkřížení nezávislých programů na nezamýšleném místě! A oni vskutku zakrátko stanuli u nás. Za příliš krátko: ukázalo se totiž, že to vůbec nebyli oni – totiž tamti. Že muselo jít o přeludy vzdušného zrcadlení na obzoru, při styku klenby nebeské s hladinou moře – ať vody, písku či kamení. Fata morgana – víla Morgana jim říkájí v messinské úžině, mezi Itálií a Sicílií, přisuzující tyto úkazy sestře Artušově, původkyni klamných zjevení i věštných znamení! Neboť i tam, všude za obzorem, je Avalon, ostrov blaženosti. Avšak ti, kteří se k nám zblízka přidružili, zdáli předznamenání poselstvím, byli skuteční, z masa a kostí. Zeptejte se jich.

To je jen příklad, jak se věci obvykle měly, sběhly a děly. Nebyl jsem jich TED sdostatek práv. Zůstala však ve mně ostré vtisknuta.

Vy jste ale jel po stopách krále Artuše a najednou kameny, menhiry...

Přiznám se, byl jsem zaskočen. Nečekal jsem, že budeme chodit po megalitech, obdivovat dolmeny, opájet se balvany. Já na »šutry« nikdy moc nebyl – na úlomky či vykopávky, dokonce ani na »bouračky«, trosky a rozvaliny. Ani k oněm údajným silám a vlivům nejsem vnímavý. Jsem však zvyklý cestovat více otevřeně a vnímavě, než cílevědomě a zaujatě. (Naučili mě to kdysi dávno *Paulus Arator, pictor angelicus* a *Vera Fides*.) Je to vhodnější pro pouť a výjezd než pro túru a zájezd. Zvláště, jde-li více o velká Tajemství Počátku než o vytčený cíl. Takový je grál – opředený záhadami, hádankami a dohady. Pohádka začíná po hádce: vyžaduje zbavit se představ a očekávání, záměrů a cílů, příčin a důvodů. To vše jsou sudidla a předsudky světa našeho. Nezajímají-li mne kameny, zaujme mě zájem o ně - a podoby úcty k nim.

A největší štěstí, které cestovatele a badatele – religionistu, etnografa, antropologa – může v dalekých a cizích krajích potkat, je naskytnout se při nějaké místní slavnosti, oslavě, pouťi či svátku, stát se svědkem posvátných

zvyků a obyčejů, být přítomen obřadům, rituálům, ceremoniálům, či dokonce se jich účastnit. Vzpomeňme putování Alexandry David-Neelové Tibetem či Carla Gustava Junga Afrikou. V tom ohledu bylo to moje štěstí vpravdě *de luxe*: »domorodců« — obřadníků a kněží, adeptů a zasvěcenců — jsme si vozili s sebou plné autobusy! Viděl jsem je tančit a jančit, zpívat a vzývat, kouzlit a světit, posvědčovati a zasvědčovat, dotýkat se a stýkat se silami a vlivy, energiemi a mocnostmi, božstvy a duchy, přivolávat je (evokovat) i vyvolávat (invokovat), přijímat a vysílat jejich účinky — zkrátka, provádět a předvádět obcování s bytostmi a jsoucný dávnověku naší přítomnosti. Bylo to kouzelné. To položilo základ mého vlastního zasvěcení.

Vy jste začínali tam, kde my končili: u Stonehenge...

Nikoli bez předejhy a průpravy: megalitická pole, kruhy v obilí, pravěké svatyně, umělá návrší... Bůhví, respektive vy víte, kde všude jsme byli! Na příkladě *Stonehenge* však mohu nejlépe předvést, o co šlo a co se zjevovalo. Vzpomenout zázraků, které nás potkávaly a přízně která nás provázela, mocných skutků, které se na nás ukázaly.

Především náleží můj vděk mocnostem povětří za jejich nezaslouženou přízeň. Do vínků jste nám dal na cestu ono náležité »chtónično«, to prý že bude přesně ono: bouře a vichry, mračna a mlhy, lijáky a slejváky — zkrátka, běsnění živlů. Z toho prý máme mít radost. Jistě by to bývala příležitost k nácviku příslोvečné »dokonalé radosti« podle svatého Františka... Leč jestliže člověk konečně — poprvé a zřejmě naposledy — dorazí k *Stonehenge*, a ono skutečně lije jak z konve, z těžkých, temných mračen skrze sychravou mlhu, pak se mu z teplého autobusu nechce a jenom tíše kleje. Přitom ví, že nezbývá, než z povinnosti vystoupit a statečně vykročit, když už jsme jednou tam. Převládá však spíše pocit trpkého zklamání, než zvědavého a zvidavého očekávání. Zarputile, se vzdorovitou rezignací si umiňují: zdálky se kouknu, rychle okouknu, a neméně rychle zase zalezu. Abych mohl říkat, že jsem zde byl a viděl!

Jenže taková místa jsou právě v tomto ohledu poněkud magická...

Ve všech ohledech. V tom právě nebylo *Stonehenge* výjimkou, nýbrž názorným pravidlem, ukázkou výjimečného štěstí, které nás skoro všude provázelo.

Tehdy je doprovázel zážitek moci víry, která nejen stromy vytrhává a hory přenáší, ale též mraky thrá a mlhy odnáší. Podobně tomu bylo ještě jednou, později, při výstupu na Camelot.

Jako by se před námi rozhrnovala opona... Nepamatuji si, že bych byl zmokl, i když jsme vystupovali za silného deště. A také už ani nevím, kdy a jak přestalo úplně pršet, vyjasnilo se a oteplilo. Ono to totiž bylo vlastně jinak. Ani slunce, ani modré nebe se po celou dobu neukázaly. Zůstávali jsme obklopeni příjemně a přiměřeně prozářeným šedivem, v němž kamenné stavby ostře vystupovaly do naší přítomnosti, nerozptylované oblohou, krajinou, obzorem. Prostorný svit, počasí bezčasí.

My tam byli za hezkého počasí a bylo tam docela hodně turistů. Někteří pečlivě zkoumali, jiní jen tak prošli.

Mně se tam zjevovaly tři druhy antropoidních bytostí. Jedny, ty turistické, tam zjevně nebyly, jsouce vyděleny zábalem nepromokavých oděvů od prostoru, odstíněny přikrovem deštníků od nebes, opouzdrěny pláštěnkami od okolí, izolovány kosmonautickou obuví od po-

svátne půdy. Z toho soudím, že v jejich (našem?) světě trval nehostinný déšť a chlad — v nich jsme se opět ocitli při návratu k autobusu. Jejich »tělanepřítomnost« doplňovala navíc ducha nepřítomnost zajišťovaná sluchátky a kamerami. Uši majíce, neslyší, oči majíce, nevidí... To bylo zřejmě psáno o odstrašující, zakleté přízračnosti turistické existence.

Ty skutečně přítomné, zasvěcené bytosti byly dvojího druhu: nebeské a pozemské. Pozornost prvních byla zaměřena *orientačně*: na směry světových stran, časy a místa hvězdných východů a západů, slunovratů (*solstitium* = »slunostoj«) a rovnodenností (*equinox* = »rovnonoc«) a na to, jak odpovídaly kameným ukazatelům — vrcholům, hranám, průrvám, stínům a zákrytům. Pozornost těch druhých, pozemšťanů, byla obrácena dovnitř, *komunikačně*: soustředěně a vnímavě, vyladeně a vctičně sledovala projevy a proměny místních sil a vlivů. Posuzovaly a srovnávaly jejich působky a účinky z různých stanovišť a postavení, posedů a postojů, poloh a pohybů. Svá zjištění, dojmy a pocity srovnávaly a porovnávaly, hodnotily a posuzovaly co do kladnosti, zápornosti, ladnosti a jakosti. Pozemské bytosti se chovaly jako anténky, připomínaly ufonky.

Vy jste ale i svým vzezřením byl za poutníka, a navíc bosky...

Bosé bytosti na tom byly ovšem nejlépe: byly přítomny nejen plně, nýbrž cele: celovaly chodidly zemí, a byli jí celovány-zcelovány. »*Nezapomeňte, že země se těší z doteků vašich bosých nohou a že vítr touží pohrávat si s vašimi vlasy*«, nabádá Džibránův Prorok. Bos jsem bosé společnosti nejenom potkával, ale navštívení s nimi i sdílel. Společně jsme vychutnávali vlahou hlebkost a útulnou přívětivost oněch pozhennaných chvil. Všude — uprostřed *Stonehenge* jsme si to však uvědomili a vzájemně řekli. Je to nejen výsostné místo setkání Nebe se Zemí, ale též pozemského osobního sdílení-setkání podob, zde a nyní, posvátného TADY a TEĎ.

Akupunkturními body je na chodidlech zastoupen celý člověk. A posvátná místa jako *Stonehenge* či posvátné hory a andělské cesty — výsostné spoje mezi Nebem a Zemí — jsou pokládána za jakési akupunkturní body a meridiány Země. Přicházíme a nacházíme se tam, abychom se na tomto styku podíleli: přicházeli k sobě, nacházeli sama sebe. Nejen hleděli a prohlíželi. Pohled znamená odstup, předpokládá jej i zakládá (srv. »hledisko«, »na pohled«). Prohlížení znamená zprůhlednění: propad skrze nese setkání, minutí, pominutí. (Proto je turismus osudně bludný; bedny diapozitivů jsou toho obludným symbolem.) Skutečné vidění se stává věděním pod vedením intimní účasti: hledět a hladyt. Lidská chodidla jsou stejně jedinečná jako dlaně rukou či kůra mozková. Tím vším nabízí člověk světu různé podoby své celistvosti. Podoby jsou nádoby, do nichž pojímá celek světa, prostory, v nichž zaujímají místo (*takes place* — odehrávají se) způsoby naší kosmické sounáležitosti. Patří k nim bolce i sítnice, jazyk i řeč. Chodidla však odpovídají oné základní, zemské podobě lidského založení člověka (*conditio humana*). Vytváří doslova podstatu Adama-»zemáka«, vnímavost uzpůsobenou tomu, z čeho povstal: *prachu země*.

Mluvíváte o nabíjení energií. Technické přímkery jsou však zavádějící, neboť se domníváme, že jim rozumíme. Průhlednost technických principů pak neuctivě promítáme a nebezpečně přenášíme na tajemství přirozených Počátků. »Energie« však původně neznamenalala sílu, veličinu či jev, na něž byla vědou degradována. *Energeia* vyjadřuje *skutečnost*. Nejde o to, nabít se energií, nýbrž *nabýt energie*, totiž obnovit, obrodit skutečnost vlastní na místech, kde dlí Moc skutečnosti kosmické. Člověk je »svorníkem mezi Nebem a Zemí«, ručitelem jejich Posvátného Sňatku (*hieros gamos*). Každý je natolik skutečný, nikolik uskutečňuje toto poslání kosmické sourodosti s všehomírem — mikrokosmu s makrokosmem. Tuto podobu obnovujeme, obrozujeme (»reformujeme«, »upgradujeme«) podílem na podobách kosmické přítomnosti. Vycházejí-li ze zemských míst Moci a nikoli z moci přenosných obrazů, předmětů, melodií, myšlenek či slov, pak prvot-

ním orgánem a způsobem jejího vnímání ošetřujícího podobnost těla a kosmu a zračícího se v terénu a zemi, je bosé, putující kráčení. Naše chodidlová reprezentace snímá *dynamiku* terénních proměn a poznává tvář země, jako ucho vnímá hudbu a slyší melodií a hmat cítí tlaky a chápe tvar. (*Dynamis* ostatně znamená Moc.)

Proto je nenáležité chápat místa jako »body«. Je to dědictví osudové geometrizace skutečnosti, která nás světu odcizila, posílené metonymií z léčebné techniky jehlami. Posvátné místo však neposkytuje a nepředstavuje pouhý bodový kontakt či spoj, nýbrž ohnisko a ústředí, k němuž se terénní podoba, tvárnost, rozprostraněnost sbíhá-usebírá a z něhož se zároveň rozbíhá-rozkládá, šíří. Opakuji naléhavě: síly, moci, kouzla a božstva, s nimiž nám jest co činit, nejsou *veličiny*, nýbrž *podoby*. Styk s nimi nespočívá v dotyku (kontaktu, kanálu, průchodu), ale v opakovaném stýkání (»obcování«, komunikaci), ve způsobu vzájemnosti, v rozumějícím, uctivém (způsobném, »taktním«) pobývání a obývání.

Co jste tam zažili?

To, jak se dívání proměnilo v podívanou, divení ve vidění, scenerie v divadlo, vnímání v setkání – ve zjevení, zasvěcení, patření tvář v tvář. Kterak se citění-vcíťovávání v něco, proměnilo v bytí-bytí tím. Stali jsme se skutečnými *theoroi*, účastníky posvátných her. Řecké *theoria* (podívána, odtud *theatron* = divadlo) bylo ostatně do latiny překládáno jako *contemplatio* (kontemplace, rozjímání, lépe však: usebrání, tj. zvniitnění chrámové prostory, ve smyslu Pavlova »*Zdalíž nevíte, že tělo vaše jest chrám Ducha svatého ve vás?*« (1Kor 6.19).)

Cosí mi totiž od počátku »nesedělo«. Oba topologické, mapovací přístupy — jak ten nebeský, orientační, tak onen pozemský, individuálně komunikační, neodpovídaly úplně *geniu loci* tak, jak na mě doléhal, ani terénu, ani atmosféře, ani scenerii, ani vybavení a zařízení dávné observatoře a laboratoře. Její dávné původce považujeme za duchovně vyspělé znalce: vynikající astronomy a astrology, pokročilé geometry a geografy, velké matematiky. Kamenné prostředky jejich důmyslných a rafinovaných činností mi připadaly přespříliš hrubé a primitivní, nepřiměřeně masivní a neotesané, objemné a nápadné. Vždyť k účelu, který jim připisujeme, by postačily rysky a nitě, nanejvýš snad filigránské přístroje, sextant či gnómon! Ty by se pochopitelně nedochovaly; ale sloužilo takovému účelu postavení oněch kamenů? Nepodsouváme podvĎdomě oněm veleduchům a zasvěcencům dávnověku, vši vědomé účte a obdivu navzdory, klisé z učebnic, či dokonce představy z obrázkových seriálů o zaostalosti, primitivismu doby kamenné? Jinými slovy: máme co činit s dávnými mágy či s »pračlověkem« ?

Fungoval-li *Stonehenge* skutečně jako pozemská pozorovatelna a nebeská ústředna, uzel a křižovatka komunikační sítě globálního propojení sledující a řídící kosmickou orientaci tehdejší civilizace, jako duchovní kosmodrom schopný zprostředkovat, využít či dokonce ovlivňovat kosmické síly probouzené stykem Nebe se Zemí, k čemu ty monumentální stavby, to

množství váhy a hmoty shromážděných kvádrů a balvanů? Opět: záhada šutrů...

Když jsem záměrně odhlédl od astrálních, kosmických, geologických a geografických souvislostí, jež tomu podkládá a přikládá naše moderní představivost a vzdálenost, a vyloučil to, co si myslím, že vidím, a co si myslí ti, na které hledím, tehdy *To* pohlédlo na mne. Procitlo-zjevilo se. Kameny dostaly tváře, jejich postavení se proměnilo v představení. Patřily nejen k sobě, ale i na sebe a na nás, do hlediště; na jeviště jsme neměli přístup. To, co mě předtím tolik mrzelo a omezovalo, se ukázalo náležitým pro divadelní výstup: krajinná scenerie se změnila v divadelní scénu shromáždění bohů!

Na takové změně perspektivy (*gestaltshift*) nebylo nic divného. Rysy obličeje se nám rýsují kdekoliv a v čemkoliv. *Pattern* (vzorec, schéma, vzhled) lidské tváře je nám vrozený, jeho vyhledávání a zahlednutí jsou zcela přirozené. Cokoli nepravdivelného a zmateného dříve či později samo »prohlédne« — vyhlédne tvář, vyhlíží obličej, s očima a rty, nosem či čelem... Nic z toho však není nutné. Prostě se to nějak zatváří, lidsky-nelidsky: vykoukne z mraků, sedlin, kůry, koruny i listů, z opadané omítky či oděné látky.

A ovšem: z kamenů a skal, jako tehdy.

Přitom nešlo o pomíjijí sebeklam či svévolnou, osobní iluzi, spíše o kolektivní projekci a skupinovou sugesci. Viděli jsme všichni společně, mohli si sdělovat tytéž vjemy podob, sdílet podobné pocity z výrazů kamenných tvář, pohlížet jak na nás vzhlíží *sub specie aeterni*, shodnout se na jejich určení i sdělení.

Nebyl právě tento objev jakýmsi propojením vaší původní cesty za grálem se světem kamenných kruhů?

Patrně ano. Onen zážitek mi poskytl výkladový klíč ke světu, v němž tajemství grálu teprve dává smysl: *Ty a země jedno jste* — stále přítomný motiv. Tehdy jsem také pochopil, proč bylo nutné, abych nejen četl, mluvil, psal, ale přišel, stanul, spatřil: *veni, vidi, vici*. Teprve teď jde o vlastní svědectví, osobní zkušenost, umožňující skutečně produkovat — myslet a tvořit, a ne jen reprodukovat — přednášet a referovat.

To se týká především keltské teologie. (*Theologia* v původním významu není »bohoslovím«, ale hermeneutickým uměním převádět živelnou řeč bohů ke slovu.) Vypráví se, že když Kelti přibyli do Delf (to jest, dobyli je a vydrancovali), vyvolaly u nich sochy řeckých bohů nezřízené veselí. Ne snad proto, že by je pohoršovalo zpodobování božstev, tak jako Židy, jejichž Bůh je bez podoby, či tak jako nás, jimž vadí »antropomorfismus«. Pro Keltly byly řecké podoby bohů ne příliš lidské, ale příliš dokonalé-dokončené, definitivní. Klasická krása, k níž se dodnes obracíme jako k nepřekonatelnému, božskému, byla pro Keltly neslučitelná s božstvím, které dle jejich »theologie« záleží právě v proměnlivosti, mnohotvárnosti, neuchopitelnosti. Připisovat bohům jakékoliv tak-a-jinak, předpisovat jim, jak mají vypadat, jim přišlo k smíchu.

Nebyl prostor pro tvůrčí představivost, fantazii, vše bylo dokonáno...

Přesně tak — a hlavně pro bohy samotné, jejich svrchované, fantastické představování se,

vystupování, zjevování. Tak, jak nám to předvedli na onom představení v *Stonehenge*, výstupu, výjevu. Keltským bohům náleží všechny podoby najednou. To se odráží v jejich teofanii — způsobech jejich zjevování a projevů. Chybí jim proto ona individualita a osobní identita, na kterou jsme zvyklí z mytologie Řeků, Římanů, Egyptánů, Indů. Nic jim totiž nebrání přecházet v sebe navzájem. Keltská teofanie je živelná: bohové se ohlašují a projevují v šumění stromů, zurčení vod, zračí se zvlněnou hladinou, zvrásněnou krajinou, vráscitou skalinou. Tyto poslední podoby, terénní a kamenná, jsou ovšem nejtvalejší. To neznnamená, že jsou stálé: hledí na nás s dynamickou nehybností, obracejí se k naší obrazotvornosti. Jejich bytí nespočívá v předmětné danosti, ale přebývá v tvůrčí fantazii naší uctivé, pokorné oddanosti. Nenechává se spoutat našim fixujícím, zvěčňujícím-zvěčňujícím pohledem, odstupem a nadhledem. Jejich bytí není objektivní — »jinobytné«, výskytové, předmětné, trpné, nýbrž subjektivní — svěbytné, autonomní, osobní, podmět-né. (Proto nelze takové setkání a náš vhléd zpřítomnit a předvést na plošné fotografii pomocí »snímku«, snímajícího toliko povrch věcí co posmrtnou masku, tak jako zrcadlo. Všichni jsme si to zkusili a poznali, jak obtížné je na obrázku vykázat to, co se nám tehdy tak zřetelně ukázalo. Naše zklamání neznamená, že naše vidění bylo klamné, že podoba nesestává z nerovnoměrností povrchu, jak by se naše zpředmětňující, sebestředné já chtělo domnívat, nýbrž že vyvstává z hlubin. Proto je nepřenosná — z kamene či terénu na fotografickou emulzi, například. (Dokáže to snad jen vysoký zasvěcenec, jakým je Hana Rysová. Vyžaduje to vtělit Podoby do obrazů srdcem, nikoliv objektivem. Na bozích není nic objektivního; jejich kamenné jevení učiní z duše kněžky přibýtek svému bytí.)

Z kamenného kruhu si odnáším skutečnou zkušenost: zkušenost vlastní skutečnosti. »Vlastní« jak ve smyslu skutečnosti pravé-autentické, tak ve smyslu své, mojí-pravdivé. Zkušenost pravdy, která nemůže být ani zjevena-odhalena, ani sdělena-prozrazena, toliko sdělena-zakoušena. Ne pravdy, kterou vím, ale té, v níž těsně, tělesně stojím a na níž stojí všechno ostatní vědění.

Je tohle tajemstvím grálu?

Snad. Tajemství těla jako posvátné nádoby, o níž podal svědectví Milarepa: »Slyšte prosím z nitra neměnného stavu myslí. Pochopil jsem, že toto hmotné tělo z masa, krve a mentálního vědomí... je posvátnou nádobou těch blažených bytostí, jež touží po svobodě, ale hříšníky vede do nižších oblastí. Víím, že v tomto těle spočívá životní rozhodnutí mezi nesmírným ziskem a ztrátou, spjaté s věčnou blažeností nebo bídou na rozhraní dobra a zla...«

Tehdy jsem rovněž pochopil, proč menhiry nesmí být opracovávány. Aby živelná, svrchovaná, skalní teofanie nebyla narušena, znesvěcena. A aby nebyla znásilňována osobní, svěbytná, spontánní obrazotvornost nás, smrtelníků, partnerů a příjemců božských zjevení. Přinese-ním a vztyčením megalitu spatřenou dynamic-

kou podobu, spolu s hmotnou hloubkou, nitrem, zdrojem, z něhož vyvstává. Proto se jenom přemístím, umístím v krajině, jejíž terénní profil neodpovídá vynaložené, nadlidské námaze, která nám, zvyklým na informační přenosy, připadá zhola nesmyslná. Zvlnění, zvrstvení zemského povrchu je právě tak teofanií jako šumění či kamení. Návrší (*mounds*) jsou průchody do zászvěti; nebo snad výběžky, vychlípeniny zászvěti do světa, sem k nám? Dle keltské religiozity není zászvěti mimo nás v nějakém jinde. Je jenom *jinak*; a také my jsme jinak a našim jinak jsme také součástí zászvěti. Obýváme současně různé světy, různé řády skutečnosti. Proto se mluví o za-svěcení. Dává schopnost »překlopit«, přesunout těžiště své existence, přichýlit své vědomí k jinému rozměru svého bytí. Ocitnutí znamená procitnutí. Stačí změnit perspektivu, nikoli svět: předělávat jej, upravovat a opravovat »ku obrazu svému« — k té své podobě, na které lpíme svým svetonázorem, svým přesvědčením.

Anglická krajina je však typicky upravená...

K obrazu vesmíru. Krajinná kosmetika má kosmologický základ v keltském typu »krajinné religiozity«. Připomínám: *KOSMÉSIS* znamená úprava, uspořádání (z toho naše »kosmetika«) od *KOSMOS*, šperk či ozdoba, posléze svět nahližený jako řád, světový pořádek spočívající v uspořádání vzájemných vztahů Nebe a Země. Právě tato vzájemnost se nazývá *religio*, doslova »zpětná vazba«: péče o obchodní a pohraniční styk (»obcování«) mezi pozemšťany a nebešťany — lidmi a bohy (odtud »náboženství«).

Tímto rozhraním-okrajem byla pro Kelty krajina (*landscape*). Je jak místem lidského pobytu, tak způsobem božského projevu. Religiozita je snahou tento způsob vhodně uzpůsobit. Odtud kosmetická péče o tvář země, přecházející až v jakousi »plastickou chirurgii« a »transplantaci«. Míním ruční vršení pahorků (*cheir-urgia* znamená ruko-dělbu) a přesazování balvanů. Podobně Kelti sázeli a přesazovali také stromy. (Odtud »druidové«, ti, kteří vědí/vidí/věští ze stromů — *drus, drys*; odtud naše »dřvo« = dřevo; ruský *děrevo*, jak víme, znamená strom). Ze stromů se zachovaly jen nějaké ty fosilizované zbytky kořenů v základech posvátných míst (viz *Chalice Well* v Glastonbury).

Jsou to však i naše kořeny, kořeny českých legend, bájí a pověstí. I v nich hrají stromy a jejich sazení důležitou roli. Staré pověsti české, dávné kroniky, motivy Rukopisů, to vše, co naši obrozenci a vlastenci ctili a hájili co národní specifikum (malé, ale naše), se ukázalo být vrcholem keltského le-dovce, či spíše výhonkem masivního rhizomatu: jediné obrovské, rozvětvené podzemní pleteně, z níž vyrašily též artušovské a grálové legendy.

Já se vždy divil, proč si tak rozumím s Iry a proč vždy, když jsem jim řekl, že se jmenuji Vlastimil, po jejich tedy Patrick, jásalí... Dřív jsem si myslel, že je obdivuji proto, že jsou tak zpěvaví a nezkratní...

Jak etnickou příbuzností, tak kulturní příslušností jsme s keltským světem spřízněni. Jsme součástí téhož příběhu. S Kelty sdílíme také zvláštní podobu přijetí křesťanství, nezávislou na apoštolském, tedy římském podání. Vdělíme za to právě již zmíněným irským misiím. Jsme tak právoplatnými dědici té Evropy, která se vynořila z temného věku. Narativní přízi, z níž jsou tkány naše dějiny, jsou tzv. *matter of Britain*, britské záležitosti, nikoli římské, francouzské či germánské, tím méně snad ruské »bylínky«!

Králem je pro nás Artuš, nikoli Karel Veliký, byť je z jeho jména slovo »král« odvozeno. Také *k nám* mluví nebesa a božství skrze krajinu. Čechy

jsou stopou velkého dopadového kráteru. Česká pánev, protkaná sítí menhirů, sloužila od pravěku jako astronomická pozorovatelná díky horskému lemu umožňujícímu příznačným profilem přirozenou pozemsko-nebeskou orientaci. Snad byla také jakousi *power-plant*, výkonným akumulátorem kosmických sil. Praha, její srdce, je místem — »městem velikým, jehož sláva hvězd se bude dotýkati«, Karlovým Nebeským Jeruzalémem! Barokní krajinotvorba v Čechách je dědicem stále téže nepřerušené tradice a výrazem příbuzné religiozity. V Praze také došlo k největším převratům v kosmologii: Brahe, Kepler, Doppler, Einstein, ti všichni zde působili nejen na čas, ale v čase svých převratných objevů, které zásadně změnily názor na vesmír, přesněji: náš způsob jeho obývání.

Tvar a půdorys Stonehenge ale evokuje i něco dalšího. Tam se přece odehrávaly pravidelné rituály, jakási tehdejší divadla; tak tehdejší lidé prožívali své katarze...

Jak jsem řekl: kamenné shromáždění bohů, božích tváří, je jako výjev z kosmického dramatu. Byli jsme diváky božského dramatu, účastníky posvátných her v divadle mysterijní podívané. S obrysy a rysy balvanů se mi propojily také jiné souvislosti. Již dlouho jsem věděl — a náš průvodce to dnes připomněl tu úsměvnou kuriozitu, že jistý Inigo Jones byl přesvědčen, že *Stonehenge* bylo divadlo postavené Římany a zasvěcené latinskému bohu nebes Coelovi. Jones použil svou rekonstrukci *Stonehenge* pro výstavbu Shakespearova divadla Globu. (Řídil se přitom pokyny Vitruvia, římského architekta z dob Julia Caesara a Octaviana Augusta.) Připomínám, že »Globus« neoznačoval model zeměkoule, nýbrž nebeskou sféru přepaženou Zemí: odtud »prkna, která znamenají svět«.

Ovšemže je Stonehenge mnohem, mnohem starší než Římané či Merlin (jehož zase činí jejich autorem artušovské legendy: svým kouzelnickým uměním je měl přenést z chrámu z Irska a znovu sestavit); už tehdy stály »od nepaměti«. Inigo Jones však patřil k nejvzdělanějším lidem alžbětinské doby. Jeho omyl nemohl být tak naivní, jak nám to dnes připadá. K jeho kuriozní teorii musel existovat nějaký hlubší důvod — takový, kterého si ani sám nebyl vědom. Tento významný alžbětinský architekt (k jeho zachovaným dílům patří letohrádek, který jsme viděli pod Greenwichem) je dnes znám především jako tvůrce scenáristických návrhů, kterým Angličané říkají *masques*. Někjaký čas trvalo, než jsem podle slovníku zjistil, že *masque* znamená scénickou výpravu a nikoli skrabošku — *mask*, což se píše jinak, ale čte se stejně. Stejný je ovšem i původ obou výrazů. »Maska«, řecky *PRO-SOPON*, latinsky *persona*, znamená jednak obličej a jednak osobu, především ve smyslu divadelní role (sv. *drammatis personae* — »osoby a obsazení«). Role bývala určena výrazem tváře, *pod* níž účinkující vystupoval. Tatáž osoba — typ masky — může být obsazena (zosobněna) různými herci.

V *Stonehenge* jsme hleděli tváří v tvář těmto původním »maskám«, tj. projevům bohů — božských rozměrů skutečnosti, jejichž dramatický výstup se zračí v krajinné scenerii světa! Všude byl Merlin nás tehdy poučil, že to odpovídá současně teorii vzniku výtvarného umění: skalní tváře se zpočátku jen objevovaly a byly označovány a navštěvovány, později je lidé přemísťovali a sestavovali, posléze přitesávali a přizpůsobovali, a až nakonec je začali napodobovat — uměle vyrábět, umělecky vytvářet. Umění tak vlastně vzniklo jako theurgie: ovlivňování božských sil, manipulace s bohy. Mezistupeň nalezneme v dávných reliéfech nebo na Velikonočních ostrovech. Ostatně i prvotní obydlí poskytl člověku přirozené skalní dutiny — vnitřnosti Bohyně.

K dutinám, hlubinám a výšinám se pojí má druhá zásadní anglická zkušenost a téma: *archanděl Michael*. Naštěstí jsem o britském (cornwalském) Saint Michael, protějšku bretaňského Sain Michel, a koncovém článku dlouhé linie michaelských míst a vidění, tvořících rovnou čáru napříč Evropou, přece jen z poslední doby už něco věděl. Vznikaly postupně, přibližně v týchž temných dobách úpadku římské moci, o nichž vyprávějí artušovské a grálové legendy.

Archanděl Michael je hlavní kníže nebeských vojsk. Nepatří jen k druhému nejnižšímu stupni andělských mocností, ale jako vítěz nad Luciférem, jehož vzpoura měla celistvost nebeských mocností narušit, zosobňuje andělskou hierarchii jako celek. V ikonografii, mytologii, legendaristice vystupuje jako strážce, ochránce a bojovník. Podobně jako svatý Jiří. Ve jménu obou jsou pasováni rytíři: *In the name of God, Saint Michael and Saint George, I make you knight!* Takto byl pasován také Artuš.

Oba patroni nás provázeli: svatý Michael i svatý Jiří. První, sestupující na svých křídlech shora dolů, stráží ďábla, Satana, starého draka či hada do pekelných hlubin země. Druhý rovněž bojuje a zabíjí draka. Jezdí však na koni po zemi — horizontálně. První je strážcem vertikální zemsko-nebeské osy, druhému je svěřen horizont, kde se klenba nebeská stýká s okrskem zemským. První chrání království nebeské, druhý chrání zemi a princeznu, královskou dceru — království pozemské. Také archanděl Michael chrání nebeskou Pannu, matku Dítěte, spasitele světa. (Ap. kap. 12). A oba mají co činit s jeskyní, otvorem v jicnu země; Michael je znázorňován jako soudce duší a strážce prahu v podsvětí. Ikonograficky jsou proto mnohdy často k nerozeznání. Astrologicky však stojí na opačných stranách roku: Jiří (24. dubna) otevírá zemi (z níž »vylézají hadi a štíři«), zatímco Michael, na druhém pólu ekliptiky (29. září), zemi uzavírá a zahajuje onu druhou, skrytou polovinu roku — jeho »temné období«.

Také Dark Ages, temný věk, patří k významnému předělu, k rozhraní dějinnému, kdy se na různých místech světa dala velká zjevení archanděla Michaela. Nejen jejich rozložení historické a geografické není náhodné. Ta místa sama jsou si nápadně podobná: typická je vysoká, kuželovitá, ostře strmicí hora, dříve nějak souvisící s hrobem, podsvětím, peklem. Tyčí se z hlubin vod Nestvořena a dotýká se nebes, na rozhraní země a moře, občas s pevninou spojená, občas ne. Příliv, odliv. Tak je tomu v Bretani a totéž jsme zažili v Cornwallu. Je to něco úžasného.

Nám se podařilo přejít na St. Michael's Mount suchou nohou a projít tak celou trasu, kterou procházeli celá staletí poutníci.

Škoda, že jsme tam my nemohli dojít pěšky. Nedošli-li jsme nohou suchou, došli jsme a prošli — alespoň většina z nás — nohou bosou, s úctou, která náleží posvátným místům majestátní Boží Přítomnosti. Za překrásného počasí, obklopení rajskou zahradou, to ostatně přišlo zcela přirozené. Dali jsme se prostoupit svěží, rajskou, panenskou prvotností země, jež co Afrodité vzhází z Vod.

Mimochodem: právě opačný zážitek nám poskytla bezútěšná scenerie konce země, *The Land's End*, kde na nejzazším západním výběžku Anglie země v oceánu doslova mizí, rozpadá se, zaniká, končí. Výběžek kruchý, drolivý, drobivě pevniny, stále méně pevné, neustále méně stálé, bez přestání přestávající, bez ustání mizící, nám dopřál zakusit onu skutečnou, chmurnou, nesmlouvavou konečnost světa, na kterou jsme zcela zapomněli poté, co jsme

zmapovali zemi na konečný, omezený povrch koule vložené do nekonečného, bezmezného prostoru.

Zato michaelský polo-polostrov poskytl ono »za« (*beyond*), na Konci Země chybějící. Připomenul nám tak opáčnou zkušenost světa: jeho vstřícnou, dostupnou-dosažitelnou a nadějí těhotnou transcendenci. Jeho znázornění — anděla zachraňujícího lodě z bouří, porodivšího ženu před přílivem, podsvětního soudce s mečem a vahami — poukazuje k tarotovému arkanu XIV: mohutný, apokalyptický anděl přelévající nádoby stojí rozkročen mezi vodou a zemí. A kdekoli se zjeví, vytyskne pramen. Michael se představuje jako duch jeskyně a jako ochránce stád a pán posvátného býka. Původně jsem měl za to, že název hory nad Glastonbury (*Glastonbury Tor*) nějak souvisí s věží na jeho vrcholu, jež je rovněž zbytkem chrámu archanděla Michaela, že *Tor* znamená něco jako věž (*Tower*) či bránu (něm. *Thor*); nyní jsem došel přesvědčení, že *Tor* souvisí s *taurus* (býk). Podobně v Itálii, na rozhraní Alp a Apenin, na velice nezdravém a obzvláště nebezpečném místě tektonického zlomu zvaném *Tauri*, stojí chrám archanděla Michaela-ochránce stád. A běda tomu, kdo posvátného býka zabije! *Glastonbury Tor* je nejposvátnějším místem Anglie, dnes duchovního střediska zastánců postmoderny a hlasatelů Nového Věku (*New Age*), tedy všech, kteří cítí, očekávají a vyhlížejí Velký Přerod Věků.

Zdálo by se, že svatý Jiří nemá s býkem a stády nic společného. Jenže Georgius, řecky *Georgios*, znamená doslova »země-dělec«. A to už s dobytčím spřežením souvisí. Jak orač, tak rytíř bojují s chtónickou živelností Země, znázorňovanou jak drakem, tak býkem. Země-krajiny, kterou třeba zúrodnit, obdělát, vzdělat-upravovat a spravovat. Stále stejná podoba religiozity. Mimochodem: nejlépe, nejuťešněji jsem se cítil na kopci, kde dle pověstí svedl St. George zápas s drakem a vysvobodil princeznu, zosobněnou Duší Světa.

Vzpomínáte? Když jsme před více než čtyřmi lety dělali rozhovor pro časopis MANA, nakonec se to jmenovalo »Hlásím se k řádu potulných rytířů«.

Vážně! Já sebe sama opravdu chápu jako potulného rytíře. Byl jsem dokonce pasován mečem Jany z Arku. Tak to nebude asi jen tak. Při návštěvě oně bílé kresby koně v travnaté krajině — neviděli jsme ji, je patrna toliko z ptačí perspektivy, nýbrž procházeli jí: vstřebávali svou chůzi její tajemné obrysy — pocítil jsem neodolatelnou touhu vylézt na protější kopec, který mi učaroval, magicky mě přitahoval. Bez váhání a bez optání jsem začal sestupovat. Jiní mne následovali. (Dodnes jsem vděčný našemu průvodci, že nám to umožnil: vrátil se k autobusu a přijel nám naproti z druhé strany!) Nikde jsem se necítil tak přirozeně a dobře. Přestože na úpatí je holé místo, kam stekla dračí krev a kde tráva neroste.

Pořád tady ale mezi řádky mluvíme o pouti, býku, a tedy i labyrintu...

Ano; Michael je spojen s býkem a býk s bludištěm — jako na Krétě, odkud máme ty-

těž motivy: obluda Minotaurus, draku blízká, rytíř Theseus zachraňující princeznu Ariadné... Glastonbury, stejně jako jiná michaelská místa, představuje spojení nebe a země, souše a vod, nestvořena, světa a zászvěti. Odtud dle legendy vyvedl Artuš Ginever, svou pozdější choť a královnu, zde vykonal zkoušku labyrintem... Typicky legendaristická příkrasa, putovní téma — *Wandermotiv*, řekli bychom. Jenže zbytky po labyrintu byly skutečně archeology objeveny! A mnohem starší, než potřebují artušovské legendy!

Tato shoda je rovněž pro onu zemi typická: hradby Tintagel (vlastním, vznešenějším jménem *Din Tagel*), hradu krále Gorloise a jeho manželky Igrain, s níž Uther za dramatických okolností zplodil Artuše, jsou z dob mnohem pozdějších. Byly však už tehdy budovány k obrazu artušovské legendy. Zdálo by se tudíž, že jsou čirým podvodem, a to dokonce dvojnásobně. Jenomže i zde prokázaly výkřavky existenci sídelního hradu, navíc spadajícího do správné doby! Něco podobného lze vyprávět o údajném hrobu Artuše a Ginever na půdě glastonburského opatství. Zpráva o jeho nalezení je příliš fantastická a nápadně účelová politicky i hospodářsky, než aby ji kdokoli soudný a střízlivý mohl pokládat za autentickou. Však se také nálezy opět diskrétně ztratily: dubové rakve, tělesné pozůstatky, dokonce i cínový kříž se starobylým nápisem. Věc by byla jasná, leč opět *jenomže*: nápis na dobové kopii je psán způsobem, který v téže době stěží mohl být znám. Takže?

A tak tomu bylo napořád: legendy a historie se prostupují, archetypy a fakta se snoubí, symboly zhmotňují...

Tady se ale mísí legenda a fikce se skutečností a prokazatelností existence.

Jenže jaká skutečnost a existence v jakém smyslu? Objektivním? V tom smyslu přece veškerá historická minulost už neexistuje! Naproti tomu mýtus existuje dál. Je tudíž nějak skutečný, stejně jako dějiny, legendy a tradice. Z nich, a nikoli z atomů, se skládá-spřádá naše skutečnost. Artuš, který »vlastně« (tedy historicky-právně) nebyl »ve skutečnosti« králem. A přesto byl, je a bude *skutečným* králem, *Králem* s velkým K, králem ve vlastním smyslu slova. Je králem i pro nás, králem archetypálním, ikonografickým, »modelovým«. Obrazy, tapiserie, kostýmy, loutky, ilustrace — všechny znázorňují krále Artuše. Také naše představa Otce vlasti je jím určena. Nikoli náhodou: svůj Karlštejn pojal a vybudoval Karel IV. jako mystický, grálový hrad. Už jeho otec Jan Lucemburský se pokusil obnovit v Praze rytířský řád Kulatého stolu. Mé přesvědčení, že v husitském kalichu se zračí svatý grál, jistě znáte. Že kalich za husitství přivodil zkázu všeho, o čem Karel snil a co budoval? Ale vždyť i svatý grál přivodil zánik Artušovy říše! Oba navíc spojuje snaha čelit zúžení dědictví Spásy na apoštolskou tradici, a tak oslabit závislost na Římu při zachování víry a katolicity. Právě to symbolizují jak grál, tak Kalich. Legenda připisuje Artušovi výpravu proti Římu (jež musela být přerušena v důsledku Mordredova puče). Na sněmu Basilejském se

rovněž, slovy básníkovými, »k Táboru sklonil věčný Řím«. Dozvuky těchto snah, plně zado-stučinění, prožíváme za našich požehnaných časů: v posledních letech papež podvkrát při-byl do Prahy, kde nám jménem Římské církve vyslovil omluvy; a právě v těchto dnech jednal osobně s anglickou královnou o smíření a sje-dnocení s anglikánskou církví. Jsme současníky a účastníky stále téhož příběhu! Jenže jsme otu-pěli a zlhostejněli — rezignovali na smysl.

Proto jsme se vydali na tuto pouť, abychom naši ztracenou vnímavost («uvědomělost», chtě-lo by se mi říci, kdyby tohle slovo nebylo do-sud tolik zprofanováno) k vlastnímu příběhu ob-novili a obrodili, abychom se změnili v jeho sku-tečné *hrdiny*! Aby naše existence znovu dosta-la smysl.

Legendsy vyprávějí, že svatý Václav byl nebe-sy určen za posledního rytíře Kulatého stolu. A také on, historik, »pouhý« kníže, je pro nás Králem v tomtéž výsostném, archetypálním, kos-mogonickém smyslu jako Artuš. A tak, jako je Artuš jak králem bytším i budoucím (*Arthurus* — *rex quondam* — *rexque futurus*, jak jsme si směli přecíst na jeho hrobě v Glastonbury, což je šťastně překládáno *the once and future King*), tak je skutečným Králem i svatý kníže Václav: nejen jako vládce stojící na počátku, ale i jako »dědic české země« vládnoucí dnům dnešním i příštím. Proto nedá — tak jej žádáme — »za-hynouti nám ni budoucím«. Je králem, neboť jemu náleží česká koruna — koruna svatová-c-lavská. Čeští králové tak vládnou z jeho pově-ření a posvěcení jako Václavovi náměstci a místodržitelé. Z Václavových rukou přijímá Karel IV. zakládací listinu pražské univerzity, jak to znázorňuje a připomíná gobelín v Karolinu. Václav je náležitě spojován s naší vzdělaností, je původcem a patronem české duchovní moci. Po celém světě je ostatně jako král znám, ctěn a opěvován — *the good King Wenceslas*, jak jej nazývá jediná anglická »vánoční koleda« (*Christmas Carol*), příznačně zpívaná v anglosas-kém světě o Vánocích, kosmogonických svátcích počátků, zrození času.

Motiv prostupování historie a mytologie nás v Anglii provázel vskutku od samotného začát-ku. Z bratru třiceti osobností spojených s Lon-dýnem, které nám náš průvodce jmenoval, byla dobrá třetina fiktivních typu Sherlocka Holme-se. V tomto směru nejmohutnějším, vpravdě vrcholným zážitkem byl strmý a klopotný výstup na Catbury, kde údajně stál Camelot, sídelní Artušův hrad, a kde se nacházel Kulatý stůl, střed světa zrcadlící nebesa. Tam nás pochopi-telně přivedl opět Merlín, podobně jako kdysi Artuše s jeho rytíři, dle rad a pokynů bystrozra-ké Zory, moudré vědmy a prozíravé litřenky. I tehdy byl náš výstup — z autobusu a nahoru na horu — aktem heroické víry, jako u Stone-henge. Její silou jsme se drápali, plahočili vzhů-ru strmou a hrbolatou kravskou stezkou přes kamení, blátem a hroudami oné *materia prima*, kterou dobytek zanechává. Bez velkého očeká-vání: vylezeme prostě nahoru, abychom mohli říci, že jsme tam skutečně byli. Tentokrát opět, jako tehdy u Stonehenge, se vše zponenáhla a znenadání zcela změnilo. Místo zraňujících

kamení a špinících lejn počala naše nohy hla-dit a očišťovat hebkost měkké trávy, působící očistu duchovní proměnou nálady a atmosféry, krajiny a mysli. Vpravdě: my a země jsme jed-no! Kol nás se rozprostíraly dálavy divukrásné-ho panoramatu lemujícího zelenou pláň vrcho-lu, a uprostřed ní, nastojte, stál *kulatý stůl*!

Na snímcích pořízených nedávno předtím Hankou po něm nebylo ještě ani památky! A také Michal nás upozornil, že vlhkost malty není způsobena deštěm. Byl na něm letošní kulatý letopočet, leč ani zmínka o Camelotu; růžice světových stran vyřtá vprostřed horní desky. A přece jsme všichni věděli, že stojíme ve Středí Světa; toho světa, který vykrystalizo-val kolem legendárního kulatého stolu a roz-prostírel se kolem pohádkového hradu Came-lot. Opět jen legendy a pohádky, iluze a sny? Věděli jsme své, vnímali skutečnost kolem nás.

Prvotní látkou, z níž sestává svět — tou, kte-rou hledali pramyslitelé, alchymisté, hermetici, badatelé v živlech, atomech, číslech — je látka příběhů. Teprve z příběhů vycházejí takzvané hmotné základy, na nich též spočívají všechna takzvaná historická fakta. A stejně tak, jako ho-mérské zpěvy vedly k objevení Tróje, artušov-ské příběhy vedly k nedávným objevům na Cat-bury Hill. Pokus o nalezení a určení Camelotu byl stejně pošetilý, naivní a nesmyslný jako podnik Schliemannův. Ba zřejmě daleko víc: ne-lze si představit nic pohádkovějšího a fantastič-tějšího než Camelot, Artušův dvůr, Kulatý stůl. A nic více zapomenutého nedůvěrou. Teprve ro-mantický genius Tennysonův nechal svou ob-razotvornost inspirovat scenérií catburského pa-horku při skládání *Idyl královských*. A přece se našla vůle a prostředky, aby archeologické krumpáče odhalily základy sídla, jehož význam daleko převyšoval pouhé strategické opevnění. A opět: ve vrstvách a v podobě, odpovídající správné době. Pro oficiální vědu ještě zdaleka nejde o nějaký fakt. Avšak při vstupu do koste-líka na úpatí kopce, který někteří — s Michalem včele, pochopitelně — při sestupu navštívili, je vystavena dokumentace z odhalení a posvěcení kulatého oltáře země na vrcholu. Aní zde není zmínka o Camelotu, Kulatém stolu či Artušovi. Pompézní slavnosti byli přítomni vysocí světští i církevní hodnostáři a k odhalení bylo použito anglické vlajky. Došlo k tomu na Letnice — tedy v den, kdy se uprostřed Kulatého Stolu, před zraky všech rytířů, poprive zjevil svatý grál...

My jsme se na Camelot vůbec nedostali.

To je škoda. Ten zážitek byl vrcholem naše-ho putování: bez něho by nebylo úplné. Tak jako nebyl úplný Kulatý stůl, než v grálu získal střed. Tehdy se čistě nebesky rajské království Artušovo vztáhlo k Zemi, bludná dobrodružství jeho rytířů získala smysl a jejich výpravy dosta-ly cíl.

Mnozí se tam chtěli se mnou vrátit. Nepo-dařilo se — není návratu. Také Artušovým pa-ladinům a celé jeho říši se ono propojení stolů stalo osudným. Trvání nebeského kralování Artušova bylo, měřeno politickými dějinami, krátkodobé, pokud vůbec nějaké. Ale právě tak se to má i s nebeským královstvím Kristovým. To rovněž nikdy nepovstalo, a přesto přetvořilo

svět. Z nitra duší, ze srdcí těl, z hlubin světa, samo od sebe (*vom Selbst* — *von selbst?*; *Der Bauch des Seins*, břicho bytí to nazývá Nietz-schův Zarathustra. Toto »břichobytí« stravuje zkušenost a mění v tělesnou skutečnost světa, v tělo skutečnosti.

Z Camelotu lze přehlédnout do všech stran celý kraj — a kolem se pasou krávy.

»Ale pohleďte jen na tyto krávy! Neobráti-me-li se a nebudeme-li jako krávy, nikoli, neve-jdeme do království nebeského. Měli bychom se od nich totiž naučiti jedině: přežvykování. A věru by člověk i všechen svět získal a té jedi-né věci pak se nenaučí, totiž přežvykování, co by to bylo platno?! Nezavil by se svého stes-ku.«

Takto promluvil k Zarathustrovi *Der freiwilli-ge Bettler*, dobrovolný žebrák. Toto jsem řekl svým užaslým souputníkům tehdy, tam, na ZDE stálého NYNÍ — *nunc stans Axis Mundi*, Středu, z něhož se odvínila naše skutečnost, vlákno Kruhového Kola Světa (srv. arcanum X — *Le monde* — Svět) spřádající náš osud, Ariadnina nit, kterou nás Zorka přivedla nazpět sem. *Wer Ohren hat, der höre!* — kdo uší má k slyšení, slyš!

Tak jako s podzemním labyrintem, symboli-zujícím obtížný sestup do podsvětí, do chaotic-kých vnitřností země trávicích-stravujících minu-lost do věčnosti, s Ariadninou nití, býkem a sko-tem, tak tomu je i s osou světa, která jimi pro-chází, spojujíc střed země se středem nebe — s Polárkou, Artušovou hvězdou (Arthurus patr-ně souvisí s *arktos* = medvěd, medvědice) se víží také obě postavy/bytosti/mocnosti, o kte-rých jsme mluvili: svatý rytíř Jiří a svatý archan-děl Michael. Svatý Jiří je křesťanskou podobou tzv. Thráckého Jezdce, slunečního symbolu, po-dobně jako Svantovit — svatý Vít, před nímž stojí právě socha svatého Jiří. Dříve stála mezi katedrálou a svatojiřskou bazilikou. Tudy, vrcholkem pahorku Žiží, prochází rovněž osa světa, kol níž se vine náš příběh. Posvátné mís-to mezi Hradem, centrem mužské moci, a kláš-terem svatého Jiří, sídlem moci ženské; místo, kde se od nepaměti konávaly soudy a shro-máždění vladýků, náčelníků. Nyní je na onom místě vztyčován, jakožto osa světa, vánoční Strom republiky. Originál sochy je ve svato-jiřském klášteře. (To na nádvoří je špatná, ma-nýristicky dotvořená kopie.) Náš Jiří však draka nezabíjí: postava Jezdce je s ním dvojnásobně propojena, jak zprostředkovaně, skrze koně, tak bezprostředně, neboť šupinatá tlama draka spojitě přechází v podobně vypadající škorně. Neozbrojená, k nebesům vztyčená ruka vyjadřu-je transcendenci kruhové jednoty pudového, in-stinktivního a rozumového: drak, kuň a člověk. Celek zakotvený hluboko v zemi a tyčící se k nebesům, stejně jako ty michaelské duté hory tyčící se vzhůru, propojující veškerenstvo. V kapli blahoslavené Matyldy uvnitř téhož kláštera lze spatřit ikonostat s výjevy ze života Panny Ma-rie. Na jednom z nich vystupuje jako princezna, o níž svatý rytíř bojuje s drakem. Samozřejmost tohoto ztotožnění je zarážející. Na hlavní oltářní desce uprostřed je zobrazena Maria umírající. Jde opět o motiv průchodu do zásvětí, přecho-

du, který vyústil Nanebevzetím. Propojení hlu-bin a výšin, předkřesťanských mýtů a křesťanských legend...

Právě tak předvěkou je Mocnost, jejíž výsos-tnou, křesťanskou podobou je již zmíněný archanděl Michael. Vystupuje z temnosti stej-ných časů, za nichž povstal na Ostrovech záro-dek světa na dvoře Artušově spojením obou Stolů — kulatého nebeského a čtvercového grálového. Pevninou se mezitím šířily křesťan-ské misie. S křesťanstvím přinášejí věrozvěsti řeckou skeptickou racionalitu a římskou politic-kou univerzalitu; obě jsou nepřátelské místním kulturám, religiiám, kultům a kosmicitám. Výsed-kem byla likvidace mytopoezie, narativní látky světa. Křesťanství, onomu »jedu Judejř«, jsou či-něny nejrůznější výtky. Obvykle jde o předsudky a pomluvy. O tomto skutečně osudném dopa-du křesťanských misíí z oikúmené se obvykle nemluví. Naštěstí nebyly tyto misie, jak víme, je-diné, výlučné a rozhodující.

Nepřátelství k pohanským kultům bylo moti-vováno také předchozím pronásledováním křesťanů jménem pohanských bohů, kteří byli na oplátku prohlašováni za ďábly. V Irsku však k pronásledování křesťanů nedošlo, v Británii jen v nepatrné míře. Tak došlo na Ostrovech — mimo dosah římské a byzantské moci — k blahodárnému sloučení přírodního-přirozené-ho náboženství s nadpřirozenou-zjevenou vírou v Radostnou zvěst. Tu ostatně přinesl do Glas-tonbury dle legendy, s níž jsme se tam setkali, sám Josef z Arimateje. O ní Britská církev opí-ra-la svůj nárok nezávislosti na apoštolské tradici, což vysvětluje svěbytnost keltského přijetí křesťanství. (S barvitým podáním ducha této zvlášť-ní keltské religiozity, v níž se přírodní božstva snoubí se světci, hvězdné mocnosti s anděly a zásvětí se prolíná se světem, se lze seznámit v »Narnijských kronikách« C. S. Lewise.)

Vyústěním tohoto vývoje byla záchrana Evropy, o níž jsme spolu hovořili na počátku. Mezitím byla její skutečnost ničením její myto-poetické osnovy ohrožena. Součástí prvních kontinentálních misíí však byl monoteismus, plod myšlení řeckého. Jeho křesťanská verze se ovšem dovolávala zjevení biblického. A tehdy, na různých místech, povstává na obranu ohro-ženého světa mocnost, která sebe označí bib-lickým jménem Michael, jež znamená »Kdo jako Bůh?«. Je to heroldská výzva (*Herausforderung, challenge*): kdo se Mu opováží postavit?

V Písmu se o andělech, o jejich stvoření, vzpouře a pádu, přímo nemluví. A přesto jsou v něm andělé takřka všudypřítomní. Jsou sou-částí biblických příběhů, vystupují v nich a jsou jako taková přijímání s takovou samozřejmostí, že není třeba jejich povahu a úlohu zvláště představovat a vysvětlovat. Rozpačití vykladači považují anděly za zosobnění Boží přítomnosti a projevy Jeho svrchované moci. Tím bezespo-ru jsou. Zdá se však, že představují starší, sou-vislou a přetrvávající vrstvu religiozity, spojující různé národy a světy, jakýsi náboženský pod-klad (substrát, *background*), prostředí, do něhož byly různé podoby religiozity uvedeny (imple-mentovány) a které poskytuje společnou půdu přirozených a zjevených náboženství.

V antickém světě je možno Michaela — drakobijce, dozorcího hranic mezi různými zeměmi, říšemi i kulturami a ochránce prahů mezi světem a zásvětím, vstupů do podsvětí — klást do souvis-losti právě s Merkuriem-Hermem, poslem bohů, průvodcem duší, patronem tlumočníků a vykladačů, obchodníků i podvodníků, učitelem alchymistů, mistrem zprostředkování a interpretace.

Hovoříme o nějakých typech se zemí a krajinou spoje-ných energií a o její interpretaci tehdejšími lidmi.

Energií? Proč energií? Miníte-li energie ve smyslu skuteč-nosti, pak bych mluvil raději o bytostech. Michael však není *energeia*-skutečnost, ale naopak *dynamis*-možnost, či spíše Mocnost, moc natolik vážná, svrchovaná a naléhavá, že je mimo jakoukoli po-chybnost. Dobře je to patrné na rozdílu mezi zjeveními michaelský-mi a mariánskými. První jsou krajní, tj. extrémní, nebeská, druhá pozemská, krajová a okrajová. Maria se zjevuje tiše, pokorně, jakoby prosebně, téměř pokradmu — dětem, ženám, prostáč-kům, kteří jsou potom vyslýcháni skeptickými komisemi cír-kevních vyšetřovatelů s cílem zpochybnit zjevení, jež tepr-ve pod tlakem zdola je laskavě povoleno a potvrzeno. Naproti tomu, kdykoli povstane archanděl Michael, to, co přikazuje a rozkazuje, nepřipouští pochybnost, nesnese odpor. Duchovenstvo a biskupové, kníža-ta a panovníci se bez odmluvy řídí jeho pokyny; nediskutuje se a nedohaduje, nýbrž plní se a ko-ná. Michaelovská zjevení jsou mohutná a maje-státní. Takto působí i místa, kde k nim došlo. A nikoli nutně blahodárně, přívětivě, idylicky. Proto Jákob, zhroziv se řekl: »Jak hrozně jest místo toto! Není jiného, jedině dům Boží, a tu jest brána nebeská.« (Gn 28.17)

Leč díky Bohu a archandělu Michaelovi jsme se těšili Jeho přízni.

To je třeba zakusit. Tam, u počátků, při ústí michaelské siločáry. Ta nás přivede na stopu domácích zjevení. (Michael za-nechává stopu svých šlépějí v tvrdé ská-le, pevném kameni; v jeho bytosti není nic duchovního, éterického, nevažitelné-ho.) Dnes nechápu, jak jsme mohli být to-lik přehlíživí. Věříte, že jsme si dosud — done-dávna! — natolik nevšímali jeho stop, že jsme si v Anglii na žádná česká zjevení nemohli vzpome-nout? Že jsme vážně tvrdili, že jsou u nás, na roz-díl od Anglie, řídká a vzácná? Ani Michal, který nese jeho jméno, ani já, který náležím k farnosti podolského sv. Michala na úpatí Vyšehradu — posvátné Akropole, keltského ohniska českých le-gend a pověstí... Dnes bych však mohl vyprá-vět i o tom, co se nám s Michalem ukázalo na Tetí-ně, v místě posledního útočiště Ludmilína, nad je-jímž hrobem dala kdysi kněžna Drahomíra posta-vit kostel zasvěcený právě Michaelovi. Nebo ja-kou roli hrála jeho úcta v dramatu zavraždění knížete Václava...

A to už se vracíme domů — zkušené ze zku-šené. Co potkáte tam v dáli, to poznáte i doma, za humny.

Přesně k témuž jsme dospěli i my. Po zá-žitcích s meditací a zpěvem v kamenných kruzích jsme se rozhodli, že se naučíme lépe zpívat alikvóty a někdy tam poje-deme znovu. Mezitím ale budeme takto jaksi obnovovat podobně silná místa i u nás.

Je to poučení, zisk, dar, věno — a závazek.

Zdeník Neubauerovi naslouchal V. M.

LINIE A LEGENDY V JAPONSKU

Megality, ley lines, mýty a historie nejsou jen případ Anglie, keltské Evropy, And či kultovních míst amerických indiánů. Zcela jistě se vyskytují i na jiných místech Země. Před mnoha lety se ke mně dostal tento článek a já tušil, že se jednou bude hodit. Doufám, že bude dalším kamínkem do mozaiky. V. M.

Moderní Japonsko je pro hloubavého a pátrajícího turistu ze západu jedním velkým zklamáním. Běžné romantické představy země gejš, zenu a samurajů jsou zcela přehlušeny technologií a byznysem. Města jsou skládkami spotřeby, v umění byla vitalita nahrazena klišé. Přesto větši-

na Japonců stále, i když jaksi podvědomě, uvažuje v téměř mystických úrovních vědomí, které tvrdohlavě odmítá nechat se moderním způsobem života oddělit od přírody. Tento paradox mi, zvláště během mého prvního pobytu, pomohl přežít, neboť já jsem přijel do Japonska za něčím, co bylo dle mínění odborníků zcela zapomenuto, neb je to starší než ty nejstarší artefakty oficiální historie. Jel jsem do Japonska pátrat po tomtéž, co mě zajímá v Británii – po záhadných kamenných stavbách a hrobech, geomantickém vědomí dávných lidí, včetně stále ještě nevyšlehné, ale přežívající praxe, která je na různých kontinentech poblíž posvátných míst stále provozována.

Nejprve jsem samozřejmě narazil na běžné chrámy a hrobky. Japonská šlechta pochovávala své předky ve velkých navrhovaných mohylách. Největší z nich, Nintoku v Sakai, má v sobě kolem 1,5 milionu m³ materiálu. V daleko větší míře se zde vyskytují buddhistické památky, ale to není to, po čem jsem pátral. Já jsem chtěl především zkoumat umístění posvátných staveb v krajině a způsob, jakým bylo toto umístění zvoleno. I japonské chrámy jsou zjevně častěji stavěny na základě antropocentrických principů, než na znalosti konkrétního místa. Jsou v tom samozřejmě jisté náznaky geomancie, ale já jsem si byl jistý, že je za tím ještě něco víc. Jednou jsem

náhodou v jakémsi televizním programu zahlédl pořad o kamenech v Okajamě, která leží asi 180 km západně od Osaky. Přes producenta jsem zjistil adresu člověka, který o těchto místech věděl více. Dvakrát jsem se s ním sešel a prošel megalitické pozůstatky, které ovšem nenajdete v žádném oficiálním turistickém průvodci. Nakonec jsem nabyl dojmu, že jsme spolu s Kurodou Akikem přece jen poodhalili závoj mystického Japonska.

Kurozumi Hideo je starší vitální sedmdesátník, keramik, který se celý život zabývá také archeologií a místními mýty a historií. Specializuje se na pahorky provincie Kibi. Některé z nich navštěvuje pravidelně už třicet let a má pocit, že k němu hovoří jakousi symbolickou řečí.

Na počátku 70. let si pan Kurozumi povšiml, že většina megalitických sídel se vyskytuje na dvou hlavních liniích. Jeho objev se podobá objevu ley linií. Ten učinil Alfréd Watkins ve 20. letech v Británii. Když jsme tato sídla poblíž Okajamy zkoumali na mapě v měřítku 1:25 000, zjistili jsme, že sice neleží zcela přesně na pomyslné přímce, přesto lze vnímat jejich geomantické umístění. Pan Kurozumi je zjevně první Japonec, který si toho všiml a který navíc, dokud jsme se nesetkali, neměl ani ponětí o existenci srovnatelného jevu někde jinde ve světě. Společně jsme si většinu těchto míst na dvou pomyslných přímkách prohlédli. Všude se vyskytují megality, které jsou předmětem uctívání v japonských rituálech už od nepaměti. Tato posvátná místa byla hojně navštěvována již v době před výskytem prvních buddhistických chrámů.

Šintoismus je v jistém smyslu také jakousi domorodou strukturou uctívání něčeho nadpřirozeného. Šintoismus má pravděpodobně ze všech světových náboženství nejblíží k prastarým formám pohanství, které uctívalo sluneční bohyni a oslavovalo vrozené kvality různých *kami*, spojených

s určitými lokalitami v krajině – zvláště s kameny, stromy, vodopády a horami – v níž se manifestovala tato výjimečná božstva. Japonský termín *kami* je nepřeložitelný, protože vypovídá jak o kvalitách přírodních, tak božských, ale také o výjimečných lidských kvalitách, např. atraktivitě nebo tvořivosti. Místa, která bývala středem pozornosti japonských předků a o která jsem se zajímal i já, jsou dnes často označena svatyněmi.

Na těchto místech bývaly často budovány i buddhistické chrámy, které pak nad nimi obvykle převzaly od předchozích šintoistů, zvláště v období před rokem 1867, jakousi ochranu. Po roce 1867, s nástupem éry Meidži, byl šintoismus oficiálně velmi posílen a znovu převzal nad těmito místy kontrolu.

Japonci, právě tak jako jejich předchůdci v Číně, uctívají své bohy raději v lesích, na horách, pod širým nebem, než v chrámech a v kostelích. Jedno takové rituální středisko se jmenuje Iwasaka. Je to posvátné místo ohraničené kameny v přibližně kruhové sestavě. Pro tyto kamenné monumenty se používá ještě slovo *iwakura* (kamenný domek). Jak to chápeme my, Iwasaka jsou místa, která byla sestavena a orientována lidmi, a smyslem těchto míst je často soustředění pozornosti návštěvníků k posvátnému kameni *iwakuře*. Používá se ještě jedno označení, *triáda*, které naznačuje toto sestavení kamenů: na dvou vyšších kamenech je jako stříška jeden plochý kruhový. Říká se, že kameny reprezentují vzájemné protiklady, např. mužství a ženství; spojení obou s třetím kamenem připomíná šintoistický svatební rituál. Dlužno poznamenat, že tento výraz se v posvátném spojení užívá již v nejstarším japonském spise Kodžiki.

Jedna taková sestava kamenů byla Kurozumim označena jako »cesta slunce«, protože přesně naznačuje průchod slunce při rovnodennosti. V okolí Kibi propojuje osm takových míst v rozsahu asi patnácti kilometrů. Ale je docela možné, že pak pokračuje jak východním, tak západním směrem dál. Poblíž Nary se pak možná propojuje další systém místních staveb souvisejících s uctíváním slunce. Poblíž této linie, přímo v oblasti Kibi, lze nalézt velké kamenné cestníky, kameny *iwakura* na vrcholcích kopců, a dokonce i velké kameny s vytesanými podobami Buddhy a Džizó. Jeden kopec, Šintosan, s podobným kamenem na vrcholku, je zasvěcen sluneční bohyni Ama

terasu a je ústředním bodem jedné nové šintoistické sekty Kurozumikio (shoda jmen s mým přítelem je čistě náhodná). Poblíž pahorku je velká hrobka z 5.–6. století.

Prošli jsme také jiná místa, v nichž naši oblíbenou linii kříží slunce a která naznačují, že místní folklór a mýty mají hodně společného s téměř zapomenutou lokální geomancií. Na linii se vyskytuje sedm posvátných míst v rozmezí asi deseti kilometrů. Na nejsevernějším bodě této linie, v horách severně u Kurašiki, nalezneme známé kamenné dveře *iwaja*. Obrovité kameny zde leží jeden na druhém a vytvářejí jakousi dolmenovou strukturu. Vypadá to příliš plánovitě, než aby to mohlo být přirozené, ale kameny jsou přitom daleko větší, než ty v Japonsku nejznámější, z nichž je vystavena hrobka v zámku v Osace. Díra v jednom střešním kameni je prý otiskem

prstu nějakého obra. Z chrámu, který stával po tisíce let poblíž, dnes již nic nezbylo. Je zde jen socha Fudomia, esoterického buddhistického strážného, která se často právě na takovýchto posvátných místech nebo u vodopádů a pramenů vyskytuje.

Další památkou na této linii je Kinodžo, obří hrad, jakási pevnost zbudovaná na kopci v korejském stylu. Nelze určit její stáří. Poskytuje nádhernou vyhlídku na pláň okolo Kibi a je na ní samozřejmě kámen *iwakura* s reliéfem tisícíruké bohyně soucitu Kannon. Na úpatí kopce pramení řeka Čisujgava, o níž se říká, že umí absorbovat krev. Mezi Košinijamou a Tatecuki leží Hodžaki, svatyně posvátného stromu, a ještě dále Koikui, svatyně pojídačů kaprů zbudovaná na mohylovitém kopci poblíž řeky. Posvátný hrob s kamenem uprostřed, nacházející se u Tatecuki, byl v roce 1986 prohlášen za národní památku, a aby byl ochráněn proti případnému poškození, byla kolem něj a nad ním postavena jakási betonová chýše.

Právě k těmto místům se pak vztahuje místní legenda o obru Urovi a statečném mladíkovi z klanu Jamato.

Vysoko v horách žila skupina obrů, kterou vedl Ura. Obři měli rozhled po širokých planinách a kontrolovali místní obyvatelstvo. Vztahy mezi lidmi a obry však nebyly zcela harmonické, a tak se někdy stávalo, že obři ukradli lidem mladou ženu. Vláda místního klanu podobné události nemohla přehlížet, a proto jednou vyslala svého zástupce, aby případ vyšetřil. Když Kibicuhiko zjistil, oč běží, postavil se jednou na kopec poblíž Tatecuki a začal střílet šípy na horu, kterou obři obývali. Ura mu odpovídal tím, že zase zpátky házel velké kameny. Situace byla chvilí nerozhodná, protože kameny se střetávaly ve vzduchu se šípy a padaly dolů na zem, tam, kde je lze dodnes vidět (např. u svatyně Kibicu Džindža). Kibicuhiko ale dostal nápad a vystřelil najednou dva šípy. Jeden se jako obvykle střetl s kamenem, který letěl směrem od Ury, a druhý doletěl ke svému cíli a poranil obrovo oko. Všude byla najednou spousta krve, která se vlévala do řeky Čisui. Tak získala řeka své jméno. Ura se rozhodl utéci, změnil se v kapra a plaval do řeky. Kibicuhiko se změnil v kormorána, chytil kapra a sežral ho ve svatyni Koikui.

Nejstarší japonské psané kroniky Kodžiki (z roku 712) obsahují do té doby jen ústně předávanou tradici. Kronika dokumentuje sestup bohů, jejich genealogii a převzetí některých magických schopností císařským rodem, reprezentovaným povětšinou klanem Jamato. Důležitým okamžikem pak bylo sjednocení stovek nezávislých krajů a popisy bitev mezi lidmi a nebeskými bytostmi. Všeobecně je to považováno za symbolický popis bojů o moc mezi soupeřícími klany Jamato a ostatními z provincie Izumo. Příslušníci klanu Jamato byli u bohů oblíbeni, tak vznikla současná císařská linie, ale někteří bohové podporovali i nepřátelské klany z oblasti Izumo. Výsledkem jejich bitvy jsou různá seskupení skal a některá posvátná místa okolo kamenů. Předpokládá se, že ony nepřátelské klany byly buď přímo korejského původu, nebo alespoň z Koreje přišly.

Existují tendence identifikovat obra Uru s archetypální symbolikou země. Megalitické nálezy poblíž kopce Kinodžo (např. Oni-No-Sašiagejva) jsou přisuzovány právě činnosti obrů. Kibicuhiko představuje mytického slunečního hrdinu (Hiko znamená dítě Slunce) a bitva mezi Kibicuhikem a Urou je pak bitvou mezi Sluncem na nebi a Zemí. V tomto smyslu mohly být vysoké vztyčené kameny jakousi základnou, odkud Kibicuhiko obry pozoroval a střílel na ně.

Bylo by jistě zajímavé vědět, kdo je pohřben v hrobce ze 3. století na Tatecuki. Bylo tehdy zvykem pochytané rebely popravít a veřejně je vystavit. Existuje verze, podle které bylo toto učiněno s hlavou obra Ury. Ta pak nepřetržitě řvala a mračila se, až nakonec kůži z hlavy sežral nějaký pes. Ale nepomohlo to, a i když nakonec zakopali lebku hluboko do země, po celých dalších třináct let se ozývalo obrovo řvaní. Ura se nakonec zjevil v Kibicuhikově snu a žádal ho, aby byla jeho žena Asohime zaměstnána ve svatyni a mohla tam připravovat posvátnou krmí. Žádosti bylo vyhověno a Asohime pracovala v kuchyni svatyně, která byla postavena nad místem zakopané Urovy lebky. Její působení v kuchyni pak dalo vzniknout souboru věštebných a kouzelných rituálů, z nichž některé se ještě ve svých zbytcích stále dají rozeznat, např. když pomocník šintoistického kněze *miko* provádí určité úkony s vařící vodou. Tento kuchyňský rituál symbolizuje další aspekt ságy – možnost náboženského zklidnění vztahu mezi zemskými a slunečními silami.

Paralely vyplývající ze vztahu mezi legendami, posvátnými místy a kameny tak sice mizejí, ale jsou stále ještě zachytitelné myšlenkovým systémem, který ilustruje vzájemnou provázanost geomancie a legend, jež jsou pro nás již téměř neviditelně zabudovány do krajiny.

John Billingsley

LÉČENÍ ZEMĚ

PRAŽSKÝ PROJEKT – SEMINÁŘ MARKO POGAČNIKA Praha, 28.–30. července 2000

Následující text je volným zpracováním poznámek autora, které byly zaznamenány na semináři »Pražský projekt léčení Země« v Praze 28.–30. 7. 2000. Obsahuje některé myšlenky přednášejícího Marko Pogačnika a popisuje také práci v průběhu semináře na různých místech města Prahy.

Marko Pogačnik, léčitel evropské krajiny a původem Slovínec, si získal uznání v celé řadě západoevropských států svými projekty krajinné léčby. Působí také v některých mimoevropských zemích, např. v Brazílii. Již řadu let systematicky pracuje na rozvíjení vlastních schopností mimosmyslového vnímání těch dimenzí prostoru, které jsou běžným smyslem nepřístupné. Tyto dimenze však předurčují dění ve hmotném světě, běžné viditelné poruchy pramení právě odtud.

Na základě této skutečnosti Marko vypracoval několik metod léčení krajiny v energetické sféře, tedy v oblasti skutečných příčin. Jednou z nich je tzv. litopunktura, tedy umísťování kamenů (řecky lithos) na určité sílové body Země. Je to obdoba akupunktury u člověka. Kamenné »jehly« jsou opatřeny kosmogramem, obrazcem, který vyjadřuje a posiluje identitu daného místa.

Další metody vyžadují aktivní účast lidí: zpěv, vizualizace barev, tanec, vykonávání rituálů na postižených místech. Marko přitom klade důraz na změnu lidského vědomí a myšlení, aby se neustálému poškozování země předcházelo. Důležitost vnitřní práce vyplývá především v okamžiku, kdy si člověk uvědomí, že všechny jeho negativní emoce – vztek, závist, nenávisť, apod. – mají na jemnohmotnou strukturu krajiny velmi nepříznivý dopad. Semináře Marko Pogačnika jsou proto věnovány i výuce cvičení, která mají vést k vnitřní očistě člověka. Účastníci si navíc osvojují metody léčby Země a procvičují mimosmyslové vnímání.

Své projekty krajinné léčby realizoval Marko např. v Rakousku (Villach, Štýrský Hradec, Salzburg, Innsbruck, Klagenfurt), Švýcarsku (Bern, Seeland), Německu (Bodamské jezero, Hamburk, Berlín, Hannover), Itálii (Benátky) nebo Irsku a Skotsku. Spolupracoval při tom s nevládními organizacemi i uměleckými agenturami, obecními úřady a ministerstvy. V červenci byl Marko v Praze již podruhé. Poprvé přijel v květnu 1999, kdy se zde uskutečnil jednodenní seminář s teoretickou i praktickou částí, zaměřenou hlavně na významná místa Hradčan a na Petřín. Marko Pogačnik je autorem řady knih, které byly publikovány v němčině, angličtině a portugalštině. Český zatím vyšly Elementární bytosti, Škola geomancie a Cesty léčení Země.

(Převzato ze skript k semináři)

Je všeobecně známo, že v pražské kotlině, obdařené mimořádnými silami přírody, se podařilo díky pozoruhodné moudrosti a vhledu našich předků vytvořit výjimečnou energetickou konfiguraci a zabudovat vědomí přírody do geometrie lidského sídla – města Prahy. O jejím podílu na světovém a také vesmírném energetickém systému se zmiňuje celá řada badatelů.

Duchovní význam Prahy pro její obyvatele, celou českou zemi i budoucnost světa, patrně není zanedbatelný, a tak vznikl i Pražský projekt léčení Země, jako součást propojení a oživení Zemského chrámu Evropy. Cílem projektu je kultivace, zúšlechtnění životního prostředí Prahy ve smyslu eso-

terním. Samo město vznikalo na křižovatce nejvýznamnějších cest Evropy, výstižněji však řečeno – nejvýznamnější cesty Evropy nemohly obejít Prahu. Podobně jako tažná zvířata, vedená svou přirozeností rozpoznávat pozitivní zóny, vytvářela klikaté cesty mezi osadami. Některé z nich již lidé ve své pýše narovnali, věrme však, že není v jejich silách učinit totéž u všech.

PROMĚNY ZEMĚ

Země se neustále mění – tam, kde dříve bylo moře, je nyní pevnina, a naopak, leďdovců kdysi přibývalo, a dnes naopak ubývá.

Vedle fyzických proměn však dochází i k proměnám ve vědomí Země, kterou je třeba chápat jako živou bytost. Období stability se střídají s obdobími změn. V jednom z nich se nyní nacházíme.

My, lidé, se přirozeně bojíme jakékoli změny a nejistoty, která ji provází. Proto se snažíme udržet i dnešní stav uměle takový, jaký je. Respektive mít nad ním moc. Dokonce jsme se na svém vývojovém stupni dostali tak daleko, že můžeme Zemi během několika minut totálně zničit. Dnešní lidstvo připomíná člověka, vracejícího se z dovolené, na níž pro samé radovánky zapomněl koupit »vítané«, a tak vše ve spěchu dohání a zároveň utrácí nepoužitelnou měnu v letištním free shopu.

Na 11. srpna 1999 byl předpovězen konec světa, měly se udát velké katastrofy. Jinými slovy, měly proběhnout velké změny. A ty nutně nemusí být pouze na fyzické (smysly pozorovatelné) úrovni. Mohou být i na úrovni duchovní a k tomu se Země snaží lidstvo přivést. My si však chceme udržet současný trend – být takoví, jací jsme, vládci všeho skrze naše neomylné technologie. A to je cesta sebezničení.

Národní muzeum – na sloupu v pozadí je vidět symbol zlaté hvězdy.

Asi není možné, aby najednou procitlo celé lidstvo ze svého podivného spánku, do něhož upadlo dobrovolným opuštěním ráje. Avšak duchovně pracujících lidí přibývá. Je třeba dosáhnout »kritického množství«, po němž dojde ke kvantovému skoku a jiskra přeskočí na všechny lidi této planety. Jde o to, najít si svoji vlastní cestu – formou alternativní medicíny, duchovních cvičení, jógy, geomancie...

Nejedná se totiž pouze o léčení Země, ale o celkovou kultivaci člověka, který se dnes na Zemi chová jako *turista na Havaji*.

Od února 1998 Země zrychluje svůj změnový proces, se kterým souvisí i výzva pro nás, obyvatele této planety, k jejímu následování. Platí více než kdy jindy: Chceš-li změnit svět, musíš začít u sebe. Marko Pogačnik popsal současné fáze proměn Země následujícím způsobem:

PRVNÍ FÁZE PROMĚNY ZEMĚ

Na jaře 1998 jsem zpozoroval změny v zemské auře. Od 10. února do 25. dubna proběhly tři změny vyzařování Země. Nejprve Země vyzařovala souhlasně s kvalitou zemského elementu tak, jak tomu bylo v posledních 15 letech, co pozorují zemské vyzařování.

10. února, v době úplňku, se vyzařování změnilo do horizontální polohy a získalo kvalitu vodního elementu. Změny pokračovaly v měsíčních rytmech – 9. března na kvalitu elementu oheň a konečně 25. dubna na kvalitu elementu vzduch, a tak vyzařuje až dosud.

Dalším novým aspektem jsou »ostrovy světla« s extrémně čistými vibracemi na některých místech jako výsledek práce skupin lidí, kteří se zapojili do léčení Země, a pomáhají tak stabilizovat a podporovat celý proces.

Podle mne má Země od 25. dubna jiné energetické tělo, než na jaké jsme dosud byli zvyklí.

DRUHÁ FÁZE PROMĚNY ZEMĚ

Nová fáze proměn začala po několika měsících, 29. září 1998. Začaly přicházet nové formy energie, se kterými jsem se dosud nesetkal. Představují základní síly vesmíru a mají za úkol vyživovat životní systémy a podporovat evoluce. Jejich hlavní charakteristikou je, že nejsou polarizované v dosud známých úrovních, jako je vesmírná a zemská polarita, či podle principů jin-jang.

Zdá se, že by mohly představovat archetyp energetických informací, řečeno biblickým způsobem, z doby, než se světlo oddělilo od tmy. Jsou těsně spjaté s kvalitou přírodní lásky.

Cítím, že srdce Země (unisono se srdcem Vesmíru) se více a více otevírá a trýská

z něj neomezená láska, manifestující absolutní jednotu. Jako by nebylo duality mezi zlem a dobrem, světem a temnotou. Nastává potíž v tom, že naše staré mentální konstrukce jsou postaveny na rozlišování věcí, srovnávání. Zdá se, že nově se manifestující energie si najdou způsob, jak tento stav zlomit.

(V jistém smyslu se může jednat o nový příchod vykupitele. Jednoduše řečeno, vykoupení je obsaženo ve změně chování a v přeladění na nové vibrační modely Vesmíru a Země. Pogačnik použil metaforu výkladem slov Ježíše Krista: »Kdyby pán věděl, kdy přijde zloděj, uzamknul by všechny dveře.« Pán (= lidský rozum) uzavřel všechny dveře a lidem se zdá, že nic, kromě světa vnímaného pěti smysly a takto v mozku modelovaného, neexistuje. Dům = naše vědomí. Zloděj = Bůh ve všech svých projevech, například ve formě elementárních bytostí manifestujících vibrace Země. Bůh k nám přichází v momentě, kdy jsme naladěni jinak – máme odemknuto – ve stavu meditace, ale i v okamžiku utrpení, při totálním vybočení z normálního stavu. Je nutno onu rozumovou rovinu potlačit nelpěním na formách a tvarech a jíněch tohoto světa a nahradit je novými vibracemi Vesmíru, Boha Stvořitele při duchovní práci. Vždyť při meditaci jde o to, vypnout smysly; proto se mimo jiné zavírají oči – jsme zvyklí přijímat nejvíce informací vizuálním kanálem – pozn. aut.)

TŘETÍ FÁZE PROMĚNY ZEMĚ

Začala v době zatmění Slunce – 11. srpna 1999. Je charakteristická posunem éterické dimenze ve světelném těle Země.

ČTVRTÁ, ZATÍM POSLEDNÍ FÁZE PROMĚNY ZEMĚ

Začala 3. května 2000, kdy hvězdy byly ve znamení Byka – symbolu Země, a byla dovršena koncem června, kdy Země získala nové energeticko-informační tělo vibrující na jiné frekvenci. Jako by nyní existovaly

Země dvě a na obou dnes žijeme (obraz svlékání hada). Klíčem k lidské budoucnosti je naladit se na toto nové vyzářování – altruistickou činností, duševními cvičeními apod., protože stará Země bude mít stále méně síly a zahyne. Co se nepřízpůsobí, zahyne společně s ní. Příroda se již na nové vyzářování naladila, prostě jde s ní. A vlastně ani nemůže jinak. To jenom člověk se vzpírá a lpí na tom, čeho dosáhl a co vytvořil v materiálním světě. Jak dlouho může tento stav pýchy lidem vydržet?

CO JE TO GEOMANCIE?

Geomancie je podle Pogačnika celostním (holistickým) přístupem k jemněhmotným, to znamená neviditelným dimenzím Země, přírody a krajiny.

V rámci Pražského projektu léčení Země provedl Marko Pogačnik před seminářem diagnózu Prahy. Svůj nález prezentoval na úvod účastníkům a navrhl společné »léčebné procedury« na hlavních energetických bodech – ohniscích Prahy.

Za zmínku stojí způsob, jímž Pogačnik diagnostikování začíná. Nejprve se pomocí geologické mapy dostává do rezonance s místem, které chce vyšetřit. Je to podobná situaci, kdy člověk přijeje do neznámého města nebo kraje a je nucen pohybovat se zde bez průvodce. Snaží se vřít si mapu do paměti, aby se později neztratil, a nevedl se tak do nepříjemností při hledání cesty. (Pokud to tak již děláte, víte, že to funguje skvěle. Prostě se uvedete do rezonance s místem jakýmsi bezstarostným virtuálním touláním se krajem, městem skrze mapu. A pak sednete za volant a neomylně jedete ke svému cíli, aniž byste zůstali viset v zácpě.)

Po takovém naladění navštíví Pogačnik identifikovaná ohniska a na místě samotném pak zkoumá jejich stav, aby později navrhl postup léčby, která se zpravidla nedá provést jednorázově, ale vyžaduje dlouhodobé působení zapojením místních obyvatel.

V průběhu semináře zahájili účastníci proces léčby. Je však nutné v něm nadále pokračovat. Zde je třeba zmínit již existující snahy skupin či jednotlivců medituujících třeba při slunovratech, vědomě i intuitivně podporujících proces léčby nemocné matky Země, která naši pomoc vítá a potřebuje, přestože se zdá, že již vzala svůj osud do vlastních rukou.

PRAŽSKÝ PROJEKT LÉČENÍ ZEMĚ

Na Prahu a její energetický systém je možné se dívat z pohledu čtyř elementů – ohně, země, vody a vzduchu, tedy prvků, které umožňují vytvářet formy života. Každý z elementů má své ohnisko. Podívejme se společně na tento systém a nahlédneme

Symbolika elementárních bytostí na vratech Staroměstské radnice.

rovněž do kuchyně Marka Pogačnika při jeho práci na Pražském projektu léčení Země.

VYŠEHRAD

Má dvě ohniska ukotvení elementu VZDUCH pomocí vzdušných bytostí – víl. Hlavní místo se nachází v parku vlevo od východu z kostela Petra a Pavla, asi 20 m od studny jižním směrem.

Na tomto místě přichází vesmírná energie směrem do země, kudy prochází »páteří« města v jangové ose směrem na Hradčany, kde je koncovým bodem Plečnikův »oltář« genia loci v zahradách Na Valech (O Pogačnikově pohledu na působení slovinského architekta Josipa Plečnika v Praze se píše dále). Vyšehrad, jako prastaré kultovní centrum, měl vždy svůj mystický vliv na život pražské kotliny, a to tak velký, že jak světská, tak později i církevní moc se jej snažili využít (spíše však – zneužít) pro své mocenské cíle. Rovněž vybudování tereziánské vojenské pevnosti, spojené s pozdějšími romantickými tendencemi národního obrození, zle poznamenalo funkčnost tohoto místa pro vdechování vesmírné energie pro Prahu. A tak dnes většina návštěvníků aktivně nevnímá, co toto místo znamená. Projdou hřbitov přilákání známými jmény zemřelých, která je spojuje se světskou slávou. Prohlédnou si novogotický kostel Sv. Petra a Pavla, jehož stavitelé v minulém století pozapomněli řemeslo svých středověkých předchůdců v tom základním, co dává sílu starým kostelům a katedrálám – tj. umístěním jejich středu (kříže) na silovém energetickém bodě. Toto druhé ohnisko leží na hřbitově, kde zřejmě původní kaple stála.

Budeme-li se na Prahu dívat jako na bytost podobnou lidské, pak je na Vyšehradě místo 1. čakry se stočenou hadí silou. Ohnisko elementu vzduch je podle Pogačnika silně poškozené a prostě nefunguje tak, jak by mělo, funguje-li vůbec.

Byla provedena léčba na třech bodech. Nejprve v parku před hřbitovem při cestě od rotundy. Zde se nalézá bod vhodný pro očištění celého Vyšehradu od historických nánosů. Bod byl očišťován zpěvem. Dále bylo zapotřebí napojit ohnisko víl (element vzduch) vytvořením energetického sloupu, který propojuje vesmír, přivádí jeho energii hluboko do Země, do podsvětí, do jiné dimenze života, a napájí jangovou linií spojující Vyšehrad a Hradčany. Třetí bod, který je ohniskem velkého nadechování (bylo značně přidušeno) a leží na hřbitově, bylo třeba rozdýchat pomocí dechových cvičení. (Další podobné body v Praze jsou na Vítkově a v parku před Hlavním nádražím.)

HRADČANY A PETŘÍN

Místa ukotvení elementů ohně a ohňových bytostí (celá vyvýšenina Petřína a Hradčan má tvar bumerangu s řadou míst, na nichž vyvěrá element OHĚŇ). Chrám sv. Víta tvoří korunu (7. čakra) – energetické místo je v oblasti hlavního oltáře, nikoli v kříži chrámu (toto místo bylo dříve zváno Žiži). Z místa v zahradách pod Strahovským klášterem vyvěrá jinová (srdeční) osa Prahy, opisuje oblouk a sestupuje do Země v bodě ukotvení elementu VODA (ukotvení vodních elementárních bytostí) – ve Vltavě u Karlova Mostu. Místo leží asi uprostřed toku mezi koncem Střeleckého ostrova a Karlovým mostem, proti Novotnému lávce. Tato osa dále postupuje směrem do parku u Hlavního nádraží (místo, kudy vstupuje vesmírná energie, se nachází na konci parku napravo od východu z nádraží blízko zastávky tramvají směrem na Žižkov, téměř u magistrály). V příčném řezu se energie pohybuje ve tvaru ležaté osmičky a má za úkol udržovat srdeční kvalitu (tj. lásku) ve formě rovnováhy zemské a vesmírné energie ve městě, vtahovat tak životní sílu. Obě osy se protínají na Karlově mostě – na jeho malostranském konci, blízko mostecké věže. A to jej činí posvát-

ným. Jeho druhým koncem pak prochází jedna z pražských ley lines, která »podpírala« staroměstskou věž při obléhání Švédy za třicetileté války.

STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ

V dosavadním výčtu nám schází element ZEMĚ. Zdá se, že zemské centrum v oblasti Staroměstského náměstí je velmi potlačeno. Že by vlivem poprav v den letního slunovratu 21. června 1621 či jiných masových událostí provázených davovou psychózou, jež měnily historii?

V poslední době – možná vědomě, možná zásahem vyšší moci – je Staroměstské náměstí svědkem triumfů českých sportovců či jiných akcí; věrme, že působí na ohnisko zemského živlu očištným způsobem. Podle Pogačnika nebylo možné navázat s elementárními bytostmi tohoto ohniska kontakt. Později pochopil, že v minulosti byla uzavřena jistá dohoda o spolupráci mezi světskou mocí radnice a světem elementárních bytostí. Ty se však dnes do práce z neznámých důvodů nehrnou.

Klíčová místa v oblasti Staroměstského náměstí jsou:

Trojdlílné okno na Staroměstské radnici – centrum světské moci. Zajímavá jsou i masivní dřevěná vrata do radnice z roku 1652 se 4 lvy symbolizujícími 4 pražská města – Hradčany, Malou Stranu, Staré Město a Nové Město. Jeden ze lvů má v tlamě elementární bytost, gnóma. V horní části vrat jsou pak dvě další elementární bytosti. Pomyslíme-li na to, co prováděla inkvizice a jak tragický vliv to mělo právě na definitivní ztrátu schopnosti komunikovat se světem elementárních bytostí, byla vrata s podobnými symboly skutečně odvážným dílem, přeživším i následující kotrmelce dějin.

Osmiboký sloup na konci podloubí v domě naproti tomuto oknu (na tomto mís-

Jeden z konců pražské jinové osy – park před hlavním nádražím.

tě provedla skupina účastníků semináře pod vedením Marko Pogačnika pozvání elementárních bytostí ke spolupráci formou zpěvu a vytvořením světelné sítě v barvách duhy po celé české krajině). Pokud se podaří zapojit síly elementárních bytostí do spolupráce a ony budou moci volně plynout, město z toho bude profitovat.

NÁRODNÍ MUZEUM

Ve spojitosti s Národním muzeem (dále jen NM) měl Marko vizi krásné mladé ženy, která jako by nechtěla vidět. Její oči jsou překryty černou páskou. Dále viděl velkou zlatou hvězdu zářící asi kilometr vysoko nad místem, kde stojí kašna před NM. Vibruje na velmi vysoké úrovni jako korunní čakra. Mezi hvězdou manifestující duší národa a zemí není spojení. Možná se jedná o ztrátu české identity, kontaktu s vlastí. Třeba pod vlivem »hamburgerové amerikanizace«.

Z tohoto místa vychází sedm linií – směřují pravděpodobně na významná místa české státnosti. Učebnicový smysl stavby NM není třeba připomínat.

Zdá se, že alespoň některým obrozencům byla známa mystika tohoto místa. Posuďte sami – nad kašnou se nachází socha dívky s mečem v ruce a nad postranními schodišti září zlaté hvězdy. Otázkou je, do kterých směrů v Čechách a na Moravě se rozbíhá oněch sedm linií?

Duše české země, nevidomá dívka, opět prohlédne, najde-li český národ svoji ztracenou a léta potlačovanou identitu.

Možná, že stavbou muzea se zabudováním symboly českosti se zde vytvořilo ohnisko duše českého národa.

PRAŽSKÉ LEY LINES

Podle Pogačnika prochází Prahou mimo jiné dvě ley lines (jsou to linie – zpravidla

Zahrady Pražského hradu. Pupek světa.

přímky, spojující energeticky významná zemská místa; jako cévy v lidském těle rozvádějí životní sílu krajině). Pražské ley lines se protínají v oblasti ostrova Štvanice. Hokejoví pamětníci si vzpomenu na MS 1949, titul mistrů světa a následnou národní euforii. Že by v tom ley lines měly prsty?

Jedna linie má směr spojující Štvanici a východní konec Karlova mostu v místech mezi mostem a Staroměstskou mosteckou věží, která se o ni svými zády opírá.

Druhá linie směřuje ze Štvanice směrem zhruba severozápadním.

Další badatelé – např. dr. Špůrek (kniha Praga Mysteriosa) nebo Ing. Kozák (Místa působení) – popisují i jiné linie spojující významná místa české historie (Hradčany, Vyšehrad, Levý Hradec, Říp...)

V každém případě je zde další důkaz mysteria Prahy.

PRAŽSKÝ HRAD: JOSIP PLEČNIK A MARKO POGAČNIK

Při práci na Pražském projektu léčení Země pracovala jedna skupina i na Pražském hradě, lépe řečeno v Ledeburských zahradách/zahradách Na Valech. Při této příležitosti Marko poodhalil některé ze symbolů, které zde zůstaly jako výsledek práce jeho krajana Josipa Plečnika, který v Praze pracoval v době prezidenta Masaryka. Oba asi měli společný plán – obnovit Prahu jako město svatého grálu. Mimochodem, zahrady nechal v devadesátých letech opravit a veřejnosti zpřístupnit prezident Václav Havel. Plečnik, který žil doslova jako mnich, důsledně tajil své znalosti geomancie. Jeho úkolem v Praze bylo vrátit místu jeho původní sakrální dimenzi, kterou město ztratilo v době habsburské poroby.

V zahradách jsou Plečnikem vytvořené a ve vztahu k posvátné geometrii Prahy

Marko Pogačnik v Praze.

dokonale »do hry« zapojené symboly. Podívejme se na některé z nich.

MÍSA

Vchází-li návštěvník do zahrad vstupem z Hradčanského náměstí, nemůže přehlédnout velkou granitovou mísu, symbol svatého grálu. Nachází se na místě zemského vydechování.

Podobně, jako grál mysticky spojuje síly Vesmíru a Země, visí Plečnikova mísa ve vzduchu (Vesmír) a je zhotovena z vyvěřeliny (Země).

Napadlo nás, že celé zahrady je možné vnímat jako mapu republiky. Pak se mísa nachází v místě Prahy – městě svatého grálu. (Otázkou je, nakolik se v Plečnikově symbolice v zahradách objevují i prvky ze Slovenska, či zda mu již tehdy byla zjevně neudržitelnost tohoto svazku.)

SVATYNĚ DUŠE PRAHY

Většina návštěvníků si pravděpodobně všimne černé číše na levé straně schodiště, utajena jim zřejmě zůstane malá svatyně pod ní – svatyně duše Prahy. Ta je v linii s mísou a dalším bodem, jímž je pupek světa (a v dále na horizontu se rysuje silueta dalšího Plečnikova pražského otisku – vinohradského kostela Nejsvětějšího Srdce Páně).

PUPEK SVĚTA A KAMENNÝ TRŮN

Projde-li návštěvník zahradou kousek dál, narazí na pravé straně na krátké schodiště sestupující dolů k vápencovým sloupům. Pogačnik označil samostatně stojící sloup ve tvaru starodávného proutěného včelího úlu za pupek světa – místo, *kde se prolí-*

ná svět hmotný se světem nehmotným, jak pupek světa popisuje Bohumil Vurm ve svých Tajných dějinách Prahy. Tam se rovněž píše, že *omfalos* (řecky pupek) *v dávnověku označoval místo zrození vesmíru nebo místo stvoření, symbolizuje středobod vesmíru, místo, kde se setkávají podzemní, zemský a nebeský svět.*

Poblíž pupku stojí tři menší sloupky tvořící kamenný trůn ducha Prahy, genia loci, možná strážce pupku světa. Nad tím vším je socha pastýře s beránkem na ramenou – pradávny symbol Ježíše Krista. Zeď za ním pak vytváří reliéf připomínající býčí rohy. Podobné tvary je možné spatřit například na Krétě. Že by to byl býk, vesmírný symbol Země?

Kamenný trůn má přímou vazbu na bod nadechování vesmírné síly, který leží na Vyšehradě.

HORIZONTÁLNÍ (LEŽÍCÍ) SLOUP

Kousek dál od zmíněných útvarů je další Plečnikovo mysterium – vyleštěný žulový horizontální (ležící) sloup v blízkosti starého sloupu vertikálního, nahoře osazeného křížem.

Podle Pogačnika jsou zde zachyceny jinová (horizontální sloup) a jangová (vertikální sloup) osa Prahy. Vertikální osa spojuje dvě posvátná místa – Hrad (korunní čakra) a Vyšehrad (první čakra).

Za klíčové místo při léčení Prahy vidí znovuvytvoření horizontální osy s koncovými body: místo ve Strahovské zahradě pod stejnojmenným klášterem, bod ve Vltavě poblíž Karlova mostu a místo v parku před Hlavním nádražím. Jinový, ženský princip má svůj klíčový význam pro dnešní dobu. Podobně je tomu ve světě. Tibet se svými horami tvoří jangový pól světa a uzavírá minulost, zatímco Brazílie plná vody tvoří jinový pól a zastupuje síly budoucnosti. Proto se Marko Pogačnik soustřeďuje na práci v Brazílii, proto je třeba

pokračovat na kultivaci pražské horizontální, srdeční osy.

JAK SE ZAPOJIT DO PROJEKTU LÉČENÍ ZEMĚ?

Jak již bylo zmíněno, pod vedením Marko Pogačnika pracují skupiny po celé Evropě na Evropském projektu léčení Země s využitím geomancie. Tato činnost má pro účastníky nejméně dva významy – učí se porozumět Zemi, přírodě, vesmíru, a zároveň ji po vzoru našich pradávných předků kultivují pro další život. Při tomto procesu rovněž pracují na své vlastní duchovní kultivaci a rozvoji – řekl bych, že jde o formu duchovní práce. Tyto aktivity v jistém smyslu koordinuje Barevný svět, Milady Horákové 57, 170 00 Praha 7 (paní Lenka Marková), bsvet@aura-soma.cz.

Další podrobnosti o práci Marko Pogačnika můžete najít na www.lebensnetz.org nebo www.pogacnik.org. V češtině dosud vyšly tři Pogačnikovy knihy: Elementární bytosti/Paralelní světy kolem nás (Dobra a Fontána, 1999), Cesty léčení Země (Dobra, 2000) a Škola geomancie (Dobra, 2000).

CO MŮŽEME DĚLAT MY SAMI?

Pokračovat v Markově započatém pražském díle například meditacemi na popsaných místech. Hledat další místa a snažit se společnými meditacemi, rituály, zpěvem o jejich i své probuzení. Existuje již celá řada podobných aktivit.

Univerzita Nové doby Milana Calábka na počátku července uskutečnila pouť po starých kultovních místech Anglie. Přijmeme-li Pogačnikovu vizi dvou Zemí, které se vytvořily v červnu, pak to byla ta pravá chvíle pro přijímání vibrací nové Země.

Na závěr chci poděkovat Marko Pogačnikovi za »otevírání očí« a Mirku Trechovi za pomoc při napsání tohoto textu.

Vlastimil Hela

Zde mají ohnisko elementární bytosti Prahy – Staroměstské náměstí proti radnici.

Pustina · Obdělaná zem · Město

Proměny vztahů a kulturně historických východisek postojů ke krajině

Lidské představy o proměnách lidské situace ve světě jsou určující historicky proměnnou vrstvou lidských postojů ke krajině a zpětně se promítají do způsobů jejího využívání. Představa, kterou si lidé o významu krajiny pro vlastní život zafixovali, je pro jejich postoje i rozhodování často důležitější nežli stav krajiny jako objektu. Na biologických i kulturně prehistorických základech druhu homo sapiens, které jsou geneticky relativně stabilní, se vrství historicky proměnlivá a dynamická vrstva kulturních stimulů. Tuto vrstvu lze v Evropě blíže detekovat do minulosti pěti tisíciletí, kdy se ze Střední Asie přes Krétu šířilo do archaického Řecka zemědělství. Jeho nositeli byli *lidé s cílem pro technologie a jejich inovace, se schopností uměleckého vyjadřování, s introspektivním vědomím a smyslem pro morálku* (Leakey et Lewin, 1994). Pokud se vrátíme do minulosti hlubší než 35 tisíciletí, pak se podle důkazů nashromážděných současnou archeologií vytrácejí vyjmenované sympatické rysy našeho vlastního druhu a před 50 tisíciletími se pravděpodobně ocitáme mimo vlastní biologickou existenci recentního druhu homo sapiens.

Zhruba 8000 let př. Kr. začali neolitští zemědělci asijského Střední Asie vytvářet poprvé prostředí, které se vymykalo prvotní přírodě: zprvu zemědělsky využívané plochy, pak vesnice a první města. Pole oraná hákem, později zavlažovaná tvrdou prací, ještě později ulice, paláce a chrámy v hrazených městech jsou místa, kterými lidé nahradili divočinu zaplavovaných říčních niv obklopených zde velice drsnou (polo)pouští s trvalým nedostatkem vody. Tím vznikla v lidském životním prostředí konstantní triáda *relativně nedotčené přírodní ekosystémy – zemědělsky využívané agroekosystémy – trvalá sídla*, která se obecně rozšířila a postupně ustálila na všech kontinentech Země s výjimkou Antarktidy. Můžeme ji zkratkovitě označovat *pustina – obdělaná zem – město* a sledovat z hlediska chaosu (»ne-řádu«) přírody a řádu vnášeného do krajiny lidskou kulturou.

V lidských společnostech vznikají přitom dvě rozdílné skutečnosti – jedna vnější, fyzikální a biologická, svět faktů objektivně definovatelný a měřitelný, a druhá skutečnost společenského vědomí, která není zrcadlovým odrazem první reality a odráží subjektivitu celých historických epoch,

obtížně postižitelná a přesto nepochybně vybavená pro vnější fyzickou realitu objektivními významy. Obě tyto reality – fyzická i duchovní – se v historii proměňují způsobem, ve kterém lze vždy vysledovat nahromaděnou historickou zkušenost s prožíváním typických životních situací. Z interakce fyzické i duchovní reality, světa faktů i světa hodnot, vznikají pro každou historickou epochu i relativně ustálené podoby prožívání krajiny a ustálené postoje vůči ní.

Téma historických proměn postojů vůči pustině, obdělané zemi a městu v závislosti na proměnách jejich relativní velikosti, na registrovaném vývojovém trendu a na »vitalitě« jednotlivých složek této triády je nedozírně komplikované. Pokoušet se o jeho zpracování podrobně a transkulturně by znamenalo vystavit se oprávněnému podezření, že chceme náhodně vybraným postřehům z historie nebo sociologie vtisknout zdání hlubokého zdůvodnění. Abychom se tohoto nebezpečí varovali, téma pojednáme jako výťah ze syntetické práce amerického geografa Yi-Fu Tuana (Yi-Fu Tuan, 1971, 1974) s vypuštěním zmínek o kulturních tradicích Dálného Východu a muslimského

kulturního okruhu. Oddíly v textu odpovídají piktogramům převzatým od téhož autora.

Pustina je u Yi-Fu Tuana označována »divočina«, což je podle slovníku buď *pustá oblast bez cest, v podstatě nekultivovaná a neobydlená člověkem* (něm. Urlandschaft, angl. wilderness), nebo něco zcela odlišného, totiž *část zahrady nebo přírodní rezervace, vyhrazená spontánnímu vývoji*.

V podmínkách soudobé Evropy je divočina (s výjimkou boreální-tajgové zóny ve Skandinávii a Rusku) pouze myšleným stavem, užitečným jako přírodovědná vztažná základna pro hodnocení změn skutečných na celém kontinentu lidskou kulturou. V celosvětové kategorizaci chráněných území IUCN je divočina výslovně uvedena jako *přísná přírodní rezervace; oblast nenarušené přírody, řízená pro potřeby vědy a k ochraně divočiny*.

Pokud v textu používáme výraz »divočina« namísto »pustina«, pak metaforicky a s vědomím, že jej nelze objektivně definovat. Je to spíše hodnotící vztah naší mysli k přírodě, vybavený velkou emocionální silou, než objektivní popis skutečnosti. Protože anglické »wilderness« znamená »nepsoutanost, spontánnost, volnost«, považuje Kohák za správnější překládat »wilderness« jako *volná, nepsoutaná příroda* (Kohák, 1998). K tomuto významu se vztahuje často citovaný a pro Evropany obtížně srozumitelný, i když ekologicky věcně obhajitelný výrok Thoreauva *In wilderness is the salvation of the world* (v divočině je spása světa).

Obdělaná zem je v pramenné práci (Yi-Fu Tuan, 1974) označována biblickou metaforou *zahrada*. Je výsledkem kooperace zemědělců s přírodou, v níž společnost získává nejen nezbytnou potravu, ale také naplňuje svou kulturní identitu. V současné Evropě je synonymem veškeré kulturní krajiny mimo rozsáhlé lesní komplexy, města a ladem ležící plochy (»divočina úhorů«). Obdělaná zem nebyla v historii rajsskou zahradou Bible, ale do 20. století po Kr. spíše tím, co člověku přisoudil Hospodin při vyhnání z ráje – »... zlořečená země pro tebe, s bolestí jísti budeš z ní po vsechny dny života svého. Trní a bodláčí tobě ploditi bude, i budeš jísti byliny polní« (Genesis 3:17, 18, cit. dle posledního vydání Bible Kralické.)

Už neolitický člověk choval v prvních zemědělsky využívaných areálech domes-

tikovaná zvířata, pěstoval šlechtěné plodiny a stavěl své příbytky z hlíny, dřeva a rákosu. Okolní divočinu (polo) pouštního biomu Střední Asie, mnohem nehostinější než v mírném klimatickém pásu, vnímal jako bezhraničný zdroj ohrožení přírodními silami a (po domestikaci koně) i kočovnými nájezdníky. Lze doložit, že obdělaná půda byla pro rané zemědělce prostorem vysvobozeným ze spárů divočiny, místem, kde prvotní příroda byla přetvořena, aby uspokojovala jejich vlastní potřeby, a proto místem milovaným.

Města mohla vyrůstat až z podhoubí relativně vysoce produktivního zemědělství, bez něhož nemohou existovat specializovaná řemesla a peněžní směna. Nadřazeným motivem vzniku archaických měst však nebylo výrobní středisko ani tržiště, ba ani pevnost proti nepřátelským vpádům – nejstarší města byla v první řadě středisky světské i duchovní moci. Vývoj města začínal svatyní častěji než tržištěm a okolo ní se nakupil architektonický soubor, jehož dominanty odrážely předpověditelnost a pevný řád. Městské stavby jsou většinou budovány z kamene, který bývá dopravován z velkých vzdáleností, aby město »navěky« odolávalo rozpadu, a také tím se město stává jiným světem než ves.

Život v archaických městech mohl být všestranně náročnější než na tehdejší vsi, ale monumentální stavby a fascinující obřady poskytovaly obyvatelům měst něco víc než ves – účast na dramatické prezentaci ústředních témat a událostí společnosti. Město vystupuje po duchovní stránce zprvu jako sebevyjádření strukturované společnosti a jejich ideálů. Stále zůstává zhmotnělým svědectvím vývoje lidské kultury a svým obyvatelům nabízí pestré možnosti volby různých činností a prostor pro individualizaci, jaký neexistuje při pravidelném rytmu zemědělských činností na vsi.

KULTURNĚ HISTORICKÁ ÚLOHA MÝTU

Archetypy vztahů mezi pustinou, obdělanou zemí a městem jsou zachyceny v sevržené poetické formě ve starých mýtech. Představy, názory, zájmy a ideály jsou v nich kondenzovány jako výtvar mnoha minulých generací a ve vztahu ke krajině odrážejí také proměnlivou ekologickou situaci lidské společnosti.

Mýty působí na smýšlení a jednání dalších generací, významně ovlivňují jimi preferované hodnoty a estetické cítění, a hlavně kladou základní otázky lidského života. Některé odpovědi, jež na tyto otázky mýty předkládají, si uchovávají trvalou platnost; jiné mají věcnou platnost pouze pro určité epochy, ale navzdory tomu s různou inten-

zitou přežívají. V některých epochách, kdy pozornost společnosti poutá beze zbytku vlastní prosperita a rozvoj, není otázka lidského vztahu ke krajině považována za významnou, v dobách společenských krizí se pozornost naopak obrací směrem ke krajině jako únikovému prostoru před společenskými problémy, a to se odráží i v dobových mýtech.

Ačkoli mýty vznikaly v jiných společenských podmínkách a pro lidi jiných dob, jejich archaická krása i moudrost se buď dobře snáší s moudrostí novou a znovu potvrzovanou, nebo inspirativním způsobem vyjevuje svoji nepřiměřenost změněné historické situaci.

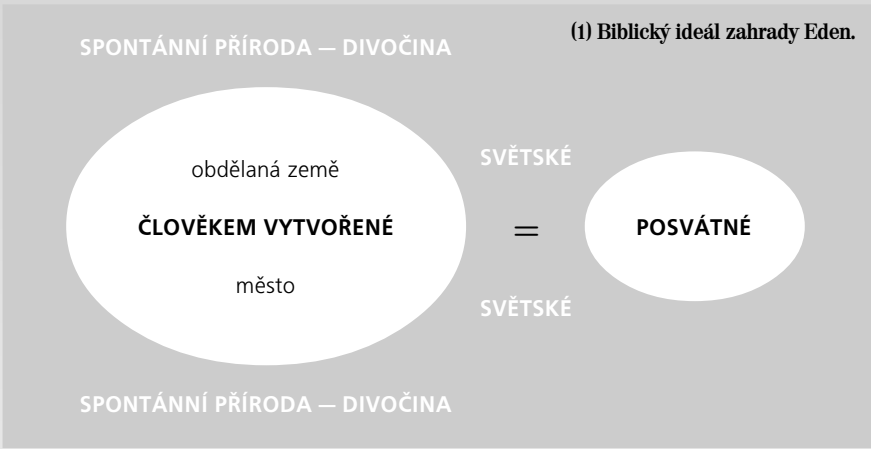
Např. původní hodnoty pustin byly nepochybně záporné. Kladné hodnoty se mohly přidružit až poté, co pustina/divočina ztratila něco ze své hrozivosti a mohla být vnímána z bezpečných civilizovaných oáz a měst, poté, co zkušenost připravila tyto lidské výtvo-ry o jejich původní iluzivní přitažlivost.

Přesto lze tento ambivalentní vztah města a pustin vystopovat už v nejstarším známém hrdinském eposu, který vznikl před nejméně čtyřmi tisíciletími v Mezopotámii doby bronzové (kam archeologie klade kolébkou lidské civilizace a bible rajsskou zahradu Eden). Mezopotámské výtvarné památky s vyobrazením Gilgamešových činů pocházejí z první třetiny 3. tisíciletí př. Kr., nejstarší sumerské hlíněné tabulky, které je popisují, z 20. stol. př. Kr. (Zamarovský, 1976). V eposu o sumerském králi Gilgamešovi nacházíme náznaky dvou komplementárních ideálů – nevinné přírody a »posvátného« města. Král města Uruk (které mělo podle vykopávek pod vrstvou písku hradby 9 km dlouhé) čerpal pýchu ze svého opevněného města, ale nedosáhl v něm štěstí, protože »při své nadlidské síle neznal, kde jsou hranice lidských sil«, a cítil se svazován nepřírozeností města. Symbolem Gilgamešovy potřeby svobody je v eposu ušlechtilý divoch – hrdina Enkidu, který žil mezi divokou zvěří, nepoznal obdělanou zem a byl Gilgamešovi nepostradatelným rovnocenným druhem při jeho hrdinských činech (Zamarovský, 1976).

BIBLICKÝ IDEÁL ZAHRADY EDEN

Příklady významné pro chápání krajiny: Zahrada Eden a poušť, raně středověký klášter, osady pionýrů a pustina v Novém Světě (Nová Anglie, Utah) a divočina.

Představa o postupu kultury jako pokroku od pustin k obdělané zemi a městu je výslovně vyjádřena v Bibli. Rozšiřování božího řádu do chaosu přírody člověkem znamená v náboženské interpretaci také překonávání světského posvátným, a tento archetyp stále neztratil svoji přitažlivost. Jednou z biblických výzev, na které západní kultura odpovídala pozitivně – a to včetně

bezvěreckého osvícenství a komunismu – je výzva přeměnit (kultivovat) divočinu.

První kniha Starého zákona začíná popisem chaosu a rajske zahrady, poslední kniha Nového zákona předkládá vizi nebeského města Nového Jeruzaléma (podle posledního vydání Bible Kralické): »Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země pak byla nesličná a pustá, a tma byla nad propastí, a Duch Boží vznášel se nad vodami.« (Genesis 1:1–2.) Vody v dikci Bible reprezentují prvotní nediferencované plynutí a chaos, z něhož nejprve stvořil Bůh suchou zem a nakonec člověka.

Na suché zemi, která byla divočinou, »štípl pak byl Hospodin Bůh ráj Eden na východ, a postavil tam člověka, jehož byl učinil. A vypel Hospodin Bůh z země všeliký strom na pohlední libý, a ovoce k jídlu chutné... A řeka vycházela z Edenu k zavlažování ráje« (Genesis 2:8–10).

Stvořitel se tak v židovsko-křesťanských mýtech sám ujal úlohy božského zahradníka, protože zahrada Eden byla jeho výtvo-rem. Stvořil ji ještě dříve než člověka »k obrazu svému« a uložil mu, »ať panuje nad rybami mořskými a nad ptactvem nebeským i nad hovady a nade vši zemí«. Kniha Mojžíšova to formuluje známým výrokem: »Plodtež a rozmnožujte se a naplňte zemi a podmaňte si ji.« (Genesis 1:28) Stvořitel také obdaril člověka »vše-likou bylinou vydávající símě, kteráž jest na tváři vsi země, a všeliké stromovi nesoucí símě; to bude vám za pokrm... A viděl Bůh vše, co učinil, a aj, bylo velmi dobré« (Genesis 1:29–30).

V této linii existuje (bohužel pozdní) interpretace (Heller, 1994), podle níž biblické texty odrážejí ideový zápas s pohanskou představou Matky Země, totožné s bohyní plodnosti, a že biblické »podmaňte Zemi« vyjadřuje požadavek čelit nároku na božské uctívání Země. Podle tohoto výkladu, kdo užívá výroku o panování člověka nad Zemí tak, že jím zdůvodňuje svůj nárok dělat si se Zemí, co chce, zneužívá biblického textu tím nejhrubším způsobem. »Pojav tedy Hospodin Bůh člověka, postavil jej v ráji v zemi Eden, aby jej dělal a ostrihal ho« (Genesis 2:15). Úkolem člověka je

podle této interpretace vzdělávat, obdělávat, znovuvytvářet a střežit ráj, přičemž slůvko »dělat« má v originále etymologický kořen, od něhož je odvozena kultura (Heller, 1994), a znamená vlastně kultivaci.

Takový je ideový základ představ o člověku nejen jako o bytosti stvořené k obrazu Božímu, ale také jako o neomezeném pánu nad vším stvořením, popřípadě jako o pas-týři stvoření. Novověkou reakcí byla teze, že křesťanství je příčinou dnešní globální ekologické krize (White, 1967). I když tato schematická teze neobstojí, nezbyvá nám, než přiznat, že různé varianty představ o tom, že lidská kultura zahrnuje boj s přírodou, která je bez lidského zásahu pouhou pustinou ležící ladem, pocházejí vý-lučně z evropského kulturního okruhu (Kohák, 1998).

Když na tuto biblickou výzvu odpovídaly ve středověké Evropě mnišské řády (nej-více augustiáni) mycením lesů okolo tisíců klášterů nebo když v Americe 19. století Mormoni zavlažili pouště v Utahu, byly to nepochybně kladné kulturní počiny. Když se však v 21. století (nevěřící i věřící) tech-nokrati celého světa spojují v poslušnosti biblickému příkazu kultivovat zbytky divo-činy, tkví v jádru jejich postojů (spíše než racionální úvaha) dávný mýtus, zcela nepřiměřený současné ekologické situaci bi-osféry a člověka jako jejího *privilegovaného* člena.

IDEA USPOŘÁDANOSTI KOSMU A RANĚ HISTORICKÁ URBANIZACE

Příklady významné pro chápání krajiny: Biblický Nový Jeruzalém, Platonova republika.

Raná města nevznikala zdaleka jen jako tržiště, kde zemědělci z okolí směňovali přebytky svých produktů, ale také jako rituální střediska, vázaná podle současných poznatků více na moc kněžstva a raných vládců nežli na rozvoj směny. Protože uprostřed chaotických přírodních sil vykazovala jen nebeská tělesa zřetelnou neměnnost a stabilitu, archaické obřady se orientovaly k nebi – ke slunci, měsíci, hvězdám a k nebeským úkazům důležitým pro ze-

mědělství. Jak člověk cítil potřebu uniknout nepředvídatelnosti a chaosu, získával zájem o nadřazené, vyšší, přesahující, vzdálené a pravidelné, a to vše nacházel spíše na nebi než na zemi. Pozemské mu symbolizovalo hierarchickou uspořádanost a předvídatelnost vesmíru.

Chrámové okrsky, zpravidla umístované do středu měst, umožňují dodnes únik z všednosti a náboženské rituály přinášejí vhlad do toho, co je stabilní, neměnné a co tím přesahuje omezený lokální zájem. Kněží a vládcí byli původně prostředníky mezi silami kosmu a lidskými potřebami. Toto postavení jim zajišťovalo duchovní i světskou moc. Omezené možnosti vesnického společenství při vytváření prostorového pořádku byly už v prvotních městech nahrazeny strukturou přímých ulic, hradbami na pravoúhlém půdorysu a monumen-tálními stavbami jako vědomými znaky popření nejistot pozemské přírody a po-zemského života.

Životní způsoby raných zemědělců umožňovaly mírný růst populace a po tisíciletí přetrvávaly jen s malými změnami. Ještě na počátku minulého století, okolo roku 1900, žila většina světové populace na vsích a jejich životní způsoby byly bližší způsobům jejich předků z doby železné než životním způsobům jejich dnešních vnuků, kteří žijí ve velkých městech.

Uzavřený energomateriálový cyklus samozásobitelsky soběstačné vsi donedávna vymezoval vesničanům omezené horizonty. Patriotismus těchto malých, navzájem izolovaných skupin byl ospalý, odolný proti změnám a ospravedlňoval označení »za-ostalý venkov«. Omezoval inovační podněty a neumožňoval dobrat se širších společenských souvislostí v míře obvyklé u obyvatel měst a u přímořských národů, rozhlédných do světa. Naznačené sociálně psychologické nevýhody vesnických tvůrců a údržbářů obdělané země jsou zákonitě menší u obyvatel měst a větší či menší urbanizace krajiny (její přízpůsobování potřebám města) je konstantním průvodním znakem celé historie.

Jestliže obdělaná zem je výsledkem lidské schopnosti měnit přírodu, pak města symbolizují tuto schopnost v daleko větší míře. Rozpornost vzájemného vztahu obděláné země a města se odráží ve Starém Zákoně.

V biblické interpretaci je rané hrazené město krokem v hledání ztraceného ráje, z něhož byl člověk vyhnán, dokonce hledáním nepravého boha, od něhož se člověk vzdálil a pokusil se vytvořit ráj po svém. Podobenstvím této snahy je stavba babylonské věže, jejímž nezamýšleným důsledkem je vznik nového chaosu, totiž zmatení jazyků. A sotva byla kultivována a dobytá zaslíbená zem Kanaán, proroci dávné Izraele začali dávat najevo trpké zklamání. V jejich očích projevoval Izrael v době svého bloudění v poušti průměrnou zbožnost, ale poté, co vstoupil do země zaslíbené, začal mravně upadat. Usedlý život se lidem podle proroků stal zdrojem úpadku, čistotu nacházeli (a po nich mnozí křesťanští světci) na poušti. Tento ambivalentní postoj k pustinám nejen v západní kultuře nepřevládá, ale je spíše příslovečným »voláním na poušti«. Přesto se opakovaně objevuje během celé historie evropské kultury: Divočina je vnímána současně jako domov démonů i jako území harmonie se vším stvořením, zajišťující dokonalé štěstí.

K našemu nemotornému účelovému konceptu z židovsko-křesťanských mýtů lze připojit protichůdný závěr Nového Zákona (Zjevení sv. Jana 21, 22). Toto apokalyptické proroctví o konci světa obsahuje představu Nového Jeruzaléma, sestoupivšího z nebe jako příbytek Boží mezi lidmi po Posledním soudu. Úvahy o konci světa vedou zde k představě o nějakém možném, kvalitativně novém začátku: *»Uviděl jsem nové nebe a novou zemi; neboť první nebe a první země pomínuly a moře již není«* – to moře, které bylo na počátku světa »nesličným a »pustým« chaosem, tedy divočinou. Brány nebeského Jeruzaléma se nebudou zavírat a vejdou do něj spravedliví spasení. Délka, výška i šířka nebeského Jeruzaléma je podle zjevení svatého Jana stejná – je to hrazená megalopolis čtvercového půdorysu o straně (po přepočtu na dnešní délkové míry) 2200 km. Nebude tam třeba světla slunce ani lamp, protože v městě nebude noci. Zato tam bude řeka živé vody, jasná jako křišťál, a strom života, rodící každý měsíc dvanáctero ovoce, a nikdy tam nevejde nic nečistého. Nebu-

de tam již smrti ani nářku, neboť všechno dřívější pominulo. Nový Jeruzalém jako boží město je tedy novým vtělením ztraceného ráje a tato představa ovlivňovala postoje Evropanů – křesťanů všech odstínů – prakticky po další dvě tisíciletí.

IDEA VZÁJEMNÉHO KONFLIKTU MĚSTA A PŘÍRODY (v Evropě s likvidací divočiny)

Příklady významné pro chápání krajiny: pastoralní helenistický ideál v Řecku, bukolická poezie Augustovy epochy říše římské, renesanční vila, novověký »ušlechtilý« venkov Anglie 18.–19. století

Starověké mýty Středního Východu odrážejí permanentní ohrožení obděláné země, vsí nebo oáz suchem, záplavami, hmyzími škůdci (kobylky), ale ještě více loupeživými nájezdy. V literatuře starého Sumeru je divočina, tj. step nebo poušť, doménou člověku nepřátelských sil, k nimž patřili stabilně také nomádi podnikající výpravy za kořistí. Z hlediska raného zemědělce tak byla pramenem lidských i přírodních hrozeb pouštní divočina. Proto se striktně rozlišovaly kultivované plochy od stepí a pouští, jejichž příroda byla vnímána jako říše nepřátelských sil, jež jsou stálou hrozbou kvetoucím městům a zahradám.

Ve střední Evropě se krajina díky jiným přírodním podmínkám vyvíjela odlišně. Po chaosu stěhování národů, které vyústilo v osídlení území dnešních střeoevropských národních států našimi slovanskými i germánskými předky, proběhla během několika staletí rozhodující vlna kolonizace v biomu listnatých opadavých lesů, který

je ekologicky podstatně stabilnější než polopoušť a jehož kultivace na »polopouštní« polní biom je podstatně náročnější. Trvalo do 12. století, než se stabilizovaly podstatné rysy sídelní sítě, v nichž středověké kultovní stavby tvoří dodnes dominanty. Vznikaly tisíce klášterů jako ohnisek křesťanské kultury a na návrších vyrostly hrady feudálů. S výjimkou nepřístupných horstev byla veškerá krajina kultivována sice se značně diferencovanou intenzitou, ale celoplošně. Třída *divočina – obdělaná zem – město* se tím redukuje na dvoučlenku, ve které jako partner města zaujímá místo nedotčené přírody-divočiny tradiční kulturní krajina, v níž jsou lidské zásahy vnímány jako přirozená a pozitivní součást krajiny i trvalé lidské existence v ní.

Ideové zdroje rozporného vztahu středověkých sedláků a měšťanů zachytili v monografii o tradiční rolnické kultuře Petráňovi takto:

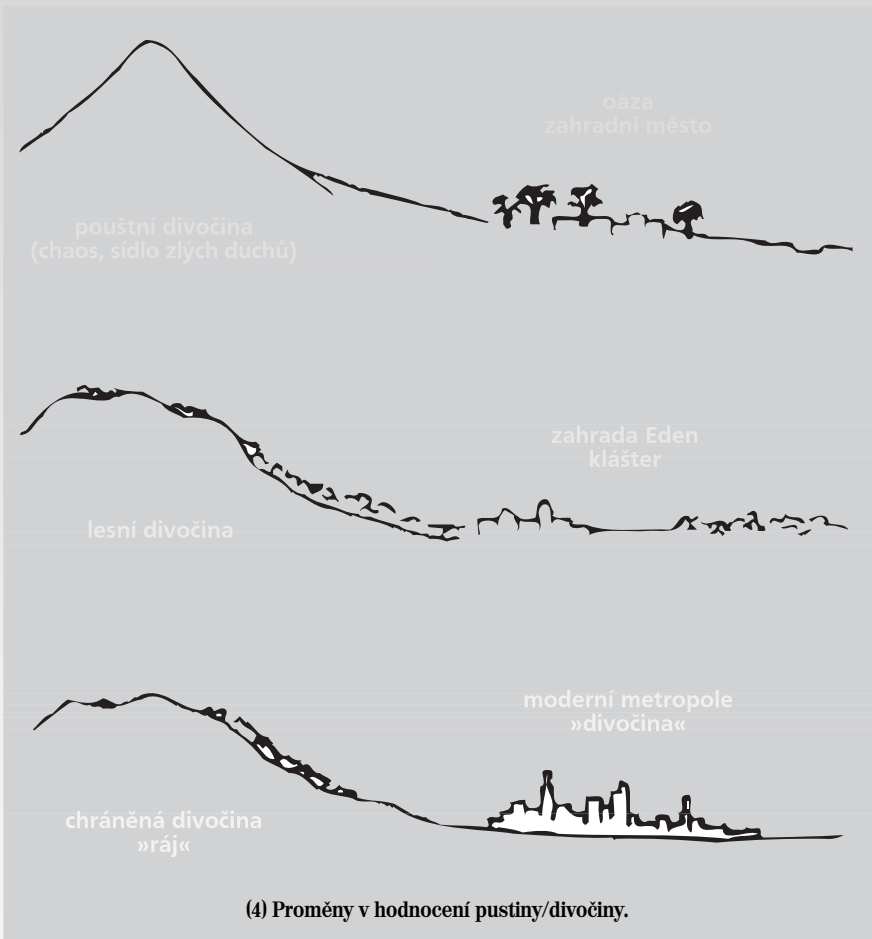
»Venkovské prostředí od počátků středověké civilizace mělo často tendenci vidět ve městech zdroj zkaženosti celého lidstva. Přispěly k tomu nepochybně svou ostře protiměstskou notou výklady církevních autorit, počínaje svatým Augustinem, jež našly živnou půdu v izolovaném prostředí venkovských klášterů, zvláště od 12. století, kdy se v Evropě zřetelně ukazovaly společenské proměny spojené s městským systémem. Úloha zakladatele prvního »světského« města byla těmito výklady přičtena biblickému Kainovi, bratrovrahu, který městskými hradbami zabezpečil loupeží a násilím nashromážděný majetek. Od učených kanonistů až po anglického reformátora Viklefa se opakuje kainovské znamení »světských« měst jako středisek bezbožné nemravnosti, lakomství, násilí, lichvy a moci v protikladu k božímu městu Jeruzalému.

Dost často je v představách sociálně náboženských horlitelů město příčinou zkažení idealizovaných »starých dobrých mravů«, neboť zavádí a šíří novoty. Tak pohlíží na městské »chlapy« s despektem vyšší šlechtické sociální vrstvy česká Dalimilova kronika z počátku 14. století a město zahrnuje mezi »cizácké« novoty spolu s kolizací a zjemnělou rytířskou kulturou, jež nakazily starobylou domácí šlechtu. Jistá nevraživost vůči peněžním vztahům spojuje církevní teorii o nepodstatnosti pozemských statků ve vztahu k věčným hodnotám s tradiční ideologií šlechtického bojovníka, že stříbro může být sice kořistí, ale nevyváží »dobré urození« a »osobní ctnosti« v rezultat: *zboží (majetek) a rozkoš přestane, jedině dobré jméno ostane* (Dalimil).

A bylo by s podivem, kdyby o měšťanech smýšlel v dobrém husitský sociální kritik, zeman Petr Chelčický v 15. století, i když staré stavovské rozdělení zásadně odmítl. Pro něho jako venkovana je město zdrojem náказы dříve neporušeného selského lidu, neboť za peníze nabízí lákadla vyhovující tělesným žádostem, rozkoši, poctivost je tam pokřivena šalebnou vlídností, projevovanou pouze navenek, a ti, kteří se tváří pohostinně, jdou na trh *s vlčím zubem proti všem* v zajetí zkázonosné vlády peněz.« (Petráňovi J. a L., 2000)

Od renesance byla kultivovaná venkovská příroda nazírána humanisty dvěma způsoby: Esteticky jako doplňkové životní prostředí dobře situovaného měšťana či šlechtyce, které mu vedle společenských radovánek umožňuje také klidné studium a exaltované filosofování ve venkovské vile či zámečku, morálně pak jako prostředí pro nezávislost a rozvoj humanistických ctností. Sotvaco mohlo být vzdálenější zemědělcům, kteří tehdy tvořili většinu evropské populace a počali právě v renesanci vytvářet svou vlastní regionálně diferencovanou kulturu, jejíž stopy jsou dodnes nositelem rozmanitostí evropských krajín.

Můžeme se jen domnívat, že aristokratický únik z měst neměl směřovat primárně na venkovský statek, ale jeho prostřednictvím k přírodě, jež mezitím ve své nektnuté podobě pustiny/divočiny zanikla. Je

doloženo podrobným rozbořem (Librová, 1988), že vysoce kladné estetické hodnocení přírody pochází od obyvatel měst. Možný důvod je dvojí: Dobře situovaný měšťan má čas i prostředky kultivovat své estetické záliby. A druhý důvod, obecně psychologický: Abychom si byli něčeho jasně vědomi, musíme mít jasnou představu o protikladu, a tato představa mohla vyzrát až v novověkém městě.

Ať tak či onak, vysoké hodnocení prostoru mimo město (»netknuté přírody«) je plodem městského způsobu života. Myšlenka návratu k přírodě je pro mnohé lákavým ideálem, uskutečnitelným v Evropě jen jako vysoce privilegovaná výjimka, nikoli jako společensky účinná strategie. Každý nemůže mít vilu na venkově jako bohatý rene-

sanční měšťan, a dokonce i obecné vlastnictví skromné chaty pro druhé bydlení by dnes zničilo to, co z evropské přírody dosud zbývá. Většina Evropanů může žít po většinu svého času jen ve městě.

PROMĚNY V HODNOCENÍ PUSTINY/DIVOČINY

V severoamerickém kulturním okruhu euroamerické civilizace vznikala v důsledku historicky pozdní bělošské kolonizace radikálně odlišná situace než v mateřské Evropě. Zde se kolonisté – evropsí emigranti – setkali s panenskou divočinou, jejíž vřezahrnující přírodní ekosystémy byly osídleny domorodci s životními způsoby mladší doby kamenné. Proto se pozornost průkopníků zprvu nutně soustředila na tvorbu zemědělsky obděláné krajiny, doslova vyrvané opravdové divočině a vůči divočině všestranně antagonistické. Jako reakce na brutální formy osvojování panenské přírody severoamerického kontinentu, mizějící pod přívalem kolonistů, vzniklo v USA společensky mimořádně silné ochrannářské hnutí ve prospěch divočiny. Zde je na místě vzpomenout alespoň výrok Theodora Roosevelta, jednoho z prezidentů USA, který se angažoval při zřizování národních parků, že *»divočina není pro slabochy«*, kteří nejsou schopni dlouhých pěších pochodů, jež musí absolvovat každý, kdo chce uctívat *»katedrály přírody«*.

Popud chránit přírodní krajinu se nezrodil ve staré Evropě s přírodou pozměněnou beze zbytku lidskou činností, ale v přírodě brutálně dobývané pionýry pocházejícími z Evropy. Nádhera panenské přírody a její rychlá zkáza, to byl kontrast, který zasáhl vědomí těch nejcitlivějších spolu s objevitelskou romantikou, která vyvolala silný kult divočiny v americké kultuře (NP Yellowstone uzákoněn 1878, svěřen zpočátku armádě, která zajišťovala nucené vysídlení pionýrů a jejich stád).

Americký způsob urbanizace i zemědělského využívání je z hlediska evropských kulturních tradic bohatý jak na inspirující, tak na odstrašující aspekty. Jestliže na řídkce osídleném americkém Severozápadu s páteří Skalistých hor je ideál divočiny dosud reálný, pro východní pobřeží USA, zalidněné obdobně jako Evropa, je ideálem krajinného managementu láskyplně spravovaná zahrada (Pollan, 1991, in Kohák et al., 1996). První varianta je díky americkým kulturním tradicím reálná, druhá snad ještě vzdálenější a obtížněji dosažitelná než v Evropě.

Po obou stranách Atlantiku se šíří mylný názor, že příroda je dnes už do té míry narušená člověkem, že spontánní návrat k jejímu řádu je nemožný. I když za stav veškeré přírody a krajiny troufale přebíráme odpovědnost, můžeme její vybrané části ponechat sobě samé a dáme-li jí dost času, spontánně se zotaví. Společnost, která by k tomu měla dost odvahy a vytrvalosti, se však dosud nenašla a kontroverzní pokus na bavorské straně Šumavy v národním parku Bayerischer Wald je starý pouhé čtvrtstoletí.

PROMĚNY V HODNOCENÍ MĚSTA

Nikoliv expandující počty obyvatel, jako je tomu ve »třetím světě«, ale expandující nároky konzumního způsobu života ve městech proměňují evropskou krajinu v bojiště o rozšiřování intenzivně urbanizovaných prostorů, uskutečňované na úkor obdělávaných ploch i divočiny způsobem, který je fakticky permanentní válkou o organizaci prostoru.

Města si uchovávají většinu ze své dosavadní přitažlivosti a jejich růst se od 19. století dodnes zrychloval. Dvacet největších soudobých megalopolí s počtem obyvatel dvacet milionů a více (řádově dvojnásobek počtu obyvatel celé ČR!) se rozrostlo *mimo Evropu* a tomuto osudu ušla za-

tím evropská krajina jen díky specifickému vývoji národních států a kulturní krajiny v nich. Evropské metropole jsou mezinárodními středisky věd a umění a dokáží uspokojit jakkoli plýtvavé konzumní potřeby, protože dovážejí suroviny ze všech koutů Země. Dopřávají svým obyvatelům extrémní škálu existenciálních situací, nedosažitelnou v menších sídlech.

To vše je obecně známé, existuje však i méně reflektovaný odvrácený rys velkoměst. Nebývalý rozsah mezilidské komunikace v nich se stává komunikací neosobní a nepřímou, takže pro některé obyvatele vede k vzájemné izolaci v rozsahu neznámém v zapadlé víscce. Poruchy dopravní infrastruktury, demonstrace i růst zločinnosti vytvářejí pro obyvatele velkoměst nepředvídatelné situace srovnatelné s přírodními pohromami. Od konce 19. století se s rostoucí frekvencí objevuje představa zcela protichůdná původnímu pojetí města jako symbolu »kosmické uspořádanosti«, totiž představa města jako divočiny v původním negativně ustrašujícím významu toho slova. Někteří básníci ve své imaginaci neváhají označit soudobé metropole za divočinu.

Pokusy nejskvělejších soudobých urbanistů vtisknout ideální podobu novým velkoměstům založeným *na zelené louce* (Brazílie, Čandigár v Pákistánu) má kritiky, kteří tyto pokusy označují za *fiasko*. Velkoměsta totiž žijí svým vlastním nekontrolovatelným životem, a jak se jejich růst mění v expanzi podobnou rakovinnému bujení živé tkáně, stávají se přinejmenším pro některé své obyvatele prostředím stejně málo ovlivnitelným, nehostinným a odcizeným lidskému smyslu, jako bývaly oblasti divočiny pro dávné neolitiky.

OHROŽENÍ TRADIČNÍ KULTURNÍ KRAJINY JAKO OBDĚLANÉ ZEMĚ

Úkol zajistit dostatek potravin pro rostoucí počet obyvatel Evropy byl splněn soudobým industrializovaným zemědělstvím a překročen produkcí přebytků v situaci, kdy počet obyvatel stagnuje. V řadě oblastí s méně příznivými životními podmínkami zemědělské produkce půda přestává přinášet zisk a malovýrobní formy zemědělství ztrácejí schopnost ekonomické konkurence velkovýrobním formám a dovozu laciných potravin z »třetího světa«. Evropské zemědělství je v krizi a zanechává za sebou krajinu, která se vyliďňuje.

Tradiční zemědělská rodina, základní jednotka vesnické komunity, mizí a staré vesnické tradice s ní. Tím zanikají rozhodující faktory formování tradiční kulturní krajiny. Ale komplementárně k tomu vchází

do obecného povědomí požadavek, aby zemědělství simultánně s plněním svých výrobních funkcí vytvářelo také zdravé a krásné prostředí pro život celé společnosti. Krajina formovaná soudobými zemědělskými technologiemi tento požadavek v mnohém ohledu nesplňuje a náprava vyžaduje návrat ke způsobům hospodaření, které připomínají do značné míry tradiční techniky. Pod tlakem globalizace, která rozsévá po všech kontinentech unifikované objekty a nivelizuje vzhled krajiny, se jako velké téma současnosti vynořuje (post)moderní regionalismus, který hledá politicky a ekonomicky uchopitelné nástroje pro respektování specifičnosti krajiny v budoucí jednotné Evropě velmi diverzifikovaných regionů.

V (post)moderních státech blahobytu po obou stranách Atlantiku společně sílí předvídatelný důsledek masové obliby vyliďňující se tradiční kulturní krajiny, považované ve společensky normovaném vědomí za přírodu. S rostoucí mobilitou středních vrstev se zotavení mimo městské bydlíště – to, co bylo dříve dostupné jen úzké vrstvě bohatých – stalo masovým provozem. Většina účastníků rekreačního provozu vnímá krajinu jako pouhé inertní pozadí, v horším případě jako prestižní scénu zavalenou až po úpatí Čomolungmy odpadky. Patří k vedlejším nechtěným důsledkům masové rekreace v přírodě, že standardní rekreační provoz ničí jako parazit svůj živý substrát, tradiční kulturní krajinu, a že dochované zbytky autentické přírody – dalším společenským vývojem ohrožované »divočiny« – budou stále více v bezohledném objetí rostoucího množství obdivovatelů.

Hlavními společensky účinnými motivy ochrany zbytků evropské tradiční kulturní

krajiny a stále vzácnější »divočiny« (krajiny relativně přírodní) jsou:

- skanzen přírodních a kulturních zvláštností a turistická atraktivita vycházející vstříc vrtkavé poptávce,
- místo pro přírodě blízké formy rekreace (v USA též vlastenecká upomínka životní situace prvních průkopníků-kolonistů),
- »přírodní katedrály« a »chrámy přírody« v chápání prezidenta T. Roosevelta (viz výše) a »poklady kulturního dědictví«.

První dva motivy mají účelově konzumní charakter, poslední motiv je zřetelně romantický. Žádný z nich nemá nic společného s archetypálním pojetím divočiny jako zdroje chaosu a hrozby, která se v současné Evropě stala dávno anachronismem.

Z triády *pustina – obdělaná zem – město* je v současné době nejvíce, a to zcela

fatálně, ohrožen její druhý (prostřední) člen, protože jsou ohroženy elementární hodnoty tradiční kulturní krajiny, která převažovala ještě na sklonku minulého století. V celé Evropě jsou tvůrci a jediní možní garanti kulturní krajiny – samostatný zemědělec-hospodář, či přesněji řečeno drobná rodná farma – vytlačováni z jedné strany pokračující urbanizací venkova, z druhé strany zánikem tradičního zemědělství, které je vynucováno technickým rozvojem a ekonomikou.

Sjednocující se Evropa stojí před rozhodnutím, zda uzná tradiční kulturní krajinu za součást národního bohatství a kulturního dědictví a zda dá přednost buď její nákladné údržbě, nebo spontánnosti ladem ležících ploch. Je to volba s dalekosáhlými politickými a ekonomickými důsledky, protože tradiční kulturní krajiny nemohou do budoucna přežít bez značně nákladné nadstandardní péče. Taková péče uskutečňovaná celoplošně by byla příliš nákladná i pro ty nejbohatší evropské státy, a proto nezbyvá nic jiného, než soustředit se na praktické otázky, kde a kolik z tradičních kulturních krajin bude účelné a možné uchovat s ohledem na potřeby dnešních a zítřejších uživatelů krajiny, a to v první řadě jejich údržbářů – trvalých obyvatel. Bude-li tento úkol řešen s respektem k evropským kulturním tradicím, není žádný důvod, aby krajiny zítřka nebyly lepší než ty dnešní nebo včerejší. Je to otázka úcty k převzatému kulturnímu dědictví, otázka naší schopnosti evropskou kulturu organicky rozvíjet, otázka naší volby.

Přes propast více než čtyř tisíciletí přetrvává jako ponorná řeka ideál vyváženého vztahu města a přírody, poeticky naznačený klínovým písmem na hliněných tabulkách eposu o Gilgamešovi. Je to dodnes inspirující metafora dobrého života, kterou nacházíme napříč tisíciletími opět a opět zachycenou v uměleckých dílech jako lás-

ku k přírodě, stupňovanou specifickou reakcí na defekty života ve městě. Obzvlášť hojně a sugestivně poetické obrazy předností života na venkově, kam se lze utéci před omezeními, jež přináší život ve velkém městě, a zapomenout ve svěží venkovské krajině na jeho problémy, nacházíme v umění Orientu. Ale i když necháme umění východních kultur stranou, mohli bychom ukázkami vlivných vrcholných literárních děl euroamerické kultury na toto téma zaplnit rozsáhlou knihovnu. Koho citovat dříve? Horatia nebo Vergilia? Svatého Františka z Assisi nebo svatého Augustina? Williama Blakea nebo jiné »jezerní básníky«? Emersona nebo Thoreaua? Turgeněva nebo Tolstého? Heinricha Heina nebo Johanna Wolfganga Goetha? Karla Hynka Mácha nebo Jana Skácela, Walta Whitmana nebo Garyho Snydera?

LITERATURA

- Heller J.: Člověk, pastýř stvoření. In: Univerzum, Revue přírodovědecké technické sekce České křesťanské akademie: 15–66. Cesta, Brno 1995.

- Hruška E.: Vývoj stavby miest. Slovenská akadémia vied, Bratislava 1961.

- Kohák E. et al. (eds.): Závod s časem. Texty z morální ekologie, MŽP ČR a Torst, Praha 1996.

- Křikavová A.: Svět za hradbami města (Krajina v islámském světě). In: Krajina v dějinách člověka. Zpravodaj České orientalistické společnosti 1997: 28–41.

- Librová H.: Lásky ke krajině? Blok, Brno 1988.

- Leakey R. et Lewin R.: Lidé od jezera. Mladá Fronta, Praha 1984.

- Petráňovi J. & L.: Rolník v evropské tradiční kultuře, Set out, Praha 2000.

- Ponting C.: A Green History of the World. Penguin Books, London 1991.

- Spencer J. E. & Thomas W. L. Jr.: Cultural Geography. John Wiley and Sons, New York, London, Sydney, Toronto 1969.

- Yi-Fu Tuan: Man and Nature. Asociation of American Geographers, Resource Paper No. 10. Washington 1971.

- Yi-Fu Tuan: Topophilia. A Study of Environmental Perception, Attitudes and Values. Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey 1974.

- White, Lynn Jr.: Historical Roots of Our Ecological Crisis. Science 155, 1967: 1203–1207.

- Zamarovský V.: Gilgameš. Albatros, Praha 1976.

Koncept k interní oponentuře v rámci grantu VaV/640/1/99, který autor, člen Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, připravil pro UAE ČZU Kostelec a firmu Löw Brno

Ilustrační foto Marek Schmidt

SETKÁNÍ S DOTEKEM

Již několik let u nás působí Darja Shiatsu School, kterou založila Darja Havelková (dříve Kotrbatá). Tato mladá žena vystudovala FTVS UK a dále si rozšířila své vzdělání o tříletou Evropskou školu shiatsu v Anglii a postgraduální studium shiatsu v Indii. Je rovněž specialistkou na detoxikaci pomocí ušní akupunktury, na kraniosakrální vyrovnávání a fonoforézu. Ovládá Bachovu květovou terapii a je mistryní Reiki. V současné době studuje poslední ročník čtyřleté Snowlion Centre School dle Barbary Ann Brennan (u nás vyšla její kniha Ruce světla) ve Francii. Na podzim roku 1999 jsem absolvovala jeden ze základních kursů Darjiny školy shiatsu.

Shiatsu je japonské masážní umění, mající hluboké kořeny ve filozofii a praktikách tradiční čínské medicíny. Shiatsu je uměním harmonie, tancem energie čchi, jejíž léčivou sílu svými pohyby v obou aktérech probouzí, aby tak pročišťoval a harmonizoval její působení. Tradiční čínská medicína je založena především na porozumění nekonečné síle čchi. Na rozdíl od západní medicíny je praxí prevence, posilující také imunitní systém, který člověka ochraňuje před nemocemi. Nevyrovnaná nebo stagnující čchi může být příčinou mnoha nemocí. Energetické kanály, kterými čchi proudí, se nazývají meridiány. Každý meridián se vztahuje k jednomu z pěti elementů čínské medicíny (dřevo, oheň, země, kov a voda). Meridiány jsou vlastně zvláštní místa, jakési tlakové body či »vstupní brány«, kde se čchi může zablokovat. A pomocí dobrého shiatsu maséra se její tok může uvolnit a znovu se tak nastolí rovnováha.

Na počátku 20. století začali někteří japonští mniši studovat buddhismus v Číně a přivezli do Japonska i některé metody tradiční čínské medicíny. Protože japonská tradiční medicína je založena převážně na diagnostice a na různých masážních metodách jako způsobech léčení, Japonci díky tradiční čínské medicíně začali své metody vylepšovat, a tak vznikla speciální forma léčení nazvaná shiatsu. Tak jako japonská transformace čínského čajového obřadu nebo aranžování květin, i shiatsu se postupně stalo unikátní japonskou metodou. Začalo kombinovat principy tradiční čín-

ské medicíny s praktikami podobnými akupunktuře, ale bez použití jehel. V pozdějších letech snížily politické tlaky duchovní a léčivé zaměření tohoto umění. V 50. a 60. letech Šizuto Masunaga, japonský psycholog a student zenového buddhismu, navrátil shiatsu jeho psychologické a duchovní dimenze.

V raných 70. letech začalo několik japonských praktiků shiatsu, včetně Masunagova chráněnce Wataru Ohašiho, učit shiatsu v USA. Byl tak rozšířen a prohlouben důraz na psychologický a duchovní aspekt a shiatsu se stalo oblíbenou metodou nejen ve Spojených státech, ale i v Evropě.

Shiatsu je japonské slovo. »Shi« znamená prst, »atsu« tlak. Ale shiatsu je víc než akupresura. Je kombinací rozličných technik, zahrnujících tláčení, ohýbání, převalování, třesení, točení, vibrování, zvedání, tisknutí a, v jedné škole vyvinuté Suzuki Jamamoto, v tzv. bosonohém shiatsu, zahrnuje také šlapání po zádech, nohách a chodidlech.

Spolu s pozorností k psychologickým a duchovním implikacím se shiatsu stalo jakýmsi druhem tance mezi tím, kdo dává, a tím, kdo dostává. Protože shiatsu spoléhá na jednoduchý, ale silný zážitek doteku, který probouzí klientovy vlastní léčivé síly, mezi praktikujícím a klientem se rozvíjí jedinečný vztah. Tato doteková komunikace mezi praktikujícím a klientem je základem všech léčebných metod.

Pro kvalitu masáže shiatsu je nejdůležitější, aby masér dokázal přesunout svou pozornost do cent-

ra svého bytí, kterým je tzv. hara. Nachází se kousek pod pupkem a je energetickým středem každého člověka. S koncentrací na haru souvisí i tzv. seiza, tedy sed maséra. Měl by být stabilní a zároveň otevřený. Tomu napomáhá také správné dýchání, které přivádí energii až dolů do pánve. Kontakt s klientem a správná diagnostika závisí na energetickém a intuitivním propojení obou zúčastněných, proto by si měl masér osvojit techniku mentální práce. Toho se snadněji dosáhne individuálními zklidňujícími rituály na počátku masáže.

Dobrý masér shiatsu by měl sám mít dobrou čchi. Podle orientální filozofie je naše základní konstituce určena naší »prenatální čchi«, kterou získáváme v okamžiku početí, a je závislá na věku a zdraví našich rodičů, ačkoliv je také ovlivněna okolnostmi našeho narození. Tato čchi, která je soustředěna v oblasti ledvin, nemůže být nikdy zmnožena, pouze vyčerpána nemoudrým životním stylem, nebo naopak – což je pochopitelně lepší – uchována moudrým způsobem života. Existuje pouze jediný způsob ochrany tohoto vzácného zdroje, a tím je umírněnost. Jakékoli hrubé zacházení s tělem, například užívání drog, probdělé noci nebo přepracovanost, čchi vyčerpává. U žen se čchi vyčerpává také těhotenstvím a porodem a u mužů sexuální aktivitou. »Postnatální čchi« je neustálý přítok energie. Je to čchi, kterou získáváme ze země, z jídla, z nebes a dýcháním. A tak bychom měli zvláštní pozornost věnovat jak prenatální, tak postnatální čchi.

Při shiatsu se nepoužívají jehly, krémy ani žádné jiné prostředky. K práci s nerov-

nováhou klientovy čchi používá masér něhu, jemnost a rytmický pohyb. Každou další masáží se klient učí, jak sám může působit na harmonii své čchi.

Aby masér mohl aplikovat rozličné techniky, je ideální, když k uložení klienta používá futon, tradiční japonskou matraci. Masér pracuje s klientem vkleče, vsedě nebo vestoje. Klient zůstává oblečen, nejlépe do volného, pohodlného oděvu. Tělo a chodidla mohou být zakryty dekou nebo prostěradlem. V místnosti by mělo být příjemné teplo a jemná hudba, která pomáhá klientovi dostat své vědomí i tělo do relaxovaného stavu.

V shiatsu se k působení na meridiány využívají prsty, ruce, kolena a lokty. Tzv. »ruka matka« zůstává stále v kontaktu s tělem klienta a kontroluje předávání energie z teplých, »plných« míst do míst chladných, »prázdných«. (Kontraindikací pro ošetření shiatsu je jakýkoli akutní stav nemoci, infekční choroby, kožní potíže a první tři měsíce těhotenství.)

Shiatsu posiluje imunitní systém a pokud je praktikováno pravidelně, je skutečně dobrou preventivní péčí. Podle filozofie shiatsu je každý člověk zodpovědný za svoje zdraví. To kontrastuje s myšlením západanů, kteří věří, že principiálně je za jejich zdraví zodpovědný lékař. V západní medicíně téměř zmizela pozornost k jedinečným účinkům doteku – základní formě komunikace mezi dvěma lidskými bytostmi v boji proti bolesti. Je ironií, že dříve, ve všech dobách a všech kulturách, byla důležitost doteku uznávána za základní cestu ke zmírnění bolesti.

KOMUNIKAČNÍ PROSTOR

Školská 28, Praha 1

**NABÍZÍ SPOLUPRÁCI
EXTERNÍM LEKTORŮM**

**TERAPEUTICKÉ
A RELAXAČNÍ
PROGRAMY**

pohybová a hudební terapie
alternativní léčebné metody
meditace • jóga

kurzy a dílny zaměřené
na rozvoj uměleckých
a tvůrčích schopností

Kontakt

M. Rychtová, tel.: 02/96325040
e-mail: skolska28@terminal.cz
http://www.roxy.cz

Shiatsu pracuje na třech vrstvách aury – fyzické, emocionální a mentální, a trochu i na čtvrté – astrální, která souvisí se srdeční čakrou. Je přínosné propojit shiatsu s etikoterapií, neboť se ukazuje, že většina nemocí vzniká převážně následkem nefungujících vztahů, a to nejen k druhým lidem, ale i k sobě. Jako ideální se jeví kombinace shiatsu s dalšími technikami (jako je např. reflexologie, reiki či aromaterapie) a mluveným slovem.

Základní techniky shiatsu Darja prokládá Oshovými dynamickými meditacemi, masážemi Do-In, tibetskou léčebnou relaxací Kum-nye a prací s tarotem. Atmosféru podkresluje příjemná relaxační hudba a něžné světlo solných lamp z šikovných rukou jejího muže. To vše přispívá k uvolnění a pocitu bezpečného prostředí, ve kterém se pak masážím daří téměř samo.

Každý, kdo absoluuje základní kurz shiatsu, může rozvíjet svou pozornost a základní techniky, které mohou pozitivně působit na přátele a zlepšit rodinné vztahy skrze »dotekovou komunikaci«. Pokračování v tříletém profesionálním studiu v Darja Shiatsu School, jenž zahrnuje i mnoho dalších souvisejících disciplín, se nabízí těm, které láká ponořit se hlouběji do tajů tohoto krásného umění. Mohou tak později nejen nabídnout svůj um všem potřebným, ale i ujit velký kus na cestě poznání sebe sama. A to vše pod vedením erudované učitelky. To jistě stojí za to.

Darja Shiatsu School kromě základních kurzů a tříletého studia pořádá od 14. do 16. 4. 2001 i seminář Ruce světla (dle stejnojmenné knihy Barbary Ann Brennan). Veškeré informace na telefonech 02/24923285, 0603 156708, nebo na internetu (www.shiatsu.cz).

S využitím internetového článku Hazel Chungové »Shiatsu: therapeutic Art of Japan« připravila **Tamara Marková**.

Báje a mýty o prvotním zlatém věku a raském stavu vypovídají vlastně, že člověk je existence ve stavu trvalé krize. Ráj se nám spojuje s představou dokonalého bytí, jakéhosi ideálního životního rytmu, a ztráta ráje s představou jeho porušenosti a rozpadu. Toto obecné povědomí dokonalosti jako stavu raského nese s sebou, že pojem krize a pojem nedokonalosti nám víceméně splývají v jedno. Cesta z krize je pak přirozeně cesta k větší dokonalosti, ať již přitom hledíme k mytickému stavu »za námi«, nebo k utopickému stavu »před námi«. Je něco protismyslného v představě, že by zdokonalování mohlo stupňovat krizi. Příroda nás nikdy k takové představě nepřivede. Sledujeme-li například puls tepny v souvislosti s nemocí, je naše pozornost upřena výhradně směrem jedním: od normálu směrem k rostoucí nepravidelnosti tepu až ke stavu kritickému, kdy chod pulsu je zcela rozrušen a blízek vymizení. Nikdy nás nenapadne – a samo živé tělo nám k tomu nikdy nedá popud – zaostřit pozornost směrem opačným: od normálu k pravidelnosti větší a preciznější, až k limitu chodu dokonale přesného. Nenapadne nás to také proto, že pomyslně a bezděky posunujeme normál právě do tohoto bodu dokonalosti a spojujeme s ním nedostizný stav ideálního zdraví a vrchovaté živoucnosti, o jaký se příroda marně pokouší. Vpravdě však se příroda tímto směrem nikdy nepustí, aby usvědčila naši pomyslnou extrapolaci z omylu. A tím jen roste naše sebevědomí, s jakým mluvíme o »nedokonalosti« přírody, srovnáme-li výsledky svého úsilí o preciznost s výsledky jejími, a ve slepé důvěře v pokrok záporně »zdokonalujeme« její nevědomé zápuppy svémi. Zastírá nám tato naše namyšlenost, že život stejně ohrozíme, když »normál« jeho rytmu zpřesníme, jako když ho rozrušíme. A že tedy v oblasti živého preciznost a porušenost nejsou zdaleka tak příkré protiklady jako třeba v oblasti mechanického.

Je nám běžný názor, že příroda podle jakýchsi ustálených vzorů produkuje sériově své výrobky analogicky s běžícím pásem továrny. Každý ovšem ví, že kdyby továrna pracovala jako příroda, byla by to špatná továrna a neobstála by v konkurenci s ostatními. Z hlediska továrny pracuje příroda ledabyle, nepřesně, až běda ne hospodárně a bezplánovitě, a kdyby její »výrobky« procházely tovární kontrolou, ukázalo by se, že neprodukuje nic než vadné kusy, zmetky. Ale pojem zmetek je pro přírodu beze smyslu, protože není prototypu, podle něhož by se zmetkovitost měřila. Jestliže se přírodě něco nezvede, je to zrůda, a stupeň její zrůdnosti se neměří odchylkou od neexistujícího modelu, ale mírou zmenšené životaschopnosti. A tu jsme u základního rozdílu: mírou výrobku průmyslového je *preciznost*, mírou organismu přírodního je *vitalita*, životnost, životaschopnost. V ekonomickém režimu továrny je živá příroda nekonečná marnotratnost a libovůle.

O RUBATU čili VYZNÁNÍ

Následující esej se ke mně dostal, ani nevím jak. V roce 1961 napsal přemýšlivý esejista, spisovatel a literární kritik něco tak hluboce přemýšlivého, všímavého a vzhledem k době, v níž žil, až lidsky dojímavého, že nemohu nežasnout. A obdivovat odvahu ke svobodě a moudrosti. Vždycky jsem obdivoval zenové mistry dávných dob, kteří žili ve své moudrosti, v jakémsi hlubinném pochopení lidského údělu a se všemi znalostmi metod vedoucích k vysvobození (osvícení, probuzení) tolik sami. Široko daleko nebyl nikdo, kdo by je chápal. A oni trpělivě vychovávali třeba jednoho jediného žáka, který by dalším generacím předal ono nevyslovitelné ticho moudrosti. Třeskuté ticho pochopení principů lidského vnímání světa.

Na dubu naroste tisíce listů, ale ani dva z nich nejsou přesně shodné, nenajdeme dva přesně stejné listy ani v celé doubravě. Avšak každý z nich poznáme na první pohled jako »dubový«. Totéž můžeme říci o květech a plodech, o stromech samých, o každé rostlině a každém živočichu, a také o přírodě neživé. Tato libovůle přírody působí velké potíže lidské mysli, která nepracuje logikou přírody, nýbrž logikou tvárny, a proto marně hledá v přírodě to, co není v přírodě, co však je v továrně: prototypy, výrobní modely a vzory. Přírodověda je nazývá druhy, rody, čeledi atd. Například rod pes je prototyp, podle kterého jsou uděláni všichni psi, ale s kterým se žádný živoucí pes nedá porovnat, protože prototyp psa neexistuje. A to je, řekl bych, pro psy štěstí, neboť neexistuje-li prototyp psa, smí být každý pes sám sebou a nikdo ho »neopravuje« a nenutí, aby byl nachlup stejný se všemi ostatními. Takzvaní čistokrevní ovšem prototyp – arci jen postulovaný – mají, proto nejsou »precizace« (eugeniky i drezéry) ušetřeni.

Vzhledem k přírodě neživé vyslovuje Louis de Broglie, známý atomový fyzik (bFyzika a mikrofyzika), zdánlivě paradoxní myšlenku, že precizní a exaktní zákony klasické (předatomární) fyziky vděčí za svou preciznost nedostatečné preciznosti našich přístrojů a měření. Dnes má pro nás tato preciznost zákonů povahu statistickou. Tento, pouze pravděpodobnostní základ fyzikální přírody byl objeven pokrokem fyziky směrem ke stále větší preciznosti. Takto preciznost přírodovědeckého bádání vyvrací iluzi o preciznosti přírodního dění. To zní téměř jako doznání, že příroda se rozchází s exaktností právě v té míře, v jaké exaktní věda s přírodou.

Všechno dění v přírodě je charakterizováno zvláštním rysem, který bychom mohli paradoxně vyjádřit jako *nepravidelnost v pravidelnosti*.

Příroda spěje k svému optimu zřejmě jinou cestou než naše technika. Příroda i továrna pracují s »chybami«, odchylkami, omyly, ale čím se od sebe podstatně různí, je zcela rozdílný význam »hodnocení« těchto chyb a odchylek. Technika postupuje vpřed vylučováním chyb, korekcí a odchylek, stup-

ňováním preciznosti, zdokonalováním pravidelnosti. Avšak proces přírodní nemá chyby za chyby, odchylky za odchylky, nepravidelnost v pravidelnosti za poruchy pravidelnosti, existence přírodního a živého je jimi naopak přímo podmíněna, pro přírodu je to positivum, nikoli negativum. Je-li preciznost a »dokonalost« znakem mechanického, pak »chybování« patří k samé podstatě živého. Čím vyspělejší technika, tím menší chyby a odchylky, tím preciznost větší a chod dokonalejší, čím vyspělejší život, tím rostoucí možnost »chyb« a »omylů«. Proces fyzikální blíží se k preciznosti strojové, duše člověka naopak je řetěz »omylů«, »chyb« a »poruch«.

Ovšem »omylы«, »chyby«, »poruchy« jsou to v dílně technikově, v provozu továrny, v mentalitě preciznosti a exaktnosti, je však dílna lidské činnosti, kde jsou – v principu – samotnou její podmínkou, tedy ne »omylы«, »chybami«, »poruchami«: je to dílna umělcova. Z tohoto pohledu průmyslový výrobek jako umělý produkt lidský liší se od díla uměleckého – rovněž umělého výtvoru lidského – v témže smyslu, jako se liší od »produktů přírodních«. Neboť o dílech umění platí téměř doslova totéž, co tu bylo pověděno o »nepravidelnosti v pravidelnosti« tvoření přírodního. Ve srovnání s rytmem strojovým pulsují příroda i umění rytmem zcela jiným a sobě velmi blízkým, patrně shodným. Životnost, pravost a opravdovost umění tkví v téže rytmické nepravidelnosti v pravidelnosti jako v rytmu přírodním, zpřeciznění rytmu nad určitou mez mechanizuje a umrtvuje umění stejně spolehlivě, jako továrna mechanizuje a umrtvuje přírodu. Umění o tom ví a dalo této nepravi-

Stejně jako tehdejší zenoví mistři, i lidé jako brněnský filosof Josef Šafařík museli být se svým poznáním a niternou moudrostí neskutečně sami. A stejně jako zenoví mistři a mystici všech věků, i Šafařík nemohl než doufat, že jednou někdo pochopí. Naštěstí tu byl Guttenberg a psací a tiskařské stroje a po čtyřiceti letech jste tu i vy, čtenáři. Indické rčení Když je žák připraven, přijde učitel, by se dalo volně parafrázovat: kvalitní informace si svého čtenáře dříve či později najde.

J o s e f Š a f a ř í k

delnosti v pravidelnosti dokonce jméno, a není náhoda, že se to stalo v hudbě, v umění, jehož rytmus působí nejrudimentárněji, nejobnaženěji: hudebník ví, že to, co činí hudbu živou, emocionálně účinnou a lidsky sdílnou, je tzv. *rubato* – ony nepatrné a stěží postižitelné rytmické odchylky a tempové nepravidelnosti dané psychofyzickou konstitucí hudebníka, jeho temperamentem, náladou, vitalitou, okamžitou dispozicí atd., vskutku tedy více závislé – ve zkratce řečeno – na tepu krve než na jeho vědomí, úmyslu a chtění. Rubato nezávisí na tom, co člověk chce, ale spíše na tom, kdo a co je. Nevím, do jaké míry to opravňuje mluvit o »rytmické konstantě« charakteristické pro umělecko-kulturní typ, a to jak individuální, tak národní i dobové slohový. Je možné, že již v nejelementárnějším projevu životním, v rytmu, v tepu srdce a dechu duše, zračí se charakterový a mentální typ lidský, celkový pocit života a základní postoj k světu.

Slova o rytmu umění jako tepu lidského srdce jsou běžně užívána jako pouhá metafora. Avšak právě ona nejsou pouhou metaforou, platí doslova a vydávají svědectví o rodové příbuznosti rytmu přírody a kultury. Heslo *Rytmus* hudebního slovníku (Pazdírková) říká o tom: »Rytmus, slovo původu řeckého, jest pravidelné a soustavné členění jakéhokoli postupu skutečňovaného v časové posloupnosti.« (Hudebníka zajímá jen rytmus časoměrný, ale platí to o posloupnosti každé.) »Rytmus pozorujeme v dění přírodním (kapka vody pravidelně se uvolňující a dopadající), ve funkcích tělesných (klidné dýchání neovlivňované vůlí, tlukot srdce, chůze), v úkonech pra-

covních (mlácení obilí cepem), je patrná v založení našeho vědomí, jak ukázal Wundt, a je uměleckým činitelem svrchované důležitosti.« A nyní vizme, kde obě větve rytmu, přírodní a umělecká, vyrůstají z jediného pně: »Skutečnou délkou jednotlivých čítacích dob (hudebního) rytmického pohybu je dáno *tempo* neboli *pohyb*, přičemž se jako základní normální míra bere rychlost *krevního tepu*, jejich seskupení v pravidelně se opakující vyšší jednotky určuje takt. Rytmus je svrchovaně důležitým prostředkem výrazu hudebního. Délka je klid, smír – krátkost vzruch, život...«

Nevíme proto, proč přijímat jako pouhé podobenství, slyšíme-li stejně promlouvat básníka: (Ve francouzské poezii) »nabylo převahy užívání verše pravidelného, jehož nejvýznamnějším druhem je verš jambický, všeobecně užívaný v antickém divadle, a jehož základní prvek (spojení krátké a dlouhé slabiky) je nejjednodušším převodem té pulsace, jež neustává čítati čas v naší hrudi. Verš, který se skládá z řádku a mezery, je tou dvojitou činností dýchání, kterou přijímáme život a proměňujeme jej ve srozumitelné slovo« (Paul Claudel v esejí »O francouzském verši«). V »Hudbě pramenů« Otokara Březiny čteme: »Každé umění je halucinací z opojení nejsubtilnějších rytů éteru a krve.« »Rytmus,« říká Majakovský, »toť základní síla, základní energie verše. Vysvětlit jej nelze, o něm lze mluvit jen tak, jako se mluví o magnetické síle nebo elektrině.« A Tairov poznává v rytmu organický princip uměleckého díla a vidí krizi umění – a speciálně divadla – v tom, že životní rytmus moderního člověka je nadobro rozrušen.

Lze tedy víc než obrazně říci, že puls umění je tep lidského srdce, rytmus přírody v člověku, *rytmus rubatový, vitální*, nikoli *rytmus precizní*, mechanický rytmus stroje. Jednoduchá vlnovka volnou rukou načrtnutá kolem hrdla džbánu nebo vyšitá na haleně horala pulsuje životem, táž vlnovka přesně narýsovaná pravítkem a vykroužená kružítkem nebo natisknutá strojem je geometrická čára, lidsky a životně indiferentní graf. »Co teď je hlavní věcí pro mne,« píše Antonín Slavíček, »nechci techniku, vidím vše jasně před sebou: není více tech-

niky potřebí... Chci jen, aby vzduch byl vzduchem, půda zemí, – voda vodou.« A dále vyslovuje něco pro hegemonii techniky velmi pozoruhodného: technika v rukou umělce je vlastně *frázismus* a rafinovanost. Proto razí jako své heslo »... co nejprostší a bez techniky«. – V rukou umělce nástroj není mechanický, říká Henri Focillon v »Životě tvarů«: »Tím se liší malířské dílo od vrat stodoly nebo od karosérie.« Stejně v sochařství i (ve staré) architektuře: »Zdá se, že jsou tam stavby hněteny a modelovány rukou, která v nich zanechala svůj přímý otisk.«

Umělec potřebuje svobodu, ne aby dělal, co chce, ale aby byl, kdo je. Umělec chce, co musí, technik chce, co může. Umělec žádá svobodu pro to, co je bytostně nutné, technik pro to, co je technicky možné. Kritériem umělcovým je schopnost svět obývat, činit jej obyvatelný, kritériem technickým je schopnost svět dobývat, činit jej konzumovatelný. Rytmus prvního je bytostný, rytmus druhého ekonomický. Umělec se dává vést vitálním rytmem přírody, technik usiluje svým strojovým rytmem přírodu. Jakmile se umělec pustí do toho, co je možné, místo toho, co je nutné, octne se na scestí a přivěsí ke své existenci nerozluštitelný otazník. Nejde s přírodou, jde s technikou proti přírodě. A protože není k tomu vybaven prostředky techniky, působí vedle technika jako nezpovědný brídil, škůdce a šašek. Ztratil ponětí o zákonu ve svobodě a uzrál pro zákon bez svobody.

Smění-li umělec nutnost za možnost, je to neklamně znamení, že pozbyl schopnost *slova* a svěruje se *pojmu*. Pojem je precizace, mechanizace slova, pojem je »dokonalé« slovo, slovo bez rubata, bez tepu a dechu. Slovo se rodí živé, pojem je produkt »syntetické výroby« po předchozí analýze, pitvě. Pojem je odpověď na otázku po smyslu slova, které ztrátou života ztratilo smysl. Slovo je na počátku, slovo je vtělení, pojem je konec slova, slovo s odumřelým tělem, proto pohyblivé jen na protézách definic. Slovo vzalo na sebe riziko živého, tj. smrtelnost, existenci »zde a nyní«, ale pojem chce existovat »vždy a všude«, chce být nevývratností formule *dvě a dvě jsou čtyři*, která je exaktní, věčná, univerzální za cenu, že mluví o ničem. Slovo je život, který čelí smrti, ale pojem chce být bezpečný před životem, aby byl bezpečný před smrtí, proto mortifikuje a mumifikuje slovo jako bytí smrtelné, »nemocné« životem. Pojem chce být nad životem i smrtí, jako náhrobní kámen je nad životem i smrtí. Pojem je nekrológ nad slovem, nápis, slovo samo, které *informuje, že už* nežije, *že nežije, a přece existuje*, jako kybernet informuje, že existuje, ale nemře, protože nežije. Pojem je instrukce, návod k technice života bez života, výčet možností, jak svět strojově dobývat bez možnosti svět lidsky obývat.

Umění je uměním rubata, stojí a padá s rytmem vitálním. Smíme se oprávněně domnívat, že v člověkově živelné potřebě zto-

tožnit svůj životní rytmus s rytmem přírody jsou počátky umění, kořeny a sama podstata kultur. Umění patrně vzniklo jako magicko-rituální zaklínadlo pro styk lidí se silami, démony a bohy řídícími běh přírody, neboť v rytmu má umění s mocnostmi přírody společnou řeč, a tím i něco z potence stvořitelské a živorodé, to znamená, že umění může přimět božstva k účasti na věcech lidských tímže magickým kouzlem, kterým vede člověka k účasti na věcech božských. Odtud nesmírný a univerzální význam rytmu v počátcích náboženství a kultur, a v kulech přírodních národů dodnes, a odtud rituální, kultické kořeny umění, jež prvotně je kultickou celebrací rytmu a tím participací na dění kosmickém.

Nietzsche, v proslulé stati o původu poezie, chápe rytmus jako druh magického nátlaku, působí neprekonatelnou slast a nutkání souhlasit a být povolný, nejen pohyb nohou, i sama duše sleduje takt a ovšem – věří se – také duše bohů. Člověk tedy zkouší rytmem vykonávat na ně nátlak, ovlivnit je, vrhá jim poezii jako magickou smyčku kolem hrdla. Podle Nietzscheho nejen píseň kultická, ale i nejstarší píseň světská nese v sobě předpoklad, že v rytmickém působí magická síla, jako například při veslování nebo čerpání vody: píseň je zaklínadlem démonů, kteří jsou při tom činni, mění je v povolné nástroje člověka. A tak, kdykoli člověk jedná, má pohnutku zpívat, neboť každé jednání je vázáno na přispění démonů: zdá se tedy, že v čarujícím zpěvu a zaklínání je možno vidět prarvar poezie. Také při orákulu, je-li použito verše, lze čekat, že rytmus vykoná nátlak. Řekové říkali, že hexametr byl vynalezen v Delfách, v místě slavné věštníry zasvěcené bohu Apollónovi. Získat pro sebe Apollóna znamenalo ovlivnit budoucnost,

neboť Apollón byl víc než jasnovidecký bůh: byl bůh rytmu a jako takový měl moc pouat i bohyň osudu.

Podle Paula Claudela uměleckým rytmem je člověk uváděn do jakéhosi harmonického stavu. »Cítí, že jeho pohyby a myšlenky jsou přijaty ve věčném řádu, je odpoután od všeho náhodného a každodenního... Obývá jakési věčně trvatelné místo« (»O francouzském verši«). Pro Goetha je »rytmus kouzlem, pod jehož vlivem dokonce věříme, že vznešenost patří k naší přirozenosti« (»Maxima a reflexe«). Řekům byl

rytmus principem pronikajícím a organizujícím celé univerzum. Zrodil se zároveň s orfickým bohem Erótem, který přetvořil první chaos v kosmos a uvedl hvězdy v jejich rytmický rej.

Píseň však, hudba, byla prvotně jen doprovodem v obřadu kultického rytmu. Hlavní úkon rituálu připadal původně vždy a všude tanci. Pouhý zvuk není s to vystihnout pravou povahu rytmu, genealogickou vazbu živého s hmotným, vitality s gravitační tíží, duše s tělem, nebe se zemí. Jak vzniká vitální rytmus závislosti na hmotné tíži, to vidíme na každé rostlině: strom je podroben gravitační síle, a přece ji svým růstem překonává, respektuje ji, orientuje se na ni a roste proti ní, vydobývá živé a učleňuje se v organické v souladu s ní i proti ní. Filmové snímky růstu rostlin ukazují nám v urychleném sledu, jak se rostlinný stvol dere v »tanečním« rytmu spirálou vzhůru. Rytmus vitální vzniká jako respekt nutnosti z potřeby volnosti nebo »na úrovni« lidské jako svoboda v zákonitosti, je to překonání strohé »mrtvé« determinance svobodně přijatým řádem – krátce, je to rubato jako výsostný znak živého.

Proto živé lidské tělo, orientující svůj pohyb na zákonu tíže a organizující svůj taneční rytmus jednak v souladu s ním, jednak v jeho stálém popírání, vyjadřuje neustávajícím sledem zdvihů a poklesů, úchylek a návratů, impulsů a prodlev, vzletů a pádů vitální, rodivý rytmus přírody plnější než pouhý zvuk. Kultický tanec je nejúčinnější ze všech umění magického rituálu, jeho rytmus je účastí celého lidského organismu přímo včleněn do rytmu přírodního; je proto ve styku se silami a mocnostmi přírody nejpůsobivější. Lze si po libosti ověřovat, že všude na světě původ tance je v rituálu. »Všechny přírodní národy tančí, tančí až do zběsilosti a vyčerpání.«

Bytostná sourodost umění a náboženství napovídá, že paradox dokonalosti v umění platí stejně v náboženství. Rubato v umění, jež – z hlediska tovární preciznosti – je »svobodou chybovat«, je v náboženství – z hlediska morální preciznosti – »svobodou hřešit«, Freiheit zu sündigen. Rozhodující ovšem je, *jak* je tato svoboda hodnocena, zda pozitivně či negativně. Náboženství, které zapomene, že je tu pro hříšníky a ne pro anděly, ohroží životnost a lidskost nejen náboženství, ale i samotných lidí. Puritánské úsilí o vyhlazení hříchu podle kodexu dokonalé bezhříšnosti vyúsťuje v režim strojové civilizace, která neutralizuje hříšnost a zbavuje ji bytostného smyslu tím, že redukuje morálku na ekonomii, v níž hřích je nahrazen neproduktivností, život strojem, člověk automatem.

Neudiví, že Řekové, kteří projevíli optimální smysl pro rubatový rytmus v umění, projevíli jej stejně i v náboženství, vždyť šlo o projev jedné a téže životní vibrace. Řekové dali »chybovat«, »hřešit« i bohům, aby je učinili živými. A že měli Řekové »hříšné« bohy, nenajdeme slovo »hřích« v kodexu

řecké morálky. Helada nám představuje stav bezhříšnosti, ovšem jiné než puritánské a ekonomické, ukazuje nám, za jaké podmínky lidská společnost nemusí platit stav bezhříšnosti svobodou a lidstvim: za podmínky, že má kulturu, nebo spíše, že kulturu tvoří, že utváří svůj život jako svobodu v zákonitosti a jako zákonitost ve svobodě. Avšak nemít kulturu a přitom ani hřích, to pro člověka i společnost znamená ztratit orientační schopnost v základních otázkách lidských: kdo, co, proč, jak, odkud a kam.

Osud slova na skřipci preciznosti je v náboženství týž jako v umění. »Odmytologizované« slovo je pojem, který nezvěšťuje evangelium, jen »informuje«. O čem informuje? Pojem je nekrolog nad slovem, informuje o smrti slova, a bylo-li Slovo na počátku, a bylo u Boha a Bůh byl to Slovo (Jan 1,1), pak pojem informuje o smrti Boha. Jestliže dnes teologové mluví o »Bohu nepřítomném, ale ne neznámém«, říkají jen, že Bůh existuje v pojmu, ve vědění, ale nežije a neoživuje ve Slově, ve vtělení. Věda o Bohu, jako každá věda, poskytuje návod k technice, tato k technice víry bez víry, k praxi zbožnosti bez zbožnosti. Když se ptali C. G. Junga, známého psychoanalytika a přitom apologeta náboženství, věřil-li v Boha, odpověděl: Nevěřím, já (Boha) *vím*, znám (»I do not believe, I know«). To souhlasí. V pojmech víme všechno a nevěříme v nic. Odpovídá tomu i naše jednání. Dovedeme střídat světonázory jako ponožky.

Slovo je živé, proto hřešivé, pojem je bezhříšnost slova, proto bezživotí slova. V pojmech se nelze modlit ani rouhat, nelze zpívat ani spílat, milovat ani litovat, radovat se ani tesknit, zbožňovat ani prznit. V pojmech nelze ani lidsky myslet, jen odlidštěně logizovat, kalkulovat, analyzovat, dedukovat. Řečí pojmů nepromlouvá člověk, řeč pojmů je nekrologem nad člověkovou mateřštinou. Slovo rodí, pojem fabrikuje, slovo se účastní, pojem registruje, slovo ručí, pojem komentuje.

Můžeme pozorovat, jak s rostoucím zpojmovením slova pomáhá si vysoušená řeč slovníkem dotud tabuizovaným, stejně jako s rostoucí mechanizací života se uvolňuje tabuizovaný projev a chování a přechází z označení záporného v kladné. Kultura, která v obecném pojmovém i činném frázismu zvědečtělé výchovy se vyživuje po-

stupnou amnestií všeho – ve slově i projevu – co dosud držela »pod závorou«, na pouhou záruku, že je to »živé«, nemá sama již mnoho životnosti nazbyt. A protože »požírání« živého teoretickým a mechanickým nezadržitelně postupuje, nemůže se ani »neřest«, když se stala vědní disciplínou a experimentem (systematicky to začalo freudismem), udržet dlouho naživu a pídí se po neřesti »skutečnější«, »živoucnější«, »neřestnější«.

Proč hukot řeky, svištění větru, šum lesa a deště neútočí na naše nervy, naopak je konejší a léčí? A proč zrovna opačný je účinek hučící továrny, dopravního ruchu velkoměsta a třebas jen drnění telefonu? Protože v přírodě žijeme v rytmické plnosti, kdežto v moderní továrně v rytmickém vakuu. To nenapraví žádná hygiena a komfort. V nejdivočejší krajině najde náš vitální rytmus plnou odezvu a harmonické začlenění; naopak továrna, třebas zářící čistotou, světlem a pohodlím, zůstává k živoucímu rytmu hluchá, jako když se plícím zastaví přívod vzduchu. V nejbizarnější přírodě je život doma; v nejdokonalejší fabrice je život v nepřátelské cizotě. Pokusy pořádat koncerty a umělecká vystoupení v továrních halách nebo zelení a květinami »oživovat« svět mašin kontrast zvyšují, nikoli oslabují.

V umělém světě strojů je člověkův vitální, rubatový rytmus vystaven ustavičnému diktátu ekonomie a preciznosti. Kde rotuje stroj, tělo netančí: jeho organický vzrůst v rytmus přírodní je přetržen, a tělo bez rubata je stroj. V rytmu vitálním úder plný střídá se s úderem hluchým: Ráz. Ráz. – Ráz. Ráz. – Ráz. Ráz... Vše. Nic. – Vše. Nic. (Mohli bychom připojit: Žít. Mřít. – Žít. Mřít. – Žít. Mřít.) Takto načrtává jeho strukturní formuli P. Claudel. Režim ekonomie nestrpí úder hluchý, bylť to byl i úder srdce, nezbytný článek tepu života; nepřipouští prodlevu, zastavení, ticho, odmlčení, spočinutí, to jsou pro ni jen ztráty, manka, nedostatky, nikoli rovnocenné bytostné tvůrčí kvality. Kolo stroje odstranilo úder hluchý, dávajíc úderu plnému rotovat. Co učinilo? Zrušilo přirozenou polaritu života a smrti, světla a tmy, hlasu a mlčení. Vědomí, že život je vykupován smrtí, a že ti proto nemůže dát víc, než co pro něj vyzískáš na smrti, je ztraceno. Člověk je vržen do stavu bytostné prázdnoty, lidsky indiferentní beztíže, v jakési umělé absolutno – můžeme je konkretizovat jako *mechanický vesmír* – které zbaveno rytmu životného, stává se ne-

dýchatelnou dokonalostí rytmického vakua. Spění za dokonalostí dospělo svého cíle.

Svět spěje vsříc dni, kdy nebude kopec bez stožárů a kladek, kdy nebude na zemi kouty, kam by nevedly koleje a dráty, osamělého místa, kam by otáčivá kola nevnášela své smrtonosné rytmické vakuum. Těžko nepředvídat, že v tomto vakuu člověkovy vrozené instinkty nezůstanou nedotčeny, že ztratí orientaci a otupí; že atrofií vitálního rytmu klesne schopnost estetických a erotických vznětů, člověkova duše citově a obrazově zchudne a smysl pro lidství a kulturní hodnoty vyvane. Že holá nutnost existence ujednotí jedince i celé společnosti v souladu s chodem mechanického modelu, jehož rotující kolo okrouhá všechnu jejich přirozenou mnohotvarost a rozmanitost, a slibuje tak totálním vyhlazením životného rubata vyřešit hravě všechny palčivé otázky, které sužují svět: otázku rasovou, národnostní, konfesijní, ženskou, atd., neboť takto vše, čím se lidé a lidské skupiny při-

rozeně rozlišují, zuniformuje jakousi úhrnnou nivelizací v univerzální typ čehosi, co není vlastní a přirozené člověku žádnému: v typ technika a kybernetá, ve stereotyp konání i myšlení.

Rubato a preciznost se vylučují. Ale tím se i o *poznání* říká: Chceme-li dospět k pravdě tuze precizní, k poznatku tuze exaktnímu, k životu tuze dokonalému, zkomolíme pravdu, poznání i život. Zvláštní paradox: živou pravdu a skutečnost člověkovu nutno nabírat hrubším sítem, než jaké poskytuje exaktní kalkul a analytická váha. Oproti vědě, která svým drobnohledným sítkem loví elementární částice a jejich zvyklosti, byla povolána filozofie, aby vhodnějším sítem nabírala život lidský a pravdu jeho. Jestliže v tom filozofie tolik selhala a stále selhává, pak v neposlední řadě proto, že touží být vědou, exaktním kalkulem a precizní laboratoří, nikoli životem, že se zhlédla v pojmu a pohrdá slovem. Chce-li být filozofie vědou, co dá člověku víc než věda bez filozofie? Je-li údělem vědce stranit exaktnosti s rizikem újmy na životě a člověku, proč se filozof vzdává privileje stranit životu a člověku i s rizikem újmy na exaktnosti? Každé tvůrčí dílo, ať lidské nebo přírodní, ať řecký chrám nebo pomněnka, střeží si tuto privilej i s jejím rizikem. Jak můžeme toto dílo pochopit a proniknout k jeho duši, k jeho životu, jestliže se sami této privileje i rizika vzdáme? To všechno

může znít kosmonautické době obstarožně a naivně. Nicméně zůstává faktem naší schizoidní existence, že zatímco svou životní moudrost čerpáme z elektronických mozků, svou ochablou vitalitu křísíme primitivismem afrického buše. Ale je to jen líc a rub téhož.

Rubato je proces *organický*, živorodý, růstový, tvůrčí; *preciznost* je proces *analytický*, pitvavjící, atomizující, kalkuluující, konstruuující. Rubato je *rozumnost* živého; preciznost je *rozumovost* strojového.

Přesnost není pravda, říká H. Matisse. A pravdou míní život a člověčenství...

Hudebníci vědí, že rubato se nedá zachytit notací. Gustav Becking ve své knize o rytmu poznamenává, že »stačí představit si nějaký zpěvní part, zazpívaný notově přesně a věrně hrdlem ne živým, ale umělým, mechanickým, a nebudeme na pochybách o umělecké hodnotě takovéto interpretace«.

Ani rubato přírody nelze zachytit »notací«, tj. exaktními vzorci přírodní vědy; ale protože k »zazpívání« přírodního partu disponuje vědec jen »hrdlem mechanickým«, tj. technikou, máme sklon věřit, že příroda jiným hrdlem »nezpívá« a že rytmus mechanický jest její vlastní.

Pobývajíc v přírodě, pobývá exaktní a precizní mysl v továrně: stýká se s živým jako s mechanickým. Vnímá tvorbu jako výrobu, růst jako montáž, organickou strukturu jako konstrukci, život jako zkumavku, jako laboratoř, ne jako proces bytostný.

Továrna je precizní reprodukcí přírody podle »notace« exaktní vědy, tj. příroda bez rubata.

A co je umění v »přesné notaci«, umění bez rubata? Artismus! Počalo-li umění jako magické ztotožnění životního rytmu člověka s rytmem živé přírody a jako jeho rituální celebrace, pak artismus tihne dnes k magicému rituálu rytmického vakua mechanického vesmíru.

Dokud umění plnilo poslání, pro které se zrodilo, zůstávalo jako zdravý organismus chráněno před invazí onoho žvilu preciznosti a drezúry, který vždy vegetoval ve stínu kultur jako »artismus«. Dokud umění bylo s to svého slohotvorného úhlu, artismus nechtěl být víc než zábavou. Je-li dnes povýšen na umění, má zřejmě zastávat funkci kultickou – třebas pod rouškou zábavy. Ale čeho má být artismus kultem? Zřejmě toho, co je jeho oborem: preciznosti a drezúry. Umění – v mechanickém universu – nemohouc být slohové, chce být

dokonalé; nemohouc být tvůrčí, chce být konstruktivní; nemohouc být živé, chce být precizní. Z nemohoucnosti slohu klade nejvyšší virtuozitu; z podvýživy rytmu vitálního, rubatového, pěstuje rytmus precizní a demonstruje stroj jako autentickou existenci v mechanickém vesmíru.

To není poznatek až dnešní. Umělec a artista jsou antagonisté; co jednoho živí, druhého zabíjí: rubato! A rovněž opak: preciznost! Ruka umělcova, má-li zachytit život, musí zůstat »nepřesná«, »chybníci«, tj. živá; ruka akrobatova však se musí změnit v precizní páku stroje, neboť stačí chybit o vlas a následuje pád. Umělec se měří s živou přírodou; žije a pracuje v symbióze s jejím rytmem vitálním. Artisťta se měří se strojem; musí být synchronizován s jeho rytmem precizním, popřípadě popřít rytmus vůbec. Umělec tančí; artista rotuje. Umělec kreslí; artista rysuje. Kulturu hněte ruka umělcova; civilizaci rysuje mechanická páka stroje. Rozdíl je patrný dokonce i ve sportu: antická olympiáda byla triumfem těla, moderní je triumfem stroje. Tam vyznamenávali kulturu, zde drezúru. Strojová civilizace je kulturou v rytmickém vakuu, kulturou bez rubata. Kultura je sebekázní svobody; civilizace je kázní bez svobody a tedy svobodou bez kázně. Kultura je mnohotvárností individuality v jednotě slohu; civilizace je uniformitou originality v atomárním rozpadu. Kultura je košatostí větví a listů rozrostlého z jediného pně a syčeného společnými kořeny; civilizace je rakovinným bujením ve svěrací kazajce.

Futuristé, nejhorlivější věrozvěstové mechanického vesmíru a jeho artistického rituálu, vyhlašovali »nový vkus«, »estetiku stroje«, a přenesli krásu z živého těla na mechanický agregát. Jenže: stroj nebude nikdy slohový; vždycky jen módní; a mírou módy je elegance, ne krása. Elegance je krása bez rubata. Automobil má eleganci, ne krásu; jeho preciznost a rychlost nás může fascinovat, nikdy však lidsky povznést jako díla umění. Móda je atrapou slohu v rytmickém vakuu. A každá »krása« průmyslového výrobku je záležitostí módní: navozuje »stav beztlíže« a nevyvolá odezvu v člověkově rytmu vitálním. »Krás« průmyslového výrobku chybí rubato, proto z továrny, z chrámu preciznosti a exaktnosti, nevzejde nikdy dílo umění.

Dobře si to můžeme ověřit na filmu, který přece jen není ve všem všudy průmys-

lem. Proč mohu vidět Hamleta nebo Caesara na divadle tucetkrát za sebou, v kině však v téže filmu jednou, snad dvakrát? Protože filmu jako mechanickému prostředku chybí rubato a při reprízách vystupuje tento nedostatek životné vibrace stále zjevněji. Proto život filmu se měří na dny, na hodiny, ne na staletí jako díla pravého umění. Film nevstupuje do pokladnice kultury, ale jen do archivu dobových dokumentů.

Jeho domnělý život odumírá rychle v »archeologickou« rekvizitu: sklerotizuje a skletizuje doslova před našima očima. Umění však i po tisíciletích je vyhrabáváno ze země a objevováno živé. Co říkám o filmu, platí v jádře také o umění gramofonové desky, ovšem netýká se – tu jako tam – samotných herců, zpěváků, umělců.

Stroj se vemlouvá do naší přízně svým heslem univerzální služby, tedy také služby umění. Ale neklamme se: stroj ve službě čehokoli slouží především sobě a výhradně sobě. Krása techniky agituje pro techniku, ne pro umění. A také film a gramofon, rozhlasová a televizní skříně. Pozorujme dobře: je to pokušení démona dokonalosti, který nás, aniž něco tušíme, láká do své sítě. Ani si neuvědomíme, jak nakonec více než umění holdujeme dokonalosti techniky, preciznosti reprodukce, rafinovanosti aparatury, eleganci bedýnky, klaviaturě lesklých knoflíků a magických světýlek. Ne hodnotnější umění, ale dokonalejší tlampač, promítač, gramofon, televizor, to je závěr služby stroje umění.

P. Claudel si stěžuje, že s industrializací umění pronikl kýč a lživý nevkus do samotného křesťanského umění, které po tisíciletí činilo Evropu kulturní velmocí. Vloží do rotačky třeba Bibli, a stejně vypadnou vždycky noviny.

Kvarteto ochotnických nadšenců z okresního městečka, kteří hráli pro sebe po věčerech svého Haydna a Mozarta, mělo neskonale více kultury než všechny dnešní výrobní kultury dohromady.

Služba stroje čemukoli zvrací se nutně ve službu čehokoli stroji. Člověk je tu otrokem a doslova jen funkcí techniky, mechanismů, projekcí, synchronizací, montáží. Poslední hranice mezi živou bytostí a mechanismem je smazána. Divák už neví, co z živého je skutečnost a co zdání. Ale jedno ví a pociťuje najisto: že stroj je nejskutecnější skutečnost a zároveň všemoc tohoto světa. Není zapomenuto na nic, co by nespolupracovalo k tomu, aby člověkův rytmus vitální, rubatový, byl zadušen a pohlcen rytmem strojovým, precizním, a člověk byl »přeladěn« pro svět bytostné beztlíže a jeho rytmické vakuum.

Člověk jako mechanická loutka, a mechanická loutka jako živý tvor – to patřilo odjakživa k rekvizitám a praktikám jarmarečnického artismu a zde také plnilo své přírozené poslání: působit vyrazení a rozesmávat. Od chvíle, co tato marioneta vystupuje jako velké umění, přestává umění být velkým, přestává vůbec být uměním. Je to svědectví něčeho převratného, lépe řečeno převráceného: svědectví, že mechanický homunkulus, který – co lidská paměť sahá – byl člověku pro zábavu a posměch, a tím vlastně pro výstrahu, vznášel nárok na to, být předmětem kultu. Ideál preciznosti umění, toť kult mechanického manekýna v životě, zbožnění stroje morálkou. Virtuozita jako nejvyšší kritérium umění vypovídá pro režim ekonomismu a drezúry, pod nímž chtějí doopravdy *žít* znamenat porušovat ekonomický zákoník, tedy »demoralizovat«. Virtuoznictvím přestává být umění kulturou a vrazuje se ve sféru industriálně technickou. Těžiště umění se přesunulo z tvorby v produkci a reprodukci. Virtuoz a reproduktor mají tolik společného, že slovník, jímž jsou oceňováni, je téměř jeden a týž.

H. H. Stuckenschmidt (v článku »Lesk a nebezpečí dirigentských starů«, Hudební rozhledy 1958) uvažuje, co znamená virtuozita pro kulturu: (Dnešní dirigentská hvězda) »to je virtuos na orchestr okázalého typu, jenž je zároveň domovem ve třech metropolích... racionalista, jenž se ve zkouškách zaměřuje na perfektnost interpretace, génius právě tak termínového kalendáře jako hospodářských zřetelů... Jsou to fanatikové dokonalosti a odborného zna-

lectví. U Karajana představuje tento typ triumf protidiletantismu ve všech směrech... Avšak právě v tomto typu dirigentských starů klíčí již příznaky hrozby odlidštění hudby. Přílišná dokonalost působí studeně... Při tak fanatickém blouznění po dokonalosti připadají nám občasně nedostatky a chyby spíše jako záblesky světla, jako návrat k zlidštění hudby... pro každého věčného pozorovatele této situace je evidentní, že naše hudební a divadelní kultura tímto typem starů pozvolna spěje k úpadku, ať tyto hvězdy hrají, zpívají nebo režírují... To, co dnes prožíváme, je jen poslední výkřik před smrtí...« – Toto poslední nedoléhá k nám jen z hudby a divadla.

Smrt z dokonalosti! A my jsme přece chtěli dokonalostí čelit smrti z nedokona-

losti! Lidský život se po věky odvíjí mezi dvěma ráji, mezi dvěma pomyslnými horami, mytickou »za námi« a utopickou »před námi«. Z té na počátku jsme spadli, na tu na konci se máme vyšplhat. Na pozadí obou je člověk existenci v krizi; a z obou stran napořád slyší, že je to krize z nedokonalosti. A nyní uprostřed soustředěného a totálního boje proti nedokonalosti krize z dokonalosti! Najednou se dovídá, že smrt nehrozí jen »dole«: v anarchii a rozkladu, ale stejně »nahore«: v chodu dokonale precizním, strojovém. A tu se vnucuje otázka: nevyvolal strach z chaosu a rozkladu, ze smrti »dole«, posedlost vidinou dokonalosti »nahore«? Není naší krizí z nedokonalosti vpravdě jen posedlost vidinou dokonalosti? A nepřenášíme svou posedlost i na přírodu, když jí podkládáme »vývoj k dokonalějšímu«? A je příroda v krizi z nedokonalosti? My s ní arci nakládáme, jako by v té krizi byla, a teprve když ji »převychováme« ve fabriku, máme ji za dokonalou. Ale je to ještě příroda? Nutíme i slepice, aby chápaly kurník jako pracoviště, kde se snášejí vejce v taktu výrobní linky; a naše poznání je z toho bohatší o psychopatologii drůbeže. Co jediné je nutné, to se všim svým věděním nevíme, zato bohatneme informacemi o tom, co všechno je možné.

Co je vskutku v krizi? »Nedokonalý« člověk? Anebo je člověk posedlý démonem dokonalosti? A na rubu tedy démonem anarchie a rozkladu? Nezapomínejme, že duch preciznosti je duch analýzy, a že limit precizní analýzy je atomická, »elementová« chaotizace. Život není zřejmě jedno ani druhé. Život je cosi nezpytatelného, zázračného, co tajemně a rozumu nepochopitelně dovede uhádnout, vytušit, nahmatat úzkou stezku mezi těmito dvěma srázy smrti. Tento divuplný hmat je utajen v rubatovém rytmu života, ve vitálním rytmu přírody a skrze ni i v živém slově mateřštiny a také v umění, pokud pro tento rytmus neohluchlo a nárok na své jméno neztratilo. Bez tohoto hmatu není kultury, jež z lidským prodloužením oné stezky mezi dvěma srázy: mezi svobodou bez zákona a zákonem bez svobody, mezi anarchií a tyranii, a jejíž maxima zní: Jen ve svobodě poznáš zákon a jen po zákonu svobodu poznáš.

Fakt, že v mechanickém vesmíru už i slepice propadá neuróze, nesvědčí nutně proti slepici či o její krizi, o ztrátě jejího smyslu pro realitu, o jejím »zaostání« za vývojem vesmíru. Slepice může na ten konflikt za-

jít, zajisté, ale unáhli bychom se, kdybychom z toho usoudili, že život, že příroda může na ten konflikt zajít. Padají vojáci nejen věci ztracené, také věci vítězné. Teď už mluvím o lidech, samozřejmě, ale v téhle při je stejně všechno živé na jedné straně s člověkem. Odpovídá-li příroda na převýchovu v mechanický vesmír nervozitou, je to znepokojivější pro mechanický vesmír než pro přírodu. Živý člověk může mít oprávněný pocit, že světu rytmického vakua není v lůně živé přírody líp než živému člověku v rytmickém vakuu. Ale to pro živého, »nedokonalého« člověka znamená znovu objevit mocného spojence, kosmického zastánce, k němuž se lze v hrozbě bezživotí a v úzkosti bytostné beztlíže vždy utéci; je všudypřítomen ve vibraci rytmu rubatového. Jemu se oddává, stává se člověk strojové éry opět vnímavý pro mateřštinu, ve které příroda odevždy vychovává vše živé.

Nemá proč zoufat. Jsou-li v každodenním nehnutelném kolejišti jeho nervy sevřeny již a zbolavěny tak, že nesnesou kapání vody z vadného kohoutku, podlehne vábení této mateřštiny a jde za jejím hlasem. Pak v samotě lesa, pokud ji ještě objeví, plaše se zastaví, naslouchá, jak po dešti padá voda lesa z mokřých stromů tíše do trávy, a pociť úlevu. V lese padají kapky jinak než z vodovodu. Příroda nevyznává ideál dokonalosti a nepřipomíná nám ho, jak to dělá vadný vodovod. Pulsuje týmž rubatovým, vitálním rytmem, jakým tepe náš, a člověk se poddává pocitu, že je přijímán jako poloudilec, který se vrací domů. A sladí-li svůj dech s jejím a chvíle je příznivá, uslyší její nebesťanský smích, s jakým tato věčná roditelka a dárkyně života, obzírající oceány prostoru a času, doprovází urychlený kurs své převýchovy v mechanický vesmír.

To není lekce z Rousseaua vybízející k návratu k přírodě; není návratů k přírodě, je jen návrat k sobě. Nebo spíše: není návratu k přírodě, vyjma návratu k sobě. Není přírody pro znaveného a sentimentálního převychovatele přírody v robota, který z ní drobeček vzal na milost a oplotil v rezervaci jinak nepotřebných emocí a vznětů, kam se chodí miliskovat jako otrokář s otrokyní, kterou z otrockého davu povýšil na favoritku a uzamkl v přepychu, sytosti a nudě harému. Mateřština přírody není řeč dobytčelů ani porobených; rubatovým rytmem oživuje všechny své zplozence, aby svět obývali, ne dobývali, aby život vyzná-

vali, ne poznávali. Co a proč by také měla příroda poznávat a dobývat? To, co je ona sama? A tak i člověk: co a kdo je, vyznává, ne poznává. Když poznává, už sebe nemá, poznává, co nevyznává. Dovídá se, v co nevěří, co není, co lze zvědět, až když to nelze být. Bizarní paradox poznání. *Slova* v rakvi pojmu: Bůh nepřítomný, nikoli neznámý! Člověk iluzorní, nikoli neexistující! Stav bytostné beztlíže, prokletost rytmického vakua, mentalita smrti.

Není však ani přírody, která vyrábí recepty na život; není takových receptů. Jsou jen recepty na techniku života bez života. Mechanický vesmír není recept na život, který příroda nabízí nám: je to recept na techniku života bez života, který my vnucujeme přírodě.

Někdy z tísňe hřmotící, pádící ulice za bočím k vysokému portálu s těžkými, kovovými dveřmi – vejdu do kostela. Je tichý, prázdný a potměný. Ale jeho prostor, ztvárněný podivuhodnými díly živých lidských rukou, je organismem vibrujícím mocným rubatem života, které je divem z jiného světa uprostřed tohoto světa hlučícího svým mrtvým chodem stroje. I tu se cítím přijímán do společenství lidského, které si podává ruce přes staletí a tisíciletí a jehož moudrost přesahuje daleko amorfní, neartikulovanou mluvu ulice. A mám-li štěstí, zdá se mi pojednou, že z hloubi tiicha a staletí slyším stoupat ke mně hlas, hlas živého slova, ne hlušinu pojmů, jenž vychovával a učil nespočetné generace od vazé k smrti, té odvaze, která není než vírou ve věčnost života. A v té chvíli vím, že život si pomůže i z této bryndy, jako si dosud pomohl vždy.

Ne, není proč zoufat. Vždy ještě lze se vracet k umění, které má ochrannou moc proti rytmickému vakuu strojové utopie. A ještě jsou umělci, o nichž možno říci s Herbertem Jheringem, že mají svobodu, kterou může mít jen umělec, jenž nosí v sobě zákon rytmu jako vykoupení duše.

Žádný život není sám. Je tisícero věcí kolem nás, kniha, květináč, kotě, motýl, oblak..., které nás sympaticky zdraví svým teplým, živým rubatem. Nestačíme se dívat a odpovídat. Dovedou předávat poselství živých živým i přes vyprahlosti mechanického vesmíru.

A jsou bytosti nade vše drahé. A jsou přátelé – a nejsou poslední, i když je jmenuji naposled.

(1961)

Vlastimil Marek: Ozvěny manter

Na sobotu 16. září 2000 dlouho nezapomenu. Stejně jako Henry Marshall a více než sedm stovek posluchačů a zpěváků zároveň. Z mnoha důvodů. Tolik lidí celý večer společně zpívalo! A Henry byl velmi příjemně překvapen, že ani ty nejsložitější mantry nemusel nikoho učit – stačilo naznačit a celý sál zpíval.

Mně osobně se jaksi završil dlouholetý cyklus snažení. Když jsem totiž postupně na vlastní mysl zjistil, jak hudba ovlivňuje tělo, mysl i psychiku, rozhodl jsem se před víc než čtvrtstoletím, že se o tenhle objev podělím. Do roku 1989 jsem dělal, co jsem mohl, ale moc toho dělat nešlo. V roce 1986, ve vězení, jsem si přitom dal takový malý český závazek o čtyřech dílech. Po roce 1989 jsem začal jednotlivé části svého závazku plnit a dnes mohu slavnostně oznámit jejich splnění. O co šlo?

Za první, aby i u nás byla k dostání hudba celého světa. Celá osmdesátá léta jsem si na pokračování snil sny o tom, jak v našich obchodech leží v regálech hudba odevšad. Tehdy jsem dokonce samizdatově publikoval knihu »Rockové sny« (snad ji nějaký sběratel stále ve své knihovničce má, protože exemplář, který mi zabavila STB, mi dodnes nikdo nevrátil). Počátkem 90. let jsem osobně pomohl zavést i m p o r t

hudby new age do Čech (zájemce o distribuci a prodej hudby new age jsem seznámil s lidmi, kteří v Holandsku vlastní druhou nejdůležitější evropskou firmu specializující se na tento druh hudby a nějakou dobu jsem při vzájemných obchodech asistoval). Teď už se o to nemusím starat, protože už nějaký ten pátek je hudba celého světa k dostání v obchodech, ale i na našich scénách, a dokonce i sem tam v rádiích můžeme slyšet a vidět soubory a kvalitní hudbu skutečně z celého světa, např. nedávno se na Letné konal festival WOMAD.

Za druhé, když jsem kdysi zjistil, že Češi a Slováci neumějí naslouchat, začal jsem tohle umění vyučovat. Potřeboval jsem k tomu nějaký jednoduchý, ale velmi účinný hudební nástroj. Hledal jsem a našel – tibetské mísy. Dnes mohu slavnostně prohlásit, že už se o to nemusím starat, protože mísy nejen, že jsou k dostání na několika místech v republice, nejen, že se na ně celkem běžně hraje, ale v Lidových novinách vyšel inzerát, který беру jako jakousi satisfakci a konec svých aktivit na tomto poli: v reklamě na servery IBM a e-business, na které je zobrazen mladý podnikavý muž v tričku, je uvedeno:

»Když mu bylo 18, protloukl se školou jen díky tomu, že v kuponové privatizaci kápl na ty správné akcie. Když mu bylo 20, objevil, že může hrát na burze online. Pomáhal svým známým investovat za 10 % zisku. Když mu bylo 24, založil si na internetu vlastní brokerskou firmu na serveru IBM. Teď si užívá penzi. Učí se v Himálajích hrát na tibetské mísy. Má na to.«

Nádhera, že? Když pak na koncertu pokřtil Henry Marshall mé čerstvé, v Holandsku vydané CD s hudbou na tibetské mísy, přečetl jsem tento inzerát lidem v sále. A nemusel jsem ani vysvětlovat, že tímto jako by tibetské mísy vstoupily i do povědomí byznysového a internetového národa a že jsou navíc symbolem jakéhosi imaginárního cíle lidského snažení. A zatímco podnikaví mladí pilně podnikají, aby si mohli užít s mísami v Himálajích, my ostatní si s mísami (a tím, co reprezentují) užíváme už teď a tady, aniž bychom si museli koupit prostor na serveru IBM.

Za třetí, rozhodl jsem se, že se pokusím lidem okolo sebe dokázat, jak prakticky, tak především teoreticky pomocí informací, že hudba je zážrak, že léčí a může napomoci skuteč-

nit i jakousi duchovní revoluci ve vědomí každého z nás. Celá léta o tom přednáším na svých seminářích, ale vyvstala potřeba to mít písemně. A vida, už je to tady a já to tedy nadále nemusím opakovat. V knize *Tajné dějiny hudby*, která právě vyšla a kterou jsme také pokřtili, to všechno je černé na bílém.

Za čtvrté, v posledních deseti letech se ukázalo, že jako národ stále méně zpíváme. Nejsme konzervatoři Evropy, neznáme. A tak jsem před lety začal všemožně hledat způsob, jak obnovit zájem Čechů o zpěv. Jako by z nebe spadly první mantry Henryho Marshalla, a už to jelo. Před třemi lety na jejich koncert v Praze přišlo 20 lidí. Loni už nás bylo podstatně víc. A na závěr večera jsme Henrymu (a sobě) mocně a nepřeslechnutelně, sedmi sty hrdly, zazpívali svou Českou mantru Lásko, Bože, lásko. Hlásím tedy: závazek splněn.

Několik poznámek pro zvědavé a zvědavé. Večer to byl nejen plný manter, ale i dalších událostí a jevů, o kterých samozřejmě ten, kdo zpíval v sále, nic netušil. Možná by letmý pohled do zákulisí mnohým ledacos objasnil.

Za první, po podobném koncertu v roce 1998, který byl nádherný, ale příliš plný a příliš krátký, jsme se letos snažili program natáhnout a lépe připravit. Vždycky jde ale o kompromis. Henry přijel se zánětem středního ucha a dobíral antibiotika. Dostal hned ayurvédickou masáž a dokonale využil možnost zůstat po celou dobu ubytován v Centru Óm na Ohradě. Hotely byly totiž už od května obsazené kvůli zasedání Mezinárodního měnového fondu.

Za druhé, kvalita zvuku a odposlechy. Na jevišti, jak jsem na to upozornil hudebníky a jak obvykle netuší diváci ze sálu, mají zpěváci a hudebníci daleko horší poslech a dojem než lidé v sále. Měl jsem pravdu a nic než pravdu, když jsem divákům vysvětloval, že oni vše slyší daleko lépe, než my na jevišti. A měl pravdu Henry, když hned na začátku zdůraznil, že my na jevišti jsme tam proto, abychom pomohli zpívat všem posluchačům.

Za třetí, proč jsme prý prodali víc vstupenek, než kolik bylo židlí? Tak se ptala jedna dáma mé ženy, a ta nevěděla. Pravdou je, že neprodali. Měli jsme smluvně domluven určitý počet židlí, ale pořadatel jich prostě nachystal méně. Numismatici, kteří měli před námi pronajatý sál na celý den, naštěstí skončili dříve (přestože když jsme je před půl rokem prosili, zda by nemohli skončit dřív, naprosto rezolutně prohlásili, že to nepřipadá v úvahu). A tak jsme stihli alespoň trošičku vyzkoušet zvuk (Henry potřeboval více slyšet kytaru). Opět si neodpustím poznámku: v OKD Vltavská jsem vystupoval před rokem 1989 a od té doby jsem tam pak odmítal nadále cokoli dělat, protože jsem byl vždy naprosto znechucen ne-

kvalitou výsledného zvuku. (Dodnes obdivuji lirku Černého, který tam celá léta pouští LP a CD.) Deset let poté se nic nezměnilo – stále stejná aparatura, stejné reproduktory, stejně nefunkční, původně socialistický systém ozvučení sálu... Přesto to byl a je jediný levný větší sál v Praze.

Osobně jsem si po koncertu užil jakési dejavu, protože totéž jsem zažíval na jaře 1979 po koncertu Amalgamu v Lucerně. Zatímco tehdy plná Lucerna řvala *Marek, Marek* – byl to fenomenální úspěch – a lidi šli rovnou do peřin, já jsem v dešti, vyčerpaný tělesně i psychicky, táhl po rozbité dlažbě na vozíku všechny ty bubínky a cinkátka domů na Vinohrady. Všechna sláva polní tráva. Po mantrách to teď bylo o tomtéž: spolu se ženou (já zcela propocený) jsme běželi, abychom stihli poslední autobus z konečné metra k nám do Počernic. Kdybychom to nestihli, museli bychom hodinu čekat na další a pak jít kus pěšky. S mým rozbitým kolenem, já navíc celý mokrý. Zcela jistě bych onemocněl, už se znám. Naštěstí jsme autobus na minutku stihli. Následné dny jsem se pak v plískanici ani neodvážil vyjít, protože bych zcela jistě (už se znám) dostal totéž. A taky se stalo – začalo mi cukat v levém zvučkovodu. S Henrym jsme se telefonicky vzájemně dobírali, jak se doplňujeme. On měl potíže s pravým uchem, já s levým.

Když k tomu přidáte fakt, že dva dny poté měla zasedat bytová komise, aby definitivně rozhodla o tom, jestli dostaneme byt, nebo ne (po roce odvolávání a stížností a zamítání a byrokratického arogantního jednání – mimo-

chodem, do seznamu uchazečů o pronájem obecního bytu jsme se opět nedostali), pak možná, stejně jako já, oceníte osud, který oslavu vydání a křest knihy a CD okořenil tolika negativními událostmi, že na nějaké zpychnutí nebylo ani pomyslení. Když jsem se v téže době přítele léčitele mailem ptal, co s kolenem, pochválil CD, poradil kaštiny a doporučil právě tu pokoru.

Mám teď v ruce nádherné album plné fotografií, zvěčňujících onu mantrickou a snad i zpěváckou událost roku. Henry bude mít zcela jistě radost. Cestou na letiště jsme v autě mluvili o tom, že se pomalu, ale jistě líhnou nové mantry pro již čtvrté CD, a o tom, že v říjnu navštívíme Henryho v Amsterdamu a společně s majiteli holandského vydavatelství Oreade oslavíme spolupráci. A také o tom,

že by bylo dobré dát těm, které to zajímá, nějakou formou vědět, co bylo »ZA« koncertem. Tímto to tedy činím.

P. S.: O měsíc později jsem tedy jel do Amsterodamu. Přátelský večer se uskutečnil. Henry měl z alba skutečně obrovskou radost. Osobní návštěva nebyla zase až tak nutná, přesto jsem cítil, že musím jet. Cestou jsme navštívili také přítele Jorna, od kterého pochází prvních pár set tibetských mís, jež se objevily před lety v Čechách, a který byl prvním zpěvákem alikvótů, kterého Češi zažili. Jorn měl radost z CD, ale především z knihy a BARAKY č. 9, ve které je zvěčněn. Předvedl mi několik nových terapeutických vynálezů a zahrál na steel drum, který tam právě měl. A já strnul: člověk, který tyto steel drumy vyrábí, se to za ta léta už asi naučil tak, že tenhle nástroj zněl tak silnými a krásnými alikvótami, jaké jsem ještě nikdy neslyšel. V noci mne napadlo, že třeba právě to je skutečný důvod mé cesty – výměna jedné generace (steel drumu) za druhou. Výměna kvality. Jorn sám říkal, že na něj je ten steel drum příliš plný alikvótů, že se lidem i jemu špatně zpívá. Já ale věděl, že právě tohle je nástroj, se kterým bych chtěl rozeznávat kostely a jeskyně v příštích letech. A že prodám svůj starší a někdy nějak dovezu ten nový. (Nemá někdo zájem?)

Když jsme pak jeli po dálnici zpátky, nedařilo Düsseldorfu, kde Jorn bydlí, kolega navrhl: »A co takhle se tam pro ten steel drum stavít rovnou?« Zatelefonovali jsme Jornovi, jestli je doma a jestli by to šlo, on odpověděl, že ano, a za hodinku už steel drum, skutečný důvod cesty, trůnil na zadním sedadle.

Jinými slovy, to, co jsem chtěl naznačit lidem v sále po mantrách i v tomto zamyšlení, tedy jakési ukončení jedné kapitoly mého života, která skončila Večerem plným manter, inzerátem v Lidovkách, knihou a cédéčkem, bylo plynule transformováno v začátek další kapitoly: seminář s Davidem Hykesem a nový steel drum jasně vyznačují začátek jiné kvality.

T. & D. McKenna: Neviditelná krajina

Volvox Globator 2000

Tak nám vydali další dílo klasika psychedelismu a alternativního myšlení 2. poloviny XX. století, které chybělo na pultech nejen u nás, ale d o n e d á v n a i na Západě. Bratři McKennové totiž »do

pronikavého pojednání o šamanismu a psychodelické filosofii vmísili i poznatky ze studia schizofrenie, molekulární biologie, etnobotaniky a něco, co připomíná jakási setkání s vesmírnou inteligencí, jež leccos ví o podstatě času«. Při společné výpravě za ayahuasou v roce 1971 (kniha Pravdivé halucinace) byli bratři nabití myšlenkami a energií a Neviditelná krajina vyšla v malém nákladu v roce 1975, ale Terence poznamenal, že k ní našel vztah až při druhém vydání z roku 1994.

Kdyby Terence McKennu postihl mozkový nádor o rok později, mohli jsme se s ním setkat na přednáškách i v Praze. Přátelé mi popisovali mnohovrstevný a květnatý způsob jeho mluvy a varovali před obtížností překladu jeho proslavů: prý si vymyslí nová slova, hovoří v předlouhých souvětích... Překladařské téhle knihy si zcela jistě také pošmákl; vím, že pracovní překlad putoval dlouho mezi těmi, kteří se nechali přemluvit, až nakonec musela práci dokončit pečlivá překladařka. A přesto, nebo právě proto, že překládat McKennu je tak obtížné, ani nevádí, když nějaký termín vyčnívá.

Slovosled občas kulhá (Bálsnik se *mýlí zcela...* str. 53, ... se musí *tvářit* v *tvář* postavit problému, str. 62), některá slova jsou sice česká, ale poněkud záhadná (jednoduchá *lokace*, str. 56, a hlavně pak od strany 99, když se v kapitole o atomech a elektronech hovoří o *orbitalech*, *orbitalových párech* a o elektronové *donaci* atd.), někde je konzistentní a o stranu dál konzistentní (str. 76 a 77), ale v té záplavě údajů, tabulek a překotných úvah se tím nadšený čtenář s červenými ušima rozhodně nedá odradit.

Je to kniha jen pro zkušené čtenáře, schopné ponořit se vši silou do dravého proudu McKennových hypotéz a radikálních idejí, přesahujících obzor běžně vzdělaného anglosasa (či Čecha). Dovedu si představit, že McKennovy knihy a přednášky byly ohromným myšlenkovým kopancem především pro jeho vrstevníky a následnou generaci hledačů halucinogenní Cesty do sebe sama. A doufám, že právě takovým kopancem bude také pro některé pozorné a vášnivě české či moravské hledače i dnes.

Razance, se kterou McKenna míchá všechny vertikálně propojené západní vědy se staročínským učením o podstatě změny knihy I-ťing bere dech a zároveň inspiruje a povzbuzuje.

Védské hymny

Prameny hinduismu, svazek 1 - DharmaGaia 2000

Dnes už ani tajemství není to, co bývalo, a tak kromě manter a záběrů z dosud tajných rituálů se nám do rukou dostává i český překlad Véd. Tedy těch nejstarších písemných záznamů různých tehdejších rituálů a magických instrukcí, ale i popisů slavných mytických bitev atd., a to v překladu indologa Oldřicha Friše (1903–1955). Kniha je doplněna poznámkou Dušana Zbavitele a také delším odborným pojednáním Petra Vavrouška o struktuře Rgvédu, védské metrice, rgvédském rituálu a zaklínání a magii v Atharvavédu. Kniha je to samozřejmě spíše odborná, ideální pro studenty a znalce sanskrtu (s pečlivým rejstříkem, bohatou bibliografií), ale zvědavému čtenáři poskytne spoustu podnětů k zamyšlení nad zjištěním, že naši indoevrospští předkové byli zcela jistě velmi inteligentní a přemýšliví. DharmaGaia chystá další svazky této edice, budiž tedy všem, kdo se na tomto záslužném díle podílejí, vzdán hold.

Deep Roots and Future Grooves

Wicklow 2000 - Distribuce BMG

Velmi příjemný a dobře sestavený výběr kanadské společnosti, mapující současnou hudbu z té lepší stránky. Od veličin, jako je Bill Laswell, přes zpěvačky Sin É a Mary Jane Lamondovou až po různá počítačová dua (Zohar z Londýna, madagaskarská Tarika), jedna pěti šestiminutová skladba za druhou naplňuje název kompilace: od kořenů různých hudebních kultur (takže nad západní rytmikou, vyšperkovanou zvuky indických tabel či irského bodhramu, zní indické zpěvačky, extatický qawwal, hebrejská lidová i rytmy západní Afriky) až k šlapavé a chytlavé rytmice příštích let. Takhle možná bude znít ta lepší »spotřební« hudba mladých za pár roků. Počítače umožňují kouzlit, digitální nahrávky se dají samplovat, stříhat, smýčkovat, upravovat, a výsledkem je dokonalý amalgam dosavadních stylů v ojedinělé kombinaci subjektivního přínosu toho či onoho dýdžeje nebo producenta.

Hledač posvátných hub (Eseje pro R. Gordona Wassona)

Sestavil Thomas J. Riedlinger - Volvox Globator 1998

Když v americkém časopise Life vyšel v květnu 1957 článek R. Gordona Wassona »Hledání magických hub«, západ objevil nejen halucinogenní houby a s nimi spojené indiánské rituály, ale i nadšence, původním povoláním bankéře, a později vydavatele nádherných bibliofilii, je muž je věnována i tato kniha esejů. Editor sestavil téměř osobní výpovědi celé řady těch, kteří měli to štěstí a tu čest setkat se nebo spolupracovat s Wassonem. Na tohoto náruživého diskutéra, sběratele, spisovatele a vydavatele tak vzpomíná např. i jeho dcera Masha, přátelé a v jistém smyslu kolegové hledači Albert Hofmann, Peter Furst, Richard Schulz, ale i Terence McKenna, psychologové a výzkumníci další generace Joan Halifaxová, Claudio Naranjo, fotograf Richardson, indiánka Kivejínokaj a další. Kniha přináší i celou řadu dokumentárních fotografií a dosud neznámých detailů, např. z první cesty Wassona se ženou do deštného pralesa za obřady s houbami. Je dobře přeložena a čte se »jedním dechem«.

Praha esoterická: Průvodce skrytými dějinami města

Emiment 2000

Jiří Kuchař, spoluvydavatel časopisu Regenerace a jeden z představitelů vydavatelství Eminent (mj. řada knih Tajné dějiny...), využil příležitosti (a možností) a vydal to, na čem si ylámali zuby mnozí další nadšenci. Kniha prošíkovaná obrázky a informacemi poskytne pečlivě-

mu, magii a tajemství v pražských ulicích hledajícímu poutníkovi řadu námětů, podnětů, míst k navštívení a faktů k zamyšlení. Od počátků existence tajemného města uprostřed české kotliny až po současnou architekturu, od Karlova mostu přes Pražský hrad, Staroměstské náměstí až po Václavák, od Slovanů přes Karla IV. a alchymisty až po zednářství, od Fausta, Paracelsa, Keplera, přes Valdštejna, Goetha, Nerudu, Einsteina, ale také Jiřího Janču a Milana Calábka, po homeopatii, tachyonovou energii a Univerzitu nové doby místopis poskytne tolik možností strávit celé dny nádherného vzrušení v ulicích jednotlivých částí Prahy, až se z toho hlava zatočí a nohy předem ztěžknou. A tak nezbude než po dychtívém listování vzít pěkně část po části, trpělivě se prokousat jak knihou, tak Prahou, a pak procházet ulicemi města a naladit se na všechna poodhalená i navěky skrytá poselství v kameni. Protože o to jde: oslovit místo, jež skrývá tolik tajemství, kolika pohledy je možno se na historii osudů jeho obyvatel podívat.

Dalajlama: Stezka probuzení

Vybral a přeložil Glenn H. Mullin - DharmaGaia 2000

Před lety si mne v Praze vyhledal Glenn Mullin, bělovlasý Američan, ze kterého se vyklubal znalec tibetského buddhismu a přítel dalajlamy. Vzal jsem ho do Znojma na svůj koncert v tamější čajovně, ochutnali jsme i domácí víno, a při odjezdu mi Glenn věnoval několik svých knih. Jedna se mi zvláště líbila, Lumír Kolíbal z nakladatelství DharmaGaia také nebyl proti, a tak mají čeští čtenáři možnost začít se do knihy, kterou Glenn sestavil z klasického spisu třetího dalajlamy *Esence zušlechtěného zlata* a z komentářů toho současného. (V Tibetu obyčejní lidé také moc nečtou a rádi si nechají posvátná učení vyprávět ústy svých učitelů.) I český hledač duchovní Cesty na konci dvacátého století tak s překvapením zjistí, že třetí dalajlama asi byl právě tak praktický a metodický, laskavý a asi i usměvavý, jako ten nyníější, čtrnáctý.

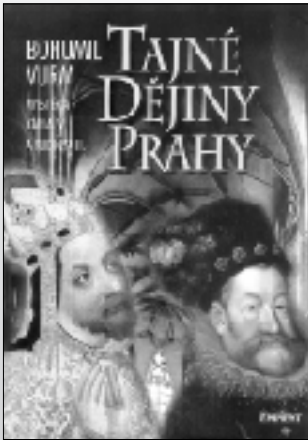
Glenn Mullin žil v Indii, v Dharamsale, exilovém sídle dalajlamy, dvanáct let (od roku 1972 do roku 1984), a jako málokterý jiný Američan či Evropan tak pronikl do stylu a způsobu života tamní komunity i do praktických postupů výuky tibetské duchovnosti. Vydal také anglické překlady děl dalších dalajlamů, vede semináře o tibetském buddhismu po celém světě, organizuje cesty zájemců do Dharamsaly. Žije v Atlantě a píše další knihy.

Tajné dějiny Prahy

Bohumil Vurm - Eminent 2000

Pokud kdo nahlédl do předchozích svazků této řady a zalekl se šíře záběru (dějiny světa, dějiny Evropy), pak v této knize s podtitulem »Mysteria Karla IV. a Rudolfa II.« nalezne příjemný prostor pro mnohá potulování virtuálním prostorem napříč dějinami, styly a slohy, odkazy osobností. Oblouk vymezený dvěma panovníky, za jejichž vlády byla Praha skutečným pupkem tehdejšího západního světa, jasně naznačuje záměr ukrytý mezi řádky a stovky fotografií –

Praha je natolik zachovalá a dnes opět svobodná, že by se znovu mohla stát přinejmenším společenským a třeba i duchovním centrem současného, tak chaoticky vypadajícího světa. Ještě jinak, možná je právě tato kniha jak jakýmsi přáním, tak katalyzátorem a zároveň motivem a mementem pro obyvatele města: chceme-li do Evropy, chceme-li brát obyvatele Paříže, Londýna i New Yorku jako sobě rovné, pak bychom měli navázat na vlastní historii a opustit ubliženecké a malomyslné nálady pěstované v tak podivně ode zdi ke zdi se tlukoucím dvacátém století. Máme tu něco, za čím jezdí lidé z celého světa právě tak dychtivě, jako my jezdíme do Londýna, Paříže nebo New Yorku.

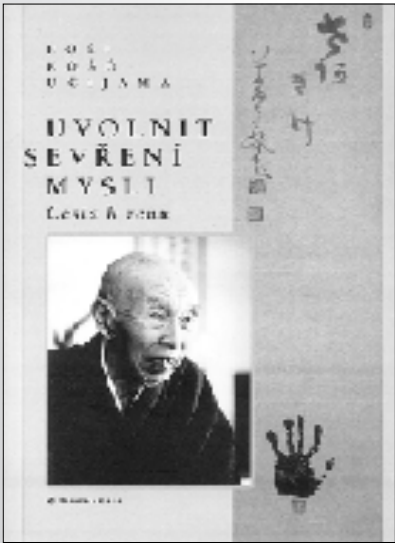
Je třeba tohle město znát. Nejen jako každodenní a nevšimaví konzumenti města a jeho rytmu, nejen jako příležitostní turisté, ale spíše jako poutníci a znalci. Ti, kteří mají zkušenost města v jeho mnoha rovinách.

Uvolnění sevření mysli

Kóšó Učijama - DharmaGaia 2000

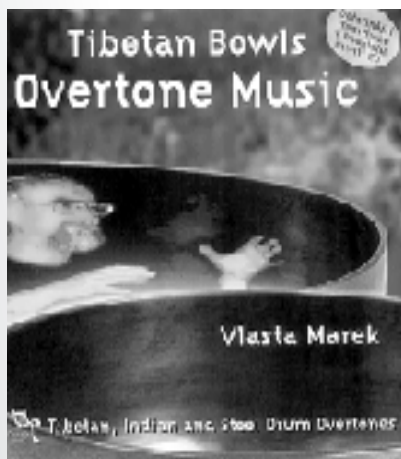
Neberte následné zamyšlení jako obvyklou recenzi. S knihami o zenu (zde zní podtitul »Cesta k zenu«) je vždy jistá potíž: jak slovy popsat to, co jimi popsat nelze. Kuchařka je také jakýmsi popisem metod vedoucích ke koláči nebo polévce, ale asi existuje jen velmi málo těch, kteří si jen tak naplano čtou v kuchařských předpisech. Kniha, která přináší zkušenosti současného mistra zenu (1912–1998) a která byla velmi pečlivě přeložena a opatřena poznámkami člověkem, kterým sám zen aktivně provozuje, je zase jen a jen knihou, jakkoli pečlivou. Čtením o koláči se nenajíš, tvrdí jedno zenové rčení. Učijamovy proslavy byly určeny těm, kteří v jeho klášteře zazen sami aktivně provozovali a kterým právě tyto proslavy na velmi blízká témata měly a mnohdy i mohly pomoci. Co ale přečtení kapitol o realitě zazen, buddhistické praxi či otázce »směrování univerzálna« přinese českému čtenáři, který má v knihovně již řadu podobných knih (i když tahle je alespoň přímo od »kováře«, nejen od kovářičků), je nasnadě. Obal sice tvrdí, že »dílo je koncentrovaným a autentickým návodem, jak zazen doopravdy dělat«, nejsem si ale jist, kolik z jeho potenciálních čtenářů se po přečtení rozjede do nějakého zenového centra a začne sedět.

»Mimo sezení neexistuje nic, co by bylo třeba hledat jako Buddhadharmu,« tvrdí Učijama. Má pravdu, ale tuhle pravdu nepochopí nikdo, kdo nepřežije aspoň jeden pětidenní seššin. Je to tedy problém typu Hlavy XXII: Jak případně zájemce motivovat, aby překonali intelektuální, tělesnou a společenskou lenost a začali sedět a pak si vychutnali třeba knihu o tom, jak »uvolnit sevření mysli«? Pesimista by si posteskl, co by dal za to, aby se zazen učil na středních a vysokých školách jako jedna z praktických metod, jak pochopit sebe sama a »realitu« kolem. Optimista i u nás v Česku může namítnout – vždyť ale stačí otevřít Dotek (každý má možnost začít sedět nejméně na čtyřech místech!) a začít. Co tím chci naznačit? Že nestací koupit si, být dobrou knížku. Čtením Učijamy člověk sevření své mysli uvolní.

Overtone music

Vlasta Marek • Oreade Music 2000
Nedávno jsme dostali darem CD, které bylo 16. září pokřtěno na večeru zpívání manter s Henry Marshallem. Na disku je šest skladeb, jejich složený název vtipně dává dohromady větu *Life is easy when you know how* (Život je snadný, víš-li jak), a přiložen je i booklet s podrobnými informacemi v angličtině a češtině. Věkem je tento přírůstek do naší cédéčkárny miminkem, přesto však okamžitě zaujal výsadní postavení. Když jsme jej poprvé pustili, zrovna jsem pobíhala po bytě, rozbalovala nákup, chystala večeri a cpala prádlo do pračky, takže jsem na občasné cinknutí, ozývající se z reproduktorů, nijak zvlášť nezabrala. Pak jsem se uklidnila, uvolnila se a pustila si nahrávku znovu. A nestála jsem se divit.

Podobné pocity jsem díky hudbě ještě neměla. Čtvrtou, šestou a sedmou čáku jsem cítila tak intenzivně jako dosud nikdy předtím. Celé moje tělo vibrovalo spolu se zvuky tvořenými hrou na tibetské mísy a některé další nástroje. Do jedné ze skladeb je zakomponován i ptačí zpěv. Cítila jsem se jako nástroj, který stál dlouhou dobu v koutě a čekal na ten správný impuls, aby se s chutí rozezvučil spolu s alikvótními tóny linoucími se místností. Cítila jsem se jako pod sprchu – proud zvuků mě omýval, pronikal všude, zvučel mým nitrem.

Ještě nikdy předtím jsem fyzicky tolik jasné necítila, jak mě zvuk harmonizuje. Navíc se pocity při dalších posleších různí, podle toho v jakém jsem rozpoložení, takže prožitky jsou vždycky jiné. Moc se těším, »co zase přijde«, co ucítím, procítím, prožiji. Rychlost, s jakou vždy padnu do meditačního stavu je úžasná. Jako by hudba Vlasty Marka byla jakýmsi spouštěčem. Stačí několik vteřin, udělá to cvak... a jsem tam, uvnitř sebe a znám a znám. Náhle.

Na jednom semináři, kterého jsme se zúčastnili, jsme večer CD pustili k meditaci. Když proud zvuků utichl, lektor se na nás překvapeně podíval a řekl: »To to ale pročistí.« Jsem přesvědčena, že podobné pocity mají lidé po drogách. Rozdíl je však patrný na první pohled – tahle hudba neškodí, nemáte po ní kocovinu, je inspirující. Začala jsem ji sama pro sebe nazývat hudební ayahuasca.

Jitka Kolaříková

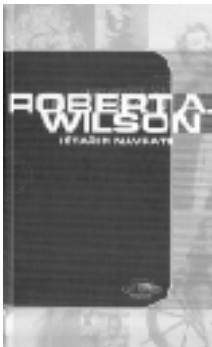
Ištařin návrat

Robert A. Wilson • Mat'a a DharmaGaia 2000

Robert A. Wilson byl vždy podivnou figurkou na seznámení autorů, kteří v posledních třech dekadách dvacátého století hýbali literární, new age a UFO scénou Ameriky. Když jsem na podzim 1996 uveřejnil v MANĚ č. 5 jeho článek o sexuální alchymii, trochu jsem se obával záporných reakcí, ale nikdo kupodivu neprotestoval. Ani doma totiž neměl jednoduchou pozici – tehdejší američtí recenzenti se buď nekriticky nadšeně, nebo naopak velmi kriticky vyjadřovali např. k jeho trilogii Illuminati...

Možná, že současný český překlad knihy z roku 1989 také bez větších reakcí zapadne do klidných vod českého čtenářského rybníka (kdo dnes ještě umí číst?), ale byla by škoda, kdyby se nedostal k těm, kteří jsou na *Ištařin návrat* (s podtitulem *Aneb proč bohyně sestoupila do podsvětí a co nás čeká nyní při jejím návratu*) připraveni.

Dokonce i v českém překladu je Wilson provokativní, inspirativní, podnětný, usměvavý, ironický a vtipný (i když by to ze strany překladatele chtělo přece jen větší rozhled, takže např. uniklo, že jungiánka Jean Shinoda Bolenová je ve skutečnosti Bolenová, viz str. 131). Ne, že by se člověk mohl nebo měl radami pana Wilsona řídit, na to jsou obvykle příliš odvážné, ale tím, jak autor lehce přeskakuje bariéry mezi vědami či kulturami a s jak laskavou ironií plete páte přes deváté, a přesto nakonec dojde k originální myšlence, přinejmenším učí čtenáře myslet a vnímat jinak. A o to právě dnes jde.

Tajné dějiny hudby. Zvuk a ticho jako stav vědomí

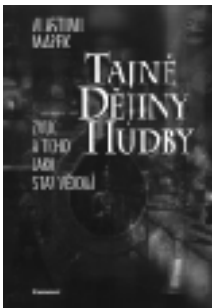
Vlastimil Marek • Eminent 2000

Proč je některá hudba tak působivá, proč »funguje«? Proč jiná nefunguje? V čem tkví rozdíl? Jak to, že hubnováním lze dosáhnout změnách stavů vědomí srovnatelných s jinými prostředky (meditace, posvátné medicíny, aj.)? A k čemu vlastně je hudba? Kdo to ví? Proč se ve škole neučí o hudbě ty podstatné věci? Co nás o ní ve škole vlastně učili? Proč »tajné« dějiny hudby?

Když se mi dostala do ruky tahle knížka, »zhltnul« jsem ji na posezení a přinesla mi velké potěšení. Léta poslouchám všemožnou hudbu a taky se občas snažím si o ní i něco přečíst – holt pseudointelektuál. Ve škole mě hudební výchova moc nebavila, pseudolidové písničky, které nás učili, mi přišly hloupé. Od puberty jsem pak poslouchal běžný pop 60. let, později mě ovlivnil tzv. progresivní rock, zároveň jsem se snažil poslouchat i jazz a moderní vážnou hudbu – zkrátka hledal jsem hudbu, ve které by bylo »poselství« (dá-li se to tak nazvat), hudbu, která by mě vzala za srdce. Jen jsem se často divil, proč mi některé vychvalované směry nic neříkají. Cítil jsem, že hudba je přece jen o něčem jiném než, řekněme, o chladném intelektuálním konstruování skladby podle vykalkulovaných zákonů. (Kde je dnes třeba taková dodekafonie?) A tak jsem mohl snadno skončit jako frustrovaný posluchač popíku z rádia, nebýt dobrých, a hlavně mladších kamarádů a lepšího přístupu k etnické muzice (dík, Jirko) i objevu moderní taneční hudby (dík, Lukáš) a Tomáši).

Tehdy jsem konečně pochopil, že hudba může být taky o něčem jiném... O čem? O tom je Markova knížka. Tématy jsou posvátný původ hudby i moderní akustické výzkumy, šamanismus, starověká Čína, Řecko, Indie, Tibet, Japonsko, Bali, Peru, Afrika i evropský středověk, súfijské i hudba nového věku. Prostě »zvuk a ticho jako stav vědomí«.

Lumír Kolíbal

Československá SinoBiologická společnost, Revoluční 20, 110 00 Praha 1

(založena v roce 1990)

**I. škola tradiční čínské medicíny
I. centrum tradiční čínské medicíny**

**NA PODZIM 2001 ZAHAJUJEME STUDIUM
TRADIČNÍ ČÍNSKÉ FYTOTERAPIE**

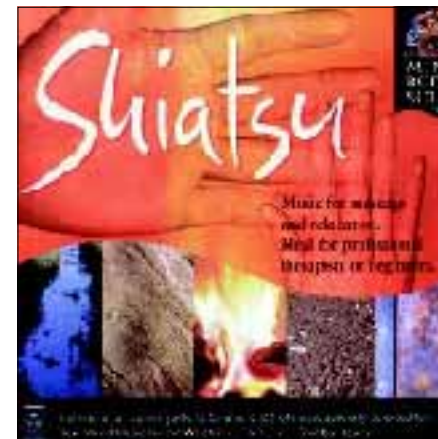
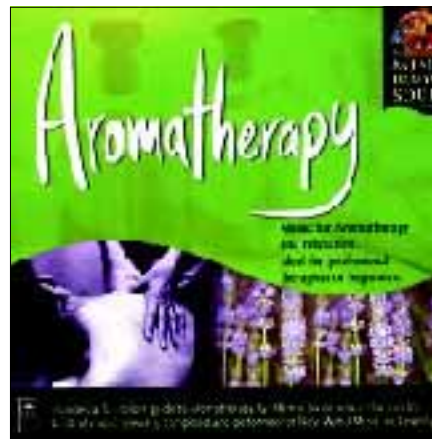
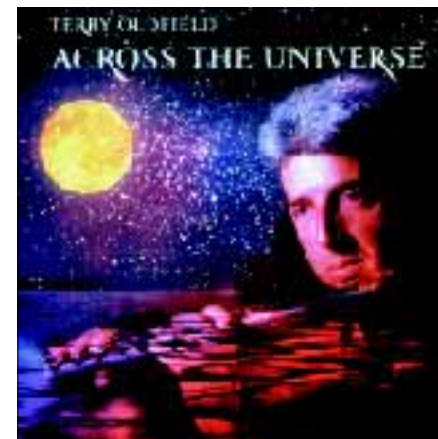
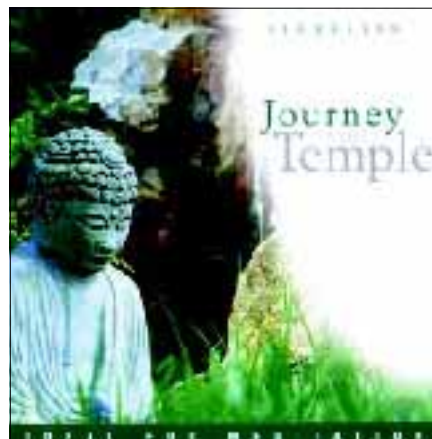
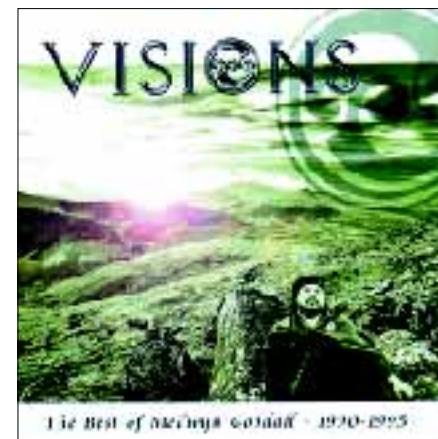
Studentům přednášejí profesori z univerzity Guangming v Pekingu. V našem konzultačním centru praktikují čínští i čeští odborníci. Nabízíme především komplexní studium tradiční čínské medicíny (teoretické základy i praxe, zevní onemocnění z horka a chladu, vnitřní lékařství, gynekologie, pediatrie, akupunktura a moxibusce, klinická akupunktura...), praktické týdenní semináře, studijní pobyty v Číně pro pokročilé studenty, výuku cvičení quigong, zdravotní a odborné konzultace. Pro zájemce organizujeme též semináře na téma feng-šuej, I-ťing, čínská astrologie, úvod do čínské filozofie.

Vždy nás najdete ve Zlatých stránkách a na internetu: www.tcm.cz, csbs@tcm.cz.

**Adresa konzultačního centra: Československá SinoBiologická spol., Revoluční 20, Praha 1.
Tel. pro přihlášení ke studiu (02) 2425 2141, pro objednání zdravotní konzultace (02) 231 2614.**

New World Music, Ltd.

The Barn, Becks Green, St. Andrews, Beccles, Suffolk NR3 8NB, England
<http://www.newworldmusic.com> • e-mail: newworldmusic@dial.pipex.com

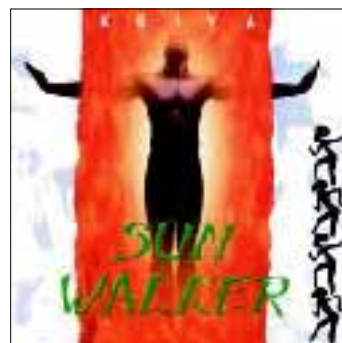
**Víc než hudba
(pro relaxaci, inspiraci a povzbuzení)**

Výhradní dovozce: ROIVA Music, Soukenická 3, 110 00 Praha 1 • Tel. 02/24817181 • e-mail: roiva@terminal.cz

Oreade, the other music company

UDÁLOST ROKU:
DVA SLAVNÍ AUTOŘI
POPRVÉ SPOLU

WORLD MUSIC
V POPULÁRNÍ VERZI

PRO VYLEPŠENÍ
PROSTŘEDÍ BYTU
I KANCEÁŘE

MANTRY
HENRYHO MARSHALLA
V DOKONALÉM
PROVEDENÍ

ITALSKÝ SKLADATEL
A UNIKÁTNÍ TÉMA

HUDBA BLÍZKÉ
BUDOUCNOSTI:
CHYTLAVÉ RYTMY,
EXOTICKÉ VOKÁLY

HUDBA PLNÁ KOUZEL
A KRÁSNÝCH
POMALÝCH MELODIÍ

PRO MAMINKY
A MIMINKA

hudba, která poznáš

Oreade Music • www.oreade.com • info@oreade.com • Tel. 0031 23 548 3535, fax 23 528 2500
ROIVA • Soukenická 3, 110 00 Praha 1 • tel./fax: 02/24817181 • e-mail: roiva@terminal.cz